

BREXIT SONRASI BİRLEŞİK KRALLIK VE AB’NİN GELECEĞİ

Friedrich Naumann
STIFTUNG

FÜR DIE FREIHEIT

Akados Yayınları 01 • Uluslararası İlişkiler 01

Kitabın Adı: **Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği**

© 2017 Akados Yayınları

© 2017 Euro Politika

Bu kitap Friedrich Naumann Vakfı'nın katkılarıyla yayınlanmıştır.

T.C. Kültür Bakanlığı Sertifika No: **35058**

ISBN: **978-605-83763-0-4**

Basım Tarihi: **Mayıs 2017**

Yayın Yönetmeni: **Faruk Akhan**

Yayına Hazırlayan: **Ali İzzet Keçeci**

Son Okuma: **Yusuf Ertuğral**

Kapak Tasarımı: **Sezer Ali Kaçar**

Baskı-Cilt: **Ceylan Matbaa** Ahmet Uçar / Davutpaşa Cad. Güven İş
Merk. B Blok No: 318 Topkapı/İstanbul (S.No: **23352**)

Rasimpaşa Mh. Nuh Bey Sk. No: 15/A Kadıköy/İstanbul
www.akados.com.tr | info@akados.com.tr

Doç. Dr. Ebru Canan Sokullu • Doç. Dr. Burak Kuntay
Yrd. Doç. Dr. S. Sezgin Mercan • Yrd. Doç. Dr. Ozan Örmeci
Yeliz Şahin • Ali İzzet Keçeci • Dani Danış Baran • Erol Arslan
Mehmet Ali Yurttaşer • Ümit Çelik • Yusuf Ertuğral

BREXIT SONRASI BİRLEŞİK KRALLIK VE AB'NİN GELECEĞİ

TTAKADEMOS

İÇİNDEKİLER

Takdim	7
İngiltere'nin AB ile İmtihanı: Siyasal Söylemlerde Avrupa-Şüphencilik'in Evrimine Brexit Doç. Dr. Ebru Canan-Sokullu	11
Avrupa Bütünleşmesinin 'Brexit' Ardındaki Geleceği Sezgin Mercan	35
Brexit Referandumu Sonrasında Birleşik Krallık'ın Geleceği Yrd. Doç. Dr. Ozan Örmeci	49
Brexit ve Ötesi: AB Entegrasyonunun Geleceği Yeliz Şahin	65
Birleşik Krallık'ın AB'deki Geleceği ve İskoçya Sorunu Doç. Dr. Burak Küntay, Yusuf Ertuğral	77
Makedonya'nın Avrupa Birliği Üyeliği Fırsat mı? Kriz mi? Ali İzzet Keçeci	163
Avrupa Birliği Akdeniz Politikalarının Tarihsel Gelişimi Dani Daniş Baran	177
Avrupa Karşısında 'Terör' Karşısında Avrupa Erol Aslan	189
AB'nin Küresel Stratejisi ve AB Ordusu Tartışması Ümit Çelik	206
Geçmişten Günümüze Kıta Avrupası ve İngiltere Politikalarının Karşılaştırılması Mehmet Ali Yurttaşer	219

TAKDİM

Diğer Avrupa devletlerinin aksine vetolu ve sıkıntılı bir dönemin ardından Avrupa Birliği'ne giren İngiltere'nin 2016 yılında aldığı "Brexit" kararı, şüphesiz sadece İngiltere'de değil tüm Avrupa'da dengeleri değiştirecek bir olaylar zincirinin başlamasına sebep olmuştur. Uzun süredir tartışılan AB'den ayrılma referandumunun %52'lik bir oyla çıkıştan yana sonuçlanması, Birleşik Krallık içinde var olan diğer sorunların yeniden ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Başta İskoçya'nın bağımsızlığı konusu olmak üzere, Kuzey İrlanda'nın geleceği, vasıflı iş gücü, göçmen politikaları gibi hususlar yeniden birer birer kendini göstermeye başlayacaktır.

Euro Politika dergisi olarak hazırladığımız Avrupa Politikaları başlıklı konferans ve yuvarlak masa toplantılarının ilkinin, Özgürlük İçin Friedrich Naumann Vakfı işbirliği ile 18 Şubat 2017 tarihinde "Brexit Sonrası Birleşik Krallık'ın ve AB'nin Geleceği" başlıklı yuvarlak masa toplantısı olarak gerçekleştirdik. Bu etkinliğimiz bir gün boyunca sürmüş ve alanında uzman akademisyen, siyasetçi ve doktora öğrencilerinin katılımı ile yoğun bir sunum ve tartışma ortamı sağlanmış ve pek çok başlık altında konu etrafıca tartışılmıştır. Bu yuvarlak masa toplantımıza katılan değerli katılımcılarımız, ilk oturumda; "Referandum Sonrası Birleşik Krallık'ın Geleceği" ikinci oturumda; "Brexit Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği: 'Fırsatlar ve Riskler'" ve üçüncü oturumda ise "Brexit Kararı'nın Türkiye Açısından Olası Sonuçları" tartışılmıştır.

Muhterem öğretim üyeleri ve katılımcıların üzerinde önemle durduğu hususlardan oluşan sonuç bildirileri başta olmak üzere, Avrupa Birliği politikaları ve AB'nin geleceği konusunda hazırlanan bir dizi makaleyi kitaplaştırmamızın daha kalıcı olacağı düşüncesi ile

bu çalışmayı hazırladık. Başlıktan ve yuvarlak masa toplantımızdan yola çıkarak öncelikle bu oturumlarda sunulan bildirilere çalışmamızda yer verdik, bu noktada sunumlarına yer verdiğimiz; Bahçeşehir Üniversitesinden Doç. Dr. Ebru Canan Sokullu, Beykent Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Ozan Örmeci ve Başkent Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. S. Sezgin Mercan hocalarımızın çalışmaları-
nın büyük önem taşıdığını hepimiz görmekteyiz.

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) kıdemli uzmanı Yeliz Şahin’in “Brexite ve Ötesi: AB Entegrasyonunun Geleceği” başlıklı çalışması da yine kıymetli öğretim üyelerinin çalışmalarını tamamlar nitelikte veriler sunmaktadır. Tüm bunların yanında, Euro Politika dergisi ve elinizde yer alan kitabın editörü olarak, Avrupa Birliğinin, Balkan politikalarında önemli bir yer alan Makedonya üzerine yazmış olduğum “Makedonya’nın Avrupa Birliği Üyeliği Fırsat mı? Kriz mi?” başlıklı makalem ile AB-Balkanlar penceresine ve özelinde AB-Makedonya ilişkilerinde yer alan fırsatlar ve krizlere değinmeye çalıştım.

Euro Politika dergisinin kıdemli yazarlarından ve yayın kurulu üyesi olan Dani Baran “Avrupa Birliği Akdeniz Politikalarının Tarih-
sel Gelişimi” başlıklı makalesi ile özellikle 2010 yılına damgasına vuran Libya müdahalesine yer vermiştir. Bu döneme kadar Akdeniz merkezli yaşanan kimi sorunlara değinmesi de yine bir dönem Fransa tarafından savunulan AB’nin Akdeniz ülkeleri ile farklı bir işbirliği organizasyonu yapması fikrine açıklık getirecek veriler sunmaktadır. Yine Euro Politika yazarlarından ve yayın kurulundan Erol Aslan’ın “Avrupa Karşısında Terör Karşısında Avrupa” başlıklı makalesi ise özellikle son yıllarda birliği bir hayli tedirgin eden terör açmazına yer vermesi açısından kayda değer durmaktadır. Mehmet Ali Yurttaşer’in “Geçmişten Günümüze Kıta Avrupası ve İngiltere Politikalarının Karşılaştırması” adlı makalesi ise, kıta Avrupası ve İngiltere politikalarının farkları ve karşılaştırması adına bilgiler vermektir. Ümit Çelik’in “Avrupa Birliğinin Küresel Stratejisi ve AB Ordusu Tartışması” başlıklı makalesi ile yine AB adına önemli

bir kavşak olan AB ordusu kavramı ve bunun geleceği tartişılmıştır.

EURO Politika dergimizin genel yayın yönetmeni Yusuf Ertuğ-
ral'ın kıymetli hocamız Doç. Dr. Burak Küntay'ın danışmanlığında
hazırlamış olduğu “Birleşik Krallık'ın AB'deki Geleceği ve İskoçya
Sorunu” başlıklı makaleleri ile AB'nin kısa bir tarihçesinden tutun,
İngiltere'nin AB'de yaşadığı serüvene ve İskoçya sorununa kadar
pek çok başlık detaylıca incelenmiştir. Bu makale bir nevi tüm
makalelerin özeti olarak sunulmuştur, öyle ki; bu geniş makaleye
kitabımızda yer vermekle tüm makaleleri bir nevi özet halinde oku-
yucuya sunmaya çalıştık.

Özgürlük İçin Friedrich Naumann Vakfı işbirliği ile hazırlamış ol-
duğumuz ve bir dizi makaleden oluşan bu eserin, tüm okuyuculara
faydalı olması dileğiyle.

Nisan/2017, İstanbul

Ali İzzet KEÇECİ

İNGİLTERE’NİN AB İLE İMTİHANI: SİYASAL SÖYLEMLERDE AVRUPA-ŞÜPHECİLİĞİN EVRİMİ VE BREXIT

Doç. Dr. Ebru Canan-Sokullu ¹

Özet

1973 yılında Avrupa Topluluğu’na (AT) üye olan İngiltere’nin 1997’ye kadarki üyelik süreci “tuhaf ortaklık” (*awkward partner*) şeklinde tanımlanmaktadır.² Bu ortaklık temel olarak pragmatik bir oyuncu olarak AT’ye yaklaşan Margaret Thatcher tarafından şekillendirilmiş ve Muhafazakâr hükümetler tarafından da benimsenmiştir.³ Major’ın pragmatik yaklaşımı başbakanlığının son döneminde terk edilmiş ve İngiltere Avrupa Birliği’nin derinleşme sürecine karşı çıkmıştır. Tony Blair, ülke tarihinde AB üyeliği ile ilgili en yapıcı ve destekçi başbakan olarak tanımlanabilir. Blair on yıllık başbakanlığı süresince AB ile daha derinlemesine bütünleşme için pek çok önemli karar aldı. Birliğin 1997-2007 yılları arasında üyelerin üzerinde oydaşamadıkları en sorunlu konularından olan Dış Politika ve Savunma Politikaları hakkında dahi İngiltere’nin Birlik politikalarına yakınlaşması ve hatta öncülük etmesi gerektiğini savundu. 17 Şubat 2017’de yapmış olduğu konuşmasında ülkenin AB’den ayrılması olarak tanımlanan Brexit sürecinin olası olumsuz sonuçlarına işaret eden Blair (referandumun hemen akabinde ivedi bir şekilde Brexit taraftarlarının da dikkatini çeken kaygılarına temas ederek) AB’den ayrılmanın doğurabileceği potansiyel

1. Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi, (eburu.canan@eas.bau.edu.tr).

2. George, S. (1998) *An Awkward Partner: Britain in the European Community* Oxford: Oxford University Press.

3. Bu patriotik pragmatizm Disraeli’nin liderliğinde Muhafazakâr Parti’nin kendisini ulusal kurum ve çıkarları savunan “patriotik parti” olarak tanımlandırmasına dayanır. Lynch, P (1999) *The Politics of Nationhood: Sovereignty, Britishness and Conservative Politics*, Basingstoke: Macmillan Press, s.1-2.

sorunları hatırlatarak tarihi yapıcı ve AB-yanlısı misyonunu da bir kez daha yerine getirmiş oldu. Bu çalışmada İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci siyasi liderlerin AT/AB konusundaki tutum ve yaklaşımları üzerinden değerlendirecek ve aynı şekilde "Brexit" olarak adlandırılan İngiltere'nin Birlik üyeliğinden ayrılma yönündeki referandum süreci ve atında yatan dinamikler siyasi tarihsel etmenlere değinilerek lider tutumları ve yaklaşımları bağlamında incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Siyasal söylem, Brexit, tuhaf ortaklık, Avrupa-şüphencilik, Avrupa-heveslilik.

Birleşik Krallık ve Avrupa Topluluğu Üyeliği - 1975 Referandumu Öncesi

Coudenhove-Kalergi 1923'te *Pan-Europa* adlı eserini bastığında “Fransa ve Almanya’nın merkezini temsil edeceği, Sovyetler Birliği’ni komünizm ve Asya’daki mevcudiyetinden, Birleşik Krallığı ise emperyalist çıkarlarından dolayı dışarıda bıraktığı Avrupa devletlerinin bir araya gelerek kurması gerektiği federal bir Avrupa birliği öngörmüştü. Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi ve Robert Schuman gibi Avrupa entegrasyonunun kurucu fikir önderleri ütöpik idealistler değillerdi, ulus-devlet otoritesinin yeni bir ulus-üstü siyasal yapı içinde aşındırılmasını desteklemiyorlardı, stratejik ve ekonomik meydan okumaların farkındaydılar ve bu nedenle egemenliğin paylaşıldığı, hukukun üstünlüğünün benimsendiği ve serbest ticaretin özendirileceği bir birlik fikrini savunmaktaydılar. İngiltere bu sürecin dışında kalmayı “ulusal çıkarlar” ve egemenliğin paylaşamayacağı gerekçeleriyle ötelemektedir.

Entegrasyonun kurucu dokümanları olarak kabul edilen Schuman Deklarasyonu ve Monnet Planı ise tarihte eşi olmayan bir Fransız-Alman yakınlaşmasını ve Avrupa tarihinin en önemli sorunlarından birisi olan “Alman sorunu”nu “ortak pazar” modeli ile çözmeyi planlıyorlardı. Tarih boyunca kendisi Kıta Avrupası’nın ötesinde gören Birleşik Krallık⁴ ise “ulusal egemenlik” kaygılarıyla 1952’de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan entegrasyon sürecinden özellikle uzak durmuştu. İngiltere için Avrupa Topluluğu (AT) özünde Fransız Başkanı de Gaulle’ün Fransa’nın ekonomik çıkarlarına hizmet etmesi gereken korumacı bir blok olarak kabul ediliyordu. Ortak pazarın tesis edilmesi, serbest ticaret alanlarının ortadan kaldırılması ve Topluluğun liberal ticari politikalarının oluşturulması Fransız çıkarlarına hizmet edecekti ve bu İngiltere tarafından kabul edilemezdi. Keza Anglo-Sakson’cu komplo teorilerine itibar eden de Gaulist Fransa açısından da İn-

4. Bu çalışmada Birleşik Krallık ve İngiltere dönüşümlü olarak aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır.

giltere'nin Topluluğa olası üyeliği kabul edilemezdi çünkü İngiltere vasıtasıyla Amerika'nın Avrupa kıtası için Büyük Dizaynı çerçevesinde Amerikan çıkarları Avrupa kıtasına nüfuz ettirilecek, federal Avrupa fikri gerçekleştirilemeyecekti. Bu kaygıların hüküm sürdüğü bir dönemde İngiltere Başbakanı Macmillan AT'ye üyelik başvurusu yaptı (1961). Bu başvurunun nedenleri arasında Camps'ın (1964) ifade ettiği gibi Kennedy hükümetinin desteği, Young'ın iddia ettiği gibi İngiltere'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, ve George'un öne sürdüğü gibi Fransa'nın Kıta Avrupası'nı domine ederek bölgesel bir ittifaka dönüştürmek istemesine karşı stratejik nedenler sayılabilir.⁵

De Gaulle'ün yoğun muhalefeti doğrultusunda 1961 başvurusu kabul edilmeyen İngiltere, Sterlin'in rezerv para birimi olmasını sürdürebilmek için sermaye kontrollerini sıkılaştıran İngiltere IMF'den finansal destek istemekle kalmayıp 1967'de ikinci kez Topluluğa üye olmak için başvurdu.⁶ İkinci başvuru öncelikli olarak ekonomik nedenlerle gerekliydi. Başbakan Wilson ile de Gaulle'ün ilişkileri de Gaulle'ün önceki dönem İngiliz hükümetleriyle ilişkilerine göre nispeten ılımlı olsa da İngiltere'nin üyeliği stratejik olarak Fransa'nın çıkarları ile uyumuyordu. De Gaulle için pan-Avrupacı ekonomik ve güvenlik örgütlenmesi Amerikan çıkarlarının - ve dolayısıyla İngiltere'nin - Kıta Avrupası'ndan uzak tutulmasını gerekli kılıyordu. İngiltere'nin ikinci başvurusu da bu kaygılar nedeniyle ikinci kez Fransız vetosu yüzünden reddedildi.

De Gaulle'ün başkanlıktan istifası İngiltere'nin AT üyeliğinin de önünü açıyordu. Yerine gelen başkan Pompidou "İngiliz sorunu" konusunda daha ılımlıydı ve hatta İngiltere'yi üyelik için cesa-

5. Camps, M. (1964) Britain and the European Community 1955-1963 Oxford: Oxford University Press; Young, G. W. (1993) Britain and European Unity 1945-1992 London: Macmillan; George, S. (1991) Britain and European Integration since 1945 Oxford: Blackwell Publishing.

6. Dinan, D. (2004) Europe Recast: A History of European Union Houndmills: Palgrave Macmillan.

retlendirmektedir.⁷ 1970'lerin başında AT'ye üyelik sadece cazip değil aynı zamanda ekonomik bir gereklilikti İngiltere açısından. Öyle ki, İngiliz Bağımsız Devletler Topluluğu (*Commonwealth*) İngiltere'nin küresel rekabet gücünü yavaşlatırken İngiltere'nin kişi başına düşen milli geliri AT'nin yaklaşık yüzde 10 altında idi ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'nin (*European Free Trade Association* - EFTA) karşısında rekabet edemediği Topluluk İngiltere için gerekliydi. Başbakan Heath'in de ifade ettiği gibi Topluluk üyesi olmak İngiltere'yi "sadece Avrupa'da değil dünyanın her yerinde yeni pazarlara ulaşmak için daha etkili ve rekabet gücü yüksek bir ülke" yapacaktı.⁸ İngiltere 1973'te AT'ye üye olduğunda üyelik için referanduma gitmeyen tek aday ülkeydi.⁹ Üye olduktan sonra ise yeni hükümet seçim kampanyaları sırasında söz verdiği üzere AT üyeliğini referanduma götürdüğünde (1975) İngilizlerin yüzde 67,2'si üyeliği destekliyordu.¹⁰ 1975 referandumu İngiltere'de AT üyeliğinin sorgulandığı ilk referandumdu. Referandumun olumlu sonucuna rağmen 1973-1989 arasında Topluluğun üyesi diğer ülkelerle kıyaslandığında ortalama desteğin en düşük olduğu üye devlet Birleşik Krallıktı.¹¹

7. 1970ler uluslararası ekonomi ve finans dengeleri açısından sıkıntılı başlamıştı. Bretton Woods sistemi çökmek üzereydi, 1973 Petrol Krizi 1980 yılı itibarıyla tamamlanması planlanan Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği planlarını zorunlu olarak değiştirmiş, Batı Avrupa ülkelerinden görülen resesyon, sürekli artan işsizlik ve enflasyon Topluluk politikalarında da yeniden bir gözden geçirme gerekliliğini doğurmuştu. Benzer sorunların görüldüğü İngiltere ekonomik bir reçete olarak AT'ye bir kez daha başvurdu.

8. Bkz. BBC, "1973: Britain joins the EEC" http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/1/newsid_2459000/2459167.stm (erişim tarihi 12 Şubat 2017).

9. 1973'te İrlanda, ve Danimarka AT'ye üye olmuş ve üyelik referandumunda olumlu oy çoğunluğu alınmıştı iki ülkede. Aynı genişleme sürecinde aday olan Norveç referandum sonucunda üyelik Kabul edilmediği için AT'ye üye olmadı.

10. Birleşik Krallık içinde Topluluk üyeliğini en çok destekleyenler referandum sonuçlarına bakıldığında İngiltere ve Galler bölgelerinde yoğunlaşırken, Kuzey İrlanda ve İskoçya'da evet ve hayır oyu verenlerin oranları birbirlerine çok yakındı. Bkz. The Guardian (7 Temmuz 1975) <http://static.guim.co.uk/sys-images/Guardian/Pix/pictures/2015/6/3/1433346595960/Voting-7-June-1975-009.jpg> (erişim tarihi 12 Şubat 2017).

11. Eichenberg, R. C. ve R. J. Dalton (1993) "Europeans and the European Commu-

Thatcherizm ve sonrası: Tuhaf Ortaklıktan Avrupa'nın Kalbine Yolculuk

Margaret Thatcher AT şüphecililiği konusunda İngiliz siyasetinin -tek olmasa da- en etkili liderlerinden birisi oldu. Thatcher'in başbakanlığı süresince sergilediği Avrupa-şüphecililiği aslında oldukça pragmatik nedenlere dayandırılabilir.¹²

Thatcher dönemi Topluluk'la ilişkiler üç evrede incelenebilir. 1979'dan 1984 Fontainebleau Avrupa Konseyi Zirvesi'ne kadar süren birinci evrede Thatcher İngiltere'nin Topluluk bütçesine katılım harcamalarının azaltılmasını savundu. "İngiliz Bütçe Sorunu" (*British Budgetary Question*) olarak adlandırılan meselenin odağında İngiltere'nin Batı Almanya'dan sonra Topluluk bütçesine en büyük katkıyı yapan üye oluşu - yaklaşık £1 milyar net ödeme - ve bu durumun Batı Almanya'dan daha dar bir ulusal bütçeye sahip İngiltere için asimetrik bir ödeme dengesi yaratıyor oluşu yatıyordu. Sorunlu ilişkilerin ikinci evresi Fontainebleau Zirvesi'ni takiben 1985 Lüksemburg Avrupa Konseyi'ne kadar sürecek olan evredir. Lüksemburg Zirvesi Tek Avrupa Senedi'nin (TAS) imzalandığı zirve olması sebebiyle serbest dolaşımın önündeki tüm engellerin kaldırılacağı önemli bir dönüm noktasıdır. İngiltere'nin Avrupa entegrasyonu ile ilgili en temel sorunlarının biri olan serbest dolaşım konusu Thatcher tarafından tahmin edilenin aksine büyük bir sorun haline getirilmemiştir, zira 1983 seçimlerinde bir kez daha başbakan seçilen Thatcher için TAS'ın kabul edilmesinde Birleşik Krallığın oynadığı aktif ve pragmatik rol Topluluk politikalarına temel yön verici üye olarak bilinen Fransa'nın karşısında Birleşik Krallığın kuvvetli bir rakip olduğunu ispat edecektir.¹³ Sened vasıtasıyla İngiltere, Avrupa ekonomik bölgesini domine edebileceğini öngörürken öte yandan

nity: The Dynamics of Public Support for European Integration" International Organization 47 (4): 507-534, 518.

12. Budge, I. vd. (1998), *The New British Politics*, Harlow: Addison Wesley Longman, s:508.

13. Lynch 1999:68.

bu yeni süreç İngiliz “egemenliği” sorununu tekrar gündeme getirecektir. Ortak para birimi, Avrupa Merkez Bankası, vergi uyum süreci, Avrupa Sosyal Şart’ının kabul edilmesi, Schengen vize rejimi gibi daha derinlemesine entegrasyon sürecinin önünü açan TAS sonrası süreç Thatcher’ın başbakanlığının üçüncü evresine denk gelir. Özellikle nihai bir “siyasi birliği” işaret eden Delors Raporu’nun kabul edildiği bu evrede Thatcher giderek artan bir şekilde Avrupa şüpheci bir siyasi üslup benimser.¹⁴

John Major 1990 yılında Başbakan olduğunda üzerine eğileceği temel konulardan bir tanesi İngiltere’nin AT üyeliğinin tekrar gözden geçirilmesi ve tercihen daha fazla İngiltere eksenli bir AT’ye dönüşürebilmektir. Major Konrad Adenauer Enstitüsü’ndeki konuşmasında (Bonn, 11 Mart 1991) “İngiltere AT’nin kalbi olmalıdır” derken aslında Avrupa entegrasyonu konusundaki yaklaşımı iki çekinceye dayandırılır. Britanya Avrupa bütünleşmesini destekler, fakat bu demek değildir ki ulusal kurumların yerine AT kurumlarının geçmesi de desteklenmektedir. Leiden Üniversitesi’nde verdiği ‘William and Mary’ konuşmasında (7 Eylül 1994) bu görüşünü şu şekilde ifade eder: “Ulus-devlet Avrupa’daki esas siyasi birimdir ve Avrupa Birliği (AB) devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir kuruluştur ve demokratik meşruiyetinin kaynağı ulusal parlamentolardır”. Özellikle Maastricht Antlaşması sonrası dönemde Major AB’ye yönelik ılımlı tutumunu terk ettiğinde Birlik’te kalmayı siyasi ve ekonomik çekincelere bağlı kılacaktır.

Maastricht Anlaşması sürecinde İngiltere’nin egemenliğinin ne pahasına olursa olsun Birlik karşısında korunması gerekliliği Major tarafından daha sık vurgulanmaya başlar. Anlaşmayı imzalamış olmasına rağmen İngiltere’nin “ulusal çıkarları ve egemenliği” Major yönetiminin Birlik politikalarına ve kararlara daha fazla çekince

14. Başbakan Thatcher AT’de artan derinleşmeye karşıdır ve özellikle bu konuda Kohl ve Mitterand’la keskin görüş ayrılıkları vardır. Bkz. Bulmer, I (2000) “European Policy: Fresh Start or False Down?”, Coates, D. ve P. Lawler (der.) *New Labour in Power*, Manchester: Manchester University Press, ss: 240-54.

koymasına neden olur. Özellikle ortak para birimine geçiş, Avrupa Ordusu kurulma fikri ve Birlik vatandaşlığı çekincelerin en kuvvetle konulduğu alanlardır ki örneğin Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'ne (EPB) dâhil olmaması konusunda ulusal çıkarların korunmuş olması Maastricht Antlaşması 11 no'lu Protokol'ünde şu şekilde ifade edilmiştir: "Birleşik Krallık EPB'nin üçüncü aşamasına dâhil olması kendi hükümet ve Parlamento'sunun ayrı bir kararı olmadan gerçekleşemez".¹⁵ Dönemin Savunma Bakanı Portillo, 6 Ekim 1995'te Muhafazakâr Parti Yıllık Kongresi'nde AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, ve özellikle de Avrupa Ordusu kurulması fikrine "Avrupa'nın savunması AB'den daha fazlasını içeriyor: Norveç, Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri, Türkiye ve Rusya... John Major, Başbakanlığı süresince, bu ülkenin dış ve güvenlik politikalarını AB Bakanlar Konseyi'nde alınan çoğunluk oyuna göre belirlemeyecektir."¹⁶ Bu minvalde Major dönemi AB ile ilişkilerde krizli bir şekilde sonlanır. Birinci kriz olan Ortak Balıkçılık politikası kapsamında İngiltere'ye ayrılan kotaların daraltılması, ikinci ve daha çözümsüz kriz ise olan AB Komisyonu'nun İngiliz et ürünlerini "deli dana hastalığı" nedeniyle satışını yasaklaması ile baş gösterir. Böylece Major "Avrupa'nın kalbinde İngiltere" tutumunu terk ederek Avrupa-karşıtlığını daha sıklıkla dile getirmeye başlar.¹⁷

Maastricht Antlaşması Muhafazakâr Parti içinde görüş ayrılıklarına neden olmuştu. Daha radikal olan parti üyeleri Major hükümetinin İngiltere'nin egemenlik hakkını tamamıyla AB'ye delege ettiğini ileri sürerek hükümeti eleştirirken, Major destekçileri başka bir alternatif bulunmadığını zira Avrupa'daki diğer ülkelerde de revaçta olan sol görüşlü partiler gibi Avrupa-destekçi söylemleriyle İngiliz kamuoyunda daha fazla destek görmeye başlayan İşçi Partisi karşı-

15. 1 Ocak 1999 itibarıyla yürürlüğe giren üçüncü aşamada döviz kurunun daimi olarak sabitlenmesi ve dış döviz piyasalarında ve elektronik ödemelerde kullanılmak üzere ortak para biriminin yürürlüğe koyulmuş ve Euro kullanılmaya başlanmıştır.

16. Conservative Party News, Press Office, Conservative Central Office, Ekim 1995.

17. Bulmer, I. (2001), "Britain and European Integration" Jones, B. vd. (der) Politics UK Harlow: Pedison Educaiton Limited, ss: 653-79, 675-8.

sında Muhafazakârlar'ın popülaritesini başka türlü devamlı kılmanın bir yolu olmadığını düşünmektedir. Her ne kadar Major 1997 seçimlerinde “İngiltere'nin çıkarlarını savunmanın en doğru yolu AB üzerinden geçer” söylemini tekrarlasa da seçimleri İşçi Partisi kazanır.

Tony Blair - o döneme kadar Başbakan Heath hariç - İngiliz siyasetinde en Avrupa-heveslisi (“*Euro-enthusiast*”) başbakan olarak göreve geldiğinde Blair'in “yeni” İşçi Partisi'nin seçimleri kazanması sadece İngilizleri değil dönemin AB üyesi ülkelerindeki pek çok yönetimi de sevindirdi.¹⁸ İşçi Partisi'nin AB ile ilişkiler konusunda yaklaşımı iki eksenliydi. Blair Federal Avrupa fikrine karşı çıkarken üye devletlerin tek başlarına başaramayacağı pek çok siyasi sorunu AB vasıtasıyla başarabildiklerini de dile getirdi. İkinci olarak, özellikle Blair hükümeti AB'yi bir tehditten çok fırsat olarak kabul ediyordu, özellikle İngiltere'nin lideri olacağı bir AB planını. Dış İşleri Bakanı Robin Cook, Blair'in “yapıcı etkileşim” (“*constructivist engagement*”) yaklaşımı ile Major'ın çatışmacı tutumunun terk edildiğini dile getiriyordu. “Yeni İşçi Partisi, Yeni Britanya” sloganıyla Blair'in taahhütleri öncelikli olarak tek para birimine dâhil olmak ve ikinci olarak da AB'nin İngiltere'nin öncülüğünde yeniden şekillendirileceği idi.¹⁹ İç siyasette “Üçüncü Yol” olarak tanımlanan bu yaklaşım özellikle vurgulanan hususlar öncelikli olarak para politikalarıyla ve vergi sistemi ile ilintiliydi. Aynı dönemde AB tarafında ise Amsterdam Antlaşması imzalanmış, buna göre Komisyon Başkanı'nın ve Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri arttırılarak ve özellikle dış ve güvenlik politikalarında daha fazla ortak hareket etmeyi öngören düzenlemeler yapılarak daha da derinleşecek bir siyasi birlik sağlanmaya çalışılmıştı. Blair 24 Mart 1998'de Fransız Ulusal Meclisi'nde yaptığı konuşmada “güç merkezden uzaklaştırılmalı...

18. Fransa Dış İşleri Bakanı bunu “İngiliz şüpheciliğini silip süpüren” başarı olarak tanımlarken, Alman Şansölyesi Helmut Kohl “zafer olarak kabul edilmesi gereken bu başarı tüm Avrupa-şüpheciler için bir ders niteliğinde” şeklinde tanımlamıştır (Helm S., *The Independent*, 3 Mayıs 1997, Erişim tarihi 14 Şubat 2017).

19. Bulmer 2000: 243-4, Bulmer 2001: 673.

İngiltere'nin geleceği Avrupa ile tam ortaklıktadır... Avrupa-şüpheli ("Euro-sceptic") yaklaşımdan vazgeçmeliyiz. Avrupa'nın inşası ortak pazara teknik olarak adanmışlığın ötesinde topluluğa siyasi olarak bağlanmayı gerektirir" derken Üçüncü Yol'un entegrasyonist/bütünleşmeci söylemini de ortaya koyuyordu.

Fakat Blair'in nitelikli çoğunluk oylamasının genişletilmesi, Konsey'in kabul ettiği vergi uyumu politikası, sınırların kontrolü, Komisyon ve Avrupa Adalet Divanı yetkilerin artırılması ve NATO konularında çekinceli bir tutum içinde olmasına rağmen, özellikle Ortak Tarım Politikası ve Sosyal Fasil ("Social chapter") - işçi hakları ile ilgili - ile ilgili reform önerilerini desteklerken 2000 yılında Belçika'da yaptığı bir konuşmada Üçüncü Yol'un entegrasyonist yaklaşımını bir kez daha tekrarladı:

"Avrupa ile Mayıs 1997'den bu yana ilişkilerimizde esaslı bir değişim var. İngiltere tüm yeni girişimlere tamamiyle katılım gösterdi: ekonomik reform, savunma ve dış politika, kurumsal değişim ve genişleme, göç ve suç. Her birine esaslı ve açık bir katkıda bulundu."²⁰

1997'de İşçi Partisi seçimleri kazandıktan sonra John Major'dan oldukça farklı olarak yapıcı bir Avrupa politikası izlemeye başladı. Bundan sonra İşçi Partisi hükümetlerinin ortak politikası İngiltere Avrupa Birliği içinde liderlik koltuğunu kaptırmamak üzere aktif bir siyasi varlık göstermek olacaktı. Bu Yeni İşçi Partisi projesi modernizasyon ve değişimi öngörmekteydi. Bu dönem kendi içinde üç Blair (1997-2001; 2001-2005; ve 2005-2007) ve bir Brown hükümeti (2007-2010) dönemini kapsar ve her bir dönem kendi içinde İngiltere'nin Avrupa politikaları bağlamında dikkatli bir inceleme gerektirir.

İşçi Partisi'nin Avrupa yanlısı siyasi söylemi 1990larda artiküle olmaya başlar öyle ki bu dönemde yaşanan bir takım gelişmeler

20. Başbakan Tony Blair'in Ghent Şehir Meclisinde yaptığı 23 Şubat 2000 tarihli konuşma.

bu değişimin tetikleyicisi olmuşlardır. Örneğin, üyelikten ayrılan bazı partililer Sosyal Demokrat Partiyi kurar ve Liberaller ile ittifak yaparlar, sendikalar AT'yi desteklemeye doğru yön değiştirir, Muhafazakârlar arasında Major'un Thatcher'a kıyasla "görece" Avrupa-destekçi tutumunun yarattığı rahatsızlık, sosyalizmin "başarısız" bir model olduğunun anlaşılmaması ve AT'deki ekonomik ve siyasi birliğe doğru gelişmeler ve bunların kısa dönemde izlenen olumlu sonuçları İşçi Partisi'ni özünde "pragmatik" nedenlerden dolayı Avrupa-yanlısı bir retorik geliştirmeye yöneltmiştir. 1995 yılında Chatham House'da yaptığı bir konuşmada bu pragmatik dönüşümü Blair'in vedığı mesajda da gözlenebilir: "İngiltere'nin küresel gücü AB içindeki etkisine bağlıdır".²¹

Blair'in 1997-2001 yılları arasındaki ilk döneminin önemli gündem maddeleri tek para birimine geçiş ile ilgili referandum yapılması ve AB içinde bir reformun öncülüğünü yürütmektir - ki ikinci hedef 1998'de İngiltere'nin AB dönem başkanlığı sırasında önemli ölçüde gerçekleştirilse de İngiltere'nin tek para birimine geçmeyi reddetmesi AB liderliği konusunda da ciddi bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Buna rağmen çevre politikaları, Kyoto Sözleşmesi'nin yürürlüğe sokulması ve ekonomik reform ve rekabet politikalarıyla ilgili başlatılan Cardiff süreci İşçi Partisi hükümetinin başarılı bir "yapıcı AB politikası"nın sonuçları arasında kabul edilmelidir. Bu örnekler AB dönem başkanlığı sırasında 2004 genişlemesinin önünü açan düzenlemelere de inisiyatif göstermesinden dolayı son derece önemlidir.

Blair hükümetinin ikinci dönemi ilk dönem izlediği ve başarılı olduğu yapıcı AB politikaları açısından nispeten zor bir dönem olacaktır. Bu dönem ortaya konan AB söylemi AB'nin ekonomik olarak daha rekabetçi olması gerektiği, genişlemenin desteklediği ve NATO'nun müdahil olmayı tercih etmediği durumlar olasılığına karşı AB'nin savunma kapasite ve yeteneklerinin daha güçlendiril-

21. Blair, "Britain in Europe" 5 Nisan 1995 tarihli Royal Institute of International Affairs, Chatham House konuşması.

mesine odaklanmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda kabinedeki AB-karşıtı üyelerin yerine daha ılımlı üyeler getirilmiştir (örneğin, Dış İşleri Bakanı Straw'ın atanması gibi). 2001 ile 2005 yılları arasında denk gelen bu dönem özellikle uluslararası konjonktür düşünüldüğünde bölünmelerin ve kutuplaşmaların daha keskinleştiği bir dönem olacaktır, özellikle sınır ötesi askeri operasyonlar (Afganistan ve Irak savaşı) ve bunların karşısından AB'nin kendini nerede ve nasıl konumlandıracağı İngiltere'nin liderliği açısından önemli fırsatlar ortaya koyabilir (ör. daha Atlantikçi bir Avrupa içinde liderlik, "Eski-Yeni Avrupa" ekseninde Fransa ya da Almanya karşısında Avrupa'nın çekim kuvvetinin İngiltere'ye kaydırılabilmesi gibi). Tüm çabalara rağmen Blair hükümeti gerek içerde gerekse dışarıda popülaritesinin azalmasının önüne geçememiştir. Irak Savaşı konusundaki tutumu ve Bush hükümetine verilen kayıtsız destek ve hatta bu doğrultuda St. Malo Konferansı'nda Atlantikçi mesajların daha hissedilen bir şekilde verilmesi bu kaybın önemli nedenleri arasında gösterilebilir.

Tony Blair'ın üçüncü döneminin ilk gündem maddesi bir önceki dönemden devrolan AB Anayasası referandumu idi. 2004 yılında imzalandıktan sonra üye ülkelerde onaylanması öngörülen Avrupa Birliği Anayasası Hollanda ve Fransa'da halkoylamalarında reddedilince 2006 yılında İngiltere'de de gerçekleştirilmesi planlanan referandum iptal edildi.²² İkinci gündem maddesi ekonomik reformlardı.

Bu dönemde AB üyeliği ile ilgili kamuoyunda gözlenen olumsuz

22. AB-karşıtı Muhafazakâr Parti üyeleri İngiltere'nin AB'den ayrılması gerektiği yolunda siyasi gündem oluşturmuşlardı. Muhafazakâr Parti 1973'te İngiltere'yi Topluluğa üye yapmışlarsa da Thatcher ve Major hükümetlerinin AT/AB politikalarını eleştirmeye de devam ettiler, öyle ki Parti bu iç muhalefetin de bir sonucu olarak 1997 ve 2001 seçimlerini İşçi Partisi'ne kaybettiler. Aynı muhalefet AB Anayasası'nın referanduma götürülmesini ve ülkedeki AB-karşıtı oylar neticesinde İşçi Partisi'nin hezime uğraması yolunda çalışmaktaydı. Anketlere göre ortalama on İngiliz'den dördünün AB'den çıkması gerektiğini tercih ettiğini belirtiyordu, buna göre 2006 yılı ortasında yapılması planlanmış olan AB Anayasası referandumunun da büyük bir hezimet yaratacağına vurgu yapılıyordu.

havanın önemli bir belirleyicisi ekonomik verilerdi. Ekonomik olarak kendine yetebilen bir İngiltere'nin AB'ye ihtiyacı olmadığı gibi tam aksine AB İngiltere'nin ekonomik ilerlemesine bir ket olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle önceki Muhafazakâr Parti hükümetlerinin aldığı Euro bölgesinin dışında kalma kararı İngiliz para birimi pound'u güçlendirmişti ve bu AB-karşıtlığı için önemi bir göstergeydi. Gündemin diğer maddeleri önceki dönemlerde sıklıkla vurgulanan, Avrupa savunma işbirliğinin artırılması, Euro ile ilgili politikanın devamlılığı ve genişleme stratejileriydi (ör. Türkiye ve Balkan ülkelerinin üyeliklerinin desteklenmesi). Özellikle ülke içindeki muhalefetin kırmızı çizgi olarak tanımladığı Euro düzenlemeleri ve Lisbon Antlaşması'nın öngördüğü "daha derin bir AB"ye doğru gidişat Blair hükümetine daha fazla eleştirinin yöneltilmesini neden oldu ve hükümette kalma süresini tamamlamadan Blair başbakanlıktan ayrılma kararı aldı.²³

Gordon Brown 2007'de başbakan olduktan kısa bir süre İşçi Partisi önemli ölçüde seçmen desteğini yitirmeye başladı. Brown hükümeti kendinden önceki tüm yakın dönem hükümetlerin karşılaştığı temel sorunla yüz yüze kalır: "İngiltere'nin AB politikaları nasıl bir seyir izleyecek? Tuhaf ortak İngiltere mi, pragmatik oyuncu olan bir İngiltere mi, yoksa Avrupa'nın kalbinde bir İngiltere mi?"²⁴ Brown'ın AB gündemi özellikle finansal ve ekonomik konulara yoğunlaşmıştır. AB Bütçesi'ne yapılacak katkıların tekrar gözden geçirilmesinde ve vergi politikalarında oybirliği kuralının benimsenmesi gerekliliği konularında gösterdiği olumsuz tutum Brown'ın Blair'e göre daha az yapıcı bir Avrupa stratejisi benimsediğini göstermekteydi. Bu tutumundan ötürü Brown'ın başbakanlığında İngiltere tekrar - Major'ın son dönemlerinde gözlenen AB ile yeni

23. Bir grup bakan ve milletvekili Tony Blair'in başbakanlığı Grdon Brown'a bırakmasını istediklerini ifade eden bir mektup yazmaları parti içi ve darbe olarak kabul edilir. Bkz. Assinder, N. "Why is Tony Blair stepping down?" 27 Haziran 2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_politics/6238194.stm (Erişim Tarihi 18 Şubat 2017).

24. O'Donnell, C.M ve R. Whitman (2007) "European Policy under Gordon Brown: Perspectives on a Future Prime Minister" *International Affairs* 83(2): 253-72, s. 254.

projeler geliştirmekte ve işbirliği alanları amaktaki isteksizlik ve bazı AB politikalarının da engellenmesi olarak tanımlanan “tuhaf ortak” olarak tanımlanacaktır.

Başbakan Brown’a göre AB “içe kapalı ve korumacı bir ticari blok-tur ve kendin uluslararası sistemdeki değişime adapte etmeli ve esnek ve yenilikçi “küresel bir Avrupa” olmalıdır.²⁵ Gordon Brown “Küresel Avrupa- Tam istihdam Avrupası” raporunda dile getirdiği bu yaklaşımıyla tekrar ekonomi-temelli Avrupa yaklaşımını da diriltmiştir.²⁶ Buna göre AB’nin yapısal, reformları, düzenleyici reformları, ticaret politikasını, bütçe düzenlemelerini daha az kısıtlayıcı ve koruyucu olacak şekilde düzenlemelidir ki aksi takdirde “Küresel Avrupa, Küresel İngiltere” hedefi de gerçekleştirilemez. Bu tutum ekseninde aslında Brexit’in temellerinin Brown tarafından atıldığı ifade edilirse yanlış olmaz.

Öte yandan Brown’ın diğer bazı politikalar söz konusu olduğunda aslında AB konusunda stratejik pragmatik bir tutumu olduğu da kabul edilebilir. evre güvenliği pragmatik ele alınan konulardan bir tanesiydi, evre ve iklim değişikliğinin küresel kurumlarla çok taraflılık çerçevesinde ele alınması gerektiğini ifade ederken - AB iklim değişikliği ile mücadelede global düzeyde en etkin ve aktif aktörlerden birisi olan - AB’ye atıfta bulunmayan Brown’ın bu konuyu elektoral bir taktik olarak kullandığı tartışıldı. Çünkü konuyu farklı platformlarda gündeme getirdiğinde konuyla ilgili küresel düzenlemelerin yapılmasında İngiltere’nin oynadığı ve oynamaya devam edeceği liderlik rolü ön planda tutuluyordu. Aynı şekilde AB’yle işbirliği içinde koordineli olarak yürütülen ulusal güvenlik ve i güvenlik konuları söz konusu olduğunda AB’den bağımsız hareket eden bir İngiltere söylemi benimsenmişti. Özellikle, terörle mücadele örneğinde tamamen ulusal öncelikler doğrultusunda kararlar alındığını dile getirdiği konuşmasında ulusal egemenlik ko-

25. O’Donnell ve Whitman (2007: 255).

26. Brown, G. (2005) Global Europe: Full-Employment Europe webarchive.nationalarchives.gov.uk/.../global_europe_1310

nusunda kaygıları olan AB-karşıtı İngiliz seçmenin desteğini almayaya yönelik pragmatik taktiğin uygulanmaya devam ettiği izlenimi veriliyordu.²⁷

Son olarak Blair'in öncülüğünde şekillenen "Avrupa'nın kalbindeki İngiltere" yaklaşımı Brown döneminde kendisini Euro tartışmaları üzerinden hissettirdi. Bütünleşme taraftarı İngilizlere göre İngiltere Euro bölgesinin dışında kaldığı müddetçe Avrupa'nın kalbine yerleşemezdi. Fakat Brown bu yaklaşımı ne açıkça benimsedi ne de açıkça reddetti. Öyle ki, Brady'nin ileri sürdüğü gibi "Brown Avrupa şüpheli seçmeni ve sermayedarları kazanmak adına Euro'yu gömmüştü".²⁸ Buna karşılık Brown, dış politika'da Avrupa'yı daha önemsiyordu. Çok taraflılığı destekleyen Brown her ne kadar dış politikada ulusal güvenlik çıkarlarını göz ardı etmiyorsa da Avro-Atlantisist bir dış politika düzlemi öngörmekle birlikte George W. Bush'un müttefikliğindense, örneğin Orta Doğu'da ya da Afrika'da AB'nin dış politik tercihlerinin daha önemli olduğunu ve İngiltere'nin öncelikleriyle örtüştüğünü vurgulamayı tercih ediyordu.²⁹

"Yeni" İşçi Partisi dönemi AB politikaları ve entegrasyon yaklaşımı sadece Major ve öncesindeki Muhafazakâr Parti hükümetleriyle değil aynı zamanda o dönemde muhalefette olan eski İşçi Partisi'nin çizgisinden de ayrıldı. Ayrıca Blair ve Brown hükümetleri de kendi içinde farklılaşmalar bu ayrışmanın nedenleri uluslararası konjontür, AB'nin kendi iç dinamikleri ve özellikle de İngiliz siyasi

27. Brown, G. "Meeting the terrorist challenge" Chatham House, Londra, 10Ekim 2006 http://www.hm-treasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/press/2006/press_72_o6.cfm (Erişim tarihi 19 Şubat 2017)

28. Brady, B. "Brown buries euro to capture sceptic voters" *Scotland on Sunday* 19 Kasım 2006. <http://www.scotsman.com/news/politics/brown-buries-euro-to-capture-sceptic-voters-1-1417039> (Erişim Tarihi 1 Mart 2017). Brady, 2006 yılında yapılan bir araştırmaya göre orta büyüklükteki firmaların Euro'ya verdiği desteğin en düşük seviyede olduğunu ifade ediyordu (2003: yüzde 50, 2004 yüzde 42, 2006: yüzde 35).

29. Smith, J. ve M. Tsatas Julie (2002) *The new bilateralism: the UK's bilateral relations within the EU* (London: The Royal Institute of International Affairs).

iklimindeki değişikliklerden kaynaklandığını gösterdi. Fakat genel olarak Blair'in başbakanlığı ile başlayan dönem boyunca "İngiltere AB'de içerisinde daha az izole duruyordu... AB şekil değiştiriyor ve neo-liberal dönüşüm ve faydacı çok-ulusluluk ekseninde İngiltere'nin tercih ve amaçlarıyla daha uyumlu hale geliyordu".³⁰ Bu İşçi Partisi hükümetlerinin bir başarısı olarak kabul edilse de aslında içerdeki en temel sorun AB konusundaki konsensüsün giderek azalıyor olması idi. 1997 yılında İngiliz kamuoyunda AB'nin "iyi bir şey" olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 36, "kötü bir şey" olduğunu düşünenlerinki ise yüzde 26 iken, bu oran 2010 yılında yüzde 21 pozitif yüzde 54 negatif tutum içinde olanlar şeklinde değişmiştir.³¹ İngiltere'de AB'ye duyulan güven yüzde 20 idi ki bu AB üyesi ülkelerde en düşük orandı (AB ortalaması yüzde 43 "güven" idi),³² genel olarak AB'nin imajının olumlu olduğunu sadece yüzde 19'luk bir kısım düşünüyordu.³³Özetle, İşçi Partisi hükümetleri AB konusunda yapıcı politikalar izlemiş olsalar da giderek artan AB-karşıtlığının önüne geçmekte başarılı olamadılar.

Brexit Süreci: Sonun Başlangıcı mı?

Gordon Brown'ın istifasından sonra 2010 yılında David Cameron Muhafazakâr Parti - Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümetinin başbakanı oldu. Aslında 1992 seçimlerinden sonra Muhafazakâr Parti'nin aldığı en yüksek oylar 2010 seçiminde kazanıldı. Liberal Demokrat Parti seçim manifestosunda İngiltere'nin AB üyeliğinden çıkması konusunu referanduma götüreceğini vaat etmişti. Parlamento'ya giren çok sayıda Muhafazakâr Parti milletvekili özellikle

30. Bulmer, S. (2008) "New Labour and the European Union 1997-2007: A Constructive Partner?" *Working Paper FG 1 German Institute for International and Security Affairs* Berlin: SWP, 14.

31. Flash Eurobarometer No. 318 "Attitudes towards the EU in the UK" analytical report (Kasım 2010), s. 14.

32. Standard Eurobarometer 73 (Mayıs-Ağustos 2010).

33. Standard Eurobarometer 74 (Ağustos 2010)

Avrupa-şüpheli söylemlerle oy kazanmışlardı ve bu görünümüyle yeni nesil daha Avrupa karşıtı bir Parlamento ve hükümet ortaya çıkmıştı. *People's Pledge* adlı hareket kitleleri AB referandumunu konusunda mobilize etmek üzere örgütlendi ve Eylül 2011'de 100.000 imza toplayarak hükümete "halk referandum istiyor" taleplerini iletti.

Muhafazakâr Parti içinde referandum konusu bir bölünme yaratmıştı bir grup Tory (Muhafazakâr) milletvekili referandumu şiddetle savunurken diğer grup ya çekimserdi ya da referandumun zamanlamasının yanlış olduğunu Eurozone bölgesindeki kriz yaklaşırken İngiltere'nin AB ile ilişkilerini tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini savunuyordu. Muhafazakâr parti içindeki bu "1990lar nostaljisi"³⁴ şeklinde yorumlanan ayrılma yanlısı oluşuma ve kamuoyunun beklenti ve taleplerine cevaben 2013 yılının Ocak ayında yaptığı konuşmasında verdiği mesaj daha ziyade John Major'ın başbakanlığının başındaki pragmatik ılımlı tonu hatırlatıyordu: "AB ile ilgili temel sorunlar üç başlıkta toplanabilir: Eurozone krizi, Avrupa rekabet gücünün içinde olduğu kriz, ve AB ile Avrupa vatandaşları arasındaki kriz - "demokratik hesap verebilirlik", ki bu özellikle İngiliz seçmeni tarafından son derece eleştiriliyor. Bu nedenle İngiliz halkı AB'yi sorgulayabilir ve "çıkalım" diyebilir. Ben bunu istemem... Eurozone'a dâhil olan ülkeler kendi çıkarlarımızı korumak ve demokratik meşruiyeti güçlendirmek adına değişiklikler yapabiliriz ve bu değişiklikleri de yapmalıyız. Bu AB ilkelelerini reddetmek değildir. Böyle bir esneklik üyeleri birbirine daha da kenetler, ve daha rızaya dayalı bir işbirliği yaratmak merkezden zorlamadan daha kuvvetli bir yapıştırıcı gibidir. ...İngiliz halkına kendilerine çok ufak bir söz ve tercih hakkı ve alanı bırakacak bir Avrupa'yı kabul etmelerini istemek günün birinde seçme hakkı verilmesi durumunda AB'yi reddetme olasılığını güçlendirir. Bu nedenle referandum hakkında olumluyum, böylece konuyla yüz-

34. Landale, J. "The Tories on Europe - 1990s nostalgia?" *BBC News* 22 Ocak 2003, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-21148283> (Erişim Tarihi 28 Şubat 2017).

leŖeceēiz”.³⁵ KonuŖmasında Cameron’ın tanımladıēı “daha esnek, koŖullara daha kolay ayak uydurabilen, daha aēık” bir AB ancak modern zamanların meydan okumalarıyla baŖa ēıkabilir” ki bu Muhafazakâr liderlerin geleneksel stratejik AB yaklaŖımının bir devamıdır. Cameron referandumun gerekliliēi konusundaki anlayıŖını ortaya koyuŖtaki netliēi referandumun ne zaman ve hangi koŖullar altında yapılması ile ilgili aynı net duruŖu gstermemiŖ olması da aynı zamanda Major’ın ēekinceli AB grŖlerini yansıtmaktaydı: “Bazıları çözümün hemen yapılacak “kalalım-çıkalım” referandumunda olduēunu iddia ediyor. Buradaki sabırsızlıēı anlayabiliyorum fakat bu kararın Ŗu anda alınmasının ne İngiltere ne de Avrupa için doēru olduēunu dŖnmyorum”. Referandum Muhafazakâr Parti’nin 2015 seçimlerini kazanması koŖulunda yapılacaktı. Referandum konusu özellikle koalisyon ortakları arasında zaman zaman sıkıntılı durumlara neden olmakla kalmadı Baēımsızlık Partisi lideri Nigel Farage referandumda Brexit’i destekleyeceēini ifade etti. Mayıs 2015 seçimlerini kazanan Cameron 2017 baŖı itibariyle referandumun yapılmıŖ olacaēını ve fakat kendisinin “kalma” yönünde referandum sürecinde kampanya yrteceēini aēıkladı.

Cameron’ın kampanyası egemenlik, göçmenler, ekonomik ynetiŖim, ve Eurozone dıŖında kalan ülkelerle ilgili düzenlemelerdeki yetki devri ve AB’nin rekabet politikaları konularına odaklanmıŖtı. Bu konudaki talepler Avrupa Birliēi Referandum Yasası’nda talep edildi. AB ye devlet parlamentolarına daha geniŖ egemenlik yetkileri tanınmalıydı, bir diēer ifadeyle büyük gler AB yasamasını bloke edebilecekleri yetkilere kavuŖmalıydı. AB’den gelen göçmenlerin yerleŖimleri vergi muafiyetleri ve özellikle çocukları için aldıkları yardımların kendi ülkelerine transfer edilmemeleri ve bunlardan faydalanabilmeleri için en az dört yıldır İngiltere’de yaŖıyor olmaları koŖulunda ısrarcılıēı Brüksel’den daha çok Polonya gibi

35. David Cameron’ın 23 Ocak 2013 tarihli konuŖması “EU Speech at Bloomberg”. Tam metin için bkz. <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg> (EriŖim tarihi 27 Ŗubat 2017).

üye devletleri endişelendirdi. Cameron AB'nin tek para biriminin Euro olmasını eleştiriyor bu uygulamanın Eurozone dışındaki üye devletler açısından bir dezavantaj olduğunu ileri sürüyordu. Eurozone dışındaki üye devletlere ayrıca finansal birlik düzenlemelerinin empoze edilmesi de reddediliyordu. 2015 sonrası yapılan AB Konseyi zirveleri de Brexit ile ilgili tartışmalara sahne oldu. Özellikle Cameron'ın ulusal parlamentolara daha fazla yetki devri talepleri kabul görürken, Eurozone, göçmenler ve finansal düzenlemeler konusunda AB daha temkinli durmaya devam etti.

23 Haziran 2016'da referandumunda "Sizce Birleşik Krallık Avrupa Birliği üyesi kalmalı mıdır yoksa üyelikten ayrılmalı mıdır?" sorusu oylandı. Kampanya iki muhalif grup arasında sürdü. Bir tarafta İngiltere'nin taleplerinin AB tarafından değerlendirilmesi ve AB'nin İngiltere'nin egemenlik hakkı taleplerinin olumlu yönde dikkate alması durumunda Birlik içindeki İngiltere'nin daha güçlü olacağı mesajını verecek "kalalım" yönünde oy verecek Brexit karşıtları vardı. Diğer tarafta ise İngiltere'nin üye kalması durumunda egemenlik (siyasi, ekonomik, ve hatta kültürel) haklarından AB lehine tamamen mahrum kalacağını dolayısıyla da daha güçlü bir İngiltere için AB'den çıkılmasını gerektiğini vurgulayan "ayrılma" destekçileri vardı.

Brexit Referandumu Sonrası Siyasi Dinamikler: Gitmek mi Zor Kalmak mı?

Birleşik Krallığın AB üyeliğini sorgulayan ikinci referandum birincisinden 41 yıl sonra 2016'da gerçekleşti ve yüzde 52 oranındaki Brexit destekçilerine karşı halkın yüzde 48'i AB üyeliğine devam edilmesi yönünde oy verdiler. Zaten inişli çıkışlı olan AB üyeliğinin 2016 yılında çıkma yönünde karara götüren süreci hazırlayan iki tarihi gelişme vardır.

1992 yılında imzalanan ve 1999'da EB Ekonomik ve Parasal Birliği'nin yürürlüğe girmesini kararlaştıran Maastricht Antlaşması ve

2004 AB genişlemesidir.³⁶1992 Antlaşması Euro bölgesini gerekli kurumsal altyapı oluşmadan kabul etmiş ve bu eksiklik Yunanistan'daki ekonomik kriz ortaya çıktığında AB'yi telafisi mümkün olmayan bir darboğazın eşiğine getirmişti. İngiliz kamuoyu açısından bu AB'nin yetersizliklerinden ve İngiliz ekonomisi için ortaya koyduğu engellerden sadece bir tanesiydi ve İngiliz kamuoyunda AB-karşıtlığını güçlendiren önemli etmenlerden bir tanesiydi. Brexit kampanyası açısından ise neden AB'den ayrılmanın gerekliliğini de net bir şekilde ortaya koyulmasına yardımcı olacaktı Euro krizi.

Dönemin başbakanı Tony Blair'in de güçlü destekçilerinden birisi olduğu AB'nin genişleme politikası - özellikle de sekiz adet orta ve doğu Avrupa ülkesi ile gerçekleştirilen 2004 genişlemesi Brexit'in önemli gerekçelerinden birisine neden olacaktı. Polonya 2004'te AB üyesi olduğunda kişi başına GSMH'sı 12.830\$ iken İngiltere'de bu oran 33.640 \$ idi. 2015'te2004 genişlemesi sonrasında İngiltere'de yaşamaya başlamış Polonyalılar'ın nüfusu yaklaşık 790.000'di ki bu Krakow'un toplam nüfusundan fazlaydı.³⁷ Her ne kadar göçmenler İngiltere'nin istihdam politikaları açısından artı değer yaratsalar ve İngiliz toplumu yaşlanmakta olan bir toplum olsa da İngiltere doğumlu genç nüfusun işsizlik soruna etkin çözümler üretilemediğinden dolayı göçmen karşıtlığı da ekonomik nedenlerden ötürü giderek artmaktaydı.

Bu iki tarihi gelişmeyle tetiklenen ve Cameron'ın 23 Ocak 2013'te deklare ettiği ve 23 Haziran 2016'de neticelenen Brexit referandumu sonunda "ayrılma" cephesinin temel argümanları da önemli bir rol oynadı. İngiltere AB bütçesine 2015 yılında 17.8 milyar £ net

36. Hall, P. "The Roots of Brexit: 1992, 2004 and the European Union Expansion" *Foreign Affairs* June 28, 2016 <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-kingdom/2016-06-28/roots-brexite> (Erişim Tarihi 28 Şubat 2017).

37. Bkz. Office for National Statistics *Migration Statistics Quarterly Report: February 2016* <https://www.ons.gov.uk/search?q=immigrants&sortBy=relevance&filter=bulletin&q=immigrants&size=10> (Erişim Tarihi 24 Şubat 2017)

katkı yapmıştı ve fakat örneğin bu miktarda sadece 4.4 milyar£ AB İngiltere'ye tarım ve diğer programlar kapsamında katkıda bulunmuştu. AB üyeliğinden ayrılırsa İngiltere bu büyüklükteki kaynakları başka ulusal önceliklere aktarabilirdi. Eğitim ve AR&GE harcamalarında da orantısızlık konusunda rahatsızlık dile getiriliyordu. Örneğin İngiltere'nin toplam AR&GE harcamalarının sadece yüzde 3'ü AB tarafından fonlanıyordu. AB üyelik katkı payı ödemekte kurtulursa İngiltere daha fazla AR&GE ve eğitime aktaracağı fona kavuşacaktı. AB'nin çevre düzenlemeleri de aynı zamanda finansal kaynakların gereksiz olarak aktarıldığı bir masraf kalemiydi. Ortak Tarım Politikası, Balıkçılık Politikası gibi konular da AB regülasyonlarının ulusal çıkarları geri planda bırakılmasına neden oluyordu ve ayrıca İngiltere için çok maliyetliydi. Öte yandan İngiltere ticari çıkarlarını AB düzenlemelerini kısıtlayıcılığı nedeniyle üçüncü ortaklarla düzenleyemiyordu. Hükümetin hedefi 100.000'in altına çekmek olmasına rağmen her yıl ortalama 300.000 göçmen İngiltere'ye giriyordu ve İngiltere AB üyesi olması sebebiyle ülkeye AB içi ve dışından gelen göçmenlere karşı ulusal kotalar koyamıyordu. Bu sorunun güvenlik boyutuna bakıldığında sınırlarını kontrol edemeyen İngiltere'ye bu vesileyle teröristler de gelebiliyor ve AB üyeliğinin bağlayıcılığı nedeniyle İngiltere teröristleri deport dahi edemiyordu. Göçmen sorununun ekonomik boyutu da seçmenleri rahatsız ediyordu. AB'deki işsizlik oranı nereyse İngiltere'nin iki katıydı, eğer göçmen sorunu ulusal çıkarlar gözünde tutularak çözülmesi başarılabilirse daha az göçmen geleceği için ücretler de artabilirdi. Tüm bu eleştirilerle inşa edilen "ayrılma" kampanyası etkili oldu ve İngilizlerin yüzde 52'si Brexit yönünde oy verdiler.

AB'den "ayrılma" kampanyası Muhafazakâr siyasi elit tarafından ekonomik bağımsızlık sloganıyla başlatıldığında ekonomik elitin desteğini almakta zorlanmıştı, kampanyaya verilen destek ise daha fazla iş, daha yüksek maaş ve daha iyi kamu hizmetleri beklentisi olan hem Muhafazakâr hem İşçi Partisi destekçilerinden gelmişti. Fakat referandum sonrası için yapılan analizler kısa vadede yatırım

ve büyümenin yavaşlayacağını, uzun vadede ise beklenenin aksine göçmen sayısının zaten hâlihazırda göçmenlerin yaklaşık üçte ikisinin sürekli oturum ve çalışma izinlerine sahip olduklarından ötürü dramatik olarak azalmayacağından dolayı Brexit yanlılarının etkin ve hızlı istihdam beklentilerinin gerçekleşmesinin güçlüğüne dile getirmektedirler. AB bütçesine yapılan ödemelerden elde edilmesi planlanan karlılığın ise öngörülenin sadece üçte biri kadar bir katkı sağlayacağı öngörülüyor.

Basit çoğunlukla alınan Brexit kararı sonrasında Başbakan Cameron'ın istifası Brexit sonrası dönemin de sorunlu başlamasının önüne geçemedi. Teresa May hükümeti devraldığı günden bu yana önünde çok katmanlı bir sorunlar silsilesi durmakta. Birleşik Krallığın üniter devlet yapısı ile ilgili kaygılar ve ayrılıkları gündeme getirecek sorunlar (örneğin, yüzde 62 oranında AB'de kalma tercihini ortaya koyan İskoçya'nın yüzde 55 oranında "kalalım" diyen Kuzey İrlanda'nın Brexit sonrası bağımsızlık tartışmalarını gündeme getirmeleri), İngiltere'nin bölünme tartışmaları, Londra şehrinin mikropolitik ve ekonomik durumunun ne olacağı, İngiltere'nin istihdam politikalarının kimin lehine düzenleneceği (sermayedar açısından maliyetli, emek gücü açısından fırsat olarak kabul edilen AB istihdam regülasyonlarının terk edilmesine dair sorunlar) bu temel sorunların sadece ana başlıkları. AB boyutuna bakıldığında nasıl bir dezintegrasyon süreci işleyeceği, 50. Madde'nin nasıl yürürlüğe konulacağı ve - yadsınamaz bir gerçek olan - İngiltere içinde ayrılık kararına her geçen gün daha da artan muhalif kesimin nasıl rahatlatılacağı konuları May hükümetinin karşısındaki diğer bir grup meydan okumalar arasında üst sıralarda yer almaktadır. Öte yandan, Teresa May'in önündeki bu yüksek tansiyonlu süreci nasıl yöneteceği ve bu süreçteki destekçilerinin kimler olacağı da diğer sorular arasında beklemektedir.

"Yumuşak Brexit süreci" olarak tercih edilen geçiş sürecinin temel yapı taşları May'in bazı başlıklarda esneklikler göstermesine bağlı. Örneğin, göçmenler ile ilgili kotalarda esneklik ve özellikle öğren-

ci ve AB içi göçmenlerle ilgil belli imtiyazların verilmesi gerekli. “Yumuşak Brexit sürecinin” diğer önemli yapı taşı Tek Pazar’dan çıkış sürecindeki esnekliklerdir. Teresa May Lancaster House’da yaptığı (17 Ocak 2017) konuşmasında tercih ettiği çıkış stratejisinin düzenli ve yumuşak bir strateji olacağını ifade etse de May’ın izleyeceği yol yumuşak ya da sert Brexit süreci doğrultusunda olacaksa da Brexit’in üyelikten daha maliyetli bir sonuç doğurmayaacağı konusunda teminat verilmesi gerekmektedir. May’ın 17 Ocak 2017’deki konuşmasına başlarken sarfettiği yüreklendirici sözleri “İngiliz halkı ülkemiz için daha aydınlık bir geleceğe yön verme ve tüm dünyayı kucaklamak için Avrupa Birliği’nden ayrılma kararı vermiştir” bir uyarı niteliği de taşımaktadır satır arasında “ve bunu yaparken bu yolun zaman zaman belirsizlikler dolu olacağını da bilmekteydiler.”³⁸ Eski Başbakan Tony Blair’in 17 Şubat 2017 tarihli konuşması bir yandan May ve Brexit destekçileri açısından bir uyarı olarak kabul edilebilirken öte yandan Blair başbakanlığı süresince pompaladığı “Avrupa’nın kalbinde bir İngiltere” mesajını da tekrar hatırlatmıştır “Bizim ihtiyacımız olan Avrupa’yla güçlü bağlardır. Eğer hükümetimiz gerçekten ülkemizin çıkarlarını gözeterek uzlaşma yolu seçerse, bu uzlaşma İngiltere’nin kendini yeniden reforme eden bir Avrupa içinde kalması doğrultusunda olması gerekir”.³⁹

Sonuç Yerine

İngiltere’nin bir önceki AT referandumu 1975’te yapıldığında seçmenlerin üçte ikisi kalmak yönünde tercih belirttiklerinde Başbakan Wilson ayrılma kararı çıkması durumunda ülkeyi kimin ve hangi yöne doğru yöneteceği endişesi nedeniyle kendisinin kalma

38. Teresa May’ın Lancaster House’da yaptığı 17 Ocak 2017 tarihli konuşmasının tam metni için bkz. <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/17/theresa-mays-brexite-speech-full/> (erişim tarihi 1 Mart 2017).

39. Tony Blair’in 17 Şubat 2017 tarihli Brexit konuşmasının tam metni için bkz. <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/17/will-say-leaving-inevitable-isnt-tony-blair-brexite-speech-full/> (Erişim tarihi 18 Şubat 2017).

yönünde oy kullandığını ifade etmişti. Brexit referandumunu sonrası endişeler de aynı minvalde olması May hükümeti açısından önemli bir engel teşkil etmektedir. Hall’un işaret ettiği gibi “Lambadaki populist cin çıktıktan sonra tekrar içeri girmesi oldukça zor” mu olacak⁴⁰ yoksa Blair’in 17 Şubat konuşmasında “Ayrılıma’nın önüne geçilemez diyorlar, ama geçilebilir. Bizim misyonumuz onları buna yapmaya ikna etmek” sözleriyle hatırlattığı gibi süreç geri döndürülebilir bir sürece dönüşebilecek mi?

40. Hall (2016).

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN ‘BREXİT’ ARDINDAKİ GELECEĞİ

Sezgin MERCAN⁴¹

Avrupa bütünleşmesi yine zorlu bir sınama sürecinden geçmektedir. Kuruluşundan bu zamana kadar AB’nin siyasi, ekonomik ve sosyal nitelikte çeşitli sıkıntılar yaşadığı ve bu sıkıntıların bütünleşmenin niteliği ile ilgili müzakereleri beslediği hep görülmüştür. Derinleşmesi ve kurumsallaşması bir doyum noktasına gelene kadar AB içinde ortak politikaların ne olması gerektiği, üye ülkelerin nasıl ve hangi süre içinde ortak politikalara uyum sağlayacağı, bütünleşmenin kurumsal yapılanmasının ve bu yapılar içindeki temsilin ne yönde olacağı hep müzakere edilmiş ve sonuçta bütünleşmeyi destekleyecek adımlar atılmıştır. Zaman zaman derinleşme ve genişleme ikilemi yaşamış, bu ikilemde önce birinin gelişiminin tercih edildiği olmuştur. Bütünleşmenin seyri konusunda çeşitli öneriler üye ülke liderleri ve AB kurumlarının başkanlarınca dile getirilebilmiş, ama bütünleşmenin yüzeyselleştirilmesine yol açacak bir sonuca varıldığı pek görülmemiştir. AB, bütünleşmeyle ilgili olarak üye ülkeler arasındaki fikir ayrılıklarının, ekonomik kriz etkilerinin ve ortak politikalara uyum ve uyum hızı sorunlarının yarattığı sıkıntıları aşma becerisi sergilediği dönemlerde adeta krizlerin bütünleşmeyi geliştirdiği bir ilerleme modelini yansıtmıştır. Fakat mevcut koşullarda krizlerin, artık adeta doyum noktasına ulaşmış bütünleşmeyi yüzeyselleştirici etki yarattığı bir aşamaya gelindiği görülmektedir.

AB’de “Bütünleşmemenin” Güncel Durumu

İngiliz tarihçi Niall Ferguson, Avrupa bütünleşmesinin başarısız bir

41. Yrd. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, mercan@baskent.edu.tr

gelişim süreci gösterdiği çıkarımından hareketle, kimya referanslı bir örnek üzerinden AB'nin genişlemeler sonrası içinde bulunduğu sorunu şöyle açıklamaya çalışır. Ferguson'a göre, AB kimyasal maddelerin karışımının yarattığı patlama etkisini yaşamaktadır. Bir başka deyişle, genişlemelerle üye sayısı artan AB, her üye ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal farklılıklarını da bünyesine dâhil etmiş ve bu farklılıkların günün gerektirdiği yerel, ulusal, bölgesel ve küresel sorunlarla etkileşerek bütünleşmeyi basınca dayanamaz hale getirmesinin önünü alamamıştır. Patlama noktasında bugüne kadar AB kurumları, ortak politikaları, genişleme ve derinleşme meseleleri üye ülkelerce hedef tahtasına yerleştirilmiştir. Fakat bugün, geçmişte hiç olmamış bir gelişmeyle patlama pratiğe yansımıştır; o da bir üye ülkenin, Birleşik Krallığın AB üyeliğinden çıkmayı kararlaştırması, yani Brexit'tir.

23 Haziran 2016'da yapılan referandum sonucunda Birleşik Krallığın 43 yıllık AB üyeliğinin sonlandırılması yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Her ne kadar oy kullananların yüzde 48'i üyelikten çıkılmaması yönünde bir tercihte bulunsada, yüzde 52'si çıkılmasını tercih etmiştir. Bu tercih, gerek Avrupa kamuoyunda gerekse de Türkiye'de Avrupa bütünleşmesine şüpheyle yaklaşan siyasetçiler, araştırmacılar ve/veya vatandaşlar için şaşırtıcı olmayan, bütünleşmenin geleceği için umut besleyenler için ise şaşırtıcı olan bir sonuçtur. Aslında üyelik konusunun referanduma götürülmesi İngilizler için bir ilk değildi. 1975 yılında İşçi Partisi üyelik meselesini referanduma götürmüştü, bu referandum sonucunda da yüzde 67'lik oyla üyeliğin desteklenmesi sonucu çıkmıştı. Bu, o dönemin koşulları içinde, geleceğe dair umut, refah ve barış vaadeden Avrupa bütünleşmesine yönelik beklenebilecek bir sonuçtu. Fakat zamanla AB'nin bürokratik, teknokratik ve 'ulusal'ın 'ulusüstü'ye baskın gelebilmesi anlamında politize olmuş niteliğinin günün gerektirdiği sorunlara cevap verme kabiliyetini azaltır hale gelmesi ulusal hoşnutsuzlukları arttırmıştır.

AB içindeki güncel ulusal hoşnutsuzlukların başlangıcını 2000-

2007 arasındaki anayasa çalışmalarından ele almak mümkündür. Hatta bu çalışmalar hoşnutsuzlukların ilk aşamasını oluşturmaktadır. İkinci aşamayı 2011'den günümüze kadar devam eden ve mali uyumsuzlukları, disiplinsizlikleri kapsayan Avro krizi meydana getirmiştir. Üçüncü aşamayı ise 2000'li yıllar boyunca varlığını hissettiren göçmen sorununun günümüze kadar giderek yoğunlaşması ve Suriye iç savaşı üzerinden de mülteci krizi ile kesişerek zirve noktasına ulaşması oluşturmuştur. Üye ülkeler gerek AB gerekse de ulusal düzeylerde bu sorunlara yönelik önlemler geliştirip uygulamaya çalışsalar da, girişimlerin pek de sosyal fayda sağladığı görülememiştir. Avrupa bütünleşmesinin sosyal fayda ihtiyacını karşılayamaması çeşitli düzeylerde hayal kırıklıkları yaratmıştır. Bu hayal kırıklıklarına üst düzeyden iki örnek vermek mümkündür. İlki, Avrupa Parlamentosu'nun önceki başkanı Martin Schulz'un 2013'te yaptığı Avrupa şüpheciliğinin arttığı açıklaması ve bunun nedenini AB içindeki işsizliğe ve ekonomik istikrarsızlıklara bağlamasıdır.⁴² İkincisi, Avrupa Konseyi'nin önceki başkanı Herman Van Rompuy'un yine 2013'te AB'nin güvenlik tehditlerine açık olduğunu ve tehditleri bertaraf etme gücüne sahip olmadığını ifade etmesidir. Bunun yanında, bir önceki yıl yaptığı bir konuşmada, AB'nin uluslararası alanda süper güç olma olasılığının zayıflığına işaret etmiştir. Aynı zamanda, Batı'da homojen bir 'biz' anlayışının kalmadığını dile getirmiştir.⁴³

Bu noktada, bu zamana kadar geliştirilmeye çalışılan ve 'Avrupalılışma' kavramı ile tanımlanan Avrupa'da bütünleşme bilincinin yayılması politikasının temel unsurlarını ve aksayan yönlerini tanımlamakta fayda vardır. Avrupalılışma ya da Avrupa'da bütünleş-

42. "Parliament chief: The EU is not in a good state", 25.01.2013, <https://euobserver.com/political/118856>; "Martin Schulz: Europe needs to change, let the debate begin", 12.05.2013, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/martin-schulz-europe-needs-to-change-let-the-debate-begin-8612684.html>

43. "Europe on the World Stage", 31.05.2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/130552.pdf; "Europe in the World", 18.09.2013, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/138764.pdf

me bilinci üç temel unsura sahiptir. İlki ortak politikalaradır. Ortak Tarım Politikası'ndan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na kadar uzanan geniş bir işbirliği zeminine karşılık gelmektedir. İkincisi, kurumlardır. AB kurumları siyasi, ekonomik ve hukuki kurumlar olarak ayrılabilir. Üçüncüsü ise koordinasyon ve işbirliklerini kapsayan süreçlerdir. Bu süreçler üye ve hatta aday ülkeler arasındaki çıkarların oluştuğu, geliştiği ve temsil edildiği eylemlere karşılık gelmektedir. Tarihsel süreç içinde, bu üç unsur çerçevesinde Avrupa'da bütünleşme bilincinin sekteye uğradığı görülebilmektedir. Günümüzde ise özellikle aksayan bir unsur olarak koordinasyon ve işbirliği süreçlerinin zayıflığı dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle, AB içinde çıkar birlikteliği giderek aksar bir hale gelmiştir. Bunun da önde gelen bir nedeni AB içindeki 'yeniden ulusallaşma' sürecidir. Bir başka deyişle, AB içinde yıllardır varolan hükümetlerarasıcılık ile ulusüstücülük arasındaki mücadeleyi mevcut koşullarda hükümetlerarasıcılık kazanmış görünmektedir.

Luuk van Middelaar'ın belirttiği üzere, Avrupa bütünleşmesinin bir de üç stratejisi bulunmaktadır (2014, s.294-298). Bu stratejilerden ilkinin, yöneten ile yönetilenin paylaştığı kültürel ve tarihsel kimlik dayanağına işaret eden 'Alman stratejisi' oluşturmaktadır. İkincisini, insanların ve dolayısıyla toplumların işleyen bir siyasi sistemden elde ettikleri faydaya dayanan 'Roma stratejisi' meydana getirmektedir. Üçüncüsünü ise toplumların ya da halkların, kendi adlarına karar veren temsilcilerini belirli aralıklarla değerlendirmeye tâbi tutmasını içeren 'Yunan stratejisi' oluşturmaktadır. Kısaca değinmek gerekirse, birinci strateji 'kader ortaklığını'; ikinci strateji 'himaye görenlerin sağlama alınmasını'; üçüncü strateji de 'koronun cezbedilmesini' tanımlamaktadır. Bütünleşme, dolayısıyla AB ve üyeleri, yukarıda bahsedilen bilinç unsurları yanında bu üç stratejinin de aksadığı bir süreçle karşı karşıyadır. Mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar kader ortaklığının pragmatizme ve hatta popülizme; himayeciliğin dışlanmaya; cazipliğin de iticiliğe kayması sürecini yaşamaktadır.

AB üyeleri özelinde ve Avrupa bütünleşmesi genelinde kader ortaklığının sürdürülebilirliği oldukça önemlidir. Bu ortaklık somut faydalardan beslendiği gibi temelde olumlu ve/veya olumsuz deneyimler ve algılar üzerinden de gelişmektedir. Günümüz koşullarında, özellikle Avrupa ülkeleri için adeta seçim yılı olan 2017’de, Avrupa’da algılar üzerinde siyasetin popülist sağ kanadının etkisi artmıştır. Bunun ne kadar süreceği ve etki derecesi zamanla görülecektir. Fakat mevcut koşullarda hükümetler, merkez partilerden veya sol partilerden oluşsa dahi muhalefet konumundaki sağ ve aşırı sağ partilerin tepkilerine adeta olumlu cevap vermek durumunda kalır olmuşlardır.

Sağ popülizm protesto ve milliyetçilik unsurlarına dayanmaktadır. Milliyetçilikten hareketle popülizm bir toplumun homojen nitelikte olduğunu ve olması gerektiğini varsaymakta, homojenliği bozan faktörleri de tehlikeli olarak konumlandırmaktadır. Aynı zamanda, çeşitli ‘kayıplar’ üzerinden bir siyasetin takip edilmesini önermektedir. İş kaybı, kimlik kaybı, kültür kaybı, dil kaybı, din kaybı ve otorite kaybı bu bağlamda sayılabilir. Yukarıda popülist sağ siyasetin etkilerinin ne kadar süreceği ile ilgili bir belirsizliğe işaret edilmişti; bu doğrudur. Fakat popülizmin her dönem ve günün koşullarına göre siyasi söylem üretebildiği de göz ardı edilmemelidir. Bir başka deyişle, adeta kılıktan kılığa girerek siyasetteki canlılığını koruyabilme becerisi sergilemektedir. Buna küreselleşmenin yarattığı sorunlar da, göçmen sorunu da, bütünleşme sorunları da ayna tutabilmektedir. Bugün, Avrupa ülkelerinde özel olarak Arap Baharı ve Suriye iç savaşı kaynaklı mülteci krizinin ve genel olarak göçmen sorununun ‘Avrupa ülkelerindeki sosyal refahı bozduğu’ söylemi genel kabul görebilecek ve uzun süre varlık gösterebilecek bir düşünce kalıbı yaratabilmektedir. İşte popülizmin hem sonucu hem de varlığını sürdürme kaynağı tam da budur. Böyle bir siyasetten etkilenen kader ortaklığının ise, bir de siyasi ve ekonomik kriz koşulları mevcutsa, içe kapanması kaçınılmaz olmaktadır. Hatta bu içe kapanma AB açısından bütünleşmeye sahiplenme değil,

bütünleşmenin de eleştirilmesi ve ‘ulusal’ın öne çıkarılması şeklinde sonuçlanmaktadır.

Bir önceki Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron’ın, iç siyaset açısından bakıldığında, Britanya Bağımsızlık Partisi’nden gelen popülist baskıya adeta AB üyeliği kartıyla cevap vermeye çalıştığı görülmektedir. Her ne kadar kendisi önce üyelikten ayrılmayı önerip ardından AB’de kalmaya yönelik bir tutum sergilemişse de, muhalefetçe AB’den ayrılma kampanyası yürütülmüştür. Bu kampanyada AB, sağ popülizmin öne sürdüğü kayıpların temel aktörü olarak sunulmuştur. İş kaybı, kaynak kaybı, kamu hizmeti kaybı, egemenlik kaybı, güvenlik kaybı bu çerçevede sıralanan kayıplar olmuştur. Üye ülkeler bu gibi kayıpları çeşitli düzeylerde yaşamaktadırlar. Özellikle Akdeniz ve Ege şeridi kayıplarının oldukça hissedildiği bölgelerdir. AB içindeki yoksulluğun artışı buna örnektir. Mevcut koşullarda İspanya’daki yoksul sayısında yüzde 18’lik, İtalya’da yüzde 11’lik, Yunanistan’da ise yüzde 40’lık bir artış olmuştur. Bu verilerden AB adına ulaşılabilecek genel kayıp ise sosyal devlet ve refah devleti anlayışının çöküşüdür. Bu anlayışın tekrar inşası, krizlerle bezenen sınıma sürecinden geçme başarısına dayanmaktadır.

Bütünleşmede Revizyona Dair Olasılıklar ve Öneriler

Brexit, AB’nin bu sınıma sürecinden yarasız çıkamayacağını göstermiştir. Birleşik Krallık hızla ayrılık müzakerelerine doğru ilerlerken, AB de hızla bir reform sürecine doğru ilerleme ihtiyacı duymuştur. Bunun için 8 Mart 2017’de Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya liderleri biraraya gelerek reform ‘start’ını vermiştir. 9-10 Mart tarihlerinde gerçekleşen AB Zirvesi’nde Avrupa bütünleşmesinin geleceğinin ne yöne doğru gideceğiyle ilgili planlama çalışmalarına başlanmıştır. Liderlerin ilk biraraya gelişlerinden itibaren, Avrupa bütünleşmesinin Brexit sonrasındaki geleceğinin ‘çok vitesli Avrupa’ modeliyle şekillenmesine yönelik resmi bir tutum oluşmaya başlamıştır. Avrupa bütünleşmesi üzerinde çalışan akademisyenlerin,

uzmanların ve öğrencilerin duyduklarında pek de şaşırmayacağı bu model, aslında uzun süredir AB ile ilgili açıklamalarda referans alınmıştır. Fakat, bütünleşme kapsamında Avrupa’da aşamalı bir uyum süreci öngören bu modelin bugünlerde dillendirilmesi, diğer referanslardan farklı bir duruma işaret etmektedir. Çünkü ilk defa AB’nin ‘çok vitesli’ bir bütünleşme modeli üzerinden gelişim süreci izlemesi resmen önerilmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, Brexit sonrası Avrupa’nın geleceğinin ne olacağı sorusuna çok vitesli Avrupa’ya geçiş cevabıyla karşılık vermektedir.⁴⁴ Bazı AB üyesi ülkeler bu modele tepki gösteriyor olsalar da, bütünleşmenin dağılmaması adına çok vitesliliğin takip edilmesi gerektiği fikri üst düzeyde resmen savunulur hale gelmiştir.

25 Mart 2017 tarihi Roma Antlaşması’nın 60. yıldönümüne karşılık gelmektedir. Bu günkü AB Zirvesi, çok vitesli Avrupa modeli çerçevesinde tek para birimli iç pazar ve savunma, vergi, kültür, gençlik politikaları gibi alanlarda opsiyonel bir işbirliği üzerinden bütünleşmenin sürdürülebilirliğini sağlamaya dönük bir adım olarak görülmelidir. Fakat daha bu yönde planlamalar yapılırken dahi bazı üye ülkelerden itirazlar yükselmiyor değildir. Polonya, Macaristan, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti’nin oluşturduğu Visegrad ülkeleri, çok vitesli Avrupa modeli ele alınırken bunun AB içinde bölünme yaratacağı endişesini hemen yansıtmışlardır. Gerekçe olarak da, geri viteste kalan ülkelerin (ki kendi durumlarını böyle değerlendirme eğilimindedirler) AB içinde ikinci sınıf vatandaş muamelesi görececek olmalarını öne sürmüşlerdir.

Gelinen nokta itibarıyla altını çizmek gerekirse, Avrupa bütünleşmesinin geleceği tartışmalı bir zeminde işlenecektir. Bu tartışmalar daha şimdiden üye ülkeleri birleştirmenin ötesinde ayrıştırmaya başlamış görünmektedir. AB’nin Brexit sonrası geleceğiyle ilgili öne sürülebilecek çeşitli senaryolar da üye ülkeleri birleştirmenin yanında ayrıştırma potansiyeli taşımaktadır. Bu durumu senaryoların

44. “Hollande: EU will be multi-speed or will explode”, 06.03.2017, <https://euobserver.com/institutional/137118>

netleştirildiği bir zemine taşıyarak ele almakta fayda vardır.

İlk senaryo, AB'nin uluslararası alanda güvenlik ve savunma konuları kapsamındaki konumu çerçevesinde ele alınabilir. Birleşik Krallığın AB'den ayrıldığı ve bu nedenle de önemli bir askeri gücün dışarıda kalıyor olduğu koşullarda Avrupa bütünleşmesinin güvenlik ve savunma boyutu NATO'ya ya çok daha bağımlı hale gelecek ya da AB güvenlik ve savunma potansiyelini güçlendirecektir. Bu senaryonun altında çeşitli tartışmalar yapmak da mümkündür. Örneğin, Birleşik Krallığın bütünleşmeden ayrılışı vesilesiyle AB içindeki savunma işbirliğinin kısıtlayıcı tutumundan kurtulma durumu söz konusudur. Fakat askeri gücüyle bütünleşmeye destek sağlayan bir Birleşik Krallığın ayrılması, diğer taraftan AB'nin savunma ayağını zayıflatabilecek bir gelişme olarak da değerlendirilebilir. Birleşik Krallığın olmadığı koşullarda onun boşluğunu Almanya ve Fransa'nın dolduracak olması ise Visegrad ülkeleri gibi diğer üyeleri baskı altında kalma riskiyle karşı karşıya bırakabilecektir. Bir başka deyişle, AB içindeki hassas dengeler daha da bozulabilecektir.

İkinci senaryo, AB'nin uluslararası alandaki etkinliği ile ilgilidir. Buna göre, Birleşik Krallığın üyeliğinin sonlandırılmasıyla uluslararası alanda zayıflayan, güvenilirliği sorgulanan bir AB ile karşı karşıya kalınacağı beklenebilir. Bu durumda AB'nin etkinliğinin bir ya da birkaç üye ülkenin uluslararası etkinliği ve gücüne endekslenmesi söz konusu olabilecektir. Mevcut koşullarda Almanya böyle bir endeks kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Bir başka deyişle, AB içindeki liderliği üstlenmektedir. Bu senaryoda da alt tartışmalar yapmak mümkündür. Uluslararası alanda zayıflayan bir AB süper gücün ya da küresel güçlerin etkisinde daha kolay kalabilir. Askeri ya da sert güç konusunda nitelikli bir ilerleme kaydetmesi pek de kolay olmayabilir. Fakat, örneğin Almanya liderliğinde bu konularda işbirliğinin yoğunlaştığı koşullarda durum tam tersi de olabilir. AB uluslararası zayıflığını kapatmak için sert güce daha fazla yatırım yapabilir. Bu doğrultuda işaretler de yok değildir.

2017 tarihli Münih Güvenlik Raporu⁴⁵ içinde yer alan istatistikler bu işaretlerdendir. Raporda, AB'nin uluslararası alanda daha aktif bir rol mü yoksa daha pasif bir rol mü oynaması gerektiği sorusuna AB üyesi ülke vatandaşlarının yüzde 74'ünün daha aktif bir rol oynaması gerektiğini belirttiklerine yer verilmiştir. Verilen cevaplar üye ülkeler düzeyinde ele alındığında ilk sırada yüzde 90 aktif rol desteği oranıyla İspanya'nın, ikinci sırada yüzde 80 ile Fransa'nın, üçüncü sırada yüzde 77 ile İtalya'nın, dördüncü sırada yüzde 76 ile Yunanistan'ın, beşinci sırada da yüzde 74 ile Almanya'nın yer aldığı görülmüştür. En alt sırada yüzde 55 ile Birleşik Krallık yer almıştır. Bu istatistiklerden çıkarılması gereken sonuç, Avrupa kamuoyunda bütünleşmenin geleceğinin uluslararası alanda etkin ve güçlü bir AB'den geçtiğinin düşünülmesi ve bu yönde de bir beklentinin olduğudur. Bunun için de güç unsurlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, bazı AB üyelerinin sert güç unsurlarını kuvvetlendirme isteği taşıdığı vurgulanabilir. Raporda buna yönelik veriler de bulunmaktadır. Örneğin, Batı ve Doğu Avrupa ülkelelerinde 2020'ye kadar savunma harcamalarında artış beklenmektedir. 2020'ye kadar Fransa'nın savunma harcamalarını 45.9 milyar dolara, Almanya'nın 38.4 milyar dolara çıkarması beklenmektedir. 2011 itibariyle bu miktarlar sırasıyla 43.9 milyar dolar ve 35.8 milyar dolar idi. Yine 2020 tahminine göre Polonya'nın savunma harcamalarının 10.5 milyar dolara, Romanya'nın savunma harcamalarının da 4.3 milyar dolara çıkması öngörülmektedir. 2011 itibariyle bu miktarlar yine sırasıyla 7.4 milyar dolar ve 2.1 milyar dolar idi. Görüldüğü üzere, Batı ve Doğu Avrupa harcama düzeyleri olarak farklılık gösterebilir de iki tarafta da artış eğilimi bulunmaktadır. Hatta Doğu Avrupa savunma konusunda daha fazla harcama yapmaya istekli görünmektedir.

Üçüncü senaryo, AB'nin serbest piyasa ekonomisi, sosyal piyasa

45. "Munich Security Report 2017", <http://report2017.securityconference.de/>; "Key findings on how Europeans see their place in the World", 13.06.2016, <http://www.pew-research.org/fact-tank/2016/06/13/key-findings-europe/>

ekonomisi ve korumacılık arasında dengeyi nasıl sağlayacağı ile ilişkilendirilebilir. Eğer bütünleşme zayıflarsa ulusallaşmanın, dolayısıyla da hükümetlerarasıcılığın baskın olduğu bir ortam oluşacak ve korumacılığa ve serbest ticareti aksatabilecek uygulamalara zemin hazırlanabilecektir. Bütünleşmenin çok vitesli model etrafında güçlenmesi durumunda ise AB kendine özgü ekonomik modeli ile küresel baskılara dayanıp küresel bir güç olma yolunda ilerleyebilecektir. Burada yine Alman liderliği ile karşılaşılabilir. Çünkü Almanya, kendi içinde yürüttüğü sosyal piyasa ekonomisini AB geneline yaymaya çalışmakta, dolayısıyla diğer üye ülkelerde adeta bir ‘Almanyalaşma’ etkisi yaratmayı denemektedir. AB’nin ne derece sürdürülebilir bir küresel güç olabileceği, Almanya’nın kendi ulusal modelini yaymada nereye kadar ilerleme kaydedebileceği ile yakından ilişkilidir. Daha önce de belirtildiği gibi, sosyal devlet ve refah devleti anlayışının inşası, krizlerle bezenen sına sürecinden geçme başarısına dayanmaktadır. Bu başarıyı sosyal piyasa ekonomisi modelini uygulayan Almanya kendi adına gösterebilmekte ve buradan hareketle modelin gereklerini AB’ye yaymaya çalışmaktadır. AB’de son dönemde görülen Almanya liderliği bu zeminden beslenmektedir. Fakat AB içindeki ekonomik krize karşı ağır kemer sıkma politikalarını tavsiye eden Alman modeli, özellikle Akdeniz şeridi için çok da sürdürülebilir görünen bir referans sayılamamaktadır.

Tüm bu senaryoların ötesinde, AB’nin Avrupa kamuoyunda güvenilirliğinin de arttırılması gerekmektedir. Brexit sonrası gelişmelerde AB liderlerinin buna da ağırlık vereceği beklenebilir. AB içinde bir ‘güvenilirlik açığı’nın bulunduğu dair göstergeler vardır. PEW Araştırma Kuruluşu’nun 2016 yılı istatistiklerine⁴⁶ göre Polonya, Macaristan, İtalya, İsveç, Hollanda, Almanya, İspanya, Birleşik Krallık, Fransa ve Yunanistan’da AB’ye olumlu yaklaşanların oranı yüzde 51, olumsuz yaklaşanların oranı yüzde 47, paylaşılan ve devredilen yetkilerin ulusal hükümetlere geri verilmesi gerekti-

46. “Euroskepticism Beyond Brexit”, 07.06.2016, <http://www.pewglobal.org/2016/06/07/euroskepticism-beyond-brexit/>

ğini düşünenlerin oranı yüzde 42, AB'nin yetkilerinin arttırılması gerektiğini düşünenlerin oranı da yüzde 19 olarak belirlenmiştir. AB'ye olumsuz yaklaşanların oranının yüksekliği ve özellikle de AB'nin yetkilerinin arttırılmasını isteyenlerin oranının düşüklüğü güvenilirlik meselesine işaret etmektedir. AB özelindeki bu gibi istatistiklerin dünya genelindeki yönelimlerle de ilişkili olduğu gözardı edilmemelidir.

2016'da yayınlanan 19. Yıllık Küresel CEO Araştırma Raporu⁴⁷ dünya genelinde siyasi, ekonomik ve sosyal tutumları yansıtır sonuçlara işaret etmiştir. Bu rapora göre, insanlar dünyanın hangi yöne doğru gittiği konusundaki düşüncelerinde yüzde 39 oranında siyasi bütünleşmeye, yüzde 83 oranında milliyetçilik ve uluslara bölünmeye, yüzde 35 oranında ekonomik bütünleşmeye, yüzde 89 oranında çoklu ekonomik modellere, yüzde 15 oranında küresel hukuk ve özgürlüğe, yüzde 14 oranında ortak küresel değerlere, yüzde 81 ve 83'lük oranlarla da çoklu yapı ve değerlere gidildiğine yer vermişlerdir. Dolayısıyla Avrupa bütünleşmesine yönelik tutum bu genel kanıdan da beslenmektedir. Siyasi bütünleşmeye gidiş olduğu yönündeki bir düşüncenin düşük bir orana karşılık gelmesi, ulusallaşmaya yönelimle ilgili değerlendirme yüzdesinin yüksekliği Avrupa bütünleşmesi açısından da dikkate değer değerlendirme unsurları sunmaktadır.

Sonuç Yerine

Brexit sonrası AB'de çok vitesli modelden hareketle ortak hedeflerin yönlendireceği, merkezîyetçiliğin pek de öne çıkarılmayacağı, tektipleştirmenin olmayacağı bir bütünleşmeye doğru gidileceği beklenebilecek bir husustur. AB içinde özellikle kriz dönemlerinde önlemlerin ve önlemlerin üye ülkelerce yerine getirilip getirilmediğinin takibi anlamında bir merkezîyetçiliğe önem verildiği ve hatta

47. "Redefining business success in a changing World", <https://www.pwc.com/gx/en/ceo-survey/2016/landing-page/pwc-19th-annual-global-ceo-survey.pdf>, s.9.

siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda zaman zaman tektipleştirme beklentisinin de öne çıktığı görülebilmektedir.

Yabancılar için hep cazibe merkezi olmuş AB, Avrupalılar için adeta giderek cazibesini kaybetmeye başlamıştır. Bunun ilk resmi sonucu Brexit ile alınmıştır. Birleşik Krallığın AB üyeliğinden ayrılma süreci tarihi bir gelişmeye karşılık gelecek derecede önemlidir. Hem AB'ye hem de üye ülkelere ilk defa yaşatılan bir deneyim sürecidir. Brexit sonrası bütünleşme, artık bir üye ülkenin hangi siyasi, ekonomik ve sosyal koşullarla ve nasıl az zararlı AB'den ayrılacağı sorusunu cevaplama yeteneğine kavuşacaktır.

2017 ve sonrasındaki süreçte AB'nin Avrupalılar için yeniden cazip hale getirilmesine yönelik çabaların ön plana çıkmasını beklemek yerinde olacaktır. Bu beklentilerin çeşitli güvenlik kaygılarıyla şekillendiği de göz ardı edilmemelidir. Mevcut şartlarda güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalan bir AB vardır. Yakın çevresindeki iç savaşlar ve bölgesel istikrarsızlıklar AB'nin ortaklık politikalarını sekteye uğratmakta ve kendi çevresini kontrol edebilirliğini azaltmaktadır. Bütünleşmenin geleceğinin uluslararası alanda etkin ve güçlü bir AB'den geçtiğinin düşünülmesinin bir gereği olan sert güç beklentisi ile bu sorunlara çözüm arayışları örtüşmektedir. Tüm hususlardan anlaşılacağı üzere, aslında Avrupa bütünleşmesi tamamlanmış değildir; hâlâ oluşum süreci devam etmektedir.

Kaynakça

“Europe on the World Stage”, 31.05.2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/130552.pdf

“Europe in the World”, 18.09.2013, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/138764.pdf

“Euroskepticism Beyond Brexit”, 07.06.2016, <http://www.pewglobal.org/2016/06/07/euroskepticism-beyond-brexite/>

“Hollande: EU will be multi-speed or will explode”, 06.03.2017, <https://euobserver.com/institutional/137118>

“Martin Schulz: Europe needs to change, let the debate begin”, 12.05.2013, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/martin-schulz-europe-needs-to-change-let-the-debate-begin-8612684.html>

Middelaar, L. V. (2014). Avrupa: Bir Geçiş Süreci, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

“Munich Security Report 2017”, <http://report2017.security-conference.de/>; “Key findings on how Europeans see their place in the World”, 13.06.2016, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/13/key-findings-europe/>

“Parliament chief: The EU is not in a good state”, 25.01.2013, <https://euobserver.com/political/118856>

“Redefining business success in a changing World”, <https://www.pwc.com/gx/en/ceo-survey/2016/landing-page/pwc-19th-annual-global-ceo-survey.pdf>

BREXIT REFERANDUMU SONRASINDA BİRLEŞİK KRALLIK’IN GELECEĞİ⁴⁸

Yrd. Doç. Dr. Ozan Örmeci⁴⁹

Özet

23 Haziran 2016 tarihinde yapılan tarihi referandum sonucunda, Birleşik Krallık, hiç beklenmedik bir şekilde Avrupa Birliği (AB) üyeliğinden ayrılma kararı almıştır. Bu referandum sonrasında, Theresa May Başbakanlığında yeni bir Muhafazakâr hükümet kurulmuş ve AB’den ayrılacak olmanın yarattığı belirsizlik ortamında, ülkenin geleceği adına yeni bir siyasi çerçeve oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu yazıda, Birleşik Krallık’ta Brexit referandum ve sonrasında yaşananlar özetlenecek ve bu ülkenin geleceğine dair farklı senaryolar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Brexit, Birleşik Krallık, İngiltere, Birleşik Krallık Dış Politikası, Theresa May, Boris Johnson.

Giriş

23 Haziran 2016 tarihinde yapılan halk oylaması sonucunda yüzde 51,9’a yüzde 48,1 oranla Avrupa Birliği’nden ayrılma (Brexit) yanlılarının galip geldiği Birleşik Krallık’ta, Başbakan Theresa May önderliğinde ve Birleşik Krallık’ın Brexit sürecini yönetmek amacıyla yeni bir Muhafazakâr Parti (*Conservative Party*) kabinesi kurulmuş

48. Bu makale, 18 Şubat 2017 tarihinde Point Hotel Taksim’de *Euro Politika* dergisi tarafından Friedrich Naumann Vakfı sponsorluğunda gerçekleştirilen “Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB’nin Geleceği” adlı yuvarlak masa toplantısı için hazırlanmış ve ilk kez burada sunum olarak takdim edilmiştir.

49. Beykent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (İngilizce) Bölümü

Email: ozanormeci@beykent.edu.tr / ozanormeci@gmail.com

Web sitesi: <http://www.ozanormeci.com.tr>

ve bu kabine, aynı yılın Temmuz ayında işbaşı yapmıştır.⁵⁰ Zorlu bir dönemde göreve gelen ve kendisi için Margaret Thatcher benzetmeleri yapılan Theresa May, ülkedeki en önemli görevlerden biri kabul edilen Dış İşleri Bakanlığı'na Londra eski Belediye Başkanı Boris Johnson'ı atamıştır. Theresa May kabinesinde Brexit sürecini yönetmek için AB Bakanlığı'na atanan kişi ise, 1948 doğumlu deneyimli İngiliz muhafazakâr siyasetçi David Davis olmuştur. 1 Şubat 2017 tarihinde, İngiliz Avam Kamarası'nda yapılan ikinci okuma sonrasında, 47 vekili haricinde İngiliz İşçi Partisi'nin (*Labour Party*) de desteğiyle, milletvekillerinin büyük çoğunluğu (498'e 114) Brexit sürecinin başlaması için Başbakan Theresa May'e Lizbon Anlaşması'nın 50. maddesinin⁵¹ işletilmesi konusunda destek vermiştir.⁵² Bu durum, Brexit konusunda artık bir geri dönüşün çok zor olduğunu, bu konuda hem sağ, hem de sol siyaset açısından herhangi bir tereddüt kalmadığını ve Birleşik Krallık'ın hakikaten de AB'den ayrılarak yeni bir döneme yelken açtığını göstermektedir.

Brexit Referandumu

Birleşik Krallık'ta 2015 genel seçimleri öncesinde tekrar seçilirse AB üyeliğini referanduma götüreceği sözünü veren önceki Başbakan David Cameron, nihayet bu sözünü 23 Haziran 2016 tarihinde

50. "Ministerial appointments: July 2016", *Gov.uk*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/collections/ministerial-appointments-july-2016>.

51. Lizbon Anlaşması Madde 50: "Her üye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak Avrupa Birliği'nden çekilmeye karar verebilir. Çekilme kararı alan üye devlet, niyetini Avrupa Birliği Zirvesi'ne bildirir. Birlik, söz konusu devletle, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenen yönlendirici ilkeleri ışığında, bu devletin Birlik ile gelecekteki ilişkisinin çerçevesini dikkate alarak, çekilmeye ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşmayı müzakere eder ve akdeder." Bakınız; Boyraz, Hacı Mehmet (2016), "Brexit Sonrası Tartışmalar...", *Uluslararası Politika Akademisi*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2016/06/29/brexit-sonrasi-tartismalar/>.

52. "Brexit: MPs overwhelmingly back Article 50 bill", *BBC*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-38833883>.

tutmuş; ancak kendisi AB’de kalınması yönünde propaganda yapmasına karşın, referandumdan çıkan AB’den ayrılma yanlısı karar neticesinde Başbakanlıktan istifa etmek zorunda kalmıştır. Birleşik Krallık’ta referandum kampanyası süresince birçok ilginç ve talihsiz olay da yaşanmış; örneğin İşçi Partisi milletvekili Jo Cox’un başka bir sebepten öldürülmesi, referandum öncesinde Brexit yanlılarının aleyhine kullanılan bir olay haline getirilmiştir.⁵³ Ayrıca referandum sürecinde Britanya halkı bu iki farklı görüş etrafında kümelenmiş, karşı görüştekilerle kutuplaşmış ve ülkede gergin bir siyasi atmosfer oluşmuştur. Brexit, İngiliz halkının AB’nin Almanya’nın hegemonik birliğine dönüştüğü yönünde yaygın kamuoyu görüşlerini yansıtan bir oylama olmuş⁵⁴ ve referandum öncesinde yapılan kamuoyu araştırmalarını yanı sıra bir şekilde, Brexit yanlıları, yüzde 2 gibi bir farkla referandumu kazanmayı bilmişlerdir.

Referandum sonuçları, Birleşik Krallık’ın farklı bileşenlerinin Avrupa Birliği konusunda yaşadığı fikir ve vizyon ayrılıklarına da ışık tutmuştur. Örneğin, İngiltere genelinde AB yanlısı oylar %46,6 oranında kalırken, bu oran Galler’de %47,5, Kuzey İrlanda’da %55,8 ve İskoçya’da %62 oranlarına kadar yükselmiştir.⁵⁵ Bu bağlamda, Kuzey İrlanda ve İskoçya’da AB’de kalınması yönündeki güçlü irade, Birleşik Krallık’ı ilerleyen aylarda daha da zorlayacaktır. Zira Birleşik Krallık’a bağlı bu iki ülkede bağımsızlık yanlısı akımlar da oldukça güçlüdür ve İskoçya, hatırlanacağı üzere, 2014 yılındaki referandumda pek de yüksek olmayan bir farkla Birleşik Krallık’a bağlı kalmayı kabul etmiştir. Ayrıca referandum sonuçları incelendiğinde, Londra ve benzeri büyük kentlerde AB yanlılarının, taşra

53. “Jo Cox dead: Labour MP dies after being shot and stabbed in Birstall, West Yorkshire”, *The Independent*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.independent.co.uk/news/people/jo-cox-dead-death-labour-mp-batley-and-spen-shot-stabbed-birstall-west-yorkshire-a7085791.html>.

54. Bu konuda bir yazı için; “Brexit: İngilizlere Özgü Boşanma” (2016), *Newtimes*.az, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://newtimes.az/tr/views/4626>.

55. “Results”, *BBC*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results.

bölgelerinde ise Brexit yanlılarının ağır bastığı görülmektedir. Bu da, ülkede ikili bir siyasi yapının ortaya çıkmasına ve ilerleyen yıllarda kent-taşıra ayrımının keskinleşmesine neden olabilir.

Brexit Referandumu Haritası

Her ne kadar Muhafazakâr Parti'nin ağır toptlarından olan yeni Dış İşleri Bakanı Boris Johnson, referandum sonucunu “Avrupa’yı değil, AB’yi terk ediyoruz” diye yorumlayarak⁵⁶ Avrupalı müttefiklerin gönlünü almaya çalışsa da, Brexit kararı AB’yi de şoke etmiş ve hüsrana uğramıştır. Zira Birleşik Krallık, Avrupa’nın merkez aktörlerinden ve en gelişmiş ekonomilerinden birisidir⁵⁷ ve Britanyasız

56. “Boris Johnson: ‘We are leaving the EU, not Europe’” (2016), *BBC*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37641405>.

57. Birleşik Krallık, büyük ve dinamik ekonomisi, Avrupa finansının kalbi olan Londra şehri ve birliğe hazinesinden sağladığı yıllık net 8,5 milyar pound (yaklaşık 12 milyar dolar) ile Avrupa Birliği’nden aldığından çok ona veren ülkelerden birisiydi. Bakınız; Çakır, Ser-

bir AB, asla eski havasını yakalayamayacaktır. Ancak şu an için gözüken, Birleşik Krallık siyasi sistemi ve halkının Brexit konusunda gayet ciddi ve ısrarcı olduğu ve bu yönde iradesini ortaya koymaya devam edeceği şeklindedir. Bu nedenle, gerek Birleşik Krallık, gerekse AB'deki karar alıcıların, bu duruma uygun olarak yeni plan ve projeler geliştirmeleri şarttır. Birleşik Krallık açısından bu durum gelecek adına bir belirsizlik ve tedirginlik yaratırken, AB tarafında da Birleşik Krallık'ın AB dışında daha başarılı olması durumunda birçok üyenin de benzer yolu takip edebileceği endişesi hâkimdir. Nitekim 2017 yılında Fransa ve Almanya'da yapılacak olan seçimlerde merkez aktörlerin yenilgiye uğramaları durumunda, AB'nin dağılması bile gündeme gelebilir.

Referandum Sonrasında Yaşananlar

Brexit referandumunun yarattığı psikolojik şok ve belirsizlik, referandumu takip eden ilk günlerde borsa ve ekonomiye olumsuz yansımış⁵⁸, ancak görüldüğü kadarıyla ekonomide ve siyasette kısa sürede toparlanma sürecine girilmiştir. Zira dünyanın 5. büyük ekonomisi olma konusunda Fransa ile çekişen Birleşik Krallık⁵⁹, koloni bağları, İngilizce'nin ve Anglo-Sakson kültürünün dünyadaki hâkimiyeti ve "yumuşak güç" alanındaki inanılmaz başarısıyla⁶⁰, AB üyesi olsun veya olmasın her zaman etkili bir ülke olmaya

kan (2016), "İngiltere'nin AB Referandumu: Tartışmalar, Analizler ve Tahminler", *Uluslararası Politika Akademisi*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2016/04/12/ingilterenin-ab-referandumu-tartismalar-analizler-ve-tahminler/>.

58.. Referandumun hemen ardından Pound ve Euro ikilisi arasındaki sıçrama dik-kate değer bir sıçramadır. 2008 krizinden bu yana Euro'dan yüksek bir değer taşıyan Pound, bugün neredeyse Euro ile eşitlenmek üzeredir. Bakınız; Yusuf Ertuğral (2016), "BREXIT: Öncesi ve Sonrası", *EuroPolitika*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.europolitika.com/?p=463>.

59. "France overtakes Britain as world's No. 5 economy after pound drops" (2016), *Reuters*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://mobile.reuters.com/article/idUSKCN0ZM1T5>.

60. Birleşik Krallık, yıllardır yapılan tüm bilimsel çalışmalarda "soft power" (yumuşak

devam edecektir. Referandumun ardından Başbakan Theresa May önderliğinde ve Birleşik Krallık'ın Brexit sürecini yönetmek amacıyla yeni bir Muhafazakâr Parti kabinesi kurulmuş ve bu kabine, aynı yılın Temmuz ayında işbaşı yapmıştır. Bu kabinede Brexit'in UKIP lideri Nigel Farage'la birlikte en hararetli savunucularından olan Boris Johnson'ın Dış İşleri Bakanı olması dikkat çekmiştir. Johnson, kısa sürede dış politikaya ağırlığını koymuş ve ülkenin bir bölümünde etkili olan umutsuzluk ve şok havasını ümitvar konuşmalarıyla toparlamaya çalışmıştır. Kısa sürede yeni görevine alışan Theresa May de, son dönemde ABD Başkanı Donald Trump, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu ile yaptığı görüşmeler ve dış politikadaki yoğun aktiviteleriyle dikkat çekmektedir. May, bir süre önce Körfez İşbirliği Konseyi toplantısına katılan ilk Britanyalı ve üçüncü Batılı lider olmuştur.⁶¹ Bu durum, Muhafazakâr Parti hükümetinin Orta Doğu siyasetinde etkin bir ülke olmak istediğinin açık bir kanıtıdır. Zira Birleşik Krallık, kısa bir süre önce Bahreyn'de yeni bir donanma üssü de elde etmiştir ve Orta Doğu'ya döndüğünün sinyallerini yavaş yavaş vermektedir.⁶² Yine Birleşik Krallık, Asya Altyapı Yatırım Bankası'na katılım kararı alan ilk Batılı ülkelerden biri olarak da küresel düşündüğünü ve hareket ettiğini her fırsatta ortaya koymaktadır.

Referandum sonrasında David Cameron hükümetinin dağılmasını ve Theresa May'in Başbakanlığında bir Brexit kabinesi kurulmasını değerlendiren Brookings Enstitüsü'nden Richard V. Reeves, There-

güç) açısından dünyanın lider ülkesi olarak gösterilmektedir. Bir örneği için bakınız; "The Soft Power 30 A Global Ranking of Soft Power", Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: http://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf.

61. "Prime Minister's visit to Bahrain and the Gulf Co-operation Council" (2016), *Gov. uk*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/news/prime-ministers-visit-to-bahrain-and-the-gulf-co-operation-council>.

62. Örmeci, Ozan (2016), "Son Yıllarda Türkiye-Birleşik Krallık (İngiltere) İlişkileri: İlişkilerde 'Altın Çağ' Dönemi Mi?", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 21, sayı: 2, s. 606.

sa May'ın (1) tecrübesi, (2) esnekliği, (3) modernleştirici içgüdüleri, (4) Brexit sürecinde AB'de kalınmasını savunması ve AB yanlılarıncı da düşman olarak görülmemesi, (5) istikrar yanlısı olması ve erken seçim istememesi, (6) Birleşik Krallık tarihinin ikinci kadın Başbakanı ve dünyada az sayıdaki kadın liderlerden biri olması ve (7) bir devlet okulundan yetişmiş olması sebebiyle önceki Başbakan David Cameron'ın aksine aristokrat bir görüntü çizmemesini en önemli avantajları olarak belirtmiştir.⁶³ Ancak bu gibi medyatik gündemlerin yanında, Birleşik Krallık'ın somut ekonomik ve siyasi başarılarına da ihtiyacı vardır. Zira ekonomik açıdan gelişmiş bir ülke olmasına karşın, ekonomik eşitsizliği ölçen Gini Endeksi'ne göre, Birleşik Krallık, Avrupa standartlarının gerisinde kalan bir ülkedir.⁶⁴ Dahası, AB'den çıkış iyi koordine edilemezse, Birleşik Krallık ekonomisi ciddi kayıplara uğrayabilir.

Birleşik Krallık'ın dış politikasında yaşanan belirsizlikleri gidermek için 2 Aralık 2016 tarihinde ünlü İngiliz düşünce kuruluşu Chat-ham House'da (Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü) "Global Britain: UK Foreign Policy in the Era of Brexit" (Küresel Britanya: Brexit Çağında Birleşik Krallık Dış Politikası) başlıklı önemli bir konuşma yapan Dış İşleri Bakanı Boris Johnson⁶⁵, bu konu-

63. Richard V. Reeves (2016), "Seven takeaways from Theresa May's ascension to U.K. prime minister", *Brookings*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.brookings.edu/opinions/seven-takeaways-from-theresa-mays-ascension-to-u-k-prime-minister/>.

64. "Report finds that Britain's wages are the most unequal in Europe" (2015), *The Independent*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/report-finds-that-britains-wages-are-the-most-unequal-in-europe-10259077.html>.

65. Bu pasaj, yazar tarafından daha önce kaleme alınan "Birleşik Krallık Dış İşleri Bakanı Boris Johnson'ın 'Brexit Çağında Birleşik Krallık Dış Politikası' Konuşması" adlı makaleden özetlenmiştir. Bakınız; Örmeci, Ozan (2017), "Birleşik Krallık Dış İşleri Bakanı Boris Johnson'ın 'Brexit Çağında Birleşik Krallık Dış Politikası' Konuşması", *Uluslararası Politika Akademisi*, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2017/02/03/birlesik-krallik-dis-isleri-bakani-boris-johnsonin-brexit-caginda-birlesik-krallik-dis-politikasi-konusmasi/>. Konuşmanın orijinaline de şu adresten ulaşılabilir;

masında hükümetinin izleyeceği politikalara dair bazı ipuçları vermiştir. Johnson, öncelikle, dünyanın farklı yerlerinde gelişen aşırı sağcı popülist hareketlerle Brexit referandumundan çıkan “AB’ye hayır” oyu arasında benzerlik kurulmaması gerektiğini belirtmiştir. Referandumda “hayır” oyu kullananların ırkçı güdülerle bunu yapmadıklarını, tam tersine, demokrasiye ve Britanya’nın geleceğine inandıkları için bu yönde hareket ettiklerinin altını çizen Johnson, ulus-devletlere dayalı barışçıl küresel düzene inanmanın yanlış bir şey olmadığını da söylemiştir. Bu bağlamda, Brexit’in kesinlikle bir işe kapanma hamlesi olmadığını ve Britanya’nın bu süreçte kendi demokratik kurumlarının kontrolünü yeniden kazanan bir ülke olacağını söyleyen Johnson, bu fırsattan istifade Birleşik Krallık’ın yeniden dünyanın farklı coğrafyalarına yönelik olarak aktif politikalar geliştirebilen dünyaya daha açık bir ülke haline geleceğini iddia etmiştir. Dünya halklarının gözünde Birleşik Krallık’ın çok etkili ve dünyaya hâlâ liderlik edebilecek bir ülke olduğunu iddia eden İngiliz Dış İşleri Bakanı, küresel bir ülke olan Birleşik Krallık’ın kendi döneminde küresel bir dış politika izleyeceğini söylemiştir. Bu küresel anlayışın hem Britanya, hem de dünyanın çıkarlarına uygun olduğunu iddia eden Boris Johnson, bunun için üç gerekçe öne sürmektedir. Birincisi, dünyanın son yıllarda oldukça karmaşık bir hale gelmesi tehlikesi karşısında Birleşik Krallık’ın geçmişte olduğu gibi küresel sorumluluklar üstlenmesi, uluslararası düzen açısından oldukça faydalı hale gelebilecektir. İkincisi, dünyada ticaretin hiç olmadığı kadar arttığı bu çağda, Birleşik Krallık’ın serbest ticarete önderlik etmesinin küresel bir sorumluluk olduğunu belirten Dış İşleri Bakanı, bunun dünya üzerindeki halkların ve özellikle de fakir kesimlerin hayatlarını daha iyi hale getirebileceğini iddia etmektedir. Üçüncü önemli gerekçe ise, Birleşik Krallık’ın öncelik ve değerlerinin bu şekilde daha iyi korunacak olmasıdır. Konuşmasının sonlarında dünyadaki tüm Krallar, Kraliçeler ve Devlet Başkanları’nın yedide birinin Britanya’da eğitim gördüğünü söyleyen

<https://www.youtube.com/watch?v=JuZwjX5cMn0>.

Johnson, Cambridge Üniversitesi'nin Nobel ödülleri konusundaki başarısını da sözlerine eklemektedir. Boris Johnson'ın konuşması, elbette belirsiz bir dönemde Britanya halkı ve entelektüellere yol göstermek ve moral vermek için yapılmış bir konuşmadır. Konuşmadaki en önemli konular ise; Brexit kararı ardından Birleşik Krallık'ın içe kapanmacı değil, farklı coğrafyalarda daha atak bir dış politika izleyeceğinin belirtilmesi ve BM Güvenlik Konseyi'nin yapısının değiştirilmesi ve Hindistan'ın da buraya dâhil edilmesi konusunda yaptığı yeni açılımdır. Bunlar, yeni dönemde Birleşik Krallık dış politikasının yaşayacağı dönüşümlere ışık tutabilecek önemli ipuçlarıdır.

Geleceğe Dair Olasılıklar

Birleşik Krallık'ın Brexit kararı ile AB'den ayrılmasının ardından, yeni dönemde AB ile ilişkilerini nasıl kurgulayacağı çok önemli bir mesele olacaktır. Bu noktada AB'den çıkışın hakikaten de Boris Johnson'ın söz ettiği gibi Avrupa'dan çıkış olup olmayacağı tercihi en kritik konu olacaktır. Zira AB'nin serbest ticaret, serbest geçiş ve hukuk sisteminin dışında yer almak, Birleşik Krallık vatandaşlarının büyük bölümü için tercih sebebi olmayabilir. Nitekim hâlihazırda Avrupa ülkelerinde yaşayan milyonlarca Britanya vatandaşı ve bu ülkelerle yoğun ticari ilişkileri olan binlerce İngiliz menşeli şirket bulunmaktadır. Bu konuda saygın İngiliz basın-yayın kuruluşu BBC'nin ortaya koyduğu 5 temel modelden söz edilebilir:⁶⁶

1. Norveç modeli: Norveç, AB üyesi olmayan, fakat Avrupa Ekonomik Bölgesi'nde yer alan ve bunun sorumluluklarını yerine getiren (AB bütçesine katkı yapmak) bir ülkedir. Norveç, ayrıca AB vatandaşlarının da serbestçe yaşayabildikleri ve çalışabildikleri bir ülkedir. Norveç hukuk sistemi de büyük ölçüde AB hukukundan beslenmektedir; ancak bazı

66. "Five models for post-Brexit UK trade" (2016), *BBC*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36639261>.

konularda (tarım, balıkçılık, adalet ve iç işleri) bu ülkenin kendisine özgü yasaları vardır. Norveç modeli, Birleşik Krallık açısından muhtemelen geçilmesi en kolay sistem olsa da, Brexit kampanyası döneminde AB ülkelerindeki serbest dolaşım hakkı, AB bütçesine yapılan katkı ve göç karşılığı yönünde verilen güçlü mesajlar nedeniyle, bu model Muhafazakâr hükümet tarafından tercih edilmeyebilir.

2. İsviçre modeli: İsviçre, Norveç gibi Avrupa Ekonomik Bölgesi'nde yer almayan, fakat ticari anlaşmalar sayesinde neredeyse tüm sektörlerde AB'nin Ortak Pazar uygulamalarına dâhil edilmiş bir ülkedir. AB bütçesine düşük bir katkı da yapan İsviçre, AB'nin serbest dolaşım (Schengen) bölgesine de dâhil olmuştur ve AB yasalarının büyük çoğunluğunu -böyle bir zorunluluğu olmamasına karşın- sınırları içerisinde uygulamaktadır. İsviçre modeli de Birleşik Krallık'ın kolaylıkla geçebileceği bir modeldir ve zaman içerisinde öncelikli tercihlerden biri haline gelebilir. Zira İsviçre'nin AB'nin dışında kalmasına rağmen demokratik, zengin ve tarafsız bir ülke olarak başarılı bir görüntü çizmesi, bu noktada bu modeli dünya genelinde küresel bir güç olarak uygulaması yönünde Birleşik Krallık'a ilham verebilir.

3. Türkiye modeli: Türkiye, AB üyesi olmadan Gümrük Birliği'ne girmiş istisnai bir ülkedir. Türkiye modeli, kanımca Birleşik Krallık için asla tercih edilmeyecek bir modeldir; zira bu ülke, karar alma mekanizmasına dâhil olmadan, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı ticari anlaşmaların hükümlerini uygulamak zorunda kalmaktadır. Bu durum, AB'ye egemenlik meselesi üzerinden karşı çıkan İngiliz muhafazakâr ve milliyetçilerinin kabul edebilecekleri bir konu değildir.

4. Kanada modeli: Kanada, CETA anlaşması ile AB ile neredeyse tüm sektörlerde gümrüksüz serbest ticaret modelini yakında hayata geçirecek olan bir ülkedir. Bu modelin en

büyük dezavantajı ise, bunun tercih edilmesi durumunda, İngiliz finansal sektörünün AB pazarına serbest giriş hakkının ortadan kalkacak olmasıdır. Bu nedenle, bu modelin tercih edilmesi de zor görülmektedir.

5. Singapur ve Hong Kong modeli: Singapur ve Hong Kong gibi bazı ülkeler, Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde tüm ülkelere serbest ticaret hakkı tanımakta ve tam anlamıyla katıksız liberal bir model uygulamaktadırlar. Ancak bu durum, hem AB karşıtı sol çevrelerin tepkisini çekebilir, hem de bazı sektörlerde Birleşik Krallık üreticilerinin işine gelmeyebilir.

Görüldüğü üzere, Birleşik Krallık açısından şu an için en akla yatkın gözüken formüller İsviçre ve Norveç modelleridir. Ancak bu 5 kalıp dışında, yeni bir anlaşma dizaynı da elbette yapılabilir. Bu noktada Birleşik Krallık'ın AB projesinden duyduğu rahatsızlıklar; Brüksel'e egemenlik devri, AB bütçesine yapılan katkı, göç ve vize uygulamalarında ortak rejime tâbi olunması ve Euro karşısında Pound'un üstün konumunu kaybetmesi olarak özetlenebilir. AB ile Birleşik Krallık arasında bunları sağlayan bir anlaşma yapılabilirse, bu süreç büyük krizler olmadan da atlatılabilir. Ancak AB gündeminden bağımsız olarak, Birleşik Krallık'ın geleneksel müttefiki Amerika Birleşik Devletleri⁶⁷ ve Anglo-Sakson dünyasının önemli ülkeleri olan Kanada⁶⁸, Avustralya⁶⁹ ve Yeni Zelanda⁷⁰ ile bu yeni

67. "Donald Trump and Theresa May agree immediate talks on post-Brexit trade deal", *The Independent*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/donald-trump-theresa-may-trade-deal-brexit-lunch-european-union-holding-hands-menu-card-a7550956.html>.

68. Lana Clements (2016), "BREXIT BOOST: Canada hails 'affinity' with UK and backs new trade deal between nations", *Express*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.express.co.uk/finance/city/735038/Brexit-trade-boost-Canada-hails-deal-with-UK>.

69. Tim Wallace (2016), "Australian negotiators arrive to begin post-Brexit trade talks", *The Telegraph*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/10/08/australian-negotiators-arrive-to-begin-post-brexit-trade-talks/>.

70. "PM press conference with New Zealand Prime Minister Bill English: 13 Janu-

dönemde daha yakın ilişkiler geliştirmesi ve ticaret, dış politika ve savunma alanlarında yeni işbirliklerine yönelmesi olası gözükmektedir. Birleşik Krallık'ın "Commonwealth" (İngiliz Milletler Topluluğu) olarak bilinen ve 5 kıtada onlarca üyesi olan⁷¹ çatı altında bir takım girişimler gerçekleştirmesi de orta ve uzun vadede mümkündür. Ancak bunun için, öncelikle İngilizlerde yeniden maceracı bir ruh ve dünyaya yön vermeye yönelik yüksek bir entelektüel, siyasi, askeri ve ekonomik kapasite oluşturulması gerekmektedir. Türkiye, Hindistan ve Çin de, Birleşik Krallık dış politikası açısından yeni dönemde farklı alanlarda önemli olacak ülkeler olacak gibi görünmektedir. Türkiye Orta Doğu politikaları ve terörle mücadele, Hindistan ve Çin ise ticari anlamda Krallık için çok önemli roller oynayabilir. Bunların öncesinde, May hükümeti için en önemli mesele ise, dünya kamuoyu ve Birleşik Krallık'ta güvensizlik yaratan ne yaptığını bilmiyor görüntüsünün ortadan kaldırılması ve Brexit konusunda net bir plan ve yol haritasının gecikmesizin şekillendirilmesidir.⁷²

Sonuç

Brexit referandumundan çıkan beklenmedik sonuç, ilk haftalarda yaşanan belirsizlik ve umutsuzluğa rağmen şunu göstermiştir ki, Avrupa Birliği projesi başarılı olsun veya olmasın, Birleşik Krallık veya herhangi bir ülkenin dış politikası ve demokratik gelişimi açısından AB üyeliği tek formül veya son umutmuş gibi asla gösterilemez. AB dışında olup, demokrasisi ve ekonomisi çok gelişmiş ülkeler de (İsviçre gibi) dünyada mevcuttur ve sayıları artmaktadır. Hatta Batılı anlamda demokratik kalıplara uymayıp ekonomik ve

ary 2017", *Gov.uk*, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-press-conference-with-new-zealand-prime-minister-bill-english-13-january-2017>.

71. Bakınız; "Member countries", Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://the-commonwealth.org/member-countries>.

72. "Theresa May", *The Economist*, 7-13 Ocak 2017 sayısı, s. 10.

siyasal açıdan çok başarılı olan ülkeler de (Singapur, Çin vs.) görülmektedir. Dolayısıyla, AB üyeliğinin kendilerine yarardan çok zarar getirdiğini düşünen Britanya halkının çoğunluğu, Brexit referandumunda ayrılma yönünde bir irade ortaya koymuş ve böyle bir karar alınmıştır. Zaten eski koloni ülkelerinden gelen göçmen nüfus ve 4 ülkeden (İngiltere, İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda) oluşan yapısıyla çoğulcu bir düzeni olan Birleşik Krallık için, AB üyesi olmadan da demokratik ve ekonomik gelişme pekâlâ mümkündür. Ancak geçiş sürecinde siyasal partiler ve elitlerin kararlı olmaları ve AB sonrasına dair kapsamlı bir vizyon ortaya koymaları, bu noktada son derece acil ve gerekli bir konudur. Yüzlerce yıllık demokrasi birikimi ve köklü Kraliyet kurumlarıyla, Birleşik Krallık'ın bunu başarması ve AB dışarısında kalarak Avrupa ülkeleriyle barışçıl ve gelişmiş ilişkiler kurması hiç de zor değildir. Ancak bu konunun siyaset üstü kabul edilmesi ve 2019 genel seçimlerinde kutuplaştırıcı bir mesele haline getirilmemesi çok önemlidir. Şu da unutulmamalıdır ki, Birleşik Krallık hiçbir zaman Avro bölgesine dâhil olmamış ve AB içerisinde her zaman farklılıklarıyla dikkat çeken bir üye olmuştur. Bunu, bir üstünlük meselesi olarak değil, kültürel ve siyasal çoğulculuk bağlamında değerlendirmek AB açısından da daha doğru olur.

Kaynakça

“Boris Johnson: ‘We are leaving the EU, not Europe’” (2016), BBC, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37641405>.

“Boris Johnson on UK Foreign Policy in the Era of Brexit”, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=JuZwjX5cMn0>.

Boyraz, Hacı Mehmet (2016), “Brexit Sonrası Tartışmalar...”, Uluslararası Politika Akademisi, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2016/06/29/brexit-sonra-si-tartismalar/>.

“Brexit: İngilizlere Özgü Boşanma” (2016), Newtimes.az, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://newtimes.az/tr/views/4626>.

“Brexit: MPs overwhelmingly back Article 50 bill”, BBC, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-38833883>.

Clements, Lana (2016), “BREXIT BOOST: Canada hails ‘affinity’ with UK and backs new trade deal between nations”, Express, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.express.co.uk/finance/city/735038/Brexit-trade-boost-Canada-hails-deal-with-UK>.

Çakır, Serkan (2016), “İngiltere’nin AB Referandumu: Tartışmalar, Analizler ve Tahminler”, Uluslararası Politika Akademisi, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2016/04/12/ingilterenin-ab-referandumu-tartismalar-analizler-ve-tahminler/>.

“Donald Trump and Theresa May agree immediate talks on post-Brexit trade deal”, The Independent, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/>

donald-trump-theresa-may-trade-deal-brexite-lunch-european-union-holding-hands-menu-card-a7550956.html

Ertuğral, Yusuf (2016), "BREXIT: Öncesi ve Sonrası", EuroPolitika, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.europolitika.com/?p=463>.

"Five models for post-Brexit UK trade" (2016), BBC, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36639261>.

"France overtakes Britain as world's No. 5 economy after pound drops" (2016), Reuters, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://mobile.reuters.com/article/idUSKCN0ZM1T5>.

"Jo Cox dead: Labour MP dies after being shot and stabbed in Birstall, West Yorkshire", The Independent, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.independent.co.uk/news/people/jo-cox-dead-death-labour-mp-batley-and-spen-shot-stabbed-birstall-west-yorkshire-a7085791.html>.

"Member countries", Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://thecommonwealth.org/member-countries>.

"Ministerial appointments: July 2016", Gov.uk, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/collections/ministerial-appointments-july-2016>.

"PM press conference with New Zealand Prime Minister Bill English: 13 January 2017", Gov.uk, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-press-conference-with-new-zealand-prime-minister-bill-english-13-january-2017>.

"Prime Minister's visit to Bahrain and the Gulf Co-operation Council" (2016), Gov.uk, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/news/prime-ministers-visit-to-bahrain-and-the-gulf-co-operation-council>.

Reeves, Richard V. (2016), “Seven takeaways from Theresa May’s ascension to U.K. prime minister”, Brookings, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <https://www.brookings.edu/opinions/seven-takeaways-from-theresa-mays-ascension-to-u-k-prime-minister/>.

“Results”, BBC, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results.

“The Soft Power 30 A Global Ranking of Soft Power”, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: http://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf

“Theresa Maybe”, The Economist, 7-13 Ocak 2017 sayısı.

Örmeci, Ozan (2017), “Birleşik Krallık Dış İşleri Bakanı Boris Johnson’ın ‘Brexit Çağında Birleşik Krallık Dış Politikası’ Konuşması”, Uluslararası Politika Akademisi, Erişim Tarihi: 09.02.2017, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2017/02/03/birlesik-krallik-dis-isleri-bakani-boris-johnsonin-brexit-caginda-birlesik-krallik-dis-politikasi-konusmasi/>.

Örmeci, Ozan (2016), “Son Yıllarda Türkiye-Birleşik Krallık (İngiltere) İlişkileri: İlişkilerde ‘Altın Çağ’ Dönemi Mi?”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt: 21, sayı: 2, ss. 589-621.

“Report finds that Britain’s wages are the most unequal in Europe” (2015), The Independent, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/report-finds-that-britains-wages-are-the-most-unequal-in-europe-10259077.html>.

Wallace, Tim (2016), “Australian negotiators arrive to begin post-Brexit trade talks”, The Telegraph, Erişim Tarihi: 10.02.2017, Erişim Adresi: <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/10/08/australian-negotiators-arrive-to-begin-post-brexit-trade-talks/>.

BREXİT VE ÖTESİ: AB ENTEGRASYONUNUN GELECEĞİ

Yeliz Şahin⁷³

Özet

23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen referandumda, Birleşik Krallık halkının yarısından fazlasının AB'den ayrılma yönünde oy kullanması, AB bütünleşmesi için tarihi bir kırılma noktası teşkil etmiştir. AB'nin varoluşsal bir krizden geçtiği ve vatandaşların AB kurumlarına olan güveninin azaldığı bir dönemde alınan Brexit kararı, AB liderlerinin Avrupa projesinin geleceğine dair bir muhakeme süreci başlatmasını zorunlu kılmıştır. 16 Eylül 2016 tarihinde Birleşik Krallık dışındaki 27 AB üye ülkesinin liderleri, Bratislava Zirvesi'nde bu yönde ilk adımı atarak, AB'nin temellerini atan Roma Antlaşması'nın 60'ıncı yıl dönümü olan 25 Mart 2017 tarihinde ortak bir vizyon ortaya koymayı hedeflemişlerdir. Avrupa Komisyonu, Roma Zirvesi öncesinde sunduğu beyaz kitapta, AB'nin geleceğine dair beş alternatif senaryo önermiştir. AB'nin Tek Pazar'a indirgenmesinden, federal bir yapıya evrilmesine kadar çeşitli hedeflerini barındıran bu senaryolardan; ileri entegrasyon hedef ve kabiliyetini paylaşan ülkelerin belirli alanlarda ileri düzeyde entegre olmalarında esneklik tanıyan çok vitesli Avrupa senaryosu, AB bütünleşmesi için en gerçekçi senaryo olarak değerlendirilmektedir. AB içerisinde hâlihazırda de facto olarak uygulanmakta olan bu senaryo, önde gelen üye ülkelerin desteğini almasına karşın bazı AB başkentlerinde endişe yaratmıştır. AB'nin geleceği tartışmaları, Fransa ile Almanya'daki seçim süreçlerinin tamamlanması ve Brexit sürecinin ilerleyişine bağlı olarak şekillenecektir.

Anahtar kelimeler: Brexit, AB bütünleşmesi, AB'nin geleceği, Farklılaşan entegrasyon, Çok vitesli Avrupa.

73. İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV) kıdemli uzmanı.

Birleşik Krallık'ta 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleşen referandumdan AB'den ayrılma (Brexit) sonucu çıkması; AB bütünleşmesi için tarihi bir kırılma noktası teşkil etmiştir. Avro Alanı krizi, mülteci krizi ve AB'nin komşu olduğu bölgelerden gelen tehditlerin, AB'nin güvenliğini ve AB bütünleşmesinin temel kazanımlarını tehlikeye attığı; bunların yan ürünü olarak ise önde gelen üye ülkelerde AB karşıtı popülizmin yükselişe geçtiği, vatandaşların AB'ye olan güveninin azaldığı bir dönemde, AB'nin karşı karşıya kaldığı çoklu krizlere Brexit de eklenmiştir.

Avrupa entegrasyonunun tarihi boyunca daha ileri seviye bütünleşme (derinleşme) ve genişleme doğrultusunda şekillendiği düşünüldüğünde, Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılma kararı, AB entegrasyonunun geleneksel dinamikleriyle çatışan bir olgudur. Her ne kadar AB üyeliğinin ilk yıllarından beri AB bütünleşmesine mesafeli yaklaşan farklı bir vaka olarak değerlendirilse de, AB'nin en büyük askeri gücüne ve ikinci en büyük ekonomisine sahip Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılma kararı almasının, AB'nin başlıca politika alanları, küresel platformdaki rolü ve AB bütünleşmesi üzerinde önemli etkilere yol açacağı aşikârdır.

Birleşik Krallık'ın AB üyeliği referandumundan çıkan beklenmedik Brexit sonucu, popülizmin gücünü kanıtlarken aynı zamanda AB siyasi elitlerinin, AB karşıtı popülistlerin sunduğu argümanlara etkili cevaplar üretmedeki başarısızlığını da ortaya koymuştur. Brexit, AB üye ülkelerinde bir yandan AB'nin etkinliğini ve kazanımlarının diğer yandan ise AB karar alma mekanizmalarının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını sorgulayan bir kesimin varlığının tezahürüdür. Brexit kararının ardından, Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılmasının Hollanda, Fransa ve İtalya gibi kurucu ülkelerde, AB karşıtı popülist çevrelerden Avro Alanı üyeliğinin ve dolayısıyla AB üyeliğinin referanduma sunulması yönünde yükselen sesler nedeniyle AB, hem önde gelen üye ülkelerden birinin ayrılık sürecini mümkün olan en az hasarla yönetme hem de Brexit'in bir domino etkisi yaratmasını engelleme göreviyle karşı karşıya kalacaktır.

Bu nedenle, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma sürecinin aynı yolu izlemek isteyebilecek kesimler için bir şablon ortaya çıkarmasının önünde geçmeyi oldukça zorlu hale getirileceği düşünülmektedir. Birleşik Krallık ile yürütülecek müzakerelerde AB, ayrılığın koşullarını müzakere etmenin yanında etkili ve önemli bir aktörle yeni bir ilişki modeli geliştirmeye çalışırken diğer yandan da kişilerin serbest dolaşımı başta olmak üzere temel prensiplerinden taviz vermeme güçlüğüyle karşı karşıya kalacaktır.

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararı alması, AB için oldukça sarsıcı bir gelişme olmasına karşın bunun, AB'nin sonunu getireceği görüşü gerçeği yansıtmamaktadır. Brexit kararı sonrasında geri kalan AB üye ülkelerinin, Avrupa Komisyonunun da yönlendirmesiyle AB bütünleşmesinin geleceğine dair kapsamlı bir muhakeme süreci başlatmasını zorunlu hale getirmiştir. Birleşik Krallık referandumu sonrasında, AB'nin kurumsal yapısının gözden geçirilmesi, yapısal sorunlarına kapsamlı çözümler bulunması ve AB bütünleşmesine güvenleri giderek azalan Avrupa kamuoylarıyla iletişimin artırılması yoluyla Avrupa bütünleşmesi için yeni bir vizyon geliştirilmesi kaçınılmazdır.

Avrupa Projesini Gözden Geçirme Süreci

Brexit kararı sonrasında, AB'nin geleceğine dair liderler seviyesindeki muhakeme sürecinde ilk adım, 16 Eylül 2017 tarihinde Bratislava Zirvesi'nde başlatılmıştır. Avrupa projesinin gelecekteki yönüne dair tekliflerin, 25 Mart 2017 tarihinde AB'nin temellerini atan Roma Antlaşması'nın 60'ıncı yıldönümünün idrak edileceği Roma Zirvesi'nde ele alınması kararlaştırılmıştır. AB'nin geleceğine dair siyasi gözden geçirme süreci, 3 Şubat 2017 tarihinde Malta'daki gayriresmî zirve ile devam etmiştir. AB Konseyi Başkanı Donald Tusk'un, Zirve öncesinde AB liderlerine hitaben kaleme aldığı mektupta da belirttiği gibi, AB başlıca üç tehditle karşı karşıyadır. Dışarıda, yeni jeopolitik konjontür -küresel politikada iddialı hale gelen

Çin, Ukrayna başta olmak üzere komşularına yönelik saldırgan politikalar izleyen Rusya, Orta Doğu ve Afrika'da; savaşlar, terörizm ve anarşi ve yeni ABD yönetiminin endişe verici açıklamaları- geleceği giderek öngörülemez hale getirmektedir. AB'deki iç tehditler ise AB karşıtlığının, aşırı milliyetçiliğin ve hatta yabancı düşmanlığının artması; AB yanlısı elitlerin siyasi entegrasyona yönelik inancının azalması, popülist argümanlara teslim olmaları ve liberal demokrasinin temel değerlerine duyulan şüphedir (AB Konseyi, 2017a).

Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker, 1 Mart 2017 tarihinde, AB bütünleşmesinin Brexit sonrası dönemdeki geleceğine ilişkin beş farklı senaryo ortaya koyan beyaz kitabı açıklamıştır. Beyaz kitabın zamanlaması, AB'nin, Roma Antlaşması'nın 60'ıncı yıl dönümünü idrak etmeye ve Birleşik Krallık'ın AB'den çıkış prosedürünün başlatılması için harekete geçmeye hazırlandığı bir dönemde açıklanması nedeniyle anlamlıdır.

AB bütünleşmesinin geleceğine dair AB genelinde farklı düzeylerde gerçekleştirilecek tartışmaya Avrupa Komisyonunun katkısını oluşturan beyaz kitabın, Roma Antlaşması'nın 60'ıncı yıl dönümünde bir araya gelecek olan AB liderleri tarafından ele alınması öngörülmüştür. Juncker'in beyaz kitabı Avrupa Parlamentosunda sunarken belirttiği gibi, "Roma Zirvesi, AB için yalnızca bir doğum günü kutlaması değil; 27 üyeli AB'nin de doğum anı olarak görülmektedir" (2017).

Beyaz kitapta sunulan senaryoların, Avrupa projesinin geleceğine dair AB düzeyinde ve ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde gerçekleştirilecek tartışmalara kaynaklık etmesi beklenmektedir. Beyaz kitapta belirtildiği gibi, istişare sürecinde öne çıkan fikirler, Komisyon Başkanı Juncker tarafından Eylül 2017'de Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda gerçekleştirilecek Birliğin Durumu konuşmasında ilerletilerek, AB Konseyine sunulacaktır. AB liderleri ise Aralık 2017'de gerçekleşecek AB Zirvesi'nde AB'nin izleyeceği yönü belirleyeceklerdir. Böylece, 2019 yılında gerçekleştirilecek Avrupa Par-

lamentosu seçimlerine kadar bir yol haritasının ortaya çıkarılması planlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından sunulan beyaz kitapta farklı entegrasyon derece ve hedeflerini öngören beş senaryo ortaya koyulmaktadır. Bunlar sırasıyla; AB bütünleşmesinin mevcut şekliyle sürdüğünü, Tek Pazar'a indirgenerek diğer alanlarda bütünleşme hedefinden vazgeçildiğini, belirli politika alanlarında farklı entegrasyon derecelerinden oluşan çok sayıda gönüllüler koalisyonunun ortaya çıktığını, AB'nin önceliklerini yeniden gözden geçirerek bütünleşme çabalarını kolektif çalışmanın daha fazla katma değer yaratacağı sayılı alana yönlendirdiğini ve AB bütünleşmesine tüm politika alanlarında hız verildiğini öngören beş farklı gelecek tasvir etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2017). Bu senaryolar arasında, farklı entegrasyon derecelerinden oluşan çok sayıda gönüllüler koalisyonunun ortaya çıktığı, "çok vitesli Avrupa" olarak da tabir edilebilecek esnek bütünleşme modeli, en gerçekçi senaryo olarak değerlendirilmektedir.

Bu senaryo, farklı politika alanlarında daha ileri bütünleşme hedef ve kapasitesine sahip üye ülkelerin ileri seviyede bütünleşerek sıkı ve federal bir merkez ülkeler grubu oluşturmalarına imkân tanıyacaktır. Bu senaryo ayrıca benzer bütünleşme hedeflerini paylaşmayan veya diğer gruptaki ülkelerle aynı entegrasyon seviyesine sahip olmayan ülkelerden oluşan daha gevşek yapıda bir dış katman veya çevre ülkeler grubunu öngörmektedir.

AB'de Farklılaşan Entegrasyon: Kural Değil, İstisna

Farklılaşan entegrasyon tartışmaları, en az Birleşik Krallık'ın AB üyeliği kadar eskiye gitmekle birlikte özellikle Soğuk Savaş sonrasında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB üyelik perspektifinin doğması ve Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) gelişimi ışığında hız kazanmıştır. Genişleme dalgalarıyla birlikte üye ülke sayısının artması ve politika alanlarının çeşitlenmesi, AB içerisinde farklıla-

şan entegrasyonu kökleştirmiştir (Chopin ve Lequesne, 2016 s.1). 2004 yılında AB'nin sekizi eski Doğu Bloku'ndan on yeni üye ülkeyi kapsayacak şekilde genişlemesi ve üye ülkeler arasında özellikle kuzey-güney ekseninde ayrılıkları derinleştiren Avro Alanı borç krizi, AB üyeliğinin içeriğinin tek tip (one-size fits all) bir yaklaşım temelinde ilerlemesini zorlaştırmıştır. Son dönemde ise Brexit referandumu öncesinde Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini yeniden müzakereye açılması talebiyle bu tartışmalar tekrar gündeme gelmiştir. Brexit kararı sonrasında, AB'nin bütünleşmesinin geleceği tartışmaları da farklılaşan entegrasyon modellerini yeniden gündeme taşımıştır.

AB özelinde; zaman, coğrafya ile konu veya temaya bağlı olarak 30'u aşkın farklılaşan entegrasyon modelinden söz edilmektedir (Stubbs, 1996). Bu modellerden en çok bilinenleri; merkezde yer alan öncü ülkeler grubunun bütünleşmeyi ilerlettiği, diğer ülkelerin de zaman içerisinde bu gruba yetişerek kademeli şekilde politikalara dâhil olduğu "çok vitesli Avrupa" (multi-speed Europe); merkez ülkelerin bütünleşmeyi ilerlettiği, bütünleşme hedeflerini paylaşmayan ülkelerin ise dış katmanda kalmayı tercih ettiği değişken geometri (*variable geometry Europe*) ve üye ülkelerin bazı temel politikalara asgari düzeyde katılırken, katılmak istedikleri politika alanlarını adeta bir menüden seçmiş gibi konu bazında belirlemelerine imkân tanıyan bütünleşme modeli "*à la carte* Avrupa"dır (Koenig, 2015, s. 4). Çok vitesli Avrupa modelinde, tüm üye ülkeler aynı bütünleşme hedefi doğrultusunda ilerlemekte ancak bütünleşme hızları farklılık göstermektedir. Bu bakımdan çok vitesli Avrupa modelinde monolitik bir AB mimarisi hedeflenirken, değişken geometrili Avrupa ile *à la carte* Avrupa modellerinde monolitik olmayan bir bütünleşme öngörülmektedir.

"Daha yakın bir Birlik" (*'ever closer Union'*) yaratma temel prensibinin geçerli olduğu AB'de, AB müktesebatının tümüyle üstlenilmesi tüm üye ülkeler için zorunlu olmasına karşın esasen farklılaşan entegrasyon hâlihazırda de facto şekilde uygulanmaktadır. 22'si AB

üyesi 26 ülkenin dâhil olduğu iç sınır kontrollerinin bulunmadığı Schengen Alanı, ortak para birimini kullanan 19 üye ülkenin dâhil olduğu Avro Alanı, AB içerisinde farklılaşan entegrasyonun en bilinen örneklerini oluşturmaktadır. 1980’li yıllarla birlikte belirli alanlarda bütünleşme hedeflerini paylaşmayan ülkelere, bu alanlardaki uygulamaların dışında kalma hakkı tanınması (“*opt out*”) yoluyla AB bütünleşmesi derinleştirilmeye devam etmiştir. Bu şekilde, konsensüsün sağlanamadığı alanlarda AB bütünleşmesinin tıkanıklığa uğramadan ilerlemesi mümkün kılınmıştır. Örneğin; Birleşik Krallık ve Danimarka EPB’nin son aşamasının, Danimarka savunma politikalarının; Polonya ve Birleşik Krallık, AB Temel Haklar Bildirgesi’nin; Danimarka, Birleşik Krallık ve İrlanda ise Özgürlük, Adalet ve Güvenlik Alanı’nın dışında kalmayı tercih etmiştir. Öte yandan, *opt out* elde edenler dışındaki ülkelerin gerekli kriterleri karşıladıktan sonra Avro Alanı ve Schengen Alanı’na dâhil olacakları düşünülmektedir.

Bu örneklerin yanında ilk olarak Amsterdam Antlaşması’yla getirilen, Nice ve Lizbon Antlaşmalarıyla geliştirilen “güçlendirilmiş işbirliği” (*enhanced cooperation*) prosedürü, en az 9 üye ülkenin bir araya gelerek, uzlaşının mümkün olmadığı alanlarda entegrasyonu ilerletmelerine imkânı tanımaktadır. Güçlendirilmiş işbirliği; yalnızca AB’nin münhasır yetkisinde kalmayan alanlarda, AB’nin daha yakın birlik ilkesini desteklemesi, isteyen tüm Üye Devletlerin katılımına açık olması ve Tek Pazar’ın işleyişine zarar vermemesi kaydıyla uygulanabilmektedir. Ancak bu prosedürün, birlikte hareket etmenin mümkün olmadığı alanlarda son çare olarak kullanıldığı vurgulanmalıdır. AB içerisinde oldukça sınırlı uygulanan güçlendirilmiş işbirliği prosedürünün başarılı şekilde hayata geçirildiği yalnızca iki örnekten söz edilebilir: Uluslararası çiftlerin boşanmalarına ilişkin kurallar ve Avrupa Tek Patenti düzenlemesi. Finansal İşlemler Vergisi’nin bu prosedüre göre uygulanması bazı engellerle karşılaşmış olmakla birlikte, güçlendirilmiş işbirliği prosedürü son olarak Avrupa Savcılık Ofisi kurulması konusunda gündeme gel-

miştir. Burada dikkat çekilmesi gereken; esnek entegrasyon modellerinin AB içerisinde, kapsamlı bir bütünleşme stratejisinin bir parçası olarak değil, uzlaşmanın mümkün olmadığı durumlarda tıkanıklıktan çıkış yolu olarak istisnai şekilde uygulandığıdır.

Farklılaşan entegrasyon modellerinde, Avro Alanı'nı oluşturan 19 üye ülkenin ileri seviyede bütünleşerek federal bir yapıya doğru evrildiği olduğu bir iç katman ile ortak para birimini kullanmayan -Maastricht kriterlerini karşılamamış veya bunun öngördüğü siyasi entegrasyona hazır olmayan- üye ülkelerden oluşan bir dış katman öngörmektedir.

“Çok Vitesli Avrupa” Tartışmaların Odağında

Avrupa projesinin ileride izleyeceği yönün köklü şekilde yeniden gözden geçirilmesi gerektiği neredeyse tüm üye ülkeler tarafından kabul edilmektedir. Buna karşılık AB bütünleşmesinin gelecekteki yönü üzerinde uzlaşma sağlandığını söylemek mümkün değildir. Benelüks ülkeleri ile Avro Alanı'nın en güçlü dört ekonomisi; Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya ile AB Dönem Başkanlığı'nı üstlenen Malta; farklılaşan entegrasyona destek vermektedir (Benelux vision on the future of Europe, 2017; German Foreign Minister Gabriel and French Minister Ayrault: a strong European Union for a bright future, 2017; De La Baume ve Herszenhorn, 2017). Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, çok vitesli Avrupa'yı bir zorunluluk olarak tanımlamış ve AB'nin mevcut haliyle dağılma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşılık, çok vitesli Avrupa mimarisi, Orta ve Doğu Avrupalı üye ülkeler tarafından çekinceyle karşılanmıştır. Çok vitesli Avrupa fikrine karşı çıkan Polonya, Çekya, Slovakya ve Macaristan'dan oluşan Visegrád Grubu'nun ve AB'nin en genç üç üye ülkesi; Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'ın temel endişeleri; Avro Alanı'nı bütünleşmenin temeline oturtan bu yaklaşımın ikinci sınıf AB üyeliği gibi bir kavram ortaya çıkabileceğidir (Joint Sta-

tement of the Heads of Governments of the V4 Countries, 2017; Touma ve Cheresheva, 2017). AB üyeliğini zorlukla elde etmiş olan bu ülkeler, ortaya çıkacak AB mimarisinde periferide kalmak istememektedirler. Tüm üye ülkelerin ortak hedefleri paylaşmadığı bir AB mimarisinin parçalanma riskiyle karşı karşıya kalacağı, farklılaşan entegrasyona ilişkin ifade edilen bir diğer endişedir. Bunların yanında, gereğinden fazla alanda farklılaşmanın karar alma süreçlerini karmaşık, AB yönetişimini ise kavranması zor bir hale getirebileceği de risk olarak öne çıkmaktadır (Differentiate or bust, 2017, s. 16). Son olarak, bazı ülkelerin ortak politikaların maliyetini üstlenmek zorunda kalırken bazı diğerlerinin ise bunlardan adaletsiz şekilde yarar sağlaması riski de göz ardı edilmemelidir (Grabbe ve Lehne, 2016).

Sonuç

Birleşik Krallık dışındaki AB üyesi ülkelerin liderleri, 25 Mart 2017 tarihinde Roma Antlaşması'nın 60'ıncı yılında kabul ettikleri Roma Deklarasyonu ile Avrupa projesinin yeniden canlandırılması için ilk adımı atmışlardır. Roma Deklarasyonu'nda öne çıkan "gerektiğinde farklı hızlarda ve derecelerde de olsa, isteyen herkesin katılımına açık şekilde, birlikte ve aynı yönde hareket etme" taahhüdü, AB için çok vitesli bir gelecek mimarisinin inşa edildiğinin açık bir göstergesidir (AB Konseyi, 2017b). 2017'nin aralarında üç kurucu ülkenin de bulunduğu beş üye ülkede -Hollanda, Bulgaristan, Fransa, Almanya ve Çekya'da- seçim yılı olması, öngörülemезliği artırmakta ve AB bütünleşmesinin Brexit sonrası yörüngesine ilişkin kararlı adımlar atılmasını zorlaştırmaktadır. AB bütünleşmesinin itici gücü konumunda olan ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararıyla birlikte, AB içerisindeki dengelerde gücünü artırması beklenen Fransa ile Almanya'da Hollande ve Merkel'in yerine geçecek isimler, şüphesiz AB bütünleşmesinin izleyeceği yönün belirlenmesinde rol oynayacaktır. Bu nedenle, Fransa ve Almanya'da önümüzdeki

aylarda gerekleŖecek seçim sureci tamamlanıncaya kadar AB’nin izleyeceği ynn netleŖmesi mmkn gzkmemektedir. Bunun yanında AB’nin, 29 Mart 2017 tarihinde resmen baŖlatılması ngrlen Brexit sureciyle birlikte bilinmeyen sulara yelken açacağı gz önünde bulundurulduğunda, Brexit mzakerelerinin gidiŖatı ve AB ile BirleŖik Krallık arasında Brexit sonrası dnemde uygulanacak iliŖki modelini tasarlanma sureci de AB btnleŖmesinin ilerideki rotasını etkileyecektir.

Kaynakça

AB Konseyi. (2017a). “United we stand, divided we fall”: letter by President Donald Tusk to the 27 EU heads of state or government on the future of the EU before the Malta summit, European Commission. Erişim 16 Mart 2017, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/01/31-tusk-letter-future-europe/>

AB Konseyi. (2017b). The Rome Declaration. Erişim 27 Mart 2017, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/>

Avrupa Komisyonu. (2017). White Paper on the Future of Europe: Reflections and scenarios for the EU27 by 2025. Brüksel, s:1-31. Erişim 17 Mart 2017, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf

Benelux vision on the future of Europe. (2017). Basın Açıklaması. Belçika Başbakanlığı Resmi İnternet Sitesi. Erişim 16 Mart 2017, <http://premier.fgov.be/en/benelux-vision-future-europe>

Chopin T. ve Lequesne C. (2016). Differentiation as a double-edged sword: member states’ practices and Brexit. *International Affairs*, 92: 3, s. 531-545.

De La Baume, M. ve Herszenhorn, D. M. (2017, 6 Mart). In Versailles, EU’s big 4 back multispeed Europe. *Politico*. Erişim 16 Mart 2017, [http://www.politico.eu/article/in-versailles-eus-big-4-back-multi-speed-europe-italy-francegermany-spain/Differentiate or bust: A multi-speed, multi-tier future. \(2017, 25 Mart-31 Mart\). The Economist, s.15-16.](http://www.politico.eu/article/in-versailles-eus-big-4-back-multi-speed-europe-italy-francegermany-spain/Differentiate%20or%20bust%3A%20A%20multi-speed%2C%20multi-tier%20future.%20(2017%2C%2025%20Mart-31%20Mart).%20The%20Economist%2C%20s.15-16.)

German Foreign Minister Gabriel and French Minister Ayrault: a strong European Union for a bright future. (2017). Basın Açıklaması. Almanya Federal Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi. Erişim 16 Mart 2017, http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Infoservice/Presse/Meldungen/2017/170301_gem_Erkl_DEUFRA_zu_We-i%C3%9Fbuch_Zukunft_EU.html

Grabbe, H. ve Lehne, S. (2016). How to Build a More Flexible EU After Brexit. Erişim 18 Mart 2017, <http://carnegieeurope.eu/2016/09/08/how-to-build-more-flexible-eu-after-brex-pub-64507>

Joint Statement of the Heads of Governments of the V4 Countries: “Strong Europe - Union of Action and Trust” Input to Rome Declaration 2017. (2017). Erişim 17 Mart 2017, https://www.vlada.cz/en/media-centrum/aktualne/joint-statement-of-the-heads-of-governments-of-the-v4-countries-_strong-europe-_union-of-action-and-trust_-154008/

Juncker, J.C. (2017). Quo vadis Europa at 27? Avenues for a united future at 27. Brüksel. Erişim 17 Mart 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-424_en.htm

Koenig, N. (2015). A Differentiated View of Differentiated Integration. Jacques Delors Institut, Berlin, s.1-13. Erişim 18 Mart 2017, <http://www.institutdelors.eu/media/differentiatedintegrationjdibjuli2015.pdf?pdf=ok>

Stubb, Alexander C.-G. (Haziran 1996). A Categorization of Differentiated Integration. *Journal of Common Market Studies*, 34: 2, s. 283-295.

Touma, A. M. ve Cheresheva, M. (2017, 2 Mart). Balkan EU States Reject a ‘Multi-Speed’ Union. *Balkan Insight*. Erişim 17 Mart 2017, <http://www.balkaninsight.com/en/article/balkan-member-states-reject-a-multi-speed-eu-03-02-2017>

BİRLEŞİK KRALLIK'IN AB'DEKİ GELECEĞİ VE İSKOÇYA SORUNU

Doç. Dr. Burak Küntay⁷⁴, Yusuf Ertuğral⁷⁵

Özet

Birleşik Krallık eski başbakanı ve Muhafazakâr partisi eski Genel Başkanı David William Cameron 23 Ocak 2013'de partisinin 2015 yılındaki seçimleri kazanması durumunda Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik koşullarının yeniden gözden geçirilmesi talebinde bulunacağını ve bunun karşılanmaması halinde Birleşik Krallık'tan 2017 yılı sonuna kadar AB üyeliğini referanduma taşıyacağını duyurmuştu.

Nitekim 7 Mayıs 2015 tarihinde yapılan genel seçimleri kazananlar Muhafazakâr Parti ile İskoç Ulusal Partisi olmuştur. Bu sonucun Birleşik Krallık'ın politikasını şekillendirerek geleceğine tekrar yön verebilecek sonuçları doğurduğu görülmüştür. 23 Haziran 2016'da Birleşik Krallık'ta AB Referandumu sonucu yüzde 48,1'e karşılık yüzde 51,9 oyla AB'den ayrılma sonu çıkmıştır. Birleşik Krallık halkının AB'den çıkma yönünde oy kullanılmasını tetikleyen en önemli nedenlerin arasında yabancılara duyulan güvensizlik ve göçü azaltma arzusu ön plana çıkmıştır. Britanya'nın kararının psikolojik ve sosyolojik etkilerinin yanında AB içerisinde bir ayrışmayı tetikleme potansiyeli bulunmaktadır. Bunun yanında Birleşik Krallık ve AB ilişkilerinin geleceğini etkileyebilecek yeni bir denklem olarak İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın durumudur. AB referandumu sonrası İskoçya'nın yeniden referanduma gitme ve ayrılma olasılığı tekrar gündeme getirmiştir. Bu çalışmada Britanya'nın AB'den çıkış (Brexit) kararının yarattığı belirsizliğe odaklanarak uzun vadeli olarak Birleşik Krallığın kendi iç dinamiklerinin ve bunun yansıması

74. Bahçeşehir Üniversitesi Hükümet ve Liderlik Okulu Başkanı.

75. Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora (Aday) Öğrencisi, e-mail:yusuf@europolitika.com.

olarak AB'nin geleceğine dair etkilerinin neler olabileceği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık, İskoçya Referandumu, Brexit, Avrupa Şüphecililiği, Aşırı Sağ

1. GİRİŞ

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden (AB) çıkma kararı (Bretix)⁷⁶ kimileri tarafından büyük bir heyecan, kimileri tarafından ise büyük bir kaygıyla karşılanmıştır. Bretix'in Birleşik Krallık aleyhine ve lehine üzerine yapılan tartışmalar, konunun gerçek dinamiklerini anlama çabalarının önüne geçmiş olduğu görülmektedir. 23 Haziran 2016'da Birleşik Krallık'ta AB Referandumu sonucu yüzde 48,1'e karşılık yüzde 51,9 oyla AB'den ayrılma sonucu Britanya toplumunun sınıf ve politik düşünce gözetmeden ikiye ayrıldığı görülmektedir.

Radikal solun önemli bir bölümü neo-liberalizmle özdeşlendikleri AB'nin güç kaybetmesinden memnun gözükürken ana muhalefet partisi olan İşçi Partisi (Labour Party) (LP) ve partinin radikal solcu lideri Jeremy Bernard Corbyn ise kalma yönünden çaba harcadı. İktidardaki Muhafazakâr Parti (*Conservative and Unionist Party*) (CP) eski genel başkanı ve eski Birleşik Krallık başbakan David William Cameron AB'de kalma yönünde çalışmış fakat parti Muhafazakâr Parti tabanı büyük ölçüde çıkma oyu kullandı. Radikal sağın ırkçı partisi Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (*UK Independence Party*) (UKIP) eski genel başkanı Nigel Farage önderliğinde popülist (göçmen karşıtı) söylemleri özellikle işgücü içerisinde yankı buldu.

Görüş farklılıkları bölgesel ve demografik olarak genel seçimlerin aksine referandumda biraz daha net ortaya çıkmıştır. İngiltere ve Galler çıkma yönünde tercihini yaparken, İskoçya ve Kuzey İrlanda

76. **Britanya**'nın ilk iki harfi (**Br**) ile **exit** (çıkış) kelimesinin birleşmesinden oluşan **Brexit**, Britanya'nın Avrupa Birliği'nden çıkması anlamına gelmektedir (NTV 2016).

ise kalma yönünde oy kullandı. İngiltere’de sadece başkent Londra büyük oranda kalmayı tercih etmiştir. Gençler ve daha iyi eğitim almış olan kesimler kalma yönünde, yaşlı ve az eğitilmişler ise çıkma yönünde oy kullanmışlardır (Subaşat 2016, s.30).

Söz konusu referandumun sonucu konusunda yaklaşık olarak her 5 akademisyenden 4’ü tarafından Birleşik Krallık’ın AB’de kalacağı konusunda yaptıkları tahminlerinde (Curtice 2015; Good and Milazzo 2015; Köroğlu ve Çendek 2015; Aslan 2016; Ban 2016; Boyraz 2016, s.7; Kutlay 2016; Zengin 2016b, s.7) tam tersi bir sonuçla karşılaşmışlardır (Zengin 2016a, s.1).

Analistlerin ve akademisyenleri Birleşik Krallığın AB’den çıkmayacağı yönünde yaptıkları tahminlerinde dayandıkları argüman olarak Birleşik Krallığın Avrupa Birliği Konseyinde dört konuda *egemenlik, rekabet, ekonomi ve AB içi göç* “özel statü” talep etmiş ve müzakereler sonucunda AB ile Birleşik Krallık anlaşmıştı. Söz konusu bu mutabakata istinaden eski Başbakan Cameron talep edilen reformlar konusunda anlaşmanın ardından Birleşik Krallığın Avrupa Birliği’nde kalması yönünde kampanya yürüteceğini belirtmiştir (Alan 2016). Eski başbakan Cameron bu minvalde hareket ederek kabinesini, partisinin ve tabanın motive edeceği konusundaki argümanlar kullanarak yapılan analizler toplumsal güvenlik, kimlik, bütünleşme bağlamında Avrupa Şüpheciliği (*Euroscepticism*) içerik analizlerin Birleşik Krallığın, reformdan yana olan yumuşak Avrupa şüphecisi olduğu ve aslında AB’den ayrılmayı düşünmediği (Köroğlu ve Çendek 2015, s.191) tam aksi yönden sonucun çıkması AB referandumu Avrupa’nın geleceğini birinci dereceden etkileyecek olması ve küresel sonuçlar oluşturması açısından önemi büyüktür (Zengin 2016a, s.1). Bu aşamada analiz edilmesi gereken ilk soru Birleşik Krallık vatandaşlarının niçin beklenilenin tam tersi bir tutum sergilediğidir.

Brexit sonrası politik iktisat çerçevesinde değerlendirme yapan analistler toplumsal (sınıfsal) dokuya bakarak saflaşmaların çok net

olarak ortaya çıkmamasından dolayı analiz çabalarında zorluk yaşadıklarını belirtmekte. Bu konuda örnek olarak Birleşik Krallığın neden Avrupa ortak para birimi Euro dışında kalmayı tercih etmesinin sebebinin anlamak finansal sermayenin ihtiyaçları çerçevesinde açıklanabilir. Fakat AB'den çıkmak için önemli argümanları bulunan Yunanistan'ın (halk desteğine rağmen) Euro'dan çıkmaz iken AB'den birçok önemli *özel statü* elde etmiş olan Birleşik Krallığın ayrılması kapsamlı bir analizi gerekmektedir (Subaşat 2016, s.31).

Bu konu bizi Birleşik Krallık seçmenin davranışı konusunda önemli bir analiz yapmaya sevk etmektedir. Partilerin, "seçmene rağmen, seçmene karşı" politika yapmalarının oldukça güç olduğu göstermektedir. Birleşik Krallık'ta halkın, özellikle izafi olarak düşük olan kesimlerin, 1980'lerin başından itibaren AB politikalarını desteklemesi, partilerin Avrupa karşıtlığı söylemlerine son vermelerine sebep olmuştur. Zira toplumun çoğunluğu Avrupa bütünleşmesini destekliyorsa, partiler de seçimlerde cezalandırılmamak için bu gelişmeyi dikkate almak durumunda olduğunu son AB referandumunda göstermiştir (Doğan 2002, s.31).

Nitekim başbakan Cameron'un planında AB'den çıkmak yerine seçimleri kazanabilmek amacıyla AB konusunda görüş ayrılıkları yaşayan İngiliz Muhafazakâr Parti'yi birleştirebilmek, güçlenmeye başlayan İngiliz milliyetçi UKIP'i kontrol altında tuta bilmek adına ve AB üyeliği konusunda herhangi bir oylama yapılmasını karşı çıkan İngiliz İşçi Partisi'ni geri planla bırakmayı planlamaktaydı (Eralp 2016, s.1).

Fakat AB referandumunda birlikten ayrılma (Brexit) yönünde sonuç çıkmasının ardından, ülkenin birlikte kalınmasından yana kampanya yürüten Cameron yukarıda da değindiğimiz üzere toplumun çoğunluğunun tercihini partisi adına öngöremediğinden başbakanlıktan ve Muhafazakâr Partinin genel başkanlığından istifasını sunarak siyasetten çekilmiştir.

Birleşik Krallığın AB'deki geleceği konusunda kesin bir analiz ya-

pabilmek için henüz erken olmasına karşılık kimi analistler Britanya halkının tercihinden “yanlış” tan geri dönebileceği, bu nedenle referandumun bağlayacağı olmadığını savunmaktalar (Eralp 2016, s.1) Söz konusu Birleşik Krallık halkının beklenmedik Brexit kararı sonucun çıkması “Referandum ve Demokrasi” ilişkisi ne kadar sağlıklı? tartışmalarını da tetiklemiştir. Zira makro konseptli temel tartışmalı siyasi konularda yapılacak referandumlardan iktidarların beklentilerine yönelik sonuçların çıkma olasılığı çoğu zaman yüksek olmasına karşın siyasi bölünmelerin kırmızı çizgilere yol açma ihtimali de bulunmaktadır (Tosun 2016).

Brexit sonrası siyasi bölünmenin ilk örneği olarak; nihai kararın çoğunluğunun AB’den kalmaktan yana olan Parlamento tarafından alınabileceği, İskoçya ve Kuzey İrlanda Parlamentolarının AB’den çıkma kararını yönünde onaylamayacağı argümanıdır. Parlamento onayı olmaksızın hükümetin yetkilerini kullanmasının parlamenter egemenliğe ve ülkenin anayasal düzenine aykırı bir durumla karşılaşacak (BBC 2016a) İngiliz siyaset geleneği yukarıda da değinildiği üzere derin siyasi bölünmelere şüphesiz zemin oluşturacaktır.

2014 yılında yapılan İskoçya’nın Birleşik Krallık’tan bağımsızlık referandumundan “hayır” oyunun çıkmasının iki en önemli nedenlerden birincisi AB’den ayrılmak zorunda kalma durumuydu diğer önemli sebep ise 2014 yılında verilen sözlerin olmasıydı. Nitekim Brexit sonrası yeniden İskoçya’nın bağımsızlık referandumu gündeme getirilmiştir. İskoçya bölgesel hükümetinin Başbakanı İskoç Ulusal Partisi (*Scottish National Party*) (SNP) Nicola Sturgeon önderliğindeki İskoç milliyetçileri İskoçya’nın yeniden bağımsızlık referandumu gerçekleştirildiği takdirde 2014’teki referandum sonucuna saygı duymamaların aksine verilen sözlerin tutulmamasından dolayı gerçekleşmesi beklenmektedir (Poyrazlar 2016).

2016 AB’den ayrılma referandum sonucunda İngiltere ve Galler’den AB’den çıkma kararını ağırlıklı olmasına rağmen, İskoçya ve Kuzey İrlanda’da AB yanlıların oranı daha yüksek olarak çıkması “*United*

Kingdom” ülkeler topluluğun yerine “*Dis-united Kingdom*” (Bölünmüş Krallık) durumuyla karşı karşıya kalma olasılığını barındırmaktadır (Zengin 2016a, s.4). Birleşik Krallık’ın AB’deki geleceği zorlu ayrılma müzakereleri uzun bir süreç içerisinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bununla birlikte Birleşik Krallık’ın AB’deki geleceği aynı zamanda AB’nin de geleceğini yakından ilgilendiren yeni bir denklem bulunmaktadır: İskoçya’nın yeniden bağımsızlık talebi.

İskoçya’nın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması durumunda AB ile ilişkilerinin ne olacağı önemli bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. AB’de “iç genişleme” diye bir kavram bulunmaktadır. AB hukukunda söz konusu bu kavrama yer verilmemiş olması buna izin verildiği anlamına gelmemekle birlikte, böyle bir yasağın da bulunmadığına işaret etmektedir (Altınbaş 2016, s.36).

Birleşik Krallık’ın referandum öncesi ve sonrasında ayrıntılı olarak ele alınarak yapılan pek çok yorum ve analizler bulunmakla birlikte Birleşik Krallık’ın AB’deki geleceğinin İskoçya denklemi çerçevesinde ele alan yoğunlaşmış akademik çalışmaların eksikliği gözlenmektedir. Söz konusu bu çalışma bu eksikliği tam bir bütünlükle giderme iddiasını taşımamakla birlikte, bu yönde bir başlangıç denemesi olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma iki bölüm den oluşacak olup ilk bölümde 1973 ve 2016 yılları arasında Birleşik Krallığın siyasi ve iktisadi dönüşümlerinde en köklü ve en eski siyasi partiler olan Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisinin siyaset biliminde “*İngiliz istisnası*”⁷⁷ olarak da adlandırılan kavram çerçevesinde inceleyecektir. İngiliz istisnasına en güncel örneği olarak merkez sağda Muhafazakâr Partinin Aşırı Sağ’ın oylarını nasıl konsolide etmeye çalıştığı ve bunların yansımaları incelenecektir.

İkinci bölümde; 2016 AB referandumu sonrası İskoçya’nın yeniden

77. İngiliz İstisnası kısaca; demokratik kurumların sağlamlığı, liberal gelenek, köklü bir kanun ve kural düzeni, merkez sağda Muhafazakâr Parti’nin gücü ve dar bölge-çoğunluk esasına dayalı seçim sistemi olarak tanımlanabilir (Atikkan 2014, s.135).

bağımsızlık arayışlarında AB varlığının hem birleştirici olarak hem de İskoçya örneğinde olduğu gibi ayrıştırıcı bir özelliği olduğunu ama bunun yanında AB'nin varlığı sayesinde Avrupa Birliği'ni oluşturan üye ülkelerin bölünmeleri halinde uğrayacakları dezavantajları minimuma indiren özelliği incelenecektir.

Sonuç ve tartışma bölümünde ise; Birleşik Krallığın azınlıkta olsa kimi analistler tarafından dile getirilen referandumun bağlayıcı olmadığı fikrini bu çalışmada savunarak İngiliz istisnasına rağmen çoğunluğun AB'de kalmaktan yana olan İskoçya ve Kuzey İrlanda Londra'ya rağmen AB'den ayrılma yönünde parlamentolarında onaylamayarak referandumu tekrarlatma yönüne gideceğidir. İskoçya bölgesel hükümetin ve Kuzey İrlanda'nın Merkeze baskı yapmaları olasılığını göz önüne alacak İngiliz siyaset elitlerinin siyasi bölünme riskini göz önüne alarak tekrar referandumun tekrarlanması konusunu gözden geçirebileceğini ve emsal oluşturma bilecek örnekler ışığında tartışılacaktır.

2. BİRLEŞİK KRALLIĞIN SİYASİ VE İKTİSADİ 1. DÖNÜŞÜMLERİNİN KRONOLOJİK SEYRİ (1973 - 2016)

2.1 Birleşik Krallığın Avrupa Birliği'ne Katılım Öncesi Durumu

Winston Churchill'in "Avrupa Birleşik Devletleri" söyleminden itibaren Birleşik Krallık kendi coğrafi olarak Kıta Avrupası'nın bir parçası olarak değil, Avrupa'ya komşu ada bir ada ülkesi olarak konumlandırmıştır (Sander 1994, s.346).

Tarihsel süreç ve kültür açısından da Britanya, Kıta Avrupası'ndan farklı bir gelişim göstermiştir. Manş Denizi ile kıtadan ayrılan bu ülke, üstün donanması nedeniyle kıtada yüzyıllar süren işgallerden etkilenmemiş ve kıtada toprak iddiasında bulunmamıştır. Ekonomi açıdan ise, Britanya yüzyıllardır en büyük sömürge imparatorluğunun sahibiydi ve özellikle Napolyon ablukası nedeniyle Kıta Avrupası ile ticari ilişkileri sömürgeleriyle olan ticaret kadar gelişmemiştir. Churchill'e göre, Birleşik Krallık kendilerini üç ayrı kesime ait görüyorlardı ve bunların üçü de birbirleriyle çatışıyordu. Bunlardan birincisi İngilizce konuşan topluluk, ikincisi İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth), üçüncüsü ise Avrupa. Birleşik Krallık, Avrupa'ya sıkı biçimde bağlanmanın, diğer iki kesimle ilişkilerine zarar vereceğine inanıyorlardı. Britanya, Churchill'in deyişiyle, Avrupa'nın tam içinde sayılmazdı. Churchill bu durumu 1929'da "Biz Avrupa işe beraberiz, ama Avrupa'nın içinde değiliz. Bizim onunla bağımız var, ama oraya ait değiliz." Şeklindeki sözleriyle açıklamıştır (Canbolat 2011, s.431).

Churchill'in bu sözleri yine 1946'da "Avrupa Birleşik Devletleri" kurulmasına yönündeki çağırısıyla ilk anlamda çelişkili görülebilir. Fakat yukarıda sözü edilen üçlü bağ dikkate alınırsa, Birleşik Krallık'ın mutlaka "Avrupa Devletler Birliği" içinde bulunmasının gerekmediği anlaşılır. Nitekim daha sonra Avrupa Topluluğu ile kendini gösteren bütünleşmede Birleşik Krallık rol almamıştır.

Birleşik Krallık'ın, bütün literatürün ortak görüşü olan en europseptik (Euroseptisizm) ülke olması nedeniyle bütün örneklerden

ayrılmaktadır. Birleşik Krallık, bütünleşme sürecinin başından itibaren mesafeli duran, Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle (1959-1969) tarafından üyeliğe iki defa veto edilen ve üye olduktan sonra AB'nin ortak hareket etmek istediği hemen hemen her alanın dışında kalma istediğinden be birçok nedenlerden dolayı Avrupa şüpheciliği literatüründe en fazla çalışma yapılan ülke olmuştur. Birleşik Krallık'ı diğer üye devletlerinde ayıran diğer bir özelliği ise bütünleşme sürecinin başından bu beri Avrupa şüpheciliği konusunda istikrarlı bir ülke olmasıdır (Aras 2015, s.16).

Birleşik Krallık, 1955 Messina Konferansı'nda kurulması planlanan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) yerine, ulusüstü bir yapıya sahip olmayan daha çok hükümetler arası bir konumda faaliyet gösterecek bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmasını talep etmekteydi. Bağımsız bir tavır sergileyen Avusturya ve İsviçre ile bazı İskandinav ülkeleri Birleşik Krallık tarafında yer alırken; diğer ülkeler AET'nin oluşumunu destekleyerek, 1958 yılında AET'yi kurmuştur. 1960 yılında ise Birleşik Krallığın desteğiyle AT'ye bir alternatif olarak Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA), yedi üye⁷⁸ ülke tarafından kurulmuştur (Dinan 2005, s.179-180). 1960'lı yıllar AT açısından ekonomik büyümenin görüldüğü iyi bir dönemdir. Söz konusu olumlu geçen bu dönemin yansıması olarak da Gümrük Birliği tahmin edilenden daha önce tamamlanmıştır (Dinan 2008, s.114).

Birleşik Krallık, AT'nin başarıları karşısında bu bütünleşme hareketinin dışında kalmak yerine 1961 yılında Muhafazakâr Parti genel başkanı ve Başbakan Harold Macmillian (1957 -1963) döneminde AT'ye katılmak üzere başvuru yapmıştır. Fakat bu dönemde Birleşik Krallık'ın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile olan yakın ilişkisi ve dönemin Başbakanı Macmillian'ın dönemin ABD başkanı John F. Kennedy (1961-1963) ile teması, hali hazırda Birleşik Krallığın üyeliğine olumlu bakmayan Fransa'nın Cumhurbaşkanı de Gaulle şüpheyle bakmasına sebep olmuştur. Söz konusu bu du-

78. Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'nin (EFTA) kurucu üye ülkeleri Birleşik Krallık, Avusturya, İsviçre, İzlanda, Danimarka, Norveç ve Portekiz'dir.

rum Fransa'nın Birleşik Krallığın üyelik başvurusunu veto etmesiyle sonuçlanmıştır (Saygın ve Ultan 2016, s.74).

Birleşik Krallığın başından bu yana şüpheli ve mesafeli duruşuna rağmen Avrupa Topluluğu'na ısrarla başvuru taleplerinin arkasındaki en önemli sebepler arasında de Gaulle'nin 1961 yılındaki ilk vetosundan 1967 yılına kadar gittikçe kötüye giden Birleşik Krallığın ekonomi nedenlerini görmekteyiz.

Zira 1967 yılına gelindiğinde, “sterlin mücadelesi” zirve noktasındaydı. 2,80 dolarlık döviz kurunu korumakta ve sterlin rezerv para sürdürmekte kararlı olan dönemin Başbakanı Harold Wilson devalüasyon yapmayı veya ağır mali tedbirler almayı reddetmekteydi. Birleşik Krallık Hükümeti bunun yerine sermaye kontrollerini sıkılaştırmaya başlamış ve Uluslararası Para Fonu (İMF) yardım istemek zorunda kalmıştır. Birleşik Krallık ödemeler dengesi açığını ve ekonomiyi düzeltmenin yolu olarak, AT'ye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaya başlamıştır (Dinan 2008, s.147).

1969 yılında de Gaulle istifası ve Georges Pompidou (1969-1974) Cumhurbaşkanı olmasıyla ilişkiler yeniden canlanmış ve Birleşik Krallık ilişkilerin hareketlenmeye başlayan ikili ilişkiler yeni dönem de Birleşik Krallık AT'ye tekrar başvuruda bulunmanın önünü açmıştır.

1969 yılında Birleşik Krallık'ın başvurusunu yeniden etkinleştiren İngiliz İşçi Partisi olmakla birlikte, müzakereleri yürüten İngiliz Muhafazakâr Parti Hükümeti olmuştur. Haziran 1970 yılında müzakerelerin yeniden açılmasının iki hafta öncesinde Muhafazakâr Parti genel seçimde İşçi Partisine karşı oy kaybı yaşaması sonucu Edward Heath başbakan olarak Harold Wilson yerine geçmiştir. Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisindeki derin ayrılıkların olmasına rağmen müzakereler belirlenen tarihte başlamıştır (Dinan 2008, s.173).

Avrupa Topluluğu'na üye olma konusunda şüpheyli bakan Wilson'un aksine, Heath'in muhafazakârlığı ve ılımlı hükümetler arası yaklaşımı dönemim Fransa Cumhurbaşkanı Pompidou'ya Wilson'un sosyalizmi, eşitçiliği ve AT'ye yönelik kişisel ilgisi sayesinde

hükümetin kararlılığını artırmıştır. 1970 -1971 dönemindeki Birleşik Krallığın baş müzakerecisi olarak temsil eden Sir Con O'Neill'in ifadeleriyle;

“...önemli olan Topluluğa girmek ve bu sayede 1958’den beri kaybetmiş olduğumuz merkezi konumuzu yeniden elde etmektir. Müzakereler sadece bu amacı kabul edilebilir bir bedel ödeyerek başarma yolları içermekteydi.” (Dinan 2008, s.174).

2.1.1. Birleşik Krallığın AT’ye Katılım Öncesi Alternatif Arayışları ve Sonuçları

Kıta Avrupası’nın merkezinde bulunan devletlerin AET olarak çok yönlü bir ekonomik bütünleşmeye doğru gitmeleri, başta Birleşik Krallık olmak üzere Avusturya, İsviçre, İzlanda, Danimarka, Norveç ve Portekiz’in rekabet endişelerine sebep olmaktaydı. Söz konusu devletler kendi aralarında ticareti serbestleştirerek ekonomilerinin pazar sorununu bir ölçüde aşmak üzere ve bu çerçevede 4 Ocak 1960’ta Birleşik Krallık’ın öncülüğünde AET’ye rakip olacak bir örgüt olarak Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association) EFTA bugünkü AB’ye bir alternatif olarak AT’ye karşı kurulmuştur. Yedi ülkenin katılımı ile İsveç’in başkenti Stockholm’de imzalanan anlaşmanın ardından kurulan EFTA’nın kuruluş amacı, gıda maddeleri dışındaki maddeler için aralarındaki gümrük duvarlarını kaldırarak, sanayi malları için serbest bir ticaret bölgesi oluşturmaktır. EFTA üyeleri üçüncü ülkelerle yaptıkları sınai ürün ticaretinde ortak gümrük tarifesi uygulamamaktaydı. Birlik geçici olarak tarifelerin, üye ülkelerden ithal edilen imalat sanayi mallarına uygulanan miktar kısıtlamalarının kaldırılmasını öngörmüştür (Ekodialog 2007).

Birliğin temel amaçları ise;

- 1) Üyeler arasında endüstri mallarında serbest ticareti geliştirmek ve gümrük duvarlarını kaldırmak;

- 2) Genel bir Batı Avrupa pazarı yaratılmasına yardımcı olmak;
- 3) Dünya ticaretinin genişlemesine katkıda bulunmak. Kısacası EFTA bir serbest ticaret birliği idi. Bu çerçevede üyelerinin ekonomik politikalarının uyumlulaştırılması gibi bir gayesi yoktu. Oysaki AET daha başlangıçtan itibaren “gümrük birliği” kurma hedefiyle ortaya çıkmış, pek çok alanda ortak politikalar ve organlar oluşturarak kısa sürede tam bir ekonomik entegrasyona gitmeyi hedeflemiştir (Hasgüller ve Uludağ 2010, s.350-351).

EFTA üyeleri bölge kuruluşundan itibaren sabit kalmamış ve değişmiştir. İzlanda 1970 yılında üye olurken; Finlandiya 1961 yılında ortak, 1986’da da tam üye olmuştur. Liechtenstein da 1991 yılında bölgeye katılmıştır. Üyelerden altısı AB’ye katılmak üzere değişik tarihlerde EFTA’dan ayrılmışlardır.⁷⁹ Norveç ise kendi ülkesinde yapmış olduğu referandumdan “hayır” cevabı çıkması üzerine AET’ye kabul edilmiştir. EFTA ülkeleri her zaman Avrupa ekonomik bütünleşmede önemli bir rol oynamışlardır. EFTA, üye devletlere ticaret liberalizasyonu sağlamaktadır. EFTA ülkeleri 1977’de AT ile aralarında serbest ticareti öngören bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmalar büyük çapta Mayıs 1992 yılında imzalanıp, 1 Ocak 1994’de yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) bu anlaşmaların yerine geçmiştir (Koçöz 2012, s.174).

EFTA’nın arka plana düşmesinin en büyük iki temel eksikliği sıkı bir bütünleşmeyi sağlamamasının nedeni şunlardır: Birincisi; Serbest ticaret bölgeleri sisteminde taraf devletler karşılıklı olarak gümrük oranlarını ya eşit düzeye çekerler ya da tamamen kaldırırılar. Üçüncü ülkelere karşı ise her üye devleti istediği gibi gümrük ve ticaret politikası izlemekte serbesttir. Oysa gümrük birliklerinden sadece karşılıklı gümrüklerin kaldırılması değil, üçüncü ülkelere

79. Kurucular dâhil üyelerinin çoğu EFTA’dan ayrılarak AB’ye girmesinin ardından 1995 yılı itibariyle üyeleri: Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenştayn’dır. Örgütün merkezi, İsviçre’nin Cenevre kentindedir. Kurucu antlaşma Stockholm Konvansiyonu’nun yerini, Vaduz Antlaşması almıştır.

karşı da ortak gümrük tarifeleri koymak esastır. EFTA bu temel eksikliğinden ötürü sıkı bir bütünleşmeyi sağlayamamıştır. İkincisi önemli eksiği ise üyeleri Avrupa Topluluğu (AT) ülkeleri gibi sınırdaş ve birbirlerine yakın ülkeler değil Atlantik'ten İskandinavya'ya kadar dağınık durumda bulunan devletlerdi (Gökdere 1989, s.5). Birleşik Krallığın öncülüğündeki EFTA'nın söz konusu eksiklikler nedeniyle iddialı ve anlamlı bir ekonomik bütünleşme sağlamanın zor olduğunu göstermiştir.

Birleşik Krallığın AT'ye karşılık EFTA'yı kurmasının sonucunu Fransa'dan iki kez tam üyeliğe hayır vetosu cevabı ile karşılaşmasına ve topluluğa geç girmesine sebep olmuştur. Ancak Fransa, de Gaulle'ün iktidardan ayrılmasıyla, AET'ye tam üye olabilmıştır (Karademir 2016).

2.1.2. İngiliz Milletler (Uluslar) Topluluğu (Commonwealth)

İkinci Dünya Savaşı sonrası eski sömürgelerine uyguladığı ticari ayrıcalıklar Birleşik Krallığın hem ekonomik hem siyasi ilişkilerine yön vermektedir. Zira 1960'lara gelene kadar Birleşik Krallık AET'ye girmek konusunda çekimser kalmasının başlıca nedenleri arasındadır. Ancak, AET'nin başarılı bir ekonomik entegrasyon projesi olarak kendini 1960'larda ispatlamaya başlaması, politik yönden Birleşik Krallığın bu örgüt karşısında görece olarak zayıf kalmamak için Topluluğa yanaşmaya itmiştir (Balkır 2010, s.67).

Churchill'e göre, Birleşik Krallık kendilerini üç ayrı kesime ait görmek ve bunların üçünün de birbirleriyle çatıştığını belirtmektedir. Bunlardan birincisi İngilizce konuşan topluluk, ikincisi İngiliz Milletler (Uluslar) Topluluğu (Commonwealth),⁸⁰ üçüncüsü ise

80. Merkezi Londra'da olup Büyük Britanya İmparatorluğunun kalıntıları üzerine kurulmuştur. Üyelerin büyük bir çoğunluğu Üçüncü Dünya'da bulunmaktadır. Söz konusu bu örgüt eski Büyük Britanya İmparatorluğu tasfiyesinden sonraki aşama olarak değerlendirilmektedir. Birçok uluslararası örgüte göre gevşek bir yapısı bulunmaktadır. Temel amacı üyeleri arasındaki dayanışma ve iş birliğini güçlendirecek yan amaçlar

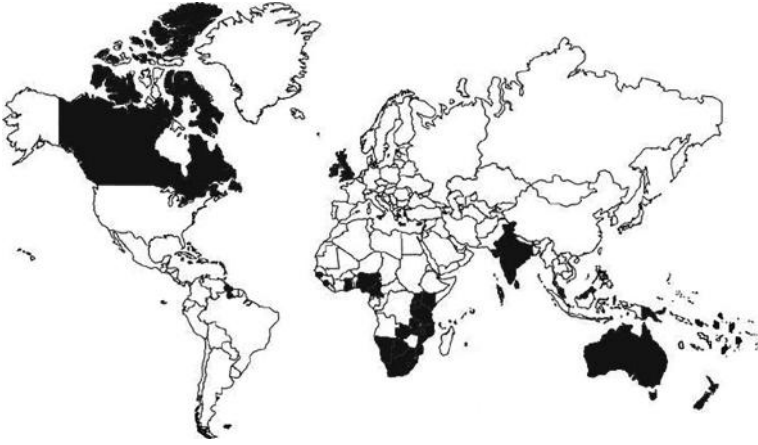
Avrupa'dır. Birleşik Krallık, Avrupa'ya sıkı biçimde bağlanmanın, diğer iki kesimle ilişkilerine zarar vereceğine inanmaktadır (Hasgüller ve Uludağ 2010, s.358). Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik öncesi gelişmeleri ve günümüzde AB'den çıkma iradesini analiz ederken söz konusu bu örgütün Londra için önemini analiz etmemiz gerekmektedir.

Commonwealth, İngiliz kraliçesi İkinci Elizabeth'in devlet başı olduğu bu topluluk içinde toplam olarak 2,4 milyarlık bir nüfusa ve Pazar'a sahiptir. Toplam 14 trilyon dolarlık GSMH ve kişi başı geliri \$6500 olan bu topluluk Birleşik Krallık için AB'ye alternatif olan bir topluluktur. Topluluk içinde 'en ayrıcalıklı ülke' konumunda olan Birleşik Krallık bu pazarı AB üyeleriyle paylaşmak istememekte ve buradaki tartışmalı üstünlüğünü teslim etmek konusunda çekimser tavır sergilemektedir. Özellikle son zamanlarda AB'nin Avustralya, Hindistan gibi ülkelerle ikili anlaşmalar yapmayı hedeflemesi, örneğin Hindistan'da kurulu olan İngiliz şirketleri sıcak karşılamamaktadır. Söz konusu şirketler Birleşik Krallığın AB'den çıkmasını ısrarla talep etmektedir (Aybar 2016).

Commonwealth tasfiye dönemi 1947'de Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlığını kazanıp örgüte üye olmasıyla başlamıştır. Hindistan'ın 1949'da cumhuriyet olmasıyla birlikte Commonwealth içinde bu yeni yapısıyla temsil edilmek istediğini ileri sürmesiyle bazı tartışmalar yaşanmıştır. Hindistan'ın bu talebi 1949'da Londra'da yapılan Hükümet Başkanları Konferansı'nda kabul edilmiş ve "British" sözcüğü örgütün adından çıkartılmıştır. Böylece birlik sadece "Commonwealth of Nations" haline gelmiştir (Hasgüller ve Uludağ 2010, s.358).

arasında, üye ülkelerdeki demokrasi ve insan haklarını geliştirmek, zengin-yoksul eşitsizliğini gidermek, istikrarlı bir ekonomik ve siyasi yapıları kurmaktır (Hasgüller ve Uludağ 2010, ss.357-358).

Harita 2.1. Commonwealth - Üyelerin dağılımının Coğrafi haritası

Kaynak: JuriGlobe, 2016. The Commonwealth - Geographic map of distribution of the members, University of Ottawa, <http://www.juriglobe.ca/eng/espaces/wealth/carte.php> [Erişim Tarihi: 3 Kasım 2016].

Avrupa kıtasındaki ortak bir siyasi büyümeye doğru ilerlerken, topluluğun dışında kalan Birleşik Krallık ise serbest ticaret bölgesi fikrinde kalmaya kararlıydı. Birleşik Krallık Roma Anlaşmalarından çok önce Batı Avrupa Serbest Bölgesi'nin kurulmasını teklif etmişti. Bu teklifte Serbest Ticaret Bölgesi'nde yerleşik kuruluşlar bulunmayacak ve bölge tarım ürünleri değil, sadece sanayi malları için geçerli olacaktı. Söz konusu teklif Birleşik Krallık'ın çıkarlarına tam olarak uymaktaydı. Zira, öncelikli olarak fabrikadan hazır mal ihraç eden Birleşik Krallık, İngiliz Milletler Topluluğu ülkelerinden de son derece uygun fiyatlarda gıda ürünleri ithal ediyordu. Tarım ürünleri ihracatında iddiası olan Fransa için ise bu kabul edilir bir öneri değildi.

Birleşik Krallık'ın 1961 yılında AET'ye ilk katılım başvurusu bu çerçevede gerçekleşmiştir. AET'ye katılmak, Birleşik Krallık için Avrupa'da merkezi bir rol üstlenmek, aynı zamanda da yeni pazarlara açılmak

anlamına gelmekteydi. Fakat Birleşik Krallık'ın katılım başvurusu, Birleşik Krallık'ın lider rolünden ve daha çok sanayideki rekabetinden çekinen Fransa'nın vetosu ile gerçekleşmemiştir. 1967'de Birleşik Krallık'ın ikinci girişimi yine Fransa tarafından bloke edilmiştir.

2.2. Birleşik Krallığın Topluluğa Katılımı ve İlişkileri

Avrupa Birliği'nin ilk genişleme dalgası o günkü adıyla Avrupa Topluluğu 1973 yılında siyasi ve ekonomik koşullar elverişli görünmesine rağmen Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka 1 Ocak 1973 yılında topluluk bünyesine kabul edilir. Zira, Ortadoğu'da cereyan eden Yom Kippur Savaşı (1973 Arap - İsrail Savaşı) ardından, Arap üreticilerin 1973 sonunda petrol fiyatlarını dört katına çıkarmaları ve Hollanda hükümetinin İsrail'e verdiği desteği protesto etmek amacıyla Rotterdam limanına ambargo koyulmasıyla sonuçlanmıştı. Bu durumun yansıması olarak petrol fiyatlarının ani aşırı artışı tetikleyerek Avrupa ekonomisini zora sokmuştur (Dinan 2008, s.188).

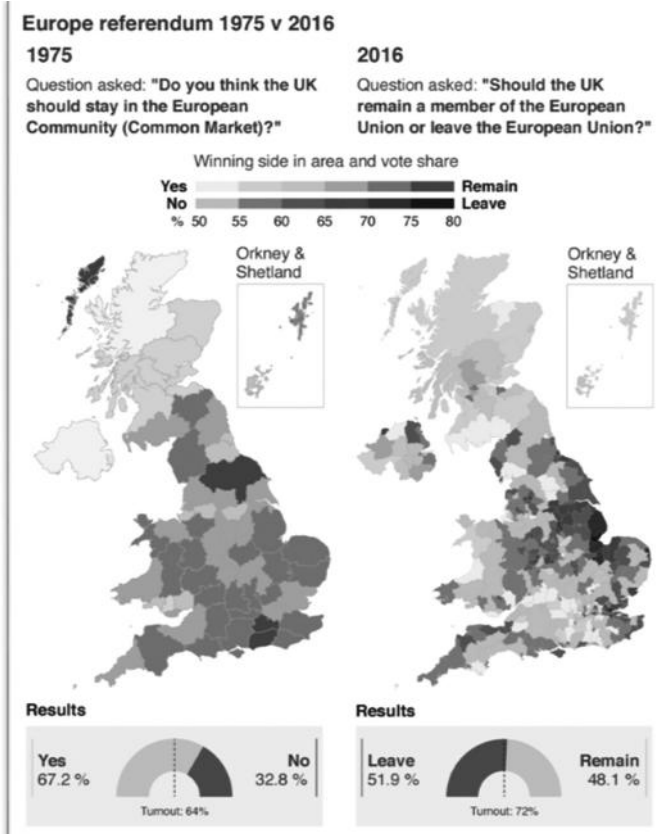
1973 yılı sadece söz konusu hâkim ve siyasi koşulları dışında diğer önemli bir sorun ise; ilk genişlemeye birliğe katılan tereddütlü katılımcılar olan Birleşik Krallık ve Danimarka'nın tutumlarıdır (Dinan 2008, s.186). 1973 yılında seçilen İngiliz İşçi Partisi hükümeti henüz yeni onaylanmış katılım anlaşması için yeni müzakereleri gündeme getirmişti. İşçi Partisi yeniden iktidara geldiğinde, Başbakan Harold Wilson, 1975'te birkaç düzeltme ve iyileştirmeyle revize edilen anlaşmayı referanduma sunmuştur. Referandumdan yüzde %67,2 "evet" sonucu çıkmıştır. İrlanda ve Danimarka'da da katılıma "evet" sonucu çıkmış fakat referanduma tek olumsuz sonuç Norveç'ten gelmiştir (Obermayr 2012, s.24).

2.2.1. Birleşik Krallık'ın Katılım Sonrası 1975 Referandumuna Gidilmesi

23 Haziran 2016 tarihinde Birleşik Krallık'ta yapılan AB referandu-

munun ilki ve benzeri 1975 yılında yapılmıştır. O dönemki adı Avrupa Topluluğu olan Birlik'te 'kalalım mı ayrılalım mı' şeklinde sorudan oluşan referandumda, Birleşik Krallık seçmenin önemli bir çoğunluğu Topluluk'ta kalmaya evet cevabını vermişti (Erdemir 2016).

Harita 2.2. AB referandumu: 1975 -2016 Referandum Sonuçları

Kaynak: BBC, 2016d. EU referendum: The result in maps and charts, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-36616028> [Erişim Tarihi:3 Kasım 2016]

2016 AB referandumunu daha sağlıklı analizini yapabilmek 1975 referandumunun çıkan sonuçlarla karşılaştırılması ile mümkündür. Harita 2.2’de 1975 ve 2016 referandum karşılaştırmasında görüldüğü üzere Birleşik Krallığın 1975 referandumun aksine 2016 AB’den halkın çıkma yönünde iradesini göstermesini Michael G. Roskin’in “İngiliz Hastalığı” tabirini tanımını kullanmaktadır. Roskin İngiliz hastalığı tanımında;

“Britanya neden çöktü? Böylesi karmaşık bir soruya iki temel yaklaşım söz konusudur. Birincisi, halkın tutumunu ne olduğuyla başlamaktadır -psiko-kültürel yaklaşım. Diğer ise fiziki dünyada ne olduğuyla işe girismektedir- politika-ekonomik yaklaşım. Bunlar karşılıklı olarak birbirlerini dışlamazlar ama birbirleriyle bir tavuk-yumurta ilişkisine sahiptirler. Biri diğerini beslemektedir.” (Roskin 2014, s.87)

2. 2.1.1. Politik-Ekonomik ve Psiko-Kültürel Etkenleri

Roskin’in yukarıda belirttiği politika-ekonomik açıdan ve dış dünyadaki o günkü konjonktüründe değerlendirme yapılacak olursak; Birleşik Krallığın 1970’lerin başında enflasyonun %13’ün üzerinde seyretmesi ve petrol krizinin olumsuz etkileri, ekonomik açıdan sıkıntılı bir dönem yaşanmasına yol açarken; iç politikada ülke yönetimine dair şüphelerin artmasına ve 1975 yılında AT üyeliğinin devam edip etmemesi hakkında referanduma gidilmesine neden olmuştu. Fakat söz konusu olumsuz gelişmelere rağmen referandum sonucunda, Birleşik Krallığın üyeliğinin devam etmesi yönünde ciddi bir oranda istenildiği görülmektedir (Roberts 2015 s.734).

1975 referandumu Psiko- kültürel bir yaklaşımla analiz edilecek olursa; Muhafazakâr Parti eski siyasetçilerinden William Hague, Britanya’nın açık ve hareketli bir toplum olmasına rağmen son otuz yılın bir yansıması olduğunu daha önceleri Britanya’nın sınıf ayrımına dayalı yapısı ve bu yapının 20. yüzyılın sonuna da tamamen ortadan kalkmadığının göz önünde bulundurulması gereken bir gerçeklik

olduğunu işaret etmektedir (Tambini 2001, s.295, Aktoprak 2010, s.138). Nitekim yukarıda yer alan 1975 ve 2016 karşılaştırmalı AB referandum haritasında Hague'nin düşüncesini teyit etmektedir.

Birleşik Krallık'ın önde gelen Muhafazakâr Parti politikacılarından ve ideologlarından Enoch Powell Birleşik Krallığın dört temel özelliğe dayandırır: parlamenter egemenlik, bireycilik, etnik temelli birlik ve coğrafi farklılığın getirdiği Avrupa'dan ayrı bir kimlik. Söz konusu bu özellikler üzerinden analiz yapıldığında Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler'deki gelişmeler parlamenter egemenliği, Powell etnik birliği "beyazlık" lık üzerinden kurduğu için göçler de etnik birliği yıpratıcı bir nitelik kazanmakta, Birleşik Krallığın AB üyeliğiye bir nevi intihar kabul edilmektedir. Margaret Thatcher da önemli iki fark dışında Powell'ın Birleşik Krallık kimliği hakkında fikirleriyle paralellik göstermektedir. Söz konusu farklar Birleşik Krallığın ABD ve AB'yle ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Powell'in reddettiği ilişkinin aksine Thatcher ABD ile Birleşik Krallık arasındaki benzerlik kurmakta ve iki devlet arasında tarihsel, dilsel ve ırksal bir bağ olduğunu iddia etmektedir. Diğer yandan Thatcher Birleşik Krallık'ın Avrupa'nın bir parçası olarak görmekte fakat Avrupalı bir devlet olarak benimsemektedir (Clohesy 2003, s.89-90, Akt. Aktoprak, 2010, s.138).

2. 2. 2. Margaret Thatcher Dönemi Birlik İlişkileri (1979-1990)

1979 yılı, Birleşik Krallık açısından iki önemli olayın miladı olarak kabul edilebilir. Birincisi, Avrupa Parlamentosu'na doğrudan seçimler, yani üye ülke vatandaşlarının doğrudan oylarıyla Parlamento üyelerinin seçimi, ilk kez 1979 yılında yapılmıştır. İkinci olarak, bu yılda Margaret Thatcher, Birleşik Krallık'ın başbakanı olmuştur (Doğan 2002, s.18).

Avrupa Topluluğu, Margaret Thatcher'ın siyasi kariyeri üzerinde her zaman önemli bir rol oynamıştır. 1975'te Avam Kamarasında Muhafazakârların lideri olarak yapmış olduğu ilk konuşması, gündemdeki tartışma konusu olan Birleşik Krallığın katılım koşulları-

nın yeniden müzakere edilmesi ve üyeliğin sürüp sürmemesi hakkında referandum yapılması hakkındaydı. Dönemin hükümeti İşçi Partisi tartışma konusu olan Anayasada yeri olmayan referandum konusundaki görüşüne karşılık, Thatcher Birleşik Krallığın AT içinde kalmasını savunmuştur (Dinan 2005, s.358).

Birleşik Krallığın Avrupa Birliği ile ilişkilerinin ekonomik ve siyasi açıdan analiz edilebilmesi, öncelikle istikrarlı olamayan ilişkinin sebeplerinin anlaşılmasıyla mümkündür. Thatcher dönemi, hem Avrupa şüphecilik (Euroscpticism) ortaya çıktığı hem de Birleşik Krallığın ekonomi politikalarının Avrupa Birliği ekonomi politikalarından farklı olmasının savunulduğu bir dönemi barındırdığından önem teşkil etmektedir.

2. 2. 2. 1. Thatcher Dönemi Birleşik Krallık Ekonomi Politikaları

1979 genel seçimlerinden önce yapılan anketler ve tahminler çoğunluğun İşçi Partisi James Callaghan'ın başbakan olmasını istediğini gösteriyordu. Fakat İşçi Partisi sanayi kesimindeki grevler, anlaşmazlıklar ve yüksek işsizlik oranı yüzünden yıpranmıştı. Bu nedenle Callaghan hükümeti, güvenoyu alamaması üzerine düştü. Genel seçimler sonucunda Margaret Thatcher, Birleşik Krallığın ilk kadın başbakanı seçildi (Gilmore 2012).

Thatcher 1979'da göreve geldiğinde, Birleşik Krallık AT'deki bütçe dengesizliğini ciddi bir şekilde ele almıştır. Thatcher Birleşik Krallık aleyhine olan bu yanlışlığı düzeltmek için Brüksel'le sürdüreceği müzakerede Birleşik Krallık kamuoyunun onu destekleyeceği ön görüşünü taşımaktaydı (Dinan 2008, s.228).

1979 ile 1984 arasındaki Avrupa Konseyi toplantılarında Birleşik Krallık'ın Bütçe Sorunu damgasını vurmuştur. Avrupa Topluluğu (AT) parasının büyük bir bölümünü tarımsal teşvik ve desteklerine harcamaktaydı. Tarımsal harcamalardaki sürekli artış dikkate alındığında “*özkaynaklarının*” bir bölümü oluşturmaktaydı. Birleşik Krallık dâhil diğer üye devletler iki tercih durumunda kalmış-

lardır. Birincisi, katma değer vergilerinden yaptıkları katkılarının oranını artırma gidilecekti ya da tarım harcamalarını düşürmeye karar vermek zorunda kalınacaktı. Ortak Tarım Politikası (OTP) savunan çiftçiler dikkate alındığında tarım fiyatları büyük bir önem taşımaktaydı. Bu durum Birleşik Krallık için ithalatının büyük bir bölümü AT dışından yaptığı ve küçük bir tarım sektörüne sahip olduğu için, bu durumda Birleşik Krallık AT bütçesine büyük bir miktarda katkı yapmakta ve bütçeden orantısız şekilde az bir pay almaktaydı. İşçi Partisi hükümeti 1974-1975 yıllarında katılım müzakerelerinde daha uygun bir bütçe anlaşması talep etmiş, fakat talep ettiği için daha azını kabul etmiştir (Dinan 2008, s.228).

Bugün dâhil Birleşik Krallık aynı sorun güncelliğini korumakta olup eski Başbakan David Cameron yükseltilmesi düşünülen Avrupa Birliği bütçesini veto etme yönünde eğilim göstermiştir. Cameron sürecin dondurulmasını talep ederken hükümet bütçeyi kesmekten yana tavır sergilemiştir. Cameron, partisinde Birlik'ten çıkmayı destekleyen kararlı üyelerin varlığından yola çıkarak Avrupa Birliği üyeliği konusunda referandumu desteklemiştir. Başbakan David Cameron Ortak Tarım Politikası olmak üzere bazı AB politikalarının savunulması zor ve çok masraflı politikalar olduğu ve AB bütçesinin yapısındaki yetersizlikler birçok AB üyesi ülke tarafından dile getiriliyor. Ayrıca Euro sistemi dışında kalan AB üye ülkelerinin çıkarlarının Euro sistemi için alınan kararların olumsuz etkilerinden korunması için birtakım önlemler alınması gerektiği de kabullenilmektedir (Eralp 2013, ss.2-3).

Ancak, AB tarihindeki en derin krizi ile mücadele edip bir tür “varoluş mücadelesi” verirken, Birleşik Krallığın üyelik koşullarını kendi istediği şekilde ve tarihte müzakere etmek istemesi daha çok “çıkarıcı” bir yaklaşım olarak algılandı ve bugünde algılanmaya devam etmektedir. Bu bir nevi pazarlık olarak da görülmektedir (Eralp 2013, s.3).

(İBS)'nin ilk müzakeresinde Thatcher'in zaferi ile sonuçlanmıştı.

Birleşik Krallığın AT politikasının Thatcher yönetiminde düzeleceği düşünülüyordu. Zira Thatcher Muhafazakâr Parti başkan olma mücadelesinde 1975 yılında referandumu öncesinde Birleşik Krallığın AT üyeliğinin devamı lehine kampanya yürütmüştü. Thatcher Başbakanlığı döneminde bütçe indirimleri konusunda taviz vermeyen davranışına rağmen AT liderleri İşçi Parti içinde muhaliflerin yerine Thatcher'le çalışmayı tercih etmişlerdir. Zira o dönemde İşçi Partisi Birleşik Krallık'tan resmen AT'den çıkarmaya ve "Birleşik Krallığa uygulanan ve kabul edemeyecekleri Topluluk hukuku bölümlerini" feshetmeye kararlıydı. AT Mevcut Birleşik Krallık hükümetine duydukları kızgınlığa rağmen, yeni bir Birleşik Krallık hükümetiyle zorlu çekilme müzakerelerine girmek istemiyordu (Dinan 2008, s.231).

Söz konusu yukarıda bahsi geçen Thatcher dönemindeki müzakereler gerekse de ilerleyen bölümlerde daha kapsamlı değineceğimiz Cameron dönemi Birleşik Krallığın AB politikaları ve AB üyeliği tartışmaları gösteriyor ki AB ve Londra karşılıklı olarak üyeliği sona erdirmek niyetiyle değil her zaman karşılıklı pazarlık diyalogunda müzakerelerini sürdürmüşlerdir. Günümüzde en yakın örnek olarak, eski Başbakanı Cameron, ilk referandum sinyalini 2013 Ocak ayında vermiş, Avrupalı liderlerin büyük tepkisini çekmişti. Fakat 2013 Mayıs ayında Cameron'un kabinesinde iki bakanı olan Eğitim Bakanı Michael Gove ve ardından Savunma Bakanı Philip Hammond'un AB'den ayrılmak için oy vereceğini söylemesi ardından Cameron bakanlarına sert tepki göstermiştir. Cameron bakanlarına tepkisini; "Bu insanlara müzakereler başlamadan pes etmemeleri gerektiğini söylemek isterim. Onların bu davranışı son derece olağan dışı bir yaklaşım gibi görünüyor" demiştir (CNN 2013).

Eski Başbakan Thatcher 2002 tarihinde yayınlanan 'Devlet Yönetimi' adlı kitabında Avrupa Birliği'ni "çılgın bir proje, aydınların kibir abidesi, başarısızlığa uğraması kaçınılmaz olan bir program" diye nitelemiştir. Cameron gibi üyelik koşullarının tekrar müzakere edilmesinden yana olan Thatcher, aksi takdirde AB'den çıkıp Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'ne girilmesi gerektiğini savunmuştu (Kınacıoğlu 2013).

Ahmet İnsel Thatcher'ın AB konusunda izlediği politikalarındaki farklılığı "pragmatik"⁸¹ Thatcher" olarak nitelendirilerek söz konusu bu farklılığı şu şekilde açıklar:

"Pragmatik Thatcher, 1970'lerde AB üyeliğine karşı olan Muhafazakâr Parti'nin AB üyeliğine evet demesini sağlayan şahsiyetlerin en geleniydi. Aynı zamanda 'Avrupa tek Pazarı'nın kurulmasını da en fazla destekleyen liderlerden biriydi. Aynı zamanda, AB'ye yaptığı hibe kadar AB'den mali destek alma koşulunu ülkesi için bir istisna olarak AB'ye kabul ettiren de o idi. Şiddetle karşı çıktığı federal AB projesini, parlamenter demokrasinin lağvedilme projesi olarak tanımlıyordu." (İnsel 2013, ss.8-9)

1989 AB Parlamento seçimlerine gelindiğinde, Muhafazakâr Parti Avrupa Topluluğu karşıtı görüşlerini açıkça ortaya koyarken, İşçi Partisi'nde Avrupa bütünleşmesini desteklediğini ilan etmiştir. Seçimler bu kez İşçi Partisi'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Genel ve Avrupa Parlamentosu seçimleri olmak üzere, üst üste beş seçim kaybeden İşçi Partisi koltuk çoğunluğunu yükseltmiştir. Birleşik Krallık iç politik nedenleri Topluluğa karşı pazarlık stratejisi, isterse iç politika malzemesi olsun, Thatcher'ın Avrupa Topluluğu'na takındığı olumsuz tavır kendisinin partisi tarafından iktidardan

81. "Pragmatik" ve "pratik" ile aynı kökten gelmekte olup teori veya ideolojeye pek fazla itibar etmeksizin, işe yarayanı kullanmak manasına gelmektedir. Roskin; "Amerikan ve İsveç siyasi kültürü gibi, İngiliz siyasi kültürü de, genellikle pragmatiktir. Muhafazkarlar, öteden beri, kendilerinin bütün İngiliz partileri içinde en pragmatik olmalarıyla övünüler. Eğer oy kazanacaklarsa, başka herhangi bir partinin politikalarına benimsemeye hazır olmuşlardır. (...) 1950'lerde iktidara gelen Muhafazakâr hükümeti, İşçi Partisi'nin refah devletini reddetmedi, bunun yerine Torylerin (muhafazkarlar) bunu daha etkili biçimde yürüttükleriyle övündü. Bu durum, Başbakan Thatcher'ın 1979'daki *laissez-faire* (sadece mülkiyet haklarını korumayı amaçlayan yeterli düzenlemelerin bulunduğu bir ekonomik ortamda özel taraflar arasındaki alım satım işlemlerinin müdahaleci hükümet kısıtlamaları, tarifeler ve sübvansiyonlardan arındırılmasını ifade eder.) ekonomik programıyla değişti. Onun hedeflerinin değişmezliği, iki büyük ve genellikle pragmatik partinin içindeki ve birbirleri arasındaki ideolojik tartışmalara katkıda bulundu. Pragmatizm, Thatcher'den sonra Torylere geri döndü..." (Roskin 2014, s.61-62).

uzaklaştırılmasına neden olmuştur (Doğan 2002, s.26).

2. 2. 2. Thatcher Dönemi Avrupa Şüphecililiği (Euroseptisizm)

Avrupa şüphecililiği (Euroseptisizm), Birleşik Krallık'ın Toplulukla olan ilişkisini etkileyen önemli vakalardan biridir. 1980'lerde ortaya çıkan "Avrupa Şüphecililiği" tanımı, siyaset literatüründe ilk kez Paul Taggart tarafından kullanılmıştır. Taggart'a göre (1998, s.365, Saygın ve Ultan 2016), euroseptisizmin, en genel anlamıyla Avrupa bütünleşmesine karşı olmak ve şüphelye yaklaşmak şeklinde tanımlanmaktadır.

David Barker, Birleşik Krallık euroseptisizminin dört adımı olduğunu belirtmektedir. Birinci adım, II. Dünya Savaşı'nın sonu ve Birleşik Krallık'ın AET'ye üyeliğinin parlamentoda onaylandığı 1972 yıl arası dönemdir. Bu dönem, izafi euroseptisizmin daha az görüldüğü fakat 1973'teki üyeliğe giden süreçte euroseptizmin güçlendiği bir süreç olmuştur. İkinci adımda, 1973'te üye olarak kabul edilmeden 1975'te Birleşik Krallık'ta üyelikte kalma adına yapılan referanduma kadar olan dönemdir. Bu dönemde euroseptiklerin AET üyelik referandumuna yönelik "hayır" kampanyaları (Harita 2.2'de görüldüğü gibi) sonuçsuz kalmıştır. Üçüncü adım, referandum sonrasında 1988' kadar süren ve euroseptisizmin Birlik Krallık politikalarında daha çok gizli bir şekilde var olduğu bir dönem olduğu görülmektedir. Son dördüncü adımda ise, 1980'lerin sonunda başlayan ve ilerleyen zamanlarda; siyasi bütünleşmesinin hızlanması, egemenlik ve ulusal kimlik konularının euroseptisizmin merkezine alınmasına, Muhafazakâr Parti içerisinde euroseptisizmin güçlenmesine ve yeni Avrupa şüpheli küçük partilerin kurulmasına neden olmuştur (Baker vd. 2008, s.94, Akt. Aras 2015, s.119).

İngiliz milliyetçisi ve Eurosepticism "Avrupa Şüpheli" olan Thatcher başbakanlığı boyunca AB konusunda sert ve ödün vermeyen bir tavır takınmıştır. Thatcher ortak pazarın faydasına inanmakla birlikte bunu Birleşik Krallığın egemenliğini ihlal edecek bir uluslar üstü oluşuma dönüştürmemek gerektiğine inanmaktaydı. Birleşik Kral-

lık çoğu Avrupa Para Birimi'ne (EMU) geçmeyi reddetti (Roskin 2014, s.99). Margaret Thatcher, "*Statecraft*" adlı kitabında Birleşik Krallık'ın kilit önemdeki AB anlaşmalarından çekilmesi gerektiği savunurken ortak para birimi Euro da tehlikeli derecede hatalı olduğunu belirtmektedir (NTV 2014).

Çok sayıda Birleşik Krallık halkı (ve diğer Avrupalılar) EMU'yu egemenliğin önemli bir parçasını ve kendi parasını kontrol etmeyi Frankfurt'taki Avrupa Merkezi Bankası'na teslim etmeyi şüpheyle yaklaşmaktadır. Söz konusu tedirginliğin kaynaklarından belki de en önemlisi Almanya'nın - EMU'ya ve para üzerindeki politikaya egemen olacağından ve faiz oranlarının Bundesbank tarafından belirleneceği çekincesi yatmaktadır (Roskin 2014, s.99).

Avrupa Birliği'ne karşı yeni bir атаğa geçerek, ülkesinin ortak savunma, dış ilişkiler, tarım, balıkçılık ve ortak ticaret alanlarında AB ile ilişkisini kesmesi gerektiğini belirtmiştir. Eski Muhafazakâr lider Thatcher, kitabında, AB'nin aslında reform yapamaz halde olarak tanımlamakta ve AB'nin kurulmasının, modern çağın belki de en büyük "aptallığı" olduğunu ifade etmektedir. Gelecekteki bir Muhafazakâr hükümetin, AB ile ilişkilerde temel değişiklikler yapması gerektiğini savunan Thatcher, kitabında, Birleşik Krallığın AB'nin savunma, dış politika, tarım ve balıkçılık alanındaki siyasetlerinden çekilerek, kendi ticareti üzerinde kontrolü yeniden sağlamak zorunda olduğunu yazmıştır. Thatcher, İngiltere'nin zenginliği, askeri gücü, ABD ile bağları ve geniş balık stokunun, bu ülkenin AB'ye değil, AB'nin ona muhtaç olduğunu gösterdiğini de kaydetmekte. Birleşik Krallığın Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması'na (NAFTA) üyeliğini de savunan, "Demir Leydi" lakaplı eski Birleşik Krallık başbakanı ayrıca, 20'nci yüzyılın sorunlarından birçoğunun Avrupa'dan kaynaklandığını, çözümlerin de Avrupa dışından geldiğini belirtmektedir (NTV 2014).

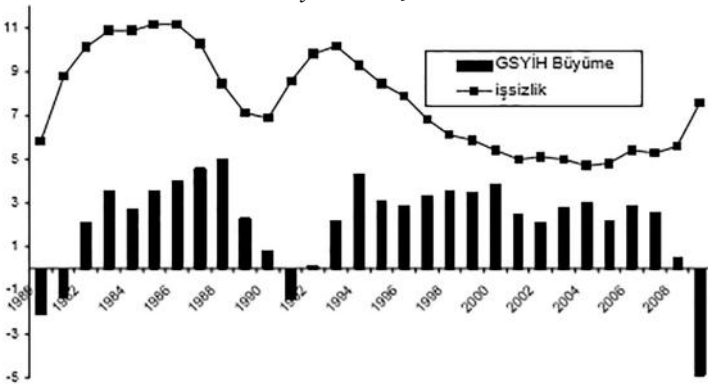
Muhafazakâr Parti 1989 Avrupa Parlamentosu (AP) seçimleri için hazırladığı manifestoda; "Biz bu ülkede sosyalizme, Brüksel tarafından üzerimize yeniden zorla uygulansın diye karşı çıkmadık (...)

Avrupa Topluluğu'na da, her şeyin şu-Euro bu-Euro olduğu ve İngiliz olmanın unutulması gerekeceği, bürokratik bir dev tarafından yutulmak için katılmadık." sözleri AB karşıtlığı gösteren önemli açıklamalar olmuştur (Burges ve Lee 1989, s.199, Akt. Doğan 2002, s.25; Aras 2015, s.143).

2. 2. 3. John Major Dönemi Avrupa Birliği İlişkileri (1990-1997)

Thatcher'dan sonra Muhafazakâr Parti'nin başına geçen isim John Major 1990'ların başında dünyadaki ekonomik daralmanın da etkisi ile Birleşik Krallık'ta üç yıl üst üste durgunluk yaşadığı bir dönemde yönetimi devir almıştır. Büyüme rakamları Tablo 2.1'de görüldüğü üzere; 1990 yılında %0,8, 1991 yılında-%1,4 ve 1992 yılında ise %0,1 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik yine hızla artmış 1993 yılında yeni bir tepe noktası olan %10,2 düzeyine çıkmıştır. Ekonomik krizin etkisine rağmen Muhafazakâr Parti 1992 Nisan ayındaki genel seçimlerinden yeni parti başkanı ile birlikte yine iktidar olarak çıkmıştır. Ekonomik kriz iktidar partisini değiştirmemiş olsa bile parti içindeki iktidarı değiştirmiştir (Karahanoğulları 2010, s.149-150).

Tablo 2.1. Büyüme ve İşsizlik Oranları

Kaynak: IMF, 2016. IMF Data Mapper. World Economic Outlook. <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php> [Erişim Tarihi: 21 Kasım 2016].

1973 yılında Birliğe üyeliğinin hemen ardından üyelik konusunu tartışan Birleşik Krallık, Thatcher'ın iktidarının bitmesiyle birlikte, Birlik içinde daha fazla rol üstlendiği görülmektedir. Söz konusu bu dönemde Birleşik Avrupa devletlerine karşı çıkan Muhafazakâr Parti içindeki gruplara rağmen, Birleşik Krallığın Birliğin çevre, tarım, sağlık gibi politikalarına uyum sağladığı görülmüştür (Kasım 2001, s.271-272). Major, ABD ile ilişkileri geliştirmekten ziyade, bir Avrupa ülkesi olarak AT ile ilişkilere önem vermiş ve Topluluk'tan izole olmak yerine bütünleşmeye katılma doğrultusunda hareket etmeye çalışmıştır (Ball ve Seldon 2005, s.247, Akt. Saygın ve Ultan 2016, s.83). Fakat, 1991 yılında gerçekleştirilen Maastricht Zirvesi'nde, Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşturulmasında Birleşik Krallık'ın korunması ve avantaj elde etmesi amaçlanırken, sosyal şartlardan da muaf olmasını kabul ettirmiş ve Major da Thatcher gibi taviz vermeme fikrini benimsemeyi seçmiştir (Dinan 2008, s.360).

Ayrıca Major hükümeti dönemi Tek Pazar'ın gerekliliğinin savunulduğu, federalizme karşı olunan, egemenlik konusunda ise Thatcher ile aynı kaygıların taşındığı bir sürecin izlendiği görülmektedir (Headmaster ve Sanklecha 2004, s.60-63). Kısaca Major döneminde de ekonomi politikalarının Avrupa şüpheciliğine temel oluşturduğu gözlenmektedir (Saygın ve Ultan 2016, s.83).

1990 yılında Birleşik Krallığın en uzun süre başbakanlığını yapan Thatcher dönemi kapanmasının ardından sonrasında takip eden Muhafazakâr Parti John Major, İşçi Partili Tony Blair ve Gordon Brown hükümetleri Thatcher'in politikalarından fazla uzaklaşmayarak bu politikaları yumuşatarak uygulamaya çalışmışlardır. İkinci bölümde daha detaylı olarak değinilecek olan 2008 ekonomik krizi Birleşik Krallığı ekonomide ciddi yeni yapısal sorunları ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Atikkan 2014, s.43).

2. 2. 4. Tony Blair Dönemi Birleşik Krallık - AB İlişkileri (1997-2007)

18 yıl süren Muhafakar Parti dönemimin ardından 1997 yılında Tony Blair'ın yönetime gelmesiyle Birleşik Krallık yönetimi 13 yılına İşçi Partisi'ne geçmiştir.

Blair hükümeti selefleri Major ve Thatcher'in aksine toplumsal, siyasal ve ekonomik yönden Avrupa standardını tutturarak kurulan örgütlere alınmak, Avrupalılarca benimsenmek adına kendine özgü bir yön arayışına girerek, hem Avrupa sosyal demokrasi politikalarından hem de serbest pazarın liberal politikalarından ayrılarak ve (Tablo 2.1'de görüldüğü üzere) "Üçüncü Yol Politikası" adı altında yeni bir teşebbüs başlatmıştır (Hills ve Waldfogel 2004, s. 768). Bunun neticesinde, AB politikalarına entegre olma adına çevre, insan hakları ve güvenlik gibi konu başlıklarında uzmanlaşma süreci başlamıştır (Bulmer ve Burch 2003, s.862). Söz konusu Blair dönemi izlenen Birleşik Krallık- AB ilişkileri neticesinde, Birleşik Krallık sürekli sorun çıkaran bir ülke durumundan "normal" bir üye ülke haline gelmiştir (O'Donnell ve Whitman 2007, s.253, Akt. Saygın ve Ultan 2016).

Tony Blair önderliğindeki İşçi Partisi ve hükümetinin 1997 yılında açıklanan manifestosunu yukarıda çizilen çerçevede değerlendirerek genel bir analiz yapıldığı da aşağıda da görüldüğü üzere altı başlık'ın Avrupa Birliği ağırlıklı reformlar içerdiği⁸² görülmektedir (Kocamaz 2011, s.124-125):

82. Eski Başbakan Tony Blair'in *Business for New Europe* için kaleme aldığı makalesinde; Britanya'nın Avrupa dışında bir geleceği olabileceğini ancak buradaki mesele, böyle bir geleceğin olması gerekip gerekmediği konusuna tartışılması gerektiğini belirtir. "*İngiltere'nin uzun vadeli çıkarları açısından mantıklı olacak mıdır?*" sorusuna Blair, İngiltere'nin AB'den ayrılması sonuçlarının abartılmaması gerektiği gibi, bu tür ayrılışı savunanlar da sonuçları göz ardı etmemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Blair Britanya'nın AB dışında kalmasının üç büyük dezavantajı olduğunu belirterek öncelikle; küresel liderlik rolünü yitirebileceğini dikkat çekmektedir. İkinci olarak, Avrupa ile ekonomik anlamda yakın bağlara rağmen, Tek Pazar'ın kurallarını belirleyen karar-alma süreci dışında kalınacak. Üçüncü olarak, iş birliği fırsatını kayıp edeceğinden iş birliği gereksimi duyulduğu zamanlarda tüm konularda ek gücünü kaybedeceğini dikkatini çekmektedir (Blair 2013, s.6-7).

- 1) Tek pazarın süratle tamamlanması
- 2) AB genişlemesine gerekli önemin verilmesi
- 3) Ortak tarım politikasında reform uygulanması
- 4) AB kurumlarında açıklık ve şeffaflığın sağlanması
- 5) Sosyal Şartın imzalanması
- 6) Ulusal meseleler üzerinde veto hakkının kullanımının devam ettirilmesi

Tablo 2.2. Blair Dönemi Kamu Reformları ve Üçüncü Yol

Reform Alanları	Reformda Üçüncü Yolu Etkisi	Reformun Yansımaları
Piyasalaşma Reformları	Sorumluluk-Hak Denge Paydaşçı Kapitalizm	Yeni Çözüm Programı Sosyal Dışlamayı Önleme Birimi İstikrarlı Özelleştirmeler
Yerel Yönetim Reformları	Yerel ve Bölgesel Yönetimlere Yetki Devri Demokrasinin Demokratikleştirilmesi	Yerel Yönetim Birliği Bölge Kalkınma Ajansları Londra'da Doğrudan Seçimle Gelen Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclisi Yerel Kamu Hizmeti Sözleşmeleri
Merkezi Düzeydeki Reformlar	Ortaklaşa Yönetim Devleti Modernize Etme Hizmet Sunumunda Çok Aktörlülük	Kamu-Özel Ortaklıkları Kamu Hizmeti Sözleşmeleri Özel Finans Girişimi
Yönetimde Açıklık Reformları	Aktif Bir Sivil Toplum Katılımcılık Yurttaş Odaklılık	Etik Komite Raporları Bakanlar İçin Prosedür Sorunları Sirküleri Önce Hizmet-Yeni Şart Birimi Bilgi Özgürlüğü Kanunu (1999) E-devlet Çalışmaları

Kaynak: Ateş, H., ve Demirel, D., 2014, Üçüncü Yol ve İngiltere’de Blair Dönemi Kamu Reformları, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 47, Sayı 3, s.16.

Yeni İşçi Partisi, 1997'den sonra gerek "Yeni Sol" ve "Üçüncü Yol" arayışları arasında ön plana çıkan Tony Blair aynı başarısını Birleşik Krallık finans sistemi düzenlemeleri gerçekleştirmek konusunda yapıcı reformlar düzenlemeler yapmasına rağmen finansal krizden kendisini soyutlayamamıştır. Söz konusu bu kusurlu ekonomik model İşçi Partisi'nin kamu servisleri için planları son derece kaygan bir zemin üzerine oturduğu görülmektedir. İşçi Partisi'nin Sosyal demokrasi modellemesine göre zenginleşen finans sektörü, devamlı ekonomik büyüme aracılığıyla, kamusal alanda uzun vadeli yatırımlar için kaynak sağlayacaktır (Diamond 2010, s.76).

Fakat 2008 mali kriz şoklarına maruz kalan bu model çökmüş ve kamu'da gittikçe artan şiddetli kesintilere maruz kalmasına neden olmuştur. İlerleyen bölümlerde de görüleceği üzere Blair'den sonra gelen İşçi Partisi Gordon Brown ve Muhafazkar Parti David Cameron dönemlerinde her iki partinin açık bir şekilde bütçe konsolidasyonu ve kemer sıkma politikalarını savunduğu görülmektedir.

Blair liderliğindeki İşçi Partisi'nin ve hükümetinin iktidara geldiği 1997 yıllarından mali krizin başladığı 2008 yılına kadar olan dönemi gerek iç politikada gerekse de AB eksenli politika reformları göz ardı edilemeyecek başarıların yanında mali krizin belirtileri ve dinamiklerinin net hissedilmeye başladığı dönem olmasından dolayı incelenmesi gereken bir dönemdir.

Thatcher dönemi Birleşik Krallık ekonomi politikalarından daha önceki bölümde ağırlıklı olarak çalışmanın konsept çerçevesi Birleşik Krallık- AB ilişkileriyle ilgili olduğundan bütçe tartışmaları ve Avrupa şüpheciliği konusunda değinilmiş kendi adıyla özdeşen 'Thatcherizm'⁸³ kavramı konusu bu bölüme bırakılmıştır.

83. 'Thatcherizm'; Thatcher'in iktidarı boyunca izlediği politikaları adlandırmak için kullanılan bir kavram olup "güçlü liderlik ve her tür uzlaşmaya muhalefet olma; serbest piyasa ekonomisi, özelleştirme, kamu harcamalarının ve vergilerin azaltılması gibi yeni liberal öğeler ile geleneksel değerlerin savunucusu olma ve sendikal düşmanlık" (Gül 2004, s.215) gibi ilkeleri içermektedir. Söz konusu bu görüşe göre devletin asli hedefi, "iş gücünü de içeren serbest piyasaya, kendi kendini düzenleyebileceği bir kurallar ve tüzükler çerçevesi

Zira Blair İşçi Partisi'nin Muhafazakâr iktidarların başlattığı birçok “doğru” ekonomik uygulamayı sürdüreceğini kamuoyuna açıklarken, gerek iş dünyasına gerek çalışan kesime net mesajlar göndererek özelleştirilmiş kamu hizmetlerinin yeniden devletleştirilmesinin konusunu açmayarak sadece bu hizmetlerin daha iyi sağlanması için hükümetin katkı ve çaba göstereceğini açıklamıştı. Blair, 21'inci yüzyıl'da siyasette klasik sol ve sağ ayrımlara yer kalmadığını savunmakta muhalifleri ise Blair'i “*yeni Thatcherizm*”in temsilcisi olarak nitelendirmektedir (Dermiş 1997).

1979 yılların sonu ile başlayan Muhafazakâr Parti iktidarı dönemi ve sonrasında İşçi Partisi ve özellikle Blair hükümeti dönemlerinde uygulanan neoliberal ekonomi politikaları, sosyal politaların tartışmalı olduğu görülmektedir. Ayrıca bunun paralelinde yürütülen kentsel politikarında sorgulanması gerekmektedir. Söz konusu tarihler arasında izlenen politikaların ülkede eşitsizliği ve yoksulluğu arttırdığı ciddi bir oranda akademisyen hem fikir olduğu gözlenmektedir. Bu durumu istatistik olarak örnek verecek olursak; 1977 yılında Birleşik Krallık'ta yoksulluk %6 iken, 1990'lu yılların başında %20'ye yükseldiği görülmektedir (Özdemir 2011).

Ray Robinson, 1979- 1980 ile 1984-1985 arasında yaptığı kamu harcamaları analiz eden araştırmasında, harcamaların azaldığını buna rağmen harcamalar kalemlerinde farklılaşmaların yaşandığını işaret etmektedir. Konut edindirme anlamında kamu harcamalarında bir azalma meydana gelirken, sağlık ve kişisel hizmetler alanında oluşan masraflarda söz konusu dönemler için bir artışın meydana geldiğini belirtmektedir (Robinson 1986, s.1-21).

sağlamaktır. Buna göre, işçiler ve piyasa arasında duran aracı kurumlar olan sendikaların rolünün değiştirilmesi ve zayıflatılması gerekmektedir” (Gray 1999, s.35-79). Bu dönemde, eğitim, basın yayın organları ve toplu konut projelerine verilen devlet desteğini geri çekmeye başlayan Thatcher, ekonomik politikalarıyla uyumlu bir biçimde, “*fakirliğin ve işsizliğin bireylerin sorumsuzluğundan kaynaklandığını ve bu bireysel konumdan dolayı, kişilerin utanç duyması gerektiğini ileri sürmüştür*” (Helvacıoğlu 2002, s.44, Akt. Kıp 2012, s.44).

Levent Ürer, sağ ideolojiye bağlı hükümetlerin sosyal alanda yaptıkları hizmetlerde ve bu hizmetler için yapılan giderlerde planlanan oranda kısıtlanmaya gidilemediği belirterek şu örneği vermektedir (Ürer, 2012, s.136-138):

“Örneğin iktidara gelir gelmez ilk yaptığı icraat, çocuklara verilen süt ve yiyecek yardımını kesmek olan Thatcher’ın 1986 yılında yaptığı kamu harcamaları, hükümeti kurduğu ilk yıla göre daha fazlaydı (Johnson 1987, s.187). Kısacası, sağ ideolojiye sahip partilerin söylemleri ile uygulamaları arasında fark bulunmaktaydı Burada şunu da unutmamak gerekir ki, sol görüşlü partilerin iktidara geldikleri takdirde yapacakları kamu harcamaları muhtemelen çok daha yüksek olacaktır.” (...) Özellikle söz konusu dönemde, yani sosyal devletin kriz içinde olduğu dönemde, hükümetler her ne kadar sosyal harcamalarda azalmayı amaçlasalar da bunu gerçekleştirmede oldukça yetersiz kalmışlardır. Ancak hükümetlerin yaşadığı maddi güçlükler kamu harcamalarında görece bir düşüş yaşanmasını da ister istemez beraberinde getirmiştir.”

2. 2. 4. 1. Blair Dönemi Sosyal Bütünleşme (Social Cohesion) Politikaları

“Sosyal bütünleşme”⁸⁴ (Social cohesion) konsepti Blair hükümeti döneminde üzerinde durduğu öne çıkan diğer önemli kavramlardan biridir. Söz konusu bütünleşme ile beş tane önemli hedefe varılmak istenmekteydi (Buck, 2005, s.47, Akt. Özdemir 2011, s.4). Bunlar:

Ortak değerler ve kent kültürü (civic culture)

Sosyal düzen ve sosyal kontrol

84. Kavram olarak “sosyal bütünleşme” şehrin sosyal yapısını belirleyen üç etkenle bağlantılıdır: Birinci etken ‘sosyal eşitsizlik’ (social inequality), ikinci etken ‘sosyal bağlantılara sahip olmak’ (social connectedness) ve son üçüncü etken ise sosyal düzen (social order) (Buck 2005, s.47, Akt. Özdemir 2011, s.4).

Sosyal bütünlük (solidarity) ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması

Sosyal ağlar ve sosyal sermaye

Yerel bağlılık ve kimlik

1997 yılında iktidara gelen Blair söz konusu üzerinde önemle durduğu sosyal politikaları'nın tartışmaya açık ve eksik olduğu ve bu eksikliğin zaman içinde ileriye dönük tehlikeli bir fay hattına dönüştüğü görülmüştür. Zira buna en iyi örnek Cameoron iktidarının birinci yılında 6 Ağustos 2011'de başlayan ve beş gün süren Londra ayaklanmasını (Açık Gazete 2015) verebiliriz.

Guardian gazetesi yazarı Seumas Milne, 1979 yılında Thatcher liderliğindeki Muhafazakâr Parti'nin gelmesiyle uygulanmaya başlanan ve Blair zamanında da sürdürülen neoliberal politikaların sosyal bütünleşmeye sekteye uğrattığını belirterek devam ettiği analizinde şunları belirtmiştir (Milne 2011):

“İngiltere’de kentlerde gördüğümüz, siyasetin ve sosyal dayanışmanın zehirli bir şekilde başarısızlığa uğradığı, açgözlülükle yönetilen bir toplumun yansımasıdır. Şimdi, asıl tehlike bu ayaklanmaların etnik çatışmaları tetiklemesidir. Bu arada, Avrupa ile Amerika Birleşik Devletleri arasında gidip gelen ekonomik krizin son aşaması da İngiltere’yi krize ya da uzun bir ekonomik durağanlığa sürükleme olasılığıdır. Hükümetin, politika değişikliğine gitmemesinin yıkıcı maliyetini daha yeni görmeye başladık.”

Siyaset bilimcilerin İngiliz siyasi kültürü’nü tanımlarken; dengeli, ılımlı, sakin, adaletli ve kibarlık örneklerini göstererek tanıtarken belirli dönemlerde yapılan siyasi kültür araştırmaları sonucunda değişen İngiliz siyasi kültürü hakkında Roskin (2014, ss.66-67) analizinde şunları belirtmiştir:

“Siyasi kültür araştırmaları belli dönemler arasında gerçekleştirilmekte, oysa her şey devamlı değişmektedir. Almond ve Verba’nın

Kent Kültürü araştırmasının verileri 1959 ve 1960'ta elde edilmişti. Onların, Britanya için yaptıkları 'saygılı bir kent kültürü' bileşik tasvirleri, onlarca yıldan beri geçerli değildir. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, Britanya, özellikle de ekonomi alanında sıkıntılı dönemlere maruz kalmıştır. Kuşkusuz bunlar, İngiliz kültürünü toptan silmemiş, fiiliyata geçmemiş olan şeyleri gün yüzüne çıkarmışlardır. Siyasi kanaatler değişir, daha kötü veya daha iyi olabilirler.”

Çalışma'nın en başından şu ana kadar olan bölümüne dek 1979-2010 yılları arasında, Thatcher liderliğinde Muhafazakâr Parti'nin iktidarının ve sonrasında Blair liderliğindeki İşçi Partisi'nin uzun süreli kesintisiz iktidarı dönemini kendi içinde farklı siyasi dönemlere ayırarak Birleşik Krallığın siyasi ve iktisadi dönüşümleri incelendi. Söz konusu 31 yıllık politika tercihlerini ilerleyen bölümlerde ayrı bir başlık olarak inceleyerek Birleşik Krallığın AB'den çıkma referandum tercihi yansımadaki iç dinamikler analiz edilmeye çalışılacak.

2. 2. 5. Gordon Brown Dönemi AB İlişkileri (2007 - 2010)

1997-2007 Yılları arasında Gordon Brown, Blair liderliğindeki İşçi Partisi ve hükümeti dönemi bir çok analist genel olarak başarılı bir maliye bakanı olarak görev yaptığı hem fikirdir. 27 Haziran 2007'de Blair'in yerine geçerek Birleşik Krallığın Başbakanı olmuştur. Fakat, Birleşik Krallık'ta uzun dönemli Maliye Bakanı olduğu dönemde bu amaçlarının ne kadarını yerine getirebildiğini bu bölümde bu sorunun cevabını aramak adına son on yılda İşçi Partisi yönetimiindeki ekonomi politikasının temel unsurlarına kısaca değinerek Birleşik Krallığın ekonomisinin 2008 yılındaki krizden etkilenme durumu ve Brexit'e giden yolda bu dönemin etkileri incelenecektir. Chambers, Brown'un bakanlık dönemi ve başbakanlık dönemindeki başarılarını ve başarısızlıklarını inceleyen analizinde şunları belirtmiştir (Chambers, 2008, s.14-15):

“...Maliye Bakanı olarak Brown, ekonomiye önemli bir yol

göstermiş, rekabetçi piyasaları ve işgücü piyasasının esnekliğini destekleyerek İngiltere’yi dünyanın önde gelen “küresel” ekonomilerinden biri haline getirmiştir. Ekonomi, kişi başı gelir oranında %2,4 büyümeye göstermiştir. Bu, geçen yarım yüzyıldaki %2,1’lik ortalamanın da üzerindedir. İngiltere Merkez Bankası’nın bağımsızlık kazanması da önemli ölçüde başarılıdır. İngiltere’nin toplam büyümesi yıllık ortalama %2,8 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, gelişmiş ülkelerin ortalamalarının az da olsa üzerine çıkmış ve büyük Avrupa ulusları da ortalama yıllık bir puan ile geçilmiştir. Bu esnada, enflasyon hedefine hemen hemen ulaşılmış ve en azından hükümet istatistiklerine göre işsizlik rekor seviyede azalma göstermiştir.” (...)

“Bunlara karşılık, vergi yükünde artış olması durumu, uzun dönem büyümeyi zayıflatmaktadır. Üstelik, İngiltere’de kişisel borç düzeylerinin 1 trilyon sterlin’i geçmesi, 15 milyon kişinin petrol fiyatlarındaki büyük bir artış gibi dış şoklara maruz kalabileceğini göstermektedir. Ekonomide yaşanabilecek bir düşüş, borçlarıyla boğuşan bu 15 milyonluk kesim üzerinde önemli ekonomik ve sosyal tahribata yol açacaktır. Bu nedenle, İngiliz nüfusunun yüksek orandaki borçluluk durumu da, İngiltere’yi iş yapmanın giderek daha da zorlaştığı bir ülke haline getirecektir. Ancak, politik açıdan en önemli soru, oy verenlerin İngiltere’nin ekonomik mirasının kullanımını, 2009’da gerçekleşecek olan seçimlerde nasıl algıladıklarını göstermeleri olacaktır.”

Blair ve selefi Brown’un AB’ye yönelik politikaları karşılaştırıldığında, Brown daha global bir yaklaşım benimsediğini görülmektedir. Brown, AB konusunda ekonomik açıdan yaklaşarak ekonomi politikalarına odaklanarak müzakereler yoluyla daha kararlılıkla savunduğu görülmektedir (Lunn, Miller ve Smith 2008, s.23-25, Akt. Saygın ve Ultan 2016, s.89). Bu çerçevede, İşçi Partisi’nin savunduğu fikirlerinden ziyade, muhafazakâr düşüncelerin ön planda

olduğu görülecektedir. Brown'un bilhassa finansal hizmetlerin liberalleştirilmesi ve özelleştirme gibi konularda Thatcher ile aynı düşünceleri paylaşması da bunun göstergesidir (O'Donnell ve Whitma 2007, s.254, Saygın ve Ultan 2016).

2. 3. David Cameron Dönemi Birleşik Krallığın AB Politikaları ve AB Üyeliği Tartışmaları (2010 - 2016)

Birleşik Krallık, AB'nin 2008 yılında maruz kaldığı ekonomi krizi ve bunu tetikleyen siyasi kriz esnasında olumsuz çıkışlarıyla dikkatleri üzerine çeken bir ülke olmuştur. Muhafazakâr Partili olan David Cameron 2010 yılında Başbakan olarak göreve gelmesiyle birlikte Birleşik Krallığın AB'ye olan karşı olan olumsuz tutumu artarak AB'den ayrılma talebini vurgulamaya başlamıştır (Özkural ve Çendek 2015, s.193). Söz konusu önemli bir soru belirlemektedir: Bireysel manada Cameron, kabinesi ve partisinin Birleşik Krallık'tan ayrılma isteği, Avrupa bütünleşmesine olan şüphesinden ve toplumsal güvenlik endişelerden mi kaynaklanmaktaydı? Ya da, Birleşik Krallık'ın devlet olarak münferid bir güç merkezi olması ve esnek yapıda reformist bir birlik içerisinde varolma isteğinden mi kaynaklanmaktaydı?

Birleşik Krallığın üyelikten çıkma tartışmalarının arttığı dönemde Avrupa Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker'in ifadesiyle 'İngiltere sorunu' ya da İngilizlerin siyasi endişelerine ilişkin çözüm aranması konusu, krizler Avrupası'nın geleceğini belirleyici rolü açısından önem taşımaktadır. Eski Başbakan Cameron tarafından dile getirilen Brexit kararı öncesi olası referandum tartışmasını, sadece bir "üyelikten çıkma-üyelikte kalma" sorununa indirgemek doğru değildir. Söz konusu o dönem başlayan tartışmalar aynı zamanda AB'nin reform ihtiyacının önemini vurgulamaktaydı. Cameron, referandum çıkışını yaptığı sırada aslında bu çıkışın krizle yüzleşmek anlamına geldiğini de belirtmiştir. Dolayısıyla Birleşik Krallık özelindeki bu tartışmalar, "daha fazla Avrupa ihtiyacının" nedenle-

rini bir anlamda ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu tartışmayı bütünleşmenin reform ihtiyacına istinaden bir fırsat olarak kullanmak AB dış politikası için de oldukça fazla şey ifade etmekteydi. Zira, literatürde tartışıldığı üzere, üye devletlerin Avrupa entegrasyonuna bakışı ile AB dış politikası arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Elmas, bundan sonrası için “AB, İngiltere gibi Euro-sceptic (Avrupa-şüpheci) ülkelerin kendi ulusal çıkarlarını izleyeceği bir forum olarak dış politikada daha mütevazı bir role mi, yoksa güçlü bir entegrasyon aracılığıyla dış politikada tutarlı ve uyumlu bir aktör rolüne mi soyunacak?” sorusunun cevabı bu bağlamda kuruluş biçiminde yatmaktadır (Elmas 2015, s.15).

Birleşik Krallığın üyelikten çıkma tartışmalarının arttığı dönemde Avrupa Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker’in ifadesiyle ‘İngiltere sorunu’ ya da İngilizlerin siyasi endişelerine ilişkin çözüm aranması konusu, krizler Avrupası’nın geleceğini belirleyici rolü açısından önem taşımaktadır. Eski Başbakan Cameron tarafından dile getirilen Brexit kararı öncesi olası referandum tartışmasını, sadece bir “üyelikten çıkma-üyelikte kalma” sorununa indirgemek doğru değildir. Söz konusu o dönem başlayan tartışmalar aynı zamanda AB’nin reform ihtiyacının önemini vurgulamaktaydı. Cameron, referandum çıkışını yaptığı sırada aslında bu çıkışın krizle yüzleşmek anlamına geldiğini de belirtmiştir. Dolayısıyla Birleşik Krallık özelindeki bu tartışmalar, “daha fazla Avrupa ihtiyacının” nedenlerini bir anlamda ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu tartışmayı bütünleşmenin reform ihtiyacına istinaden bir fırsat olarak kullanmak AB dış politikası için de oldukça fazla şey ifade etmekteydi. Zira, literatürde tartışıldığı üzere, üye devletlerin Avrupa entegrasyonuna bakışı ile AB dış politikası arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Elmas, bundan sonrası için “AB, İngiltere gibi *Euro-sceptic* (Avrupa-şüpheci) ülkelerin kendi ulusal çıkarlarını izleyeceği bir forum olarak dış politikada daha mütevazı bir role mi, yoksa güçlü bir entegrasyon aracılığıyla dış politikada tutarlı ve uyumlu bir aktör rolüne mi soyunacak?” sorusunun cevabı bu

bağlamda kuruluş biçiminde yatmaktadır (Elmas 2015, s.15).

Cameron, 23 Ocak 2013 yılındaki “Britanya ve Avrupa” (The Telegraph, 2013) başlıklı konuşmasında 2015 yılındaki genel seçimlere hazırlık döneminde *Muhafazakâr Manifesto*’da Birleşik Krallık halkından “Avrupalı ortaklarla yeni bir anlaşma müzakere edecek” bir hükümet içim oy talep edeceğini bildiren Cameron ayrıca; “Birlik’te kalınsın mı, Birlikten çıkılsın mı?” sorusunun sormanın henüz erken olduğunu, esas seçimin Avrupa Birliği’nin mevuttaki hali ile AB’nin dışında kalmak ve kalmamak arasında seçim yapmak arasında tercihte bulunmak yerine AB’nin reform edilmiş halinde kalmak ile AB’nin dışında kalmak arasında tecihin yapılmasını gerektiğini savunmuştur. Referandum tarihi olarak 2017 yılını işaret eden Cameron ortaklarıyla yeni Avrupa’ya dair anlaşmada mutabık kalındığı takdirde ülkesinin Birlik içinde kalması yönünde kampanya yürütmeye hazır olduğunu beyan etmiştir (Ratip 2013, s.4).

Cameron dönemi Birleşik Krallığın AB politikaları ve AB üyeliği tartışmalarında sıkça yer verdiği iki önemli argümanı öne sürdüğünü görmekteyiz. İlk argümanı “AB’den ayrılma” diğeri ise “AB’de reform” dur. Bütünleşmenin daha esnek, daha rekabetçi ve daha açık bir Avrupa oluşturması için AB’de reformdan yana olan Cameron liderliğindeki Muhfazakarlar, öne sürülen argümanların gerçekleşmemesi durumunda AB’den ayrılma tercihini kullanacaklarını her platformda dile getirmişlerdir (Köroğlu ve Çendek 2015, s.194).

2. 4. Britanya'nın Avrupa Birliğinden Çıkma Referandum (Brexit) Sonucu ve Avrupa Birliği Üzerindeki Etkileri

23 Haziran 2016 tarihinde AB'nin geleceği adına büyük önem taşıyan Birleşik Krallık - AB referandum gerçekleşerek Birleşik Krallık vatandaşları %52'ye %48'lik bir oranla (Harita 2.3) birlik içinde kalmamayı onaylarak ayrılmayı tercih etmiştir.

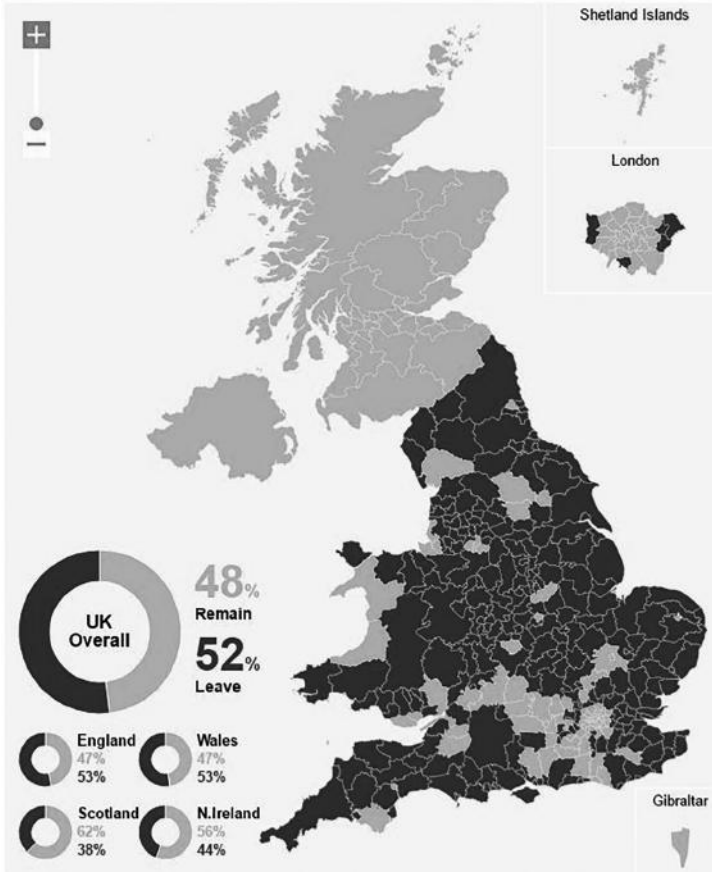
Birleşik Krallık vatandaşlarının 'Brexit' kararı İskoçya, Kuzey İrlanda, başkent Londra ve nüfus yapısı bakımından incelendiğinde aşağıdaki tabloda'da (Tablo 2.3) görüldüğü üzere genel anlamda gençlerin yüksek oranda AB'de kalma taraftarı olduğunu görmekteyiz. Orta yaş ve 65 yaşın üstündeki Birleşik Krallık seçmenlerin AB'den ayrılma yönünde tercihini kullanması referandumun belirleyici etkisi olduğu görülebilmektedir.

Tablo 2.3. Britanya Referandumunda Oyların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş grubu	AB'den ayrılma (%)	AB'de kalma (%)
18-24	25	75
25-49	44	56
50-64	56	44
65+	61	39

Kaynak: YouGove.Exit poll, Akt. Akses, S., Ataç, E., Ceran, A., Çapanoğlu, S., İleri, Ç., Kıvılcım, İ., Nas, Ç., Servantie D. ve Şahin Y., 2016. Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyonu Sürecinin Geleceği ve Türkiye, İktisadi ve Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No:284, Temmuz, İstanbul, pp.1-44. http://www.ikv.org.tr/images/files/IKV_Brexit_Yayin%20no%20284.pdf [Erişim Tarihi:16 Aralık 2016]

Harita 2.3. AB referandumunu sonucu

Kaynak: Karar, 2016. Brexit nedir? Brexit anket sonuçları - İngiltere referandum sonuçları açıklandı, 24 Haziran 2016, <http://www.karar.com/dunya-haberleri/brexit-sonuclari-belli-oldu-168514> [Erişim Tarihi:16 Aralık 2016]

Birleşik Krallık'ı oluşturan bölgeler ve halkları analiz ettiğimizde

(Tablo:1.4) Londra Bölgesi, Kuzey İrlanda ve İskoçya Avrupa Birliği üyeliğinin devamı yönünde tercihini yaparken, İngilizlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler ve Galler AB'den ayrılma yönünde oy verdiği görülmektedir. Referandum sonuçları, Avrupa Birliği'nde kalmak yönünden oy veren İskoçya ve Londra'da tepkilere neden olmuştur (Akses vd. 2016, s.5).

Tablo 2.4. Birleşik Krallık'ta bölgelere göre oy oranları

Kaynak: Hurriyet Gazetesi, 2016b. 'İngiltere AB'den çıkıyor...Brexit referandumunda sonra Cameron istifa kararı aldı...' 26 Haziran 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-haberleri-ingiltere-abden-cikti-mi-referandum-da-sasirtan-sonuc-40121490> [Erişim Tarihi: 17 Aralık 2016].

Birleşik halkının Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılma yönünde karar alması, diğer bazı AB üyesi devletlerdeki aşırı sağ hareketlerinin

populist söylemlerini daha artırmıştır. Fransa'da Marine Le Pen, Hollanda'da Geert Wilders ve İtalya'da Matteo Salvini gibi siyasi liderler (Sputnik 2016) Brexit referandumunun devamı gelecek olan bir zincirin halkası olduğu ve kendi ülkeleri için de Avrupa Birliği'nin üyeliğinden çıkış için referandumun yapılması çağrısında bulundular (Euronews 2016a). Söz konusu aşırı sağ liderlerin oy oranlarını artırmaya devam ederek, iktidara gelmeleri durumunda bu sözlerini uygulamaya geçirmeyi hedefleyecekleri öngörülebilir. Mevcuttaki üye devletlerde aşırı sağın yükselişi AB'yi de tehdit eden bir duruma dönüşebilir. Çözüm olarak akademisyen ve yorumcular bu hareketlerin önünün kesilmesi için, merkez partilerin kendilerini yenilemeleri ve aşırı sağın beslediği ve populist söylemlerin en önemli argümanlarından olan ekonomik durgunluk ve işsizlik gibi sorunlara eğilmesi gerektiği konusunda hemfikirlerdir. Birleşik Krallık'ta referandum sonrası Avrupa'da artan AB şüpheciliği konusunda Türkiye konjoktüründen de bakarak yorum yapan Servantie ve Ataç (2016, s.8) konuya ilişkin şunları belirtmiştir:

“Britanya'daki AB referandumunda halkın AB'den ayrılma yönünde oy vermesinin AB'nin geleceği açısından derin etkiler yaratması bekleniyor. Referandumun en önemli etkilerinden birisi de, yarım asrı aşan bir tarihe sahip olan AB projesini tehdit eden AB şüpheciliğini tekrar gündeme taşımış olmasıdır. Son yıllarda güçlenen, özellikle Fransa'daki Ulusal Cephe ve Hollanda'daki Geert Wilders'in Özgürlük Partisi gibi radikal partiler, Britanya'daki referandum sonuçlarını artan göç karşıtı ve AB karşıtı söylemleriyle memnuniyetsiz seçmen arasındaki destek tabanlarını genişletmek için kullanılmaktadırlar. Artan AB şüpheciliği AB'nin mevcut kurumlarının ve işleyişinin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılıyor. Bu gözden geçirme sonunda şekillenecek bir AB ile ilişkilerin nasıl geliştirileceği ise katılım müzakereleri süreci uzun süredir devam eden Türkiye'yi yakından ilgilendiriyor.”

3. 2015 BİRLEŞİK KRALLIK GENEL SEÇİMLERİ VE BREXİT'E YANSIMALARI

1973 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılan Birleşik Krallık, AET üyeliğini 1975 yılında referanduma taşımış ve Birleşik Krallık halkı kalma yönünde irade göstermiş ancak 41 yıl sonra ki ikinci referandumda tam tersi bir sonucun çıkmasının her iki dönemin konjonktürel farklılıkları veya benzerliklerini incelediğimizde tam bir net yargıya varmamız zorlaşmaktadır.

Roberts (2015, s.734), 1975 yılında Birleşik Krallık halkının kalma yönünde gösterdiği iradesini inceleyen analizinde şu tespitleri yapmaktadır:

“...Seçmen kitlesi daha çok maddi kaygı ile ilgileniyordu. Enflasyon 1970'lerde görülmedik düzeylere ulaşırken (1970-80 arası ortalama yıllık yüzde 13'ün üstündeydi), buna petrol krizinin vurduğu sanayide yaşanan yeni zorluklar eklendi Ülkenin 'yönetilebilir' olduğuna dair kuşkular uyanmaya başladı. Madencilerin grevi hükümetin düşmesine neden oldu. Liderler ve kamuoyu yorumcuları toplumsal bölünme tehlikesinden bahsetmeye başladı. Birleşik Krallık'ın AET'de kalıp kalmaması sorunu Haziran 1975'te anayasal açıdan devrimci sayılabilecek araç olan halkoyuna sunulmuştu. Bu olay bile sınıf çıkarları açısından ele alındı. Referandum sonucunun açık biçimde üyeliğin devamından yana olmasına çoğu politikacı bile şaşırdı. Bu olay belki yaklaşık on yıldan beri, halkın görüşlerini kendilerini sözcü olarak gören kişiler tarafından aslında doğru yansıtılmadığının ilk işaretiydi. Aynı zamanda da tecrit siyasetini yeniden oluşturmaya çalışanların tercihlerinin kaçınılmaz biçimde de sonuna işaret eden bir dönüm noktasıydı.”

Brexit kararının iç dinamiklerinin analizini yaparken referandumdan bir sene önceki 7 Mayıs 2015 Birleşik Krallık genel seçimlerini incelememiz gerekir. Muhafazakâr Parti liderliğindeki Cameron ya-

pılan tahminlerin tam tersi bir sonuçla tek başına çoğunlukla hükümet kurmaya yetecek sandalye sayısına ulaşmıştı. Birleşik Krallığın siyasi ve ekonomik geleceğini büyük değişimlere uğratan bu seçim sonucu için Nick Robinson; “Thatcher’in düşüşü ya da Blair’in seçim galibiyetinden bu yana bunun gibi moment yaşanmadı” (Hürriyet Gazetesi 2015) yorumunu yapmıştır.

Tablo 3.1. 2015 Birleşik Krallık Genel Seçim Sonuçları

2015 Birleşik Krallık Genel Seçimleri			
	Sandalye sayısı	Oy Oranı (%)	Oy Sayısı
Muhafazakar Parti	331	36,9	11.334.920
İşçi Partisi	232	30,4	9.347.326
İskoç Ulusal Partisi	56	4,7	1.454.436
Liberal Demokrat Parti	8	7,9	2.415.888
UKİP	1	12,6	3.881.129

Kaynak: BBC, 2015b. Election 2015, <http://www.bbc.com/news/election/2015/results> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Seçim sonuçları, muhalefet partiler için büyük bir hezimet olarak yansıdı. Seçimden önce hükümet ortağı Liberal Demokratların sandalye sayısı 57’den 8’ düşmüştür. İşçi Partisi, Muhafazakâr Parti’nin 2 milyon oy gerisinde kalmıştır. 2014 yılı Avrupa Parlamento seçimlerinde beklenmeyen büyük bir başarı gösteren UKİP ise oylarını %12,6’sını almasına rağmen sadece bir sandalye’ye sahip olabilmıştır. 2015 seçiminde Muhafazakâr Parti’den sonra en büyük çıkışı yapan SNP İskoçya için ayrılan 59 sandalyeden 56’sını alarak Parlamento’da güçlü ve etkili söz sahibi olma gücünü kazanmış ayrıca İskoçya’da İşçi Parti’nin temsil gücünü silmiştir (Kutlay 2015, s.22).

Birleşik Krallık’taki ‘dar bölge’ seçim sistemin farkı, ‘nispi temsiliyet’ esasına dayalı seçim sistemlerle kıyaslandığında eğer nispi temsiliyet sistemi geçerli olmuş olsaydı söz konusu mevuttaki oy

oranları ile Muhafazakâr Parti 256, İşçi Partisi 200, UKIP 85, Liberal Demokrat Parti 50, SNP 2 ve Yeşiller 20 sandalye kazanmış olacaktı (BBC, 2015).

Seçim sonucu ana muhalefetteki İşçi Partisi lideri ve aynı zamanda seçim öncesi koalisyon ortağı ve Başbakan yardımcısı Ed Miliband, Nick Clegg ve seçimde oy oranını ciddi oranda artıran ama yukarıda da değindiğiniz dar bölge seçim sisteminden dolayı kendisi seçilemeyen UKIP lideri Nigel Farage⁸⁵ olmak üzere üç muhalefet lideri istifa etmiştir.

Kutluay (2015, s.23), Cameron'un 2015 genel seçimlerinde ki başarısının arka planını ve sonrasında merkez seçmenin iktisadi beklentilerini nasıl sağlaya bileceği konusundaki öngörüsünün yer aldığı analizinde şunları belirtmiştir:

“Cameron hükümeti ekonomik büyümeyi sağlayabilmek ve Euro krizinin etkisini sürdürdüğü politik ekonomi ikileminde İngiltere’yi dışsal şoklardan emin kılabilmek için ‘kemer sıkma’ politikaları devam edecek. Cameron, 2010- 2014 arasındaki ekonomi yönetimi konusunda güven vermeyi başardı. Zira İngiltere 2008 krizinden bu yana muadili AB üyesi ülkelerinden daha hızlı büyüdü. Diğer taraftan İşçi Partisi, ekonomi konusunda İngiliz halkını ikna etmekte başarılı olmadı Andrew Gamble’ın vurguladığı gibi 2008 krizi sonrasında ‘yeni işçi Partisi’ ve ‘üçüncü yol’ politikalarını terk eden Ed Miliband, finans temelli neoliberal büyüme döneminde geleneksel sol paradigmanın yeniden hâkim kılınabileceğini düşündü. Ancak bu politika tercihi, İşkoç oylarının SNP’ye kaymasını engelleyemedi zira İşkoç seçmenler Miliband’ın ‘gereğinden fazla sol’ eğilimli bulduğu anlaşıyor.”

85. Nigel Farage, UKIP parti yüksek kurulunun istifasını kabul etmemesi gerekçe göstererek partideki liderliğine devam ederek referanduma kadar AB üyeliği karşıtlığı ve aşırı sağcı popülist söylemlerini sürdürmüş referandum sonrası görevinden istifa etmiştir (Onedio Medya 2016).

Kemer sıkma politikası'nın katı bir şekilde uygulandığı güney Avrupa'da siyasi istikrar etkilerken yansıması olarak da gelir eşitsizliğin genişlemesi, uluslararası sistemde güç kaybı ve yapılamayan yatırımların gelecek nesillere etkilediği gözlenmektedir. Eric Jones (2016, s.15-16), Avrupa'da özellikle İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerde kemer sıkma politikaların karşılığının siyasete yansıması konusundaki analizinde şu yorumu yapmaktadır:

“İngiltere örneği ise tüm bu örneklerden daha kafa karıştırıcı. David Cameron'un liderliğini yaptığı Muhafazakâr Parti, kemer sıkma politikaları konusunda hiç şüpheye yer bırakmayacak derecede açıktı. Mali disiplini önceleyen Cameron hükümetine, yakın müttefikleri ve IMF'den gelen kimi eleştiriler mali canlandırma politikalarına daha fazla önem vermesi yönündeydi. Bunun aksine, Muhafazakâr vekiller, hükümet politikalarının yeterince sıkı olmadığından şikâyet ediyorlardı. Bu yaşananlar seçmen üzerindeki etkisi ise tüm beklentilerin aksi istikamette oldu. Cameron, Mayıs 2015'te İşçi Partisi'ne büyük bir hezimet yaşatarak açık bir zafer kazandı. Ardından İşçi Partisi, sağlam bir solcu olan Jeremy Corby'i partinin yeni lideri seçerek yaşanan hezimetin yaralarını sarmaya çalıştı. Corby'in kemer sıkma politikalarına yönelik karşı çıkışları, diğer sol eğilimli itirazlar ile beraber değerlendirildiğinde, Cameron'a karşı muhalefet yeniden canlandırmak şöyle dursun, İşçi Partisi'nin siyasi bir yalnızlığa itilmesi tehdidini ortaya çıkardı.”

Jones diğer bir önemli tespitinde ise Cameron'a yönelen asıl tehdidin kemer sıkma politikalarına yönelen muhalefetin değil, parlamentoda ani reaksiyon veren kabinesi ve muhafazakâr milletvekillerinin yanında Avrupa ile ülkelerinin ilişkilerini yeniden gözden geçirilmesi konusunda baskı yapan aşırı sağcı UKIP olduğunun yorumunu yapmaktadır (Jones 2016, s.16).

3.1. 2008 Ekonomik Krizin Dinamikleri

Birleşik Krallığın 2005 ile 2012 yılları arası ekonomisi analiz edildiğinde Tablo 3.2’de de görüldüğü üzere, 2008 ekonomi krizden başarılı çıktığı görülmektedir.

Tablo 3.2. Birleşik Krallığın kriz öncesi ve sonrası ekonomik göstergesi

Yıl	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Ekonomik Göstergeler						
GSYİH (milyon avro)	1.846.607,0	1.809.578,0	1.573.465,1	1.709.606,7	1.746.587,1	1.901.001,4
Kişi başı GSYİH (avro)	30.700	31.700	30.200	30.500	30.600	30.400
GSYİH artışı (yüzde)	2,8	-1,0	-4,0	1,8	1,0	0,3
Maastricht Kriterleri						
Kamu borcu / GSYİH (yüzde)	42,2	52,7	67,8	79,4	85,5	90,0
Bütçe dengesi / GSYİH (yüzde)	-3,4	-5,1	-11,5	-10,2	-7,8	-6,3
Uzun Vadeli faiz oranı (yüzde)	4,46	4,50	-3,36	3,36	2,87	1,74
Enflasyon oranı (yüzde)	2,1	3,6	2,2	3,3	4,5	2,8
Ödemeler Dengesi						
Cari işlemler dengesi / GSYİH (yüzde)	-2,6	-1,3	-1,4	-3,3	-1,4	-3,7
İş Gücü Piyasası						
İstihdam oranı (yüzde)	75,2	75,2	73,9	73,6	73,6	74,2
İşsizlik oranı (yüzde)	4,8	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9
Kadın işsizlik oranı (yüzde)	4,3	5,1	6,4	6,8	7,3	7,4
Genç (25 yaş altı) işsizlik oranı (yüzde)	12,8	15,0	19,1	19,6	21,1	21,0
Rekabet Gücü						
Ar-Ge harcamaları / GSYİH (yüzde)	1,72	1,78	1,85	1,8	1,77	-

Kaynak: Özsoz, M., (ed.), (2013). Kriz sözlüğü, İstanbul: İktisadi ve Kalkınma Vakfı, s.225.

Fakat bu görünen imaj dikkatli irdelendiğinde başka bir boyutla karşılaşılmaktadır. Zira zor durumda olan orta gelirli halkın yanı sıra ülke zenginliğini elinde tutan bir azınlık söz konusudur. Yakın zamanda yayınlanan rakamlar daha fazla insanın ailelerini geçindirmek için gıda bankalarına yönlendiği görülmektedir (Gill 2015, Akt. Ertuğral 2016).

Tablo 3.3. Birleşik Krallık (2005-2013) Ekonomik Göstergesi

Yıl	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Ekonomik göstergeler</i>							
GSYİH (milyon avro)	1.867.129	1.836.126	1.590.858	1.731.809	1.770.910	1.921.906	1.899.098
Kişi başı GSYİH (avro)	27.300	30.900	28.200	30.200	31.400	32.200	32.700
GSYİH artışı (%)	3,2	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,3	1,7
<i>Maastricht kriterleri</i>							
Kamu borcu/GSYİH (%)	41,5	51,6	65,9	76,4	81,9	85,8	87,2
Bütçe dengesi/GSYİH (%)	-3,5	-5,1	-10,8	-9,6	-7,6	-8,3	-5,8
Uzun vadeli faiz oranı (%)	4,46	4,5	3,36	3,36	2,87	1,74	2,03
Enflasyon oranı (%)	2,1	3,6	2,2	3,3	4,5	2,8	2,6
<i>Ödemeler Dengesi</i>							
Cari işlemler dengesi/GSYİH (%)	-2,5	-0,8	-1,2	-3	-1,3	-3,8	-4,4
<i>İşgücü piyasası</i>							
İstihdam oranı (%)	68,5	68,8	68,2	67,9	67,9	68,4	69,4
İşsizlik oranı (%)	4,8	5,6	7,5	7,8	8,1	7,9	7,6
Kadın işsizlik oranı (%)	4,3	5,1	6,4	6,9	7,4	7,4	7,1
Genç (25 yaş altı) işsizlik oranı (%)	12,8	15	19,1	19,8	21,3	21,2	20,7

Kaynak: İKV, 2016. ‘İngiltere; Olmak ya da olmamak: AB Üyeliği, [http://esozluk.ikv.org.tr/images/files/Ingiltere\(1\).pdf](http://esozluk.ikv.org.tr/images/files/Ingiltere(1).pdf) [Erişim Tarihi: 17 Aralık 2016].

AB'nin eski kurucu üyesi ve güçlü ekonomilerinden biri olan Birleşik Krallık, gelişmiş finans sektörü sebebiyle küresel krizin etkilerini güçlü bir şekilde hissetmiştir. Küresel ekonomideki yavaşlama, Tablo 3.2'de de görüldüğü üzere Birleşik Krallık ekonomisinde 2008'in ikinci yarısında durgunluğa yol açmıştır. Söz konusu bu durum hükümeti ekonominin canlandırılması ve piyasaların istikrara kavuşturulması amacıyla bir dizi önlem almaya sevk etmiştir.⁸⁶

Ekonomik istikrarsızlık ekonomik milliyetçilik ve belki de siyasi milliyetçiliği arttıracak potansiyele, dolayısıyla bir çatışma yaratacak potansiyele sahiptir (Holmes 2012, s.20). Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron, küresel finans krizinin başlamasından altı yıl sonra küresel ekonomide bir kez daha kırmızı ikaz ışıklarının yandığı uyarısında bulunmuştur. The Guardian gazetesi için kaleme alan Cameron yazısında, "Küresel ekonominin ekranında bir kez daha kırmızı ikaz ışıkları yanıyor" değerlendirmesini yapmıştır. Cameron, İngiliz ekonomisinin olumlu seyretmesine rağmen, küresel gelişmelerin İngiltere'deki ekonomik toparlanma için de risk oluşturduğunu vurgulayarak, Euro Bölgesi'ndeki yavaşlamanın etkilerinin şimdiden imalat ve ihracatta görüldüğünü dikkatleri çekmektedir (Wintour 2014).

AB'yi, ülkelerinin egemen gücünü tehdit eden bir süper güç olarak gören, ekonomik ve siyasi bir güç olarak AB'nin dışında kalan ve AB üyeliğine ya da AB ile daha sıkı bir bütünleşmeye karşı duran Avrupa karşıtları, Birleşik Krallık iktidarda bulunan hükümetini de bu konuda ikiye bölmüştür. Muhafazakâr kanattan çıkan AB karşıtlığı, Cameron'a da bu yönde baskı yapılmaktaydı. Bu konuda daha ılımlı

86. Söz konusu önlemlerin başında, bankacılık sisteminin bir bölümünün millileştirerek, geçici olarak vergilerin indirilmesi, kamu sektörü borçlanma kurallarının askıya alınması ve kamu harcamalarının ana projelere yönlendirilmesi gelmektedir. Kamu borcu ve kamu harcamalarının artması üzerine, 2010 yılında, eski Başbakan Cameron başkanlığındaki koalisyon hükümeti, bütçe açığının 2010 yılında yüzde 10,2'den 2015'te yüzde 1'e indirilmesi için beş yıllık kemer sıkma programı uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Kamu harcamalarındaki artış ve vergi gelirlerinde azalma nedeniyle, Birleşik Krallık kamu borcunun GSYİH'ye oranı artarak 2012 yılında yüzde 90 seviyesine ulaşmıştır (Özsöz 2013, s.224).

davranan Cameron, iki yıl öncesinde 2013 Ocak ayında yaptığı bir konuşmasında Birleşik Krallık'ın AB'deki rolünü yeniden tartışmaya açacaklarını belirtmiştir. Aslında Cameron, AB'de reformlar gerçekleştirildikten sonra Birleşik Krallık'ın AB üyeliği için referanduma gidilmesinden yana bir tutum sergilemektedir. AB karşıtları ise bir an önce referanduma gidilmesini istemektedir. Nisan 2013 tarihinde, 500'e yakın Birleşik Krallık iş dünyası temsilcisi, AB ile daha gevşek bir ilişkinin İngiltere ekonomisine fayda sağlayacağını söyleyerek, Cameron'un yeniden müzakere planlarına destek vermiştir. Diğer bir kesim ise referandum planlarının bir belirsizlik ortamı yarattığını ve yatırımları caydıracağını belirtmişlerdir (Özsöz 2013, s.224).

Birleşik Krallık tarafından AB bütçesine yapılan ekonomik katkının, AB üyeliğinden sağlanan gelirden daha fazla olması (2009 yılında fark Gayrı Safi Millî Hâsıla'nın yüzde 0,12'si kadar) ülkedeki AB karşıtlığını tetiklemektedir. Özellikle hizmet ticaretine yoğunlaşıp mal ticareti konusunda ithalatı tercih eden Birleşik Krallık'ta, AB'yi etkileyen ekonomik krizi aynı ölçüde hissetmek pek mümkün değildir. Ticaretinin yaklaşık yüzde 90'ını hizmetlerin oluşturduğu Birleşik Krallık, kıta Avrupası'nın düştüğü aşırı kamu harcamaları ve yüksek borç stokları tutma hatasına düşmemiş ve krizden daha az hasarla çıkmıştır. Hasar nispeten küçük olsa da, küresel bankacılık sisteminin iç içe geçtiği bir ekonomik sistemde bu hasar dahi görmezden gelinemeyecek ölçüde önemli etkilere yol açmış durumdadır. Konut fiyatlarındaki artış özellikle son birkaç yılda belirginleşmiş ve zarar vermeye başlayan bu durum, Birleşik Krallık vatandaşları tarafından, Kıta Avrupası'nın hatası ve yanlış uygulamalarının bedeli olarak algılanmıştır (Sungur 2013, s.3).

2008 yılından beri yaşanan ekonomik krizin Avrupa'da sürmesi ve işsizlik oranlarının (özellikle genç işsizliği) birçok Avrupa ülkesinde beklenmedik yüksek seviyelere gelmesi aşırı sağ yükselişin en önemli nedeni olarak gözükmektedir (Örmeci 2013). UKIP ayrıca genel seçim oy eğilimi anketlerinde uzun süre, Birleşik Krallık'ta en fazla destek alan ilk üç siyasi parti arasında bulunmaktadır. İşçi Par-

tisi ve Muhafazakâr Parti'den sonra üçüncü sırada yer almaktaydı. UKIP'e destek yüzde 12 ile 19 arasında değişmekteydi. Dolayısıyla UKIP'in, 7 Mayıs 2015'te yapılacak genel seçim sonucu İngiliz Parlamentosu'ndaki milletvekili sayısını artırmasına kesin gözüyle bakılmaktaydı (Aral 2014). Nigel Farage başkanlığındaki Birleşik Krallık Bağımsız Partisi (UKIP) 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde partisinin ciddi oy potansiyelini yükselmesiyle yerleşik Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi seçimlerde yer değiştirmiş ve UKIP birinci sıraya oturmuştur (Atıkkın 2014, s.15). Başbakan Cameron hem kendi partisindeki AB karşıtı kanat, hem de AB karşıtı (UKIP)'in yükselişinin baskısı altında Mayıs 2015 genel seçimlerine kadar AB karşıtlığını Muhafazakâr Parti tabanını korumak ve seçimleri kazanmak adına gündem de tutmaya devam etmeye çalışmıştır.

İktidardaki Muhafazakâr Parti içinde, AB üyeliğinin 2015'teki seçimlerden önce referanduma sunulmasını isteyenlerin sayısı da hızla artmaktaydı. Başbakan Cameron'un kabinesinden iki bakan, yaptıkları açıklamalarda, İngiltere'nin AB üyeliğinden ayrılmasının referanduma sunulması halinde 'evet' oyu vereceklerini belirtmişler ve bu gelişmelerle birlikte 'İngiltere, AB'den çıkacak mı?' tartışmaları da büyümeye başlamıştı (Özsöz 2013, s.224).

Ekonomik krizlerin yaşanmasında görülen sıklık ile birlikte işsizlik sorununun büyümesinde kaygı duyan Avrupa Toplumun azımsanmayacak bir bölümü, yabancıların varlığını ekonomik ve mali sorunları derinleştiren bir unsur olarak göstermekte ve sosyo-ekonomik dışlayıcılığı en önemli kanıtı olarak görülmekte.

Başbakan Cameron 2015 Mayıs ayında yapılacak seçimleri kazanması halinde, göçmenlik yasasını tekrar düzenleyeceklerini, böylece artan göç rakamlarını azaltmayı hedeflediklerini belirten planı kamuoyu ile paylaşmış ve söz konusu tartışmaları da derinleştirmiştir İngiliz başbakanın planları arasında, serbest dolaşım hakkına sahip AB vatandaşlarının İngiltere'ye yerleşmesinin zorlaştırılması da bulunuyor. Cameron konu ile ilgili konuşmasında; "Bizim refah sistemimiz çalışkan İngiliz

vergi mükelleflerinin katkılarıyla oluşan ulusal kulüp gibi olmalıdır. Nesilden nesle, insanlar olması gerekeni yapıyor, sisteme katkıda bulunuyor. Göçmenlerin birden ortaya çıkıp tüm haklara sahip olmasını doğru bulmuyoruz. Bu nedenle bu konudaki reformun ne demek olduğunu açıkça anlatalım. AB'den gelen göçmenler ülkeye gelmeden önce iş bulmak zorunda. Bulamadıkları takdirde onların geçimini İngiliz vergi mükellefleri karşılamayacak. İş buldukları takdirde en az 4 yılı doldurmadan devlet yardımına ve barınma yardımına hak kazanamayacaklar. Radikal bir değişiklik olduğunu kabul ediyoruz ama aynı zamanda bunlar adil ve mantıklı değişiklikler. Refah sistemindeki bu reformun AB ile olan müzakerelerin mutlak bir maddesi olduğunu İngiliz halkının bilmesi gerekiyor.” (Nardelli 2014).

3. 2. Aşırı Sağ Parti (UKIP) Popülist Söylemleri ve Güçlenmesi

Birleşik Krallıkta sağ radikalizmin, kökleri 19. yüzyıl sonuna kadar dayana uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen, seçim partileri bakımından son derece düşük bir performans sergilediği görülmektedir. Ayrıca, yabancı karşıtlığını ve ırkçı şiddetin yaygınlaştığı ilk Avrupa ülkelerinden biri olmasına rağmen, Birleşik Krallıkta, radikal sağın seçim partilerin belirgin bir biçimde sönük kaldığı görülmektedir (Vural 2005, s.35-36).

Eatwell'e (1998, Akt. Vural 2005, ss.36-37) göre, aşırı sağ partilerin başarısızlığı, Birleşik Krallığın fazlasıyla hoşgörülü ya da politik aşırılığı kapalı bir toplum oldukları yönündeki miti destekliyor görünüyor olsada büyük ölçüde, örgütlerin liderlerin ve stratejilerin yetersizliğiden kaynaklanmaktadır. Eatwell, milliyetçiliğin, yabancı düşmanlığının hatta ırkçılığın siyasi kültüre oldukça yaygın olarak etki ettiği Birleşik Krallığın dışlayıcı kimlik siyasetinde Muhafazakârlar tarafından temsil edildiğini işaret eder: Küçük partilerin ulusal düzeyde güç kazanmasına zorlaştıran seçim ve parti sistemi, radikal sağ oyların merkez sağda toplanmasına neden olmaktadır.

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve Kasım 1993'te yürürlüğe

giren Maastricht Antlaşması sonrası siyasal bütünleşmenin hız kazandığı süreçte, “Almanya ve Fransa lokomotif” bir rol oynarken, Birleşik Krallık’ın ‘fren’ rolü daha da belirginleşmiştir (Dedeoğlu 1996, s.128).

Bu dönemin yansıması olarak, İngiltere’de Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (United Kingdom Independence Party) AB’den çekilmesi için kampanya yürütmek amacıyla 1993 yılında kurulmuştur. UKIP’i “en eski, en önemli ve seçim başarısı en fazla olan AB karşıtı partilerden biri” olarak göstermek mümkündür (Aras 2013, s.133).

Aşırı sağ partiler Birleşik Krallık siyaset sahnesinde varlık gösterememişlerdir. Fakat Avrupa popülizmi farklı bir konuda gündeme gelmiştir. UKIP, Birleşik Krallık’ta yükselen AB karşıtlığını, göçmenlere karşı tepkiyi ve ekonomik krizin oluşturduğu endişeleri kullanmıştır. Hem Muhafazakâr Partinin hem de İşçi Partisi’nin seçmenini hedef almıştır. UKIP, Birleşik Krallık’ın kuzeyinde imalat sanayinin çoktugü bölgelerde İşçi Partisinin seçmenini ikna etmeye çalışmıştır. Bu bölgede yapılan ara seçimlerde İşçi Partisi’nin seçmeninden destek görüştür. Güneyde ise geleneksel Muhafazakâr Parti’ye oy veren seçmene yönelmiştir. UKIP yerel seçimlerde varlığını ispatlamaya başlamış ve düzenli partilere ciddi rakip olarak ağırlığını hissettirmiştir (Atikkan 2014, s.138-139).

1993 yılında, Maastricht Antlaşması’na ilişkin tartışmaların yoğunluk kazandığı ve Avrupa Şüpheliği’ nin güçlendiğı bir döne olması itibariyle, kurucu ve ilk lider olan (1993-1997) Alan Sked tarafından kurulan partinin temel faaliyeti, Maastricht Antlaşması’nın onaylanmasına karşı kampanya yürütmek olmuştur. UKIP, Birleşik Krallık halkının Brüksel’deki seçilmemiş bürokratlardan oluşan bir yapı tarafından yönetilmesine karşı çıkmaktadır (ukip 2015). UKIP; AB hukukun Birleşik Krallık’ın hukuk yapısının yerini alacağı, AB’nin Birleşik Krallık’ı bölgelere ayırarak parçalayacağı, Europol gibi oluşumların AB’nin totaliter yönünü gösterdiği, AB fikrinin eleştirilemez olduğı düşüncesiyle büyüyen çocukların

beyinlerinin yıkandığı şeklindeki açıklamaları UKIP'in AB'ye bakış açısını göstermektedir (Aras 2014, ss.133-134).

Birleşik Krallık'da aşırı sağ partilerin, seçmen potansiyeline rağmen yakın zamana kadar gelişmemesi siyaset biliminde "İngiliz istisnası" olarak tanımlanmaktaydı. Kısaca İngiliz istisnası demokratik kurumların sağlamlığı, liberal gelenek, köklü bir kanun ve düzeni, merkez sağda Muhafazakâr Parti'nin gücü ve dar bölge çoğunluk esasına dayalı seçim sistemi olarak tanımlaya biliriz (Atikkan 2014, s.135).

İngiliz Parlamentosu'nun en üst kurumu olan Lordlar Kamarası'nın muhafazakâr kanadı üyesi ve eski başbakanlardan Thatcher ve Major'un danışmanı Lord Norman Blackwell aşırı sağ ve İngiltere konusunda bir söyleşide; "Birleşik Krallık'ta aşırı partiler hoşnutsuzluğu dile getiriyorlar. Fakat bir noktaya kadar etkili olabiliyorlar. İngiltere'de milliyetçilik rüzgârı 60-70'lerde esti ve çabuk terk edildi. İngiliz toplumu aşırı sağ partilere itibar etmez." (Atikkan 2014, s.136)

Thatcher aşırı partilerin toplumdaki hoşnutsuzluğunu başbakan olmadan önce ifade eden bir ifadesinde; "Yabancı bir kültürün istisnasından endişe duyanların Ulusal Cepheye (National Front) oy vermesini anlıyorum." sözleriyle Thatcher ırkçı geçmişi olan Ulusal Cephe'yi meşrulaştırmış, aşırı sağ oylara da Muhafazakâr Parti'nin adres göstermiştir (Atikkan 2014, s.136).

Yukarıda değindiğimiz söz konusu İngiliz istisnası Mayıs 2015'teki seçimlerinde aşırı sağ parti UKIP üzerinde etkisini göstermiştir. Zira UKIP, 4 milyona erişen oy almasına karşın bir milletvekili hakkı kazana bilmiştir. İskoçya Ulusal Parti SNP'nin UKIP'in yaklaşıp yarısı oy alarak 56 milletvekili kazanması UKIP'in eski lideri Nigel Farage'a karşı olumsuz bakanlar arasında dahi ülkenin seçim sisteminin adilliği ile ilgili tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir. Böylece bir nevi İngiliz istisnası tanımında da bahsedilen dar bölge çoğunluk esasına dayalı seçim sistemi aslında aşırı sağ'ın yükselişini bir bakıma frenlemiş olmaktadır (Dağlı 2015).

3. 3. Brexit Kararının Avrupa Birliği'nin Geleceğine Etkileri

Birleşik Krallığın Brexit kararıyla başlayan ayrılma süreci konusunda sağlıklı bir analiz yapabilmek için bilinmesi gereken ilk ögele-
rin başında AB'den ayrılma koşulları gelmektedir. Avrupa Birliği
müktesabatında, Lizbon Antlaşması'nda yer alan üye devletlerin
ayrılmak istediğinde uygulanacak hükmün yer aldığı 50. Madde'ye
(ABGS 2011, s.30, Ek-1) istinaden Birleşik Krallık resmen başvuru
yapması gerekmektedir.

Söz konusu bu başvurudan sonra Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık
“ayrılma anlaşması” yapabilmek için müzakereleri başlatabilecektir.
İki yıla kadar sürebilecek söz konusu bu müzakereler için ek süre
gerekip gerekmediğine konusunda diğer 27 Avrupa Birliği ülkesi oy
birliği ile mutabık olması'da gerekmektedir (Eralp 2016, s.2).

Haziran 2016 referandumunun ardından AB'nin asil kurucu üye
devletlerin liderleri Brüksel'de Almanya Başbakanı Angele Merkel,
Fransa Cumhurbaşkanı Francois Hollande ve (12 Aralık 2016 ta-
rihinde istifa etmiştir) eski İtalya Başbakanı Matteo Renzi ile AB
liderler zirvesinde bir araya gelerek Birleşik Krallık'taki referandu-
munun ardından nasıl ortak bir tavır alınacağı konusunda ortak bir
strateji belirlemeye çalıştılar. Üç liderin ortak karar sonucunda en
kısa zamanda Londra'nın 50. maddeyi devreye sokulması yönünde
ortak karar alındı (Dalaman 2016).

Mahfi Eğilmez, Brexit kararı'nın kısa dönemde yansıması beklenen
siyasi ve ekonomik gelişmelerden daha çok orta ve uzun vadede
değerlendirmesi gerektiğinin önemini vurgulayan analizinde aşağı-
daki her iki tabloda da (Tablo 3.4 ve Tablo 3.5) görüldüğü üzere
Türkiye'yi de içine alan siyasal, sosyal, kültürel, hukuksal, ve ekono-
mik alana kadar genişleyen bir öngörü sunmakadır (Eğilmez 2016):

Tablo 3.4. Brexit Sonrası Siyasal Alanda Olası Orta-Uzun Vadede Etkileri

Siyasal Alan	Olası Etkiler
Birleşik Krallık	İskoçya'nın, Avrupa Birliği'ne katılmak üzere Birleşik Krallık'tan ayrılması gündeme gelebilir. Bir süre sonra İskoçya'da bir referandum olabilir.
Avrupa Birliği	Birleşik Krallığın ayrılması AB'nin geleceğine ciddi bir tehdit oluşturuyor. Başka ülkelerde benzer eğilimler giderek güçlenebilir.
Türkiye	İç siyasete dönük son açıklamalar dışında Birleşik Krallık, Türkiye'nin AB'ye katılımı konusunda önemli bir destek veriyordu. Bu desteğin kaybolması Türkiye için ciddi bir kayıp olabilir.

Kaynak: Eğilmez, M., 2016. 'Brexit'ten Sonra' Kendimce Yazılar (Blog), 24 Haziran 2016, <http://www.mahfiegilmez.com/2016/06/brexitten-sonra.html> [Erişim Tarihi: 21 Aralık 2016].

*Tablo 3.5. Brexit Sonrası Ekonomik Alanda Olası Orta-Uzun Vade-
de Etkileri*

Ekonomik ve Finansal Alan	Olası Etkiler
Birleşik Krallık Ekonomisi	Brexit, Birleşik Krallık ekonomisini en azından orta dönemde olumsuz etkileyecektir. Bunun içinde kredi notu düşmesi de var. Pound Sterlin bir süre zayıf kalmaya devam eder. Birleşik Krallığın toparlanma süresi İskoçya'nın ayrılıp ayrılmayacağına ve siyasetin nasıl şekilleneceğine bağlı olarak değişecektir.
Avrupa Birliği	Avrupa Birliği bir süre Birleşik Krallığın ayrılışının etkisiyle sıkıntılar yaşayacaktır.
Türkiye	Sermaye girişi azalabilir ve bunun sonucunda kurlar ve faizler yükselebilir.
ABD	Birleşik Krallığa desteğini artırabilir ve ikili ekonomik ilişkiler en üst düzeye çıkabilir.
Dünya Merkez Bankaları	Bütün dünyada merkez bankaları piyasalardaki reaksiyonlar yatışınca kadar piyasalara müdahale edeceklerdir.
AMB	Ek parasal genişleme ve faiz indirimine gidebilir.
Fed	Bu yıl faiz artırımını yapmaması kesinleşmiş gibi görünüyor.
TCMB	Kur yükselirse piyasalara müdahale edebilir.

Kaynak: Eğilmez, M., 2016. 'Brexit'ten Sonra' Kendimce Yazılar (Blog), 24 Haziran 2016, <http://www.mahfiegilmez.com/2016/06/brexit-ten-sonra.html> [Erişim Tarihi: 21 Aralık 2016].

Alman İktisatçı ve hükümete raporları ile tavsiyelerde bulunarak danışmanlık yapan ‘Ekonomik Uzmanlar Konseyi’ başkanı Christoph Matthias Schmidt, Alman başbakanı Merkel’e sundukları raporda Birleşik Krallık’ın AB’den çıkmasını engellemesi konusunda tavsiyede bulunarak kısa vadede olmasa da uzun vadede Alman ekonomisine ciddi zarar vereceği konusunda dikkate değer yorumunda (Euronew 2016b) şunları belirtmiştir:

“Brexit ile yaşanacak gerçek sorunlar ekonomiden ziyade siyasi alanda hissedilecek. Lakin genel kanımız, Brexit sanki hiç olmamış gibi İngiltere’nin Birlikten çıkmasını engellemek için mücadeleye etmeye değer.”

Alman Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılması konusunda yaptığı açıklamasında; “Bu süreç arafta bırılmaması için mümkün olan en kısa sürede başlamalı” yorumuna karşılık Merkel, Londra hükümeti’nin AB üyeliğinden çıkışı için aceleden yana olmadığını ifade ederek; “Evet, sonsuza kadar sürmemeli doğru ama, özellikle kısa zamanda gerçekleşmesi içinde uğraşmayacağım” (BBC 2016b) ifadesi ile Almanya’nın izleyeceği politikasını netleştirmiştir.

Birleşik Krallık Başbakanı May, Avrupa Birliği ile resmi müzakerelerin başlangıç tarihi olarak Mart 2017 ayı sonuna kadar olacağını ilan etmiş (DW 2016) olmasına rağmen Birleşik Krallık Muhafazkar Parti lideri May’in ve kabinesinin Brexit için ciddi bir yol haritasının olmadığı İngiliz basınında ve kamuoyunda tartışılmaktadır (Elgot ve Rankin 2016). Söz konusu siyasi tartışmaların yanında ekonomi sahasında da ciddi ikazlar ve itirazlar İngiliz kamuoyunda artarak devam etmektedir. Avrupa Merkez Bankası başkanı Mario Draghi; “Euro bölgesinden ziyade İngiltere’nin canı Brexit’ten ötürü daha çok yanacaktır.” yorumunda bulunurken Brexit’in ekonomik cephesinde ne olacağını tam bir netlikle kestirmenin zorluğunu da işaret etmektedir (Brunsden ve Khan 2016).

4. AB REFERANDUMU SONRASI İSKOÇYA'NIN BAĞIMSIZLIK ARAYIŞLARI

4. 1. İskoçya Bağımsızlık Referandumu (2014)

Avrupa kamuoyunda kayda değer etki yaratan İskoç bağımsızlık kampanyası 18 Eylül 2014 tarihinde gerçekleştirilen referandumda bağımsızlık karşıtlarının kazanmasıyla yeni bir sürece girmiştir. İskoçya rbaımsızlık referanduma katılım oranı yüksek olurken ve kayıtlı İskoç seçmenlerin yüzde 84'ü, yani 3 milyon 619 bin 915'i sandık başına giderek 32 bölgedeki 2 milyon bin 926 seçmen Birleşik Krallık ile birlikten yana, 1 milyon 617 bin 989 seçmen ise ayrılıktan yana oy vermiştir (Bloomberg 2014). İskoçya referandumu ile birlikte her ne kadar bağımsızlık taraftarları kaybetmiş olsa da, oy oranları konunun Büyük Britanya'da ayrılmanın ötesinde İskoçya'ya yönelik merkezi, Londra siyasetinin değişmesine dönük olduğunu göstermiştir (Mercan 2014, s.7). İskoçya'nın bağımsızlık referandumundan çıkan "hayır", aksi durumda oluşacak siyasi ve ekonomik belirsizlikler nedeniyle hem adaya hem de Avrupa Birliği'ne, NATO dâhil Birleşik Krallık'ın üye olduğu uluslararası örgütlere yönelik riskleri de ortadan kaldırmıştır (Yiğit 2014, s.12).

Britanya'nın Avrupa Topluluğu'na üye olması gündeme geldiğinde hem Galler'de hem de İskoçya'da kamuoyu ve elit kesim üyeliğe karşı son derece şiddetli tavırlar takınmışlardır. Milliyetçilere göre Brüksel kendilerine Londra'dan da uzak bir yerdi. Ancak Eski Başbakan Margaret Thatcher'ın güçlü anti-Avrupa söylemi bu bölgelerdeki düşüncenin sorgulanmasına ve değişmesine yol açmıştır (Şahin 2000, s.154). İskoçya'nın bağımsızlık referandumunda "hayır" cevabını çoğunlukta olması hakkında uzmanlar İskoçya'da bağımsızlık yolunda artan 'ekonomi' vurguya işaret etmekte. Uluslararası finans uzmanları, İskoçya'nın bağımsızlığının yaratabileceği ekonomik belirsizliklerin, halkın referandumda "hayır" oyu vermesinde en önemli neden olduğunu belirtmekte. Adam Smith Enstitüsü Araştırma Direktörü Sam Bowman, "İskoçya'da halkın evet demek için belirgin bir nedeni

yoktu. Belki halkın yüzde 40'ı zaten en baştan bağımsızlığa karşıydı. Zaman içerisinde buna mevcut ekonomik durumu korumak isteyen kararsızlar katıldı" yorumunu yapmıştır (Kurtaran 2014).

4. 2. İskoçya Ulusal Partisi (SNP)'nin Avrupa Birliği'ne Bakışı

1934'te kurulan İskoç Ulusal Partisi (SNP), seçimlerde parlamento'ya girmeyi başardıklarında İskoçya'nın bağımsızlığı yönünde politikalar izlemiştir. 1979'daki ilk referandum bunun bir örneği olarak görülebilir. Bununla birlikte başlangıçta merkezi bir yönetime tâbi olan bölge, yapılan referandumla İskoç halkının yüzde 74,3'ünün desteği ile 12 Mayıs 1999'da kendi parlamentosunu kurmuş ve yüzde 63,5'inin desteği ile bu parlamento vergileri değiştirebilme yetkisi kazanmıştır (Akçalı 2014).

Britanya'nın Avrupa Topluluğu'na üye olması gündeme geldiğinde hem Galler'de hem de İskoçya'da kamuoyu ve elit kesim üyeliğe karşı son derece şiddetli tavırlar takınmışlardır. Milliyetçilere göre Brüksel kendilerine Londra'dan da uzak bir yerdi. Ancak Eski Başbakan Margaret Thatcher'ın güçlü anti-Avrupa söylemi bu bölgelerdeki düşüncenin sorgulanmasına ve değişmesine yol açmıştır (Şahin 2000, s.154). İskoçya'da AB karşıtı herhangi bir tavır görülmemektedir. Tam tersine, ayrılma durumunda AB'nin üyesi olarak kalmak istediklerini ifade etmektedir (Akçalı 2014).

SNP içinde 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren Avrupa Birliği'ne yönelik politikalar üretilmeye başlanmıştır. Bu politikalardan bir tanesi "Avrupa'da bağımsız bir İskoçya" sloganı idi. Britanya 1973 yılında AT'ye üye olmuştu ve SNP'ye göre AB'nin bir parçası olarak İskoçya; bir taraftan Avrupa'nın merkezinde temsil imkânına kavuşurken, diğer bir yanda ise küçük bir devlet olmanın dezavantajlarından kurtulacaktı. Londra hükümetinin kendi adına girişimlerde bulunmasını beklemek yerine, Avrupa'da karar alma mekanizmasının bir parçası olacaktı (Gallagher 1991, s.14). Avrupa'da bağımsızlık, İskoçya'yı Avrupa düzeyinde temsil etme imkânına

kavuşurken Avrupa piyasalarına İskoç mallarının ulaşmasına imkân tanımaya devam edecekti. Böylelikle bu politikaları halkın desteklemesi sonucu 1980’li yılların ikinci yarısından sonra SNP’nin oyları yeniden artışlar gözükmeye başlamıştır (Şahin 2000, ss.163-164).

4. 3. İskoç Bağımsızlık Referandumunda ‘Hayır’ Çıkmasında AB’nin Rolü

Azınlıklar sorunu Avrupa’da iç güvenlik meselesi olma anlayışının sorgulanmaya başlamış olması hem de AB’nin kendi içerisinde siyasal bir yön tutma sürecinin yirmi yıla dayandırılması nedeniyle, birlik üyelerinin azınlıklar ya da dışlanmış gruplar hakkında ortak bir politikası bulunmamaktadır (Kurubaş 2004, s.113). İspanya, Almanya, İtalya, İngiltere gibi üye ülkelerin bazıları azınlık gruplarına akraba devletler (kin states) perspektifinden yaklaşp, birliğin aktif katılımını ve gruplara kolektif haklar talep ediyor olsalar da; Yunanistan, Fransa, Belçika ve Hollanda gibi diğer bir üye grubu, azınlıklar meselesinde bir iç mesele olarak yaklaşp ülkelerinin bütününe bozucu faaliyetleri engellemek odaklı politikaların yanında yer almaktadırlar (Taşdemir ve Saraçlı 2007, s.29). Bu durum, birliğin Kurucu Antlaşmasında (1992) ya da sonrasında Amsterdam (1997), Nice (2000) ve Lizbon (2007) gibi sözleşmelerde doğrudan bir ‘azınlık’ referansı yapılmamasına neden olmuştur. Berlin Siyaset bilimi uzmanı Prof. Herfried Münkler AB hakkında analizinde Avrupa’nın bir ulus-devlet olmadığını ifade ederek siyasi ve etnik çıkar gruplarının bulunduğunu önemini vurgulamaktadır. İnsanların Avrupa’ya duyduğu güvensizliğin çok derin olduğunu ifade eden Münkler Avrupa Parlamentosu seçimlerine düşük katılımın bunu gösterdiği de dikkat çekmektedir. İngiltere, Belçika, İtalya gibi diğer Avrupalı devletler üzerinde derin etkiler oluşturacaktır. Aynı şekilde, Doğu Avrupa ülkeleri arasında benzer ayrılıkçı hareketler yaşayan ülkeleri de etkileyecektir (Eyal 2013, s.10).

Avrupa Komisyonu eski Başkanı Barrosa, AB’ne üye herhangi bir

devletten ayrılan herhangi bir yeni bağımsız devletin AB’ni üyesi sayılmayacağını ve üye olmak için başvuru yapması gerektiğini belirtmiş; Avrupa Konseyi Başkanı Van Rompuy, ayrılıkçı hareketlerin yaşandığı İspanya’nın birleşik bir devlet olarak kalacağı yönündeki isteğini ifade etmiştir. Avrupa Komisyonu’nun yeni Başbakanı Jean-Claude Juncker’in “önümüzdeki beş yıl içinde Avrupa Birliği’ne yeni üye alınmayacaktır.” İfadesi de Juncker’in İskoçya’nın Birleşik Krallık’tan ayrılması durumunda, Birliğe üye olmak için en az beş yıl beklemesi gerektiği şeklinde, dolayısıyla İskoçlara bir uyarı olarak yorumlanmıştır (Kemp 2014). İskoçya’da her ne kadar AB’nin “ekonomik entegrasyonun” sağladığı avantajdan yararlanmak adına Birleşik Krallık içinde kalmak ağır basmış olsa da aynı “ekonomik bağımsızlık” vurgusu Birleşik Krallık’tan ayrılma düşüncesi gündemini korumaktadır.

İskoçya’nın sıklaşan bağımsızlık taleplerin arkasında, Britanya Adalarının kuzeyinde bulunan ve Kuzey Denizi olarak anılan bölgede 1969 yılında petrol ve doğal gaz yatakları bulunmasının da etkisi büyüktür. 1970’li yıllardaki petrol krizinin de etkisiyle bu alanlar işletilmeye başlanmıştır. Daha önce önemli ithalatçı olan Britanya, 1980 yılına gelindiğinde petrol ihraç eder hâlâ gelmiştir. Daha sonra buradan elde edilen doğal gaz ısıtmada kömürün yerine almıştır. Petrolün bulunması İskoç politikasını da etkilemiştir. Bu petrolün İskoçya’nın petrolü olduğu ve dolayısıyla ilk önce İskoçya’nın bundan faydalanması gerektiği öne sürüldü. Buna karşılık Londra hükümeti bu petrolden tüm ülkenin yararlanması gerektiği görüşünde idi (Şahin 2000, s.164). Londra’nın yükselen İskoç milliyetçiliğine karşı tutumu sadece yeni taviz politikaları olmuştur. Bu İskoç milliyetçiliğini yatıştırması yerine ve aksine güçlendirmiştir. İskoç milliyetçiliği Londra’nın verdiği her tavizden sonra bu tavizi yeterli görmeyerek yenisini istemiştir. Son referandum döneminde de Londra, İskoçya’da ekonomik refahı artırıcı önlemler geliştirmek yerine yeni politik tavizler üzerine kurulan bir stratejiyi tercih etmiştir (Özdağ 2015).

4. 4. Brexit Sonrası Yenilenen İskoçya Referandum Talebi ve Londra'nın Bakışı

Birleşik Krallık'taki Brexit referandumunu sonrası AB'den ayrılmak için resmi başvuru tartışmaları devam ettiği süreçte İskoçya Özerk Yönetimi Başbakanı ve SNP'nin genel başkanı Nicola Sturgeon yeniden İskoçya'nın bağımsızlığını gündeme getirerek;

“Eğer bu ülkemizin çıkarlarını korumak için gerekiyorsa, İskoçya'nın Birleşik Krallık Avrupa Birliği'nden ayrılmadım önce bağımsızlık konusunu yeniden ele alma kapasitesine sahip olmasında kararlıyım” açıklamasıyla referandum hazırlığının işaretlerini vermiştir (BBC 2016c).

Birleşik Krallık başbakanı May, Brexit kararının ardından İngiliz hukuk sistemindeki “Kraliyet ayrıcalığı” insiyatifini kuralından yararlanarak Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesini yürürlüğe sokabileceğini açıklamasının (Euronews 2016c) ardından Başbakan ve Parlemonto karşı karşıya gelmiştir. Ayrıca, Sturgeon'da İskoçya parlemontosu onayı olmadan Brexit'i başlatma kararına tepki vermiştir. Zira İskoçya Brexit referandumda yüzde 62 bir oranda İskoç seçmeni AB'de kalma yönünde tercihini kullanmıştı. Sturgeon başbakan May'in kararını eleştiren yorumunda; “Hükümet, sonuçları sert bir Brexit için kapak olarak kullanmaya çalışıyor, Brexit'i kararlı bir şekilde yıkıcı sonuçlara ragmen dayatmaya çalışıyor. Daha da kötüsü bütün bunları konstrolsüz bir şekilde parlemonto onayı olmadan yapmayı planlıyor.” (Alan 2016) şeklindeki sözleriyle tepkisini dile getiren açıklamada bulunmuştu.

İskoçya bağımsızlık referandumundan “ever” çıkması uluslararası politika sahnesinde siyasi ve ekonomik açıdan güç kaybedeceği ileri sürülen Birleşik Krallık'ın geri kalan kısmının AB ile ilişkilerini de etkileyebilecektir. Zira 2013'de Cameron 2015 seçimleri kazanması durumunda, Birleşik Krallık'ın AB'nden ayrılma kararını, 2017'nin sonuna kadar referanduma sunacağını belirtmişti. Ülkede İskoçların İngilizlere kıyasla daha çok AB yanlısı olduğu dikkate alındı-

ğında (Yiğit 2014), İskoçya'nın bağımsızlığının “geri kalan Birleşik Krallık'ta AB'nden ayrılmaya yönelik baskıya artıracığı ve AB'nden ayrılma kararının referanduma sunulması halinde sonucun kuvvetle muhtemel “evet” çıkacağı düşünülmekteydi. Dolayısıyla, İskoçya bağımsızlık referandumundan “evet” çıkması halinde, AB, İskoçya üye olmak isterken, “geri kalan Birleşik Krallık” ın ayrılmak istediği bir süreç ile yüzleşmek zorunda kalabilirdi (Pehlivan 2013, s.17). Sağ politikaların yükselişe geçtiği ve eşitlikçi sayılamayabilecek olan politikalarla eleştirilen mevcut İngiliz hükümeti, aslında sosya-demokrat ilkelerle şekillendirilmeye çalışılan İskoç siyaseti ile mücadele içine düşmüştür. Bu mücadelede İngiliz hükümeti muhafazakâr siyasi kanada yerleşmiştir. İskoçların bağımsızlık talebi tartışmalarının çalışmamızın konu başlığı ile bağlantılı olan en önemli unsuru ise kamu politikalarıyla ilgilidir. İngiliz hükümetinin kemer sıkma politikaları ve sosyal politikaları bu durumun en temel nedeni olmuştur (Yiğit 2014, ss.8-9).

Büyük Britanya ortak bir pazar, ortak bir sosyal devlet ve iç güvenlik konusunda birlikte düzenlemeler kaldığı sürece, devlet düzeyinde alınan kararlar bütün Büyük Britanya çapında etkisini gösterecektir. Tek tek bölgelerin özerkliği, AB'de ulusal ve uluslararası hukuk normları tarafından sınırlandırılmıştır. İskoç, Galler ve Kuzey İrlanda'ya mali yardım, Londra'daki hükümetin kararlarına bağlıdır. Eğer İngiltere'de bazı giderlerle küçülürse- örnek olarak özel sağlık yardımı yapıldığından özerk bölgeler için söz konusu olan ödemeler de düşecektir (Benedikter 2014, s.186). AB varlığı hem birleştirici olarak hem de İskoçya örneğinde olduğu gibi ayrıştırıcı bir özelliği ortaya çıkmaktadır. AB yapısının varlığı sayesinde Birliği oluşturan ülkelerin bölünmeleri halinde uğrayacakları dezavantajları minimuma ineceği hesap edilmektedir. Aslında böyle bölünmeler normal halkın yaşamında pratikte pek fazla bir şey ifade etmeyecektir. Yine bulundukları yerde ve alıştıkları yaşam tarzıyla yaşamaya devam edeceklerdir (Şahin 2000, s.164).

5. SONUÇ

Birleşik Krallığın siyasi ve iktisadi dönüşümlerini özellikle 1973 AB üyeliği ile başlayan sürecini incelediğimizde AB'nin yaşadığı siyasi ve ekonomik krizler döneminde çıkışları ile her zaman dikkat çeken üye devlet olmuştur. Özellikle 'de 2010 yılında Muhafazalar Parti lideri Cameron'un 2010 yılında iktidara gelişi ile birlikte Birleşik Krallığın Avrupa kuşkuculuğu artarak AB'den ayrılma isteği yükselmiştir.

Bu çalışmada, Cameron döneminde Birleşik Krallığın AB'den çıkma yönünde isteği ve bunun neticesinde 23 Haziran 2016 'da Brexit kararı, Londra'nın Avrupa bütünleşmesine olan şüphesinden ve toplumsal güvenlik kaygısından mı kaynaklandığı? Ya da Birleşik Krallığın kendisinin bir güç merkezi olması ve daha esnek bir yapıda reform edilerek revize edilmiş bir birlik içerisinde bulunma isteği mi amaçlandığını sorunun cevabı aranmıştır.

Brexit kararının ardından akademi dünyasında ve basında birçok ekonomik-siyasi boyutlarıyla ele alınarak analiz edilerek tartışıldı. Söz konusu bu çalışmada da 1973 yılında başlayan Birleşik Krallık'taki ekonomik durgunluk ve bu durgunluğu aşmak için 1979 yılında Thatcher liderliğindeki Muhafazakâr Parti'nin iktidara gelişi ile başlayan neoliberal politikaların uygulanışı ve İşçi Partisi iktidarının söz konusu "üçüncü yol" ve "Sosyal bütünleşme" çözümlerinin dahi etkili olmayarak krizi daha da derinleşmesiyle sosyal bütünleşmenin nasıl dejenere ettiği argümanları ile sunulmuştur.

Brexit kararı'nın ekonomik ve siyasi boyutunun yanında analiz edilmesi gereken önemli bir başka konuyu beraberinde getirmiştir. Gerek referandum öncesi kutuplaşan Birleşik Krallık halkının durumu ve referandum sonrası yükselen yabancı düşmanlığı konusudur. Nitekim referandum oylamasından birkaç gün önce AB yanlısı kampanya yürüten İşçi Partisi Milletvekili Jo Cox'a silahlı saldırının (bkz. Hürriyet Gazetesi 2016a) yapılmasının arkasında 'Aşırı Sağ'ın Birleşik Krallık'ta göçmen ve sığınmacılara karşı görüşlerin artık

eylemlere kaymaya başlamasının bir işareti niteliğindedir.

Cameron söz konusu bu yükselen tehlikenin farkında olarak 2015 genel seçimleri kazandığı takdirde referanduma gideceğini taahhüt etmesine rağmen gerek referandum kararını alırken gerekse de referandum sürecinde izlediği AB'den çıkmama yönünde kampanya yürütmesinin arka planında kendi partisinde görüş ayrılığı yaşananları bileştirebilmek diğer yandan ise 2014 Avrupa Parlamento seçimlerinde gücünü hissettiren ve 2015 seçimlerinde oyunu ciddi oranda artıran milliyetçi popülist söylemlere sahip UKIP'i konsolide edebilmek adına bir strateji izlemeye çalışmıştır. Fakat tam tersi bir sonucun çıkması ile Cameron hem Başbakanlıktan hem de Muhafazakâr Parti liderliğinden istifa ederek Brexit müzakerelerini yürütülmesini daha önce kabinesinde içişleri bakanı olarak görev yapan halefine Theresa May'e devir etmiştir.

Morin ve Ceruti (2014, s.54), köklü ve bir siyasi demokrasi ve kültüre sahip Birleşik Krallık'taki etkisini almaya başlayan iç içe geçmiş paradoksu anlamak adına yaptıkları analizlerinde şunları belirtmiştir:

“Avrupa Birliği, her üye ülkede bugün de etkisini sürdüren milliyetçilikler ve farklı biçimler alan yabancı düşmanlığıyla bahşetmek zorundadır. Şimdi yaşadığımız türden bir ekonomik kriz durumunda eski ve kapalı milliyetçilik biçimleri, Avrupa ve Küreselleşme karşıtlığı çığırtağı yapan yeni popülizmle ittifak yapabilirler. Ancak bir paradoks gibi görünse de böyle bir strateji milliyetçilerin ve yabancı düşmanlarının savunduklarını ileri sürdükleri ulusal kimliklerinin olumlu yanlarını gizlemeye yarar.”

Brexit kararının çıkmasındaki iç dinamikler arasındaki “göç” sorunu dikkate alınması gereken diğer başka önemli unsurlar arasındadır. Zira, batı Avrupa'daki birlikte yaşama ve dışarıdan gelenleri kabul etme geleneğine sahip olunmasına rağmen yukarıda da Morin ve Ceruti'nin analizinde belirttikleri gibi zamanla gizlenen yabancı düşmanlığı ulusal kimliklerin canlanmasına sebep olabilmektedir. Morin ve Ceruti Birleşik Krallık'taki İngiliz ve özellikle de

İskoç milliyetçiliğini gittikçe gün yüzüne çıkmasının sebebini daha önemli bir nokta olan Birleşik Krallığın kendisinin bir güç merkezi olmak amacına işaret eden analizinde (Morin & Ceruti 2014, s.55) önemli noktalara değinmiştir:

“İskoçya’nın özerkleşme isteği nedeniyle aynı krizle karşı karşıya kalan İngiltere ise, yalnız bir küresel güç rolü oynamayı seçmiş ve kendisinin de Avrupa Birliği’nden çıkacağını ilan etmiştir. Bu durum, İngilizler ve Amerikalılar arasında kurulmuş okyanus aşırı eski ilişkiler ve İngiltere’nin Commonwealth ülkelerinden pek çoğuyla sürdürdüğü ayrıcalık bağlar, kısa bir süre önce Avrupa ülkeleriyle kurduğu ilişkilerin yerini alacak gibi gözükmektedir.”

Geçmişte Thatcher dönemindeki Muhafazakâr Parti’nin göstermiş olduğu refleksleri sergileyen günümüzdeki Muhafazakâr Parti’nin gelecekteki akıbeti açısından yükselen aşırı sağın kendi tabanından kayan seçmeleri için gösterdiği radikal politikalarını (AB şüpheciligi, göç sorunu, etnik gruplar yaklaşımı) yumuşatması gerekmektedir. Zira geçmişte OTP Tarım Siyaseti Thatcher’ın sayesinde Britanya lehine bir sonuç arz etmişse de bir yandan iktisadın gerileyen diğer kesimleri kendi kaderine bırakılmıştır. Thatcher’a verilen desteğin coğrafi olarak bu denli değişmesi, ülkenin İskoçya ve Galler gibi bazı bölgelerinin giderek yabancılaşmasına ve özerklik isteklerinin artmasına yol açmıştır. Ayrıca Margaret Thatcher’ın 1990’da bir AB zirvesi dönüşü parlamentoda Avrupa ile daha fazla entegrasyona “hayır...!” dediği zamandan bu yana Birleşik Krallık’ta kayda değer şeyin değişim olmadığı gözlenmektedir. Thatcher’ın siyasi kariyerini bitiren Avrupa karşıtlığı, Cameron için aynı akıbetle yüzleşmesiyle sonuçlanarak siyaset arenasından çekilmesine neden olmuştur.

2014 yılında yapılan İskoçya bağımsızlık referandumunda her ne kadar bağımsızlık için “hayır” çıkmış olsa da İskoçya’nın bağımsız olma isteği gündemini hep korumaya devam etmiştir. Zira her geçen gün artan İskoçya’nın bağımsızlık isteği yükselen İngiliz milliyetçiliğini güçlendirmektedir. Söz konusu bu durum Birleşik Kral-

lık'taki AB karşıtı kanadı güçlendirmiş ve Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasıyla sonuçlanmıştır.

Her ne kadar bağımsızlık gerçekleşmese de merkezi İngiliz siyaseti açısından değişmek zorunda kalacağını işaretini vermektedir. İngiliz siyaseti açısından referandumun ilk sonucu, İskoçya'nın bağımsızlığı reddettiği koşullarda vaat edilen siyasi, ekonomik ve sosyal yetki devirlerinin Britanya'yı federal bir yapılanmaya doğru götürüp götürmeyeceğine dönük bir tartışmayı başlatmıştır (Özdağ 2013).

1999'dan beri özerk parlamentoya sahip olan İskoçya için bu pratikte daha geniş vergi ve mali özerklikler; daha büyük sosyal yardım ve sağlık harcamaları anlamına gelmekte. AB varlığı hem birleştirici olarak hem de İskoçya örneğinde olduğu gibi ayrıştırıcı bir özelliği ortaya çıkmaktadır. AB yapısının varlığı sayesinde Birliği oluşturan ülkelerin bölünmeleri halinde uğrayacakları dezavantajları minimuma ineceği öngörülmektedir. Aslında böyle bölünmeler normal halkın yaşamında pratikte pek fazla bir şey ifade etmeyecektir. Yine bulundukları yerde ve alıştıkları yaşam tarzıyla yaşamaya devam edeceklerdir. Brexit kararı'nın resmileşmesi adına Lizbon Antlaşmasının 50. Maddesi için başvuru yapması halinde Birleşik Krallık gibi asli bir AB üye ülkesinden ayrılışı, Avrupa Birliği bütünleşme idealini son erdirerek zincirleme bir tepkiye neden olması kaçınılmazdır.

Bu çalışmanın temel savı; Birleşik Krallık'ın AB'deki geleceğinin İskoçya denklemi ve İngiliz parlemontosu çerçevesinde Birleşik Krallığın Brexit kararından döneceği üzerine argümanlar sunulurken açıklanmaya çalışılmıştır. Nitekim Brexit sonrası yapılan yorumlarda en başta Cameron'un ve muhalefet partilerin referandum kampanyasında Birleşik Krallık halkına yeterince iyi anlatmadığı gözlenmiştir. Tanju Tosun (2016), 'referendum-demokrasi ilişkisi ne kadar sağlıklı?' sorusunun cevabını yorumlayan analizinde şunları belirtmiştir:

“Farklı bir bakış açısına göre ise, referandumlar, halk ne kadar eğitilmiş olursa olsun, karmaşık konularda ve teknik meselelere dair halkın bilgi eksikliği nedeniyle, kamuoyunun doğru karar vermesi-

ni güçleştirebilir. Referandumla oylanan yasal bir metin olsa dahi, oylatan iktidar olduğu için, iktidarın doğrularına hizmet eder. Bu da sonuçta iktidarın gücünü pekiştirebilir. Parlamentonun konusu olan bir işlem hakkında son sözü söylemenin halka bırakılması, parlamentonun meşruiyetini zedeleyebileceği gibi, parlamentonun etkinlik ve sorumluluğunu da zayıflatabilir.”

Cameron’un halefi Başbakanı May, AB üyeliğinden çıkmak için başvuru müzakerelerini siyasi riskleri almadan Parlemontoya sunacağını açıklaması ile Tanju Tosun’un yukarıda da ifade ettiği gibi parlemonto’nun yetki alanının konusunun başbakanlık yetkisinin insiyatifinde çözümlenme çabası üzerine İngiliz bir vatandaşın konuyu İngiliz Yüksek Mahkemesine taşıması üzerine nihai hükmün mahkemenin vereceği kararı alınmıştı. Başbakan May ise hükümetin ise söz konusu mahkemenin kararının temyize götürüleceğini açıklamıştı. Diğer yandan SNP lideri ve İskoçya yönetimi başbakanı Sturgeon’da Londra hükümetinin Brexit sürecinin parlamento onayına sunulması gerektiği yönde açıklama yaparak İskoçya olarak bir yandan kararın temyiz sürecine müdahil olurken diğer yandan da yeni bir İskoçya referendum olasılığını gündeme getirerek yasal hazırlıkların yapılması yönünde çalışmalara başlayacağını duyurmuştu (Londra Gazetesi 2016).

İngiliz yüksek mahkemenin Brexit konusunda alacağı kararı sonrası ve İskoçya’nın bağımsızlık talepleri karşısında May liderliğindeki hükümetin AB üyeliğinden çıkmak üzere yapacağı resmi başvuru planlarını geciktirme olasılığını doğuracağı gibi olası İskoçya bağımsızlık talepleri karşısında Birleşik Krallık’ta erken genel seçim olasılığını gündeme getirme ihtimali de bulunmaktadır (Kuenssberg 2016).

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akgül, H., 2003, Azınlık Kavramı Azınlıklarla İlgili Düzenlemeler Azınlık Kavramı İle İlgili Temel Sorunlar ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Azınlıklara Bakış. İzmir: Akademi Kitap.

Aktoprak, E., 2010. Devletler ve Ulusları Batı Avrupa'da Milliyetçilik ve Ulusal Azınlık Sorunları. Ankara: Tan Yayınları.

Aras, İ., 2015. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Euroseptisizm, Bursa: Sentez Yayıncılık.

Atikkan, Z., 2014. Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi. İstanbul: Metis Yayınları.

Baker, D. vd. 2008. "Eurosepticism in the British Party System: 'A Sorche of Fascination, Perplexity, and Sometimes Frustration'" Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Eurosepticism 1 Case Studies and Country Surveys, Aleks Szczerbiak, (Ed.) Paul Taggart, Oxford & New York, Oxford Üniversitesi Basım, pp.93-116.

Balkır, C., 2010. Uluslararası Ekonomik Bütünleşme, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Benedikter, T., 2013. Etnik Uyuşmazlığın Özyönetimle Çözümü Avrupa ve Güney Asya'da Özerkliğin Kısa Bir Rehberi. N.Ayaz (Çev.), Diyarbakır: Aram Yayınevi.

Benedikter, T., 2014. Modern Özerklik Sistemleri. M.Sağlam (Çev.), Ankara: Nika Yayınevi (orijinal basım tarihi 2012).

Blair, T., 2012. Bir Yolculuk. E. Günsel (Çev.), İstanbul: Pegasus Yayınları (orijinal basım tarihi 2010).

Burges, M., ve Lee, A., 1990, "The United Kingdom," in J. LODGE (Ed.), The 1989 Election of the European Parliament.: St. Martins's New York: pp.199

Canbolat, İ.S., 2011. Avrupa Birliği ve Türkiye, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Clohesy, A.M.,2003 Britain's Invisible Dividends, Politics, 23 (2), s.89-90'dan David Miller, Reflections on British national identity, New Community, 21 (2), 1995, pp.160-161.

Dedeoğlu, B., 1996. Adım Adım Avrupa Birliği, İstanbul: Çınar Yayınları.

Diamond, P., 2010. İngiliz İşçi Partisi: İktidardan Düşmüş Yeni İşçi Partisi, E. Aydınoglu (Çev.), Avrupa'da Sosyal Demokrasinin Bugünü ve Geleceği, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği, pp.70-81., İstanbul.

Dinan, D., 2005. Avrupa Birliği Ansiklopedisi, H. Akay (Çev.), Cilt:2, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Dinan, D., 2008. Avrupa Birliği Tarihi, H. Akay (Çev), İstanbul: Kitap Yayınevi (orijinal basım tarihi 2004).

Eatwell, R. 1998. Britain: The BNP and the Problem of Legitimacy, H.G.Betz ve S.Immerfall (ed.) The New Politics of The Right: Neo-Populist Parties and Movements in Established Democracies (NY: St. Martin's Basım).

George, S., B. Rosomond, 2000. Birleşik Krallık (İngiltere), Avrupa Birliği Ansiklopedisi Cilt 1, (ed.) Desmond Dinan, H. Akay (Çev.), pp.254-259, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Gül, S. S., 2004. Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa! İstanbul: Etik Yayınları.

Hasgüller M., Uludağ, M.U., 2010, Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, İstanbul: Alfa Basım.

Johnson, N., 1987, The Welfare State in Transition, Amherest, Massachusetts Üniversitesi.

Kearney, H., 2016. Britanya Adaları Tarihi. Ö. U. Hoşafçı (Çev.), İstanbul: İnkılâp Kitabevi (orijinal basım tarihi 1989, 2006).

Koçöz, R., 2012. Avrupa Uluslarından Birleşik Avrupa'ya, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kurubaş, E. 2004. Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı, Ankara: Asil Yayınları.

Morin, E., ve Ceruti, M., 2014. Bizim Avrupamız. Ş. Tekeli (Çev.), İstanbul:

İletişim Yayınları (orijinal basım tarihi 2013).

Nairn, T., 2015. Milliyetçiliğin Yüzleri. S. Kırdar ve M. Ratip (Çev.), İstanbul:

İletişim Yayınları (orijinal basım tarihi 1997).

Obermayr, B., 2012. Roma'dan Nice'e Serbest Ticaret Bölgesinin Oluşumu, (ed. ATAC), "Kimin Avrupası", D. Banoglu (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Roberts, J.M. 2015. Avrupa Tarihi, 15.baskı, F. Aytuna (Çev.), İstanbul: İnkılap Kitabevi (Orjinal basım tarihi 1995).

Roskin, G.M., 2014. Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür, B. Seçilmişoğlu (Çev.), 7. Baskı, Ankara: Adres Yayınları (orijinal basım tarihi 2007).

Sander, O., 1994. Siyasi Tarih 1914-1994, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Şahin, M., 2000. Avrupa Birliği'nin Self-Determinasyon Politikası, Ankara: Nobel Yayınları.

Tambini, D., 2001. Post-national citizenship, Ethnic and Racial Studies, 24 (2), Mart 2001, s.295'ten David Miller; Community and citizenship, Communitarianism and Individualism, (ed.) Sclomo Avineri, Avner de-Shalit, Oxford, Oxford Üniversitesi, 1992.

Ürer, L., 2012.Sosyal Devletten Sosyal Devlete Ulusçuluk Tartışmaları, İstanbul, Melek Yayınları.

Vural, H.S., 2005. Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi, İstanbul: İletişim Yayınları.

Süreli Yayınlar

Akses, S., Ataç, E., Ceran, A., Çapanoğlu, S., İleri, Ç., Kıvılcım, İ., Nas, Ç., Servantie D. ve Şahin Y., 2016. Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyonu Sürecinin Geleceği ve Türkiye, İktisadi ve Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No:284, Temmuz, İstanbul, pp.1-44. http://www.ikv.org.tr/images/files/IKV_Brexit_Yayın%20no%20284.pdf [Erişim Tarihi:16 Aralık 2016]

Altınbaş, D., 2016, Katalanlar Bağımsızlık İstiyor: Peki, Daha Fazla Özerklik Ayrılıkçılığı Önleyebilir Mi? Diplomatik Gözlem, (57), pp. 36-41.

Aslan, H., 2016. “İngilizler, Brexit de(ye)mez” Milat Gazetesi, 22 Haziran 2016, <http://www.milatgazetesi.com/ingilizler-brexit-de-ye-mez-makale-87743> [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2016].

Ateş, H., ve Demirel, D., 2014. Üçüncü Yol ve İngiltere’de Blair Dönemi Kamu Reformları, Amme İdaresi Dergisi, 47, (3) Eylül 2014, pp.1-18.

Ball, S. ve Seldon, A., 2005. Recovering Power: The Conservatives in Opposition Since 1867, Palgrave Macmillan, Londra.

Blair, T., 2013. Avrupa, Britanya ve Ticaret’, Turquie Diplomatique Gazetesi, (Şubat-2013), Sayı:22, pp.6-7.

Boyras, H.M., 2016. “Brexit: Birleşik Krallık Avrupa Birliği’nden Ayrılıyor mu?” SETA, Haziran 2016, Sayı:134, s.7, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160621171106_134.-perspektif.pdf [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2016].

Buck, N., 2005. “Social cohesion in cities”, Buck, N, Gordon, I, Harding, A., Turok, I. (der.) Changing Cities: Rethinking urban

competitiveness, cohesion, ve governance içinde, New York: Palgrave, ss.44-61.

Bulmer, S., ve Burch, M., 2003. The Europeanization of UK Government from Quiet Revolution to Explicit Step-Change?, Public Administration, 83, (4), pp.861-890. http://www.mzes.uni-mannheim.de/projekte/typo3/site/fileadmin/research%20groups/1/teamB-reader/Bulmer%20%26%20Burch_The%20Europeanization%20of%20UK%20government.pdf [Erişim Tarihi: 13 Ekim 2016].

Curtice, J., 2015. “Birleşik Krallık Genel Seçimleri ve AB ile İlişkilerin Geleceği”, Haziran 2015, Analist, <http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/06/birlesik-krallik-genel-secimleri-ve-ab-ile-iliskilerin-gelecegi> [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2016].

Chambers, G., 2008. Gordon Brown’ın Ekonomi Politikalarına Bakış, Gündem, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 45 (515). pp.8-16. http://ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/gundem/Gundem_1_Sayi_515.pdf [Erişim Tarihi: 15 Aralık 2016].

Doğan, N., 2002. Dış Politika-İç Politika Etkileşimi Açışından Avrupa Bütünleşmesi: İngiltere Örneği, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (19), pp.17-34.

Elmas, F.Y., 2015. Krizler Avrupası Yeni Yıl Muhasebesi’, Analist Dergisi, (Ocak 2015), 47, pp.17-19.

Eyal, J., 2013. ‘Avrupa’nın Stratejik Geleceği: Krizin Etkileri’, Turquie Diplomatique Gazetesi, (Haziran, 2013), 53.

Good, M., ve Milazzo, C., 2015. “Britain, the European Union and the Referendum: What Drives Euroscepticism?” Chatham House, Aralık 2015, [https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/](https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/20151209EuroscepticismGoodwinMilazzo.pdf)

[research/20151209EuroscepticismGoodwinMilazzo.pdf](https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/20151209EuroscepticismGoodwinMilazzo.pdf) [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2016].

Gökdere, A., 1989. Gümrük Birliği Açışından Avrupa Topluluğu ve

Türkiye ile İlişkileri, Ankara Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, pp.5-13.

Headmaster, A.S., ve Sanklecha, P., 2004, "United Kingdom: A Comparative Case Study of Conservative Prime Ministers Heath, Thatcher and Major", The Journal of Legislative Studies, 10, No: 2-3, 53-65, pp. 60-63.

Helvacioğlu B., 2002. "Neo-Liberal Siyasi Ahlak: Beterin Beteri Vardır", Birikim Dergisi, Ankara, pp. 44-49.

Hills, J., Waldfogel, 2004. "A'Third Way' in Welfare Reform? Evidence from the United Kingdom", Journal of Policy Analysis and Management, 23 (4), pp.765-788.

Holmes, P. 2012. Küresel Finansal Gerileme, Ekonomik Milliyetçilik Akımına Yol Açabilir, Turquie Diplomatique Gazetesi, (Mart-2012), Sayı:38.

İnsel, A., 2013. Thatcher ve Ondan Sonra Thatcherizm, Birikim, (Sayı:289-290), Mayıs-Haziran, ss.8-9.

Jones, E., 2016. Avrupa'da Kemer Sıkma Dönemi ve Politika Karşıtlığı, Analiz Dergisi, Ocak 2016, 59, pp.13-17.

Karahanoğulları, Y., 2010. Birleşik Krallık'ta Siyasi-İktisadi Dönüşüm ve Kamu Mali Krizi. Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 21 (77), pp.143-170.

Kasım, K., 2001. "Soğuk Savaş Sonrası İngiltere-ABD İlişkileri", Bir Başka Açından İngiltere, Sedat Laçiner (Ed.), Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Avrupa Araştırmaları Dizisi, No:1, pp.265-284, Ankara.

Kutlay, M., 2015. Birleşik Krallık Seçimleri Siyasi Depremin Ardından, Analist Dergisi, Haziran 2015, 52, pp.22-24.

Kutlay, M., 2016. "Brexite' Tartışmaları: AB Projesi Ulusal Egemenliğine Karşı" Analist, Nisan 2016, <http://www.analistdergisi.com/>

sayi/2016/04/-brenxit-tartismalari-ab-projesi-ulusal-egemenlige-karsi
[Erişim Tarihi: 9 Ekim 2016].

Koroğlu N.Ö. ve Çendek, S. Y. 2015. Toplumsal Güvenlik, Kimlik, Bütünleşme Bağlamında Avrupa Şüphecililiği: Cameron Dönemindeki Avrupa Şüphecililiğinin İçerik Analizi. Akademik İncelemeler Dergisi, 10 (2), pp.191-216.

Mercan, S. 2012. İngiltere Bölünüyor mu? 21.Yüzyıl. Nisan 2012, (40), pp.60-65.

Mercan, S., 2014. Bağımsızlık Niyetinden Bütünlük Tercihine İskoçya Referandumu, 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi, Ekim 2014, (70), pp.7-11.

O'Donnell, C.M., ve Whitman, R.G., 2007. European policy under Gordon Brown: perspectives on a future prime minister, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) 83, (2), pp.253-272.

Pehlivan, O.K., 2013. "Ulus-Devlet Olma Arifesinde İskoçya", Analist Dergisi, (Temmuz 2013), 29.

Robinson, R., 1986. Restructuring the Welfare State: An Analysis of Public Expenditure 1079-1980/1984-1985, Journal of Social Policy, 15.

Saygın, D. ve Ultan, M.Ö., 2016. Ekonomi ve Siyaset Bağlamında İngiltere-Avrupa Birliği İlişkileri: Tarihsel Bir Analiz. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 12 (23), pp.71-102.

Taggart, P., 1998. "A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems", European Journal of Political Research, 33, pp.363-365.

Taşdemir, H., ve Saraçlım., 2007. 'Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu' Uluslararası Hukuk ve Politika, 8, (2), pp.25.35.

Váška, J., 2006. Notes on British Conservative Euroscepticism, and

Independentism, in: EU-CONSENT, D11, Policy Papers by young researchers on the constitutionalisation of the EU, pp.42-61.

Yiğit, D., 2014. “İskoçya Bağımsızlık Referandumu: Pandora.’nın Kutusu” 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi, Ekim 2014, (70), pp.12-17.

Zengin, C., 2016a. Brexit’in Psikolojik Boyutu, BİLGESAM Analiz / Avrupa No:1343, 6 Eylül, pp. 1-6.

Zengin, C., 2016b. “Brexit: Birleşik’ı Krallık’ın Avrupa Birliği Geleceği mi?” BİLGESAM Analiz, No:1308, 31 Mart 2016, ss.1-7, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-445-20160330441308.pdf> [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2016].

Diğer Yayınlar

Açık Gazete, 2015. ‘2011 Londra Ayaklanması’nın Anatomisi’, 26 Şubat 2015, <https://www.acikgazete.com/2011-londra-ayaklanmas-n-anotomisi/> [Erişim Tarihi: 20 Aralık 2015].

Akçalı, Ö., 2014. “Avrupa’da Ayrılıkçı Hareketler: İskoçya Örneği “, USAK, <http://www.usak.org.tr/print.php?id=365366690&z=2> [Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2015].

Alan, G., 2016. AB’den İngiltere’ye ‘özel statü’, 20 Şubat 2016, Euronews, <http://tr.euronews.com/2016/02/20/ab-den-ingiltereye-ozel-stat-u> [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016].

Alan, G., 2016. ‘İskoçya yeni bağımsızlık referandumuna hazırlanıyor’, 13 Ekim 2016, Euronews, <http://tr.euronews.com/2016/10/13/iskocya-yeni-bagimsizlik-referandumuna-hazirlaniyor> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Aral, A., 2014. ‘İngiltere’de sağın yükselişi 2015’te sürecek’, <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/443005--ingilterede-sagin-yukselisi-2015te-surecek> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2014].

ABGS, 2011. ‘Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi

Hakkında Antlaşma', T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara:2011, pp. 1-148, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/ant-lasmalar.pdf> [Erişim Tarihi: 21 Aralık 2016].

Aybar, S., 2016. Brexit Sonrası, İngiltere, AB ve Ötesi, 27 Temmuz 2016, Tasam, <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/31892/brexit-sonrasi-ingiltere-ab-ve-otesi> [Erişim Tarihi: 3 Kasım 2016].

Ban, Ü., 2016. Gretix-Bretix - İngiltere AB'den Çıkar Mı?, Prof. Unsal Ban, <http://www.unsalban.com/grexit-brexit-ingiltere-abden-cikar-mi/> [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2016].

BBC, 2015a. 'Election 2015: What difference would proportional representation have made?' 9 Mayıs 2015, <http://www.bbc.com/news/election-2015-32601281> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

BBC, 2015b. Election 2015, <http://www.bbc.com/news/election/2015/results> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

BBC, 2016a. 'Brexit İngiltere'de Yüksek Mahkeme'nin gündeminde', 13 Ekim 2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37644205?ocid=socialflow_twitter [Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016].

BBC, 2016b. 'Merkel İngiltere'nin AB'den çıkışının acelesi yok' 25 Haziran 2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160625_merkel_ingiltere [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

BBC, 2016c. 'İskoçya ikinci bağımsızlık referandumuna hazırlanıyor' 13 Ekim 2016, BBC, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37644207> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

BBC, 2016d. EU referendum: The result in maps and charts, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-36616028> [Erişim Tarihi: 3 Kasım 2016]

Bloomberg, 2014. 'İskoçya bağımsızlık referandumunda "hayır" çıktı', 2014. <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1630021-is-kocya-bagimsizlik-referandumundan-hayir-cikti> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2014].

Brunsdan, J., Khan, M., 2016. Brexit will be tougher for UK than for eurozone, warns Draghi, 28 Kasım 2016, Financial Times, <http://www.ft.com/content/5d8b1d10-1d1d-11e6-8000-000000000000>

ps://www.ft.com/content/b1bff1d6-b57d-11e6-961e-a1acd97f622d [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

CNN, 2013. 'İngiltere'de AB krizi' 14 Mayıs 2013, CNN, <http://www.cnnturk.com/2013/guncel/05/14/ingilterede.ab.kri-zi/707805.0/index.html> [Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016].

Dağlı, T., 2015. 'İngiltere'de %37 ile demokrasi, Türkiye'de %52 ile diktatörlük!', 9 Mayıs 2015, Sabah, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/05/09/ingilterede-37-ile-demokrasi-turkiyede-52-ile-diktatorluk> [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2016].

Dalaman, C., 2016. 'Merkel: Önce İngiltere 50.Maddeyi Devreye Soksun', 27 Haziran 2016, VOA, <http://www.amerikaninsesi.com/a/merkel-once-ingiltere-50-maddeyi-devreye-soksun/3394055.html> [Erişim Tarihi: 21 Aralık 2016].

Dermiş, H. 1997. 'Işık tutacağız', 2 Ekim 1997, Sabah Gazetesi, <http://arsiv.sabah.com.tr/1997/10/02/d01.html> [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2016].

DW, 2016. 'İngiltere "Brexit" için tarih verdi', 2 Ekim 2016, Deutsche Welle, <http://www.dw.com/tr/ingiltere-brexit-i%C3%A7in-tarih-verdi/a-35942428> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Eğilmez, M., 2016. 'Brexit'ten Sonra' Kendimce Yazılar (Blog), 24 Haziran 2016, <http://www.mahfiegilmez.com/2016/06/brexit-ten-sonra.html> [Erişim Tarihi: 21 Aralık 2016].

Ekodialog, 2007. 'Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi' http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/avrupa_serbest_ticaret_bolgesi.html [Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016].

Elgot, J. ve Rankin, J., 2016. 'Minister dismisses 'have cake and eat it' Brexit notes' 29 Kasım 2016, The Guardian, <https://www.theguardian.com/politics/2016/nov/29/greg-clark-minister-dismisses-having-cake-and-eating-it-brexit-notes> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Elmas, F.Y., Büyük, H.F., Kutlay, M., Gümüş, Ö., 2016. Brexit: Birleşik Krallık, AB ve Türkiye'ye Etkileri <http://www.usak.org.tr/tr/>

usak-haberleri/brexit-birlesik-krallik-ab-ve-turkiye-ye-etkileri [Erişim Tarihi: 5 Ekim 2016].

Eralp, N.A., 2016. Brexit'in AB Üzerindeki Etkileri: İlk Tahminler, Temmuz 2016, Tepav Değerlendirme Notu, pp.1-4. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1467796324-5.BREXIT___IN_AB_UZERINDEKI_ETKILERI_ILK_TAHMINLER.pdf [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016].

Eralp, N.A., 2013. 'Birleşik Krallık AB ve Türkiye', Tepav Değerlendirme Notu, (Nisan 2013), pp.1-4, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1365165125-2.Birlesik_Krallik_AB_ve_Turkiye.pdf [Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016].

Erdemir, E., 2016. Brexit: Avrupa Birliği Yol Ayrımında, 25 Haziran 2016, TUİÇ, <http://www.tuicakademi.org/brexit-avrupa-birligi-yol-ayriminda/> [Erişim Tarihi: 8 Kasım 2016].

Ertuğral, Y., 2016. 'Birleşik Krallık'ın İskoçya Sorunu', Europolitika Dergisi, <http://www.europolitika.com/?p=74> [Erişim Tarihi: 17 Aralık 2016]

Euronews, 2016a. 'Avrupalı aşırı sağcılar referandum için ayaklandı' 24 Haziran 2016, <http://tr.euronews.com/2016/06/24/avrupalı-asiri-sagcilar-referandum-icin-ayaklandi> [Erişim Tarihi: 19 Aralık 2016].

Euronews, 2016b. 'Alman ekonomi uzmanlarından Merkel'e Brexit uyarısı', 2 Kasım 2016, <http://tr.euronews.com/2016/11/02/alman-ekonomi-uzmanlarindan-merkel-e-brexit-uyarisi> [Erişim Tarihi: 21 Aralık 2016].

Euronews, 2016c. 'Brexit mahkeme engeline takıldı, May "Kraliyet ayrıcalığı" var dedi' 13 Kasım 2016, <http://tr.euronews.com/2016/10/13/brexit-mahkeme-engeline-takildi-may-kraliyet-ayriraligim-var-dedi> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Gill, J., 2015. İngiltere'de Yaşam Nasıl? Turquie Diplomatique, (Mayıs-Haziran), Sayı: 76.

Gilmore, K., 2012. 'Margaret Thatcher: The Personality and Politics of The Iron Lady' 13 Haziran 2012, <http://www.biography.com>

com/news/margaret-thatcher-the-personality-and-politics-of-the-iron-lady-20851839 [Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016].

Hürriyet Gazetesi, 2015. 'İngiltere'de Cameron tek başına iktidar oldu, üç lider 52 dakika içinde istifa etti' 8 Mayıs 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/ingilterede-cameron-tek-basina-iktidar-oldu-uc-lider-52-dakika-icinde-istifa-etti-28946486> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Hürriyet Gazetesi, 2016a. 'İngiliz vekil saldırı sonucu hayatını kaybetti', 16 Haziran 2016, Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/ingilterede-leeds-yakinlarinda-silahli-catisma-40118440> [Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016].

Hürriyet Gazetesi, 2016b. 'İngiltere AB'den çıkıyor...Brexit referandumunda sonra Cameron istifa kararı aldı...' 26 Haziran 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-haberleri-ingiltere-abden-cikti-mi-referandumda-sasirtan-sonuc-40121490> [Erişim Tarihi: 17 Aralık 2016].

İKV, 2016. 'İngiltere; Olmak ya da olmamak: AB Üyeliği, [http://esozluk.ikv.org.tr/images/files/Ingiltere\(1\).pdf](http://esozluk.ikv.org.tr/images/files/Ingiltere(1).pdf) [Erişim Tarihi: 17 Aralık 2016].

JuriGlobe, 2016. The Commonwealth - Geographic map of distribution of the members, University of Ottawa, <http://www.juriglobe.ca/eng/espaces/wealth/carte.php> [Erişim Tarihi: 3 Kasım 2016].

Karademir, M., 2016. İngiltere AB'den Ayrıldı, Şimdi Dünya Dengeleri Değişecek, 25 Haziran 2016, TASAM, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/29878/ingiltere_abden_ayrildi_simdi_dunya_dengeleeri_degisecek [Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016].

Karar, 2016. Brexit nedir? Brexit anket sonuçları - İngiltere referandum sonuçları açıklandı, 24 Haziran 2016, <http://www.karar.com/dunya-haberleri/brexit-sonuclari-belli-oldu-168514> [Erişim Tarihi: 16 Aralık 2016]

Kemal, İ., 2014. 'İngiltere AB'den çıkacak mı?', 5 Kasım 2014, Londra Gazetesi, <http://www.londragazete.com/2014/11/05/ingiltere>

re-abden-cikacak-mi/ [Erişim Tarihi: 3 Kasım 2016].

Kemp, D., 2014, 'Europe fears Scottish independence contagion', <http://news.yahoo.com/europe-fears-scottish-independence-contagion-071405601.html> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2014].

Kınacıoğlu, S., 2013. 'İngiltere AB'den neden ayrılmak istiyor?' 23 Ocak 2013, BBC, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/01/130123_eu_uk_analysis.shtml [Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016].

Kurtaran, G. 2014. 'İskoçya referandumda "ekonomik istikrar', <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/391811--iskocya-referandumda-ekonomik-istikrar-dedi> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2014].

Kocamaz, S., 2011, Tony Blair Döneminde İngiltere'nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.

Kuenssberg, L., 2016. 'Yüksek Mahkeme'nin Brexit kararı sonrası İngiltere erken seçime mi gidecek?', 3 Kasım 2016, BBC, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37862583> [Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016].

Küp D., 2012. Yeni Sağ Politikalar Ekseninde Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Arayışları ve Bu Yeni Yapının Beklentilere Cevap Verebilme Düzeyi, Yüksek Lisans Tezi, Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi SBS.

Londra Gazetesi, 2016. 'İngiltere'de Yüksek Mahkeme'nin Brexit kararı temyizde, 9 Kasım 2016, <http://www.londragazete.com/2016/11/09/ingilterede-yuksek-mahkemenin-brexit-karari-temyizde/> [Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016].

Lunn, J., Miller, V., Smith, B., 2008, British Foreign Policy since 1997' House of Commons Library, Reserch Paper 08/56, 23 Haziran 2008, pp. 1-123.

May, J., 2016. 'Nicola Sturgeon: Independence referendum has become more likely since EU result', 16 Ekim 2016, Politisc Home, <https://www.politicshome.com/news/uk/constitution/scottish-parli->

ament/news/79897/nicola-sturgeon-independence-referendum-has [Erişim Tarihi: 16 Ekim 2016].

Milne, S., 2011. "These riots reflect a society run on greed and looting", The Guardian, 10 Ağustos 2011, www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/aug/10/riots-reflect-society-run-greed-looting, [Erişim Tarihi: 20 Aralık 2011].

Nardelli, A., 2014. 'UK PM David Cameron's immigration plan in numbers' The Guardian, <http://www.theguardian.com/uk-news/datablog/2014/nov/28/uk-pm-david-camerons-immigration-plan-in-numbers> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2014].

NTV, 2014. "Thatcher: İngiltere AB'den çekilsin", 19 Mart 2014. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/141321.asp>, [Erişim Tarihi: 30 Aralık 2014].

NTV, 2016. 'Brexit nedir? (Brexit ne demek?)', 24 Haziran 2016, <http://www.ntv.com.tr/dunya/brexit-nedir-brexitnedemek,FGAU-4Tavc0q9yfoYhgAD0A> [Erişim Tarihi: 5 Ekim 2016].

Onedio Medya, 2016. 'Brexit Kampanyasının Öncüsü UKIP Lideri Farage İstifa Etti: 'Üzerime Düşeni Yaptım' " 4 Temmuz 2016, <https://onedio.com/haber/brexit-kampanyasinin-ocusu-ukip-lideri-farage-istifa-etti-uzerime-duseni-yaptim--719872> [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016]

Örmeci, O., 2013. 'Avrupa'da Aşırı Sağın Önlemez Yükselişi', Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/avrupada-asiri-sagin-onlenemez-yukselisi/> [Erişim Tarihi: 30 Aralık 2014].

Özdağ, Ü., 2015. 'Bağımsız İskoçya ve Türkiye'ye olası etkisi', <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/bagimsiz-iskocya-ve-turkiyeye-olasi-etkisi-32047yy.htm> [Erişim Tarihi: 5 Ocak 2015].

Özdemir, D. D., 2011, Yoksulluk, Dışlanma ve Kente Karşı İşlenen Suçlar: İngiltere Örneğİ, Planlama.Org, pp.1-4, <http://www.planlama.org/index.php/aratrmlar/makaleler/2830-yoksulluk-dlanma-ve-kente-kar-lenen-suclar-ngiltere-oernei> [Erişim Tarihi: 16 Ara-

lık 2016].

Özsöz, M., (ed.), 2013. Kriz sözlüğü, İstanbul: İktisadi ve Kalkınma Vakfı Yayınları

Poyrazlar, E., 2016. 'İskoçya'dan Bağımsızlık Hamlesi', 13 Ekim 2016, Amerika'nın Sesi, http://www.amerikaninsesi.com/a/iskoc-yadan-bagimsizlik-hamlesi/3549529.html?utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter [Erişim Tarihi:16 Ekim 2016].

Ratip, M., 2013. Cameron, Avrupa'nın "Sistem Adamları" na Karşı "Muasır Medeniyet Çıtasını Yükseltti.", Ocak 2013, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, pp.1-16, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1359643760-8.Cameron_Avrupa_nin_Sistem_Adamlarina_Karsi_Muasir_Medeniyet_Citasini_Yukseltti.pdf [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Servantie, D., ve Ataç, E., 2016. Britanya Referandumu Sonrası Avrupa'da Yükselen AB Şüpheliği, İktisadi Kalkınma Vakfı, Aralık 2016, pp.1-23, <http://ikv.org.tr/images/files/brexitnotu.pdf> [Erişim Tarihi: 19 Aralık 2016].

Sputnik, 2016. 'Brexit, AB'de domino etkisi yaratacak mı?' 24 Haziran 2016, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201606241023537634-ingiltere-ab-fransa-hollanda/> [Erişim Tarihi: 18 Aralık 2016].

Sungur, K., 2013. Birleşik Krallık'ta Avrupa Birliği'ne Bakış, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırma Vakfı, (Kasım-2013), Sayı:6. http://tasav.org/usr_img/yayinlar/degerlendirme/deger_16_dpa_6_birlesik_krallik_sungur_son.pdf [Erişim Tarihi: 1 Ocak 2015].

Şentürk, R., Bekaroğlu, E.A. ve Kentel, F., 2014, Erdoğan A. (Ed.), Avrupa'da İskoçya Örneğinde Ayrılma Eğilimleri ve Tarihsel Kökenleri. DÜBAM, <http://media.dunyabulteni.net/file/2014/iskocya.pdf> [Erişim Tarihi: 2 Ekim 2016].

The Telegraph, 2013. David Cameron's EU speech in full', 23 Ocak 2013, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/>

eu/9820230/David-Camerons-EU-speech-in-full.html [Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016].

Tosun, T., 2016. Referandum-Demokrasi İlişkisi Ne Kadar Sağlıklı, 4 Ekim 2016, Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/referandum-demokrasi-iliskisi-ne-kadar-saglikli> [Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016].

UKIP, 2015. "About Us", United Kingdom Independence Party, <http://www.ukip.org/page/ukip-history> [Erişim Tarihi:13 Mayıs 2015].

Wintour, P., 2014. 'David Cameron warns of looming second global crash', The Guardian, <http://www.theguardian.com/world/2014/nov/16/david-cameron-third-eurozone-recession-g20-warning> [Erişim Tarihi: 30 Aralık 2014].

Yiğit, D., 2014. 'Derin Bir Nefes Al, Avrupa Birliği!', <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/derin-bir-nefes-al-avrupa-birligi/3884> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2014].

EKLER

EK-1: Lizbon Antlaşması (Madde 50)

1. Her ye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak Birlik'ten çekilmeye karar verebilir.
2. Çekilme kararı alan ye devlet, niyetini Avrupa Birliği Zirvesi'ne bildirir. Birlik, söz konusu devletle, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenen yönlendirici ilkeler ışığında, bu devletin Birlik ile gelecekteki ilişkisinin çerçevesini dikkate alarak, çekilmeye ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşmayı müzakere eder ve akdeder. Bu anlaşma, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 218. maddesinin 3. paragrafına uygun olarak müzakere edilir. Anlaşma, Birlik adına, Avrupa Parlamentosu'nun muvafakatini aldıktan sonra, nitelikli çoğunlukla hareket eden Konsey tarafından akdedilir.
3. Antlaşmalar'ın ilgili ye devlete uygulanması, çekilme anlaşması-

nın yürürlüğe girdiği tarihte, bunun gerçekleşmemesi halinde, Avrupa Birliği Zirvesi oybirliğiyle ve ilgili üye devletle mutabık kalarak süreyi uzatmadığı takdirde, 2. paragrafta belirtilen bildirimden iki yıl sonra sona erer.

4. 2 ve 3. paragrafların amaçları doğrultusunda, çekilen üye devletin Avrupa Birliği Zirvesi'ndeki veya Konsey'deki temsilcisi, Avrupa Birliği Zirvesi veya Konsey'de kendisini ilgilendiren görüşmelere ve kararlara katılamaz. Nitelikli çoğunluk, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 238. maddesinin 3. paragrafının (b) bendine göre belirlenir.

5. Birlik'ten çekilen bir devlet Birliğe yeniden katılmak isterse, talebi 49. maddede belirtilen usule tâbi olur.

MAKEDONYA’NIN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ FIRSAT MI? KRİZ Mİ?

Ali İzzet KEÇECİ⁸⁷

Balkan topraklarının orta noktasında yer alan Makedonya, tarih boyunca pek çok önemli hadisenin merkezi olmuş ve Kıta Avrupası’nın Asya’ya ulaşımında geçiş güzergahı görevi görmüştür. Siyasi sınırları sürekli değişen Makedonya toprakları bugün dört devletin⁸⁸ siyasi sınırları içerisinde bulunan topraklara sahiptir, öyle ki; tarihte Büyük Makedonya Krallığı’na ev sahipliği yapmış bir yerdir. Bu sebeple, tarih boyunca Makedonya adı bilinen ve neresi olduğu anlaşılan bir bölge olarak bilinegelmiştir. Milattan Önce 356 yılına kadar giden dönemde II. Filip, sınırları oğlu III. Aleksandros (Büyük İskender) tarafından Makedonya’dan Mısır, Suriye’nin bir kısmı ve Hindistan’a kadar genişletilecek olan krallığın temellerini atmıştır. Büyük İskender olarak bilinen Makedon Kralı III. İskender ile kıta ötesi sefere çıkan birleşik şehir devletleri, bu kültürü önce Minor Asya’ya (Anadolu) akabinde de Mezopotamya, Mısır ve Uzak Doğu’ya taşımışlardır. Dünya tarihinde derin izler bırakan bir kültür olan Makedon kültürü, Helenizm adı verilen bir döneme de adını vermiştir ve dünya tarihi ve medeniyetinin ivme kazanmasında ki yeri kayda değerdir.

İlerleyen tarihlerde, tarihteki en büyük imparatorluklardan biri olan Makedonya yine başka bir yayılmacı ve büyük bir güç olan Roma tarafından ilhak edilmiş ve M. Ö. 146 yılında Makedonya için Roma Dönemi başlamıştır. İmparatorluk Roma’sında bir ileri karakol görevi gören ve Roma’nın küçük Asya eyaletinin ulaşım gü-

87. Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, e-mail:aliizeet@europolitika.com

88. FYROM, Yunanistan, Bulgaristan ve kısmen Arnavutluk topraklarında yer alan parçalar kastedilmektedir.

zergahında yer alan Makedon toprakları, sadece bu yönüyle değil zengin toprakları ve madenleriyle de Roma hakimiyetinde önemli bir yer almıştır. Daha sonra Makedonya eyaleti adı verilen bu yeni idare Bulgar Krallığı'nın hâkimiyeti ve etkisi altında bulunmuştur. Doğu Roma İmparatorluğu'nun giderek zayıflaması ile Balkan toprakları tedricen Osmanlı hâkimiyeti altına girmeye başlamıştır.⁸⁹

Osmanlı dönemi Makedonya'sı her ne kadar bu isimle anılmasa da, devletin balkanlarda önem verdiği bir bölge olma özelliğini korumuş, yerleşik Müslüman ahalinin çoğalması ve payitahta olan yakınlığı nedeniyle güçlü bağlar oluşmuştur. Makedonya bölgesinin tamamının Osmanlı hakimiyetinde olduğu dönemde bölgenin zengin kaynakları, doğal yapısı ve ahalisinin bağlılığı ve tüm bunların yanında Osmanlının ileri hedefi olan Avusturya ve ilerisi topraklara gidişte önemli bir üs olması sebebiyle büyük bir imar görmüş ve yerleşim birimleri sosyal hayatın hâkim olduğu mamur şehirler haline gelmiştir. Osmanlı Devleti, Rumeli olarak adlandırdığı Avrupa kıtasındaki topraklarına özel bir önem vermiş olup devlet protokolünde Rumeli Beylerbeyi, Anadolu Beylerbeyinden daha önce yer almıştı. Osmanlı Devleti'nin 1475 yılında Rumeli bölgesinde yaptığı idarî taksimatta "Vardar, Manastır ve Üsküp Sancak Beyliklerinin Rumeli Beylerbeyliğine bağlı olduğu görülmektedir.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti bilhassa Rumeli topraklarından bir kısmını kaybettiğinden dolayı idarî yönetimde önemli değişiklikler yapmak durumunda kalmıştı. Bulgaristan müstakil hale geldikten sonra yeni bir yapılanmaya gidilerek Manastır ve Yanya vilayet haline getirilmiştir. Bu dönemden sonra ise Makedonya bölgesi mülkî ve idarî teşkilat yönünden herhangi bir ayrıcalığı olmadan tıpkı bir Anadolu vilayeti gibi merkeze bağlı olarak yönetilmiş, Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerini kapsamıştır.⁹⁰ Makedonya bölgesinin

89. KOÇAK Onur, Özgün Orçun, Tarihi ve Kültürel Perspektifte Türkiye-Makedonya İlişkileri, Shf:1 <https://www.avekon.org/papers/975.pdf>

90. ALTINTAŞ Ahmet, Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen- Ed. Fak. Tarih Bölümü Dergisi, Shf:71, Afyonkarahisar, 2013

bu farklı sancaklara bağılı birimler olarak ayrı ayrı yönetildiğı Osmanlı döneminde herhangi bir siyasi sıkıntı yaşanmazken, Fransız İhtilali sonrasına tekabül eden dönemde milliyetçilik fikirlerinin yoğunlaşması ve milli kiliselerin kurulması ile “Makedonya sorunu” adı verilen bir sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Türk Tarih yazıcılığında, Makedonya ve Balkanların eski tarihine dair fazla çalışma yer almazken 19. yüzyılda elde tutması bir sorun haline gelen Balkanlar ve “Makedonya Sorunu” adıyla kendine yer bulan olaylar hakkında yapılan çalışmalara sıkça rastlanmaktadır. Osmanlı tarihi çalışmalarında mühim bir öneme sahip olan Makedonya Sorunu Osmanlı İmparatorluğu’nun bir iç meselesi olduğu kadar uluslararası siyasette büyük güçlerle olan mücadelesidir. Bu sebeple Makedonya Sorunu ve bu meselenin ardındaki olaylar Osmanlı tarihçileri ve Yakınçağ ile ilgilenenler kadar II. Abdülhamit dönemi Balkan politikaları, Jön Türklerin örgütsel gelişimi, siyasi etkileri, Makedonya üzerindeki Bulgar, Sırp, Yunan etkileri ve buna karşı geliştirilen siyasetle ilgilenenler açısından da önem arz etmektedir.

Osmanlı döneminde, idari yapısı sürekli değiştirilmek zorunda kalan Makedonya bölgesinin, bölge ülkeleri ve milletleri açısından ne denli önemli bir konumda olduğu yukarıda ki tarihsel değişikliklerden ve kayıtlardan açıkça anlaşılmaktadır. Fransız İhtilali’nin getirdiğı milliyetçi hareketler Balkanlarda ulus-devlet modelinin ortaya çıkması bu kadar fazla etnik kültürü bir arada barındıran Balkanlarda çatışmayı beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu mesele de Bulgaristan’ın, kendi sınırlarını tanıyan büyük güçlerin iradesine dayanarak Balkanlarda işgal ve genişleme hareketlerine girişmesiyle başlamıştır.⁹¹

Makedon toprakları Osmanlı’nın son döneminde de aktif bir merkez olarak çalışmış ve Osmanlı aydınlanmasının öncüleri bu topraklarda (Selanik dâhil tüm Makedon toprakları) doğmuş ve yaşamışlardır. Osmanlı Devleti’nin en büyük yatırım ve imar alanlarından olan Balkan toprakları, tabii olarak devletin ve milletin gözdesi olduğu gibi yönetim alanında da pek çok üst düzey devlet adamı bu topraklardan yetişmiştir.

91. KOÇAK Onur, Özgün Orçun, age, Shf:2

Öyle ki; bugün dahi Balkan toprakları ziyaret edildiğinde Osmanlı döneminden kalma yüzlerce eser göze çarpmaktadır. Müslüman nüfusla birlikte ciddi bir oranda Türk nüfusu da barındıran Makedonya Cumhuriyeti, iç dinamikleri ve komşu ülkelerle yaşadığı ihtilaflar nedeniyle sadece Balkanların değil tüm Avrupa'nın siyasi istikrarı ve güvenliği açısından önem arz etmektedir. Makedonya nüfusunun %64,2'si Makedonlar, %25,2'si Arnavutlar, %3,9'u Türkler, %2,7'si Romenler ve %1,8'i Sırlardan oluşmaktadır. Makedonya, sınır komşuları Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk ve Kosova devletleriyle etnik ve kültürel temelli problemler yaşamaktadır. İç ve dış dinamikleri son derece aktif olan bu devlet, bölgenin istikrarı açısından Avrupa Birliği'nin Güneydoğu Avrupa Entegrasyonu sürecinde kilit öneme sahiptir. Makedonya'nın stratejik konumu ve demografik yapısı bağlamında Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan'la ilişkileri büyük önem arz etmektedir.⁹²

Başlangıçta da belirttiğimiz gibi, tarihte bilinen Makedonya toprakları (II. Philip ve Büyük İskender dönemi) bugün dört devletin sınırlarında bulunmaktadır. Bu toprak parçası ve isim sorunu konusunda en büyük sıkıntı Yunanistan ve Makedonya Cumhuriyeti arasında yaşanmaktadır. Öyle ki; Makedonya Cumhuriyeti'nin ve Yunanistan'ın arasındaki isim sorunu 1991 yılında başkenti Üsküp olan Makedonya Cumhuriyeti'nin Yugoslavya federasyonundan bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır.⁹³

Yunanistan'ın bu noktadaki haklı tezleri; Büyük İskender (III. Alexander) ve öncülü olan babası II. Philip'in Helen kökenli oluşu, tarihte Makedon İmparatorluğunun Helen orijinli bir imparatorluk olduğu doğal olarak bu ismin kendi kökenlerini ifade ettiği yönündedir. Bugün kendisini Makedon olarak adlandıran halkın ise Slav kökenli olduğu ve ne etnik nede kültürel manada bir bağı

92. <http://www.bilgesam.org/incele/136/-makedonya%E2%80%99nin-ab-uyelik-sureci/#.WN4C1-S7qUk>

93. <http://www.tuicakademi.org/makedonyanın-isim-sorunu/>

olmadığı ve Makedonya ismini bu sebeple tek başına kullanım hakkına sahip olamayacağı yönündedir. Yunanistan, bu noktada açtığı tarihsel pencere ile haklılığını ortaya koymuş ve Makedonya Cumhuriyeti karşısında bir üstünlük kazanmıştır ancak tüm bu çabalara rağmen başta ABD, Rusya ve Türkiye gibi onlarca devlet Makedonya'yı anayasal adı olan Makedonya Cumhuriyeti olarak tanımıştır. Yunanistan'ın istediği ise Makedonya isminin tek başına mevcut topraklar için kullanılamayacağından dolayı "Makedonya FYROM" yani Eski Yugoslavya Makedon Cumhuriyeti şeklinde kullanılmasıdır. Nitekim Yunanistan bu noktada başarı sağlamış ve çoğu ülke ve en önemlisi Yunanistan'ın itirazı nedeniyle Birleşmiş Milletler Makedonya'yı kendi anayasal adıyla değil FYROM Makedonya şeklinde tanımıştır ve halen Uluslararası alanda bu isimde geçerliliğini korumaktadır.

Yunanistan ve Makedonya Cumhuriyeti arasında var olan bu sıkıntılı süreç şüphesiz Makedonya bölgesinin bir coğrafi terim olmaktan çıkıp bir milliyet adını aldığı 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Anıldığı üzere Makedonya 19. yüzyıldan itibaren bölge devletlerinin çıkarlarının çatıştığı büyük bir mücadele alanı olmuştur.⁹⁴ Bugünkü Makedonya'nın oluşmasında en önemli etken şüphesiz ulus bilincinin geliştiği ve milliyetçilik akımının etkili olduğu aynı yüzyılda gelişen siyasi olaylardır. Balkan uluslarının farklılıklar üzerine temas eden kavgası, küçük farklılıkların birer ayrılık bahanesi olarak kullanılması ile kozmopolitlikte ayrı bir yeri olan Balkan coğrafyası patlayan bir bomba haline gelmişti. Öncelikle Osmanlı hakimiyetinden kurtulma amaçlı olarak başlayan bu milliyetçi isyanlar akabinde kendi ulus devletlerini kurma sürecine girmiş ve Ulus duygusunu geliştirmenin kazandığı aciliyet beraberinde, düşman gibi görülmeye başlayan komşu azınlıklardan kurtulma isteğini getirdi. Balkan devletleri bu olumsuz düşünceler neticesinde birbirinden kurtulmaya çalışmış

94. ERTUĞ Deniz, Yunanistan Komünist Partisi (KKE) ve Makedonya Sorunu (1946-49), Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt 68 No:2, Shf: 130, 2013 Ankara

bu da bağımsızlıklarına yardım etmişti. Bu yolda, milliyetçilik Balkan topraklarına olumsuz duygular savaşlar getirirken diğer yandan bağımsızlıklarına yardımcı olmuştur. Bu bağımsızlıklar neticesinde birbirinden farklı çok sayıda irili ufaklı devlet ortaya çıkmıştır.⁹⁵

Yunanistan ile Makedonya arasında var olan sorunu sadece Makedonya isminin kullanım hakkı olarak görmek olaya bakış açımızı tam olarak yansıtmamaktadır. Öyle ki; Yunanistan'ın başta AB olmak üzere NATO ve diğer bazı uluslararası örgütlere girmek isteyen Makedonya Cumhuriyeti'ne karşı veto kartını kullanması sadece isim hakkı ile sınırlı değildir. Makedonya topraklarını kendi etnik kültürü ve tarihinin bir parçası olarak gören Yunanistan'ın, aynı hak ve iddialarda bulunan Makedonya karşısında bu veto kartını sürekli gündemde tutması, Makedonya'nın gelişimi ve fon desteğine tam olarak ulaşmasını engellerken, hali hazırda Yunanistan'ın komşuluk ilişkilerini de zedelemektedir. Olayın sadece isim hakkı olmadığı konusunda ki tezimizin dayanağı şüphesiz ortak kültür paylaşımında doğan sıkıntılarında var olmasıdır. Günümüz Makedonya Cumhuriyeti'nin, Makedonya tarihi ve tarihe mal olmuş karakterlerini özellikle II. Filip ve oğlu Büyük İskender'i kendi tarihine mal etmesi ve antik Makedonya'nın hem tarihsel hem de etnik olarak devamı olduğunu ileri sürmesi bu tartışmanın sadece isim hakkında değil, aynı zamanda ortak tarih paylaşımında da var olduğunu göstermektedir.⁹⁶

Yunanistan'ın bir diğer kaygısı da, Makedonya Cumhuriyeti-

95. DAĞCI Gül Tuba, ŞİMŞEK Asiye, Makedonya ile Yunanistan Arasındaki **İsim Sorununda Rol Oynayan Temel Parametrelerin Analizi**, Shf: 181, Yıl:5, Sayı:10, Yalova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi, Yalova, 2014

96. Bugün başkent Üsküp'e giden kişilerin ilk göreceği eserler arasında Büyük İskender ve II. Filip'in heykelleri başta olmak üzere antik Makedon kültürüne ait onlarca eser yeniden yapılmış heykeli bulunmaktadır. Makedonya Cumhuriyeti bu eserler ile her ne kadar maddi harcamalarda savurganlık yapmakla suçlansa da bu yolla etnik ve tarihi temellerini antik Makedonya'ya dayandırma gayreti içerisinde. Başarılı olup olmadığı hususu halen Yunanistan'ın veto kartları nedeniyle tam olarak açığa çıkmamaktadır.

ti'nin bu isim hakkından yola çıkarak ilerleyen zamanda kendi sınırlarında kalan Güney Makedonya (Selanik, Kavala ve çevresi) topraklarında da hak iddia etme ihtimalidir. Benzeri bir durum Makedonya ile Bulgaristan arasında da yaşanmaktadır.

Makedonya'nın bu şekilde çevre ülkelerle yaşadığı sorunlar Yunanistan ve Bulgaristan ile sınırlı kalmamakta olup, Sırbistan ile Kosova meselesinden ve Arnavutluk'la da içerisinde barındırdığı Arnavut nüfus nedeniyle sorunları vardır. Öyle ki; Balkanlar milliyetçilik akımının içerisine düştüğü 19. yüzyıldan buyana bu sorunlar yumağından geçici çözümler dışında kurtulamamıştır.

Yugoslavya döneminden nispeten huzurlu bir dönem geçse de sonrasında yine milliyetçi akımlar aktif hale gelmiş bir dizi sorun başlamıştı. Daha geniş bir ifade ile belirtirsek, Başkan Josip Broz Tito'nun 1980 yılında ölümünün ardından etnik ulusçuluk temelli içsel sorunlar yaşamaya başlayan Yugoslavya, 1985 yılında SSCB'de Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle birlikte doğu bloku devletlerinde yaşanan özgürlükçü devrimlerden büyük ölçüce etkilenmiştir. On yıl gibi kısa bir sürede yaşanan bu köklü değişimleri takiben, 1991 yılında soğuk savaşın sona ermesi ile bölgede büyük bir güç boşluğunun oluşması ise zaten pimi çekilmiş bir el bombasını andıran Yugoslavya'nın dağılmasını hızlandırmıştır. Sırp lider Slobodan Milosevic önderliğindeki Yugoslavya Ulusal Ordusunun Sırp milliyetçiliğini, şovenizme dönüştürerek kısa bir süre içinde Slovenya, Hırvatistan ve ardında da Bosna-Hersek'e saldırması ise II. Dünya Savaşının başlangıcını hatırlatmış ve korkulan tarihin tekerrür etmesi mi yaşanıyor? Sorusunu gündeme getirmiştir. Ancak iki kutuplu uluslararası sistemin dönüşmesi sonucunda özellikle askeri bakımdan başat güç konumuna ulaşan ABD'nin çıkarlarına yönelik bir tehdit algılamaması, sistemdeki diğer büyük güçlerin ve aktörlerin de (Avrupa devletleri, BM, AGİT) farklı çıkar algılamalarından dolayı etkin bir rol üstlenmemesi nedeniyle kor-

kulan olmamış ve III. Dünya Savaşı çıkmamıştır.⁹⁷ Milliyetçilik ve faşizm açmazında zor günler geçirmiş olan Kıta Avrupası'nın Balkanlarda Tito sonrası yaşanan hadiseler sessiz kalması çoğu ülke tarafından açıkça eleştirilse de, altında yatan büyük savaş korkusu bir nebze olsa yaşanan insanlık dramlarına neden cevap verilemediğinin bir nevi cevabı olmuştur. Makedonya'nın her ne kadar Tito sonrası cereyan eden bölgesel savaşlarda taraf olma gibi bir durumu olmasa da bölge de yaşanan sorunlar onu da etkilemiştir. Balkanlarda var olan halen yükselen milliyetçiliğin, Makedonya Cumhuriyetinin başta Yunanistan olmak üzere bazı komşuları ile yaşadığı isim ve tarihsel köken sorunlarının ve ekonomi ve iç etnik sorunların var olduğu bir ortamda, Avrupa Birliği'ne adaylık başvurusu yapması ve müzakerelere geçmek istemesi, AB açısından bir fırsat mı? Yoksa yeni bir kriz midir?

Bu konuya Makedonya neden AB üyesi olmak istiyor? gibi bir soru ile başlamak mantıklı olacaktır. Bu noktada cevap olarak Heather Grabbe'nin şu yaklaşımı dikkate değerdir: Ülkeler için bir dinamizm olarak AB, dönüştürücü bir role sahiptir. AB ile üçüncü taraflar arasında asimetrik bir güç ilişkisi bulunmaktadır. Oyunun kurallarını AB koymakta ve üyeliğe kabul için ülkelerin iç dinamiklerinde şartlı bir dönüşümü sağlamaktadır. Kliment Ohridski Üniversitesinden Dr. Daskalovski ise Makedonya'nın AB üyeliğini, AB koşullarlığı bağlamında değerlendirmiştir: AB üyeliği hedefi Batı Balkanlarda ve pek tabii ki Makedonya'da politik, ekonomik reformlar açısından bir katalizör görevi görmüştür. AB Makedonya için dönüştürücü bir dış faktördür. Bu coğrafyada demokrasi retoriği yetersiz kalacak olan AB; İstikrar ve Ortaklık Sürecinde oluşturulan yapısal ve finansal yardımlar ile üyelik sürecini hızlandıran somut teşvikler sağlamıştır. Makedonya için AB; insan hakları, azınlık hakları, çatışma çözümleri, hukukun egemenliği, liberal demokrasi ve iyi yönetim; norm

97. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/31899/herkes_icin_guvenlik_balkanlar_ve_avrupanin_ortak_guvenligi

ve değerlerinde yapısal gelişimi hızlandırmaktadır. Bu iki değerlendirmenin ardından 2000 li yıllarla birlikte Makedonya-AB ilişkilerine kronolojik olarak bakıldığında Makedonya'nın AB'nin beş aday ülkesinden (İzlanda, Karadağ, Sırbistan, Türkiye) biri olarak üyelik başvurusunu 2004 yılında yaptığı görülmektedir. Başvurunun arka planında 2003 yılında gerçekleştirilen AB Selanik Zirvesi'nde alınan kararlar yer almaktadır. 2004 teki büyük genişleme öncesi Konsey, üyelik perspektifini resmi zemine taşımış ve 2003'te Makedonya'ya potansiyel adaylık statüsü vermiştir. 2004 yılında yapılan başvurunun ardından Komisyon başvuruya ilişkin olumlu görüşünü Kasım 2005 te vermiş, aynı yılın Aralık ayında da AB Konseyi, Makedonya'nın Adaylık Statüsünü garanti etmiştir. 2006 yılında ise Makedonya, Batı Balkan ülkeleri arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için oluşturulan Avrupa Ortaklığı'na dâhil edilmiştir. 2009'da AB ile vize muafiyeti uygulanmaya başlamıştır. 2009 yılında Makedonya-AB ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası da AB Komisyonu'nun, Makedonya ile katılım müzakerelerine başlanması için Konsey'e tavsiyede bulunması olmuştur.⁹⁸

Makedonya'nın AB macerasına özetle; 1991 yılında bağımsızlığını kazanınca, 22 Mart 2004 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunması akabinde 1 Nisan 2004 tarihinde Makedonya ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının imzalanması ve 19 Aralık 2009 tarihinde Schengen Alanı'na girişte ülke vatandaşlarına yönelik vizelerin kaldırılması yönünde olmuştur. Makedonya'nın üyelik başvurusuna Komisyonun 9 Kasım 2005 tarihinde olumlu görüş belirtmesi ve bu ülkenin 16 Aralık 2005 tarihinde aday ülke statüsüne kavuşması ile Makedonya'nın AB süreci taçlanmışır.⁹⁹

Tüm bu gelişmeler yaşanırken iş dönüp dolaşıp yine Yunanistan vetosuna gelmiştir ki bu durumun sebepleri yukarıda bahsedildiği

98. <http://www.bilgesam.org/incele/136/-makedonya%E2%80%99nin-ab-uyelik-sureci/#.WN4C1-S7qUk>

99. KARLUK S.Rıdvan, Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi, International Conference On Eurasian Economics, Shf:5, Eskişehir,2014

üzere Yunanistan ile arasında yaşanan başta isim sorunu olmak üzere tarihsel sorunlar yumağıdır. Bu hususta Avrupa Birliği'nin nasıl bir bakış açısı sunduğu hususu da ayrıca kayda değerdir. Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle bölgesel ve etnik temelli sıkıntılarda doğrudan taraf olmaktansa dolaylı yollardan olaya müdahil olmayı tercih eden AB, geçmiş büyük savaş tecrübesinin de etkisi ile bu tarz konularda hassas davranmaktadır. AB'nin özellikle Makedonya ile Yunanistan arasındaki sorunlarda tarafsız bir bakış açısı ile olayı çözüm yoluna gittiğini düşünmemiz ne yazık ki mümkün olmamaktadır. AB bu konuda her ne kadar tarafsız davranmaya çalışsa da Yunanistan'ın tarihsel tezlerinin de bir nebze ön planda bulunmasıyla bu konuda çözüme doğrudan ulaşamamaktadır. Öyle ki; Yunanistan vetoları yüzünden doğrudan AB hibelerine ulaşamayan Makedonya Cumhuriyeti'nin anayasal adını kullanmakta da ki ısrarı, bu isimle birliğe girse dahi yeni sorunların birlik bünyesine katılacağına habercisidir.

AB üyesi bir Makedonya Cumhuriyeti; sınır ya da statü sorunu olan birlik ülkelerine bir yenisini eklemesi anlamına gelecektir ki, bunun farkında olan Yunanistan bu doğrultuda doğrudan üyelik müzakerelerinin sürekli askıya alınmasına neden olmaktadır. Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'nın Aralık 2011 de, Makedonya'nın NATO'ya katılımını bloke ettiği gerekçesiyle Yunanistan'ı suçlu bulmasına rağmen, Yunanistan'ın bu blokajı devam ettirmektedir. Bu durum AB'nin kredibilitesine zarar vermekte ve ülkedeki reform ivmesinin yavaşlamasına yol açmaktadır. Avrupa Komisyonu bu durumun üstesinden gelebilmek için katılım müzakerelerini canlandırmak üzere Makedonya ile Yüksek Düzeyli Katılım Diyaloğu 'nu (HLAD) başlatmıştır. Avrupa Komisyonu 10 Ekim 2012 de dördüncü kez Makedonya ile katılım müzakerelerine başlanmasını önermiştir. Bu doğrultuda 13 Aralık 2012 de bir araya gelen AB liderleri Makedonya ile katılım müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin kararı Avrupa Komisyonu tarafından isim anlaşmazlığının çözümüne ilişkin müzakereler ve

Makedonya ile Yüksek Düzey Katılım Diyaloğu kapsamındaki gelişmelere ilişkin sunulacak rapor ışığında, 2013 yılı Haziran ayında gerçekleşecek AB Zirvesinde vereceklerini bildirmişlerdir. Buna karşılık 27-28 Haziran 2013 tarihlerinde gerçekleşen AB Liderler Zirvesinde konu ile ilgili karar alınamamıştır. Avrupa Komisyonu 16 Ekim 2013 tarihinde “Genişleme Strateji Belgesi” kapsamında açıkladığı 2013 yılı ilerleme raporunda Makedonya ile katılım müzakerelerine başlanmasını beşinci kez tavsiye etmiştir. Katılım müzakerelerine başlanmasını ve isim anlaşmazlığının müzakerelerini erken safhasında çözümlenmesini tavsiye eden Komisyon, bunun anlaşmazlığın taraflarca kabul edilebilir bir çözüm bulunması için gerekli koşulları oluşturacağını kaydetmiştir. 17 Aralık 2013 tarihinde gerçekleşen AB Genel İşler Konseyi toplantısında komisyonun tavsiyesinin konsey tarafından not edildiği ve Makedonya ile katılım müzakerelerine başlanmasına ilişkin bir karar verilmesi görüşüyle konunun 2014 yılında tekrar ele alınacağı ifade edilmiş; Avrupa Komisyonu Üsküp’ün HLAB kapsamında reformları uygulama performansını takip etmekle görevlendirilmiştir.¹⁰⁰

Makedonya Cumhuriyeti’nin sadece isim ve köken sorununun çözümlenememesi sebebiyle birlik dışında tutulması doğal olarak öncelikle bu ülkeye akabinde de birlik ruhuna zarar vermektedir. Ancak başta Kıbrıs’ın statüsü ve iç sorunları olmak üzere benzer statü sorunları ile uğraşan AB’nin, mevcut krizi çözmeden özellikle Yunanistan’ı ikna etmeden Makedonya Cumhuriyeti’ni birliğe alması pekte ihtimal dahilinde görünmemektedir.

Kriz mi? Fırsat mı? Boyutundan baktığımız Makedonya’nın AB üyeliğini şu ana kadar kriz penceresinden değerlendirdik ve olası sonuçlarını görmeye çalıştık, peki fırsat gözüyle baktığımızda nasıl bir pencere ile karşılaşmaktayız? Birlik üyesi bir Makedonya ne kazandırır?

100. <http://www.bilgesam.org/incele/136/-makedonya%E2%80%99nin-ab-uyelik-su-reci/#.WN4C1-S7qUk>

Bu hususa bakmadan önce Balkan coğrafyasının ve Makedonya'nın Türkiye açısından nasıl bir önem taşıdığına genel hatlarıyla bir kez daha bakmakta yarar vardır. Balkanlar, coğrafi, siyasi, ekonomik açıdan olduğu kadar tarihi, kültürel ve insani bağlar bakımından da Türkiye için öncelik taşımaktadır. Çünkü Türkiye de Balkan ülkesi sayılır. Balkanlar; Türkiye'nin Batı ile irtibatını sağlayan tek kara bağlantısıdır, Türkiye üzerinden geçecek enerji nakil hatlarının transit güzergahıdır, ekonomik ilişkilerimiz açısından önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Balkanlarda önemli bir Türk nüfus yaşamaktadır. Balkanlar, 1990'lı yıllarda savaşlara ve etnik temizliğe maruz kalmış, bugünkü barış ve istikrar ortamı ancak uluslararası müdahale sonunda sağlanabilmiştir. Balkanlar'da barış ve istikrarın korunması Türkiye için önemlidir. Yugoslavya'nın dağılması sonucu eski Yugoslavya'dan 7 bağımsız devlet ortaya çıkmış, Balkanlar'daki dengeler sarsılmış, istikrarsızlık bölgesel açıdan tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.¹⁰¹

Bu yolda ciddi zaman, insan gücü ve emek kaybeden Balkan coğrafyasını, orta Avrupa'ya ve kültürüne yakınlığından dolayı Slovenya ve Hırvatistan'a öncelik tanıyıp diğer eski Yugoslav ülkelerini özellikle Makedonya'yı dışlamak birliğe bir fayda sağlamayacaktır. Bölgede yer alan sorunların çözümü ve gerek ekonomik gerekse sosyal manada kalkınması açısından bakıldığında karşılıklı etki yaratacak bir üyelik süreci yaşatacak olan Makedonya'nın üyeliği göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. İçerdiği etnik unsurlar ve dini farklılıklar ile bir kültür zenginliği olan Makedonya'nın çevre ülkelere nazaran daha barışa yatkın ve örnek teşkil edecek durumda olması, ileride diğer Balkan ülkelerinin de birliğe üye olmasında referans teşkil edecektir. Yugoslavya mirası ülkelerde 1990 lı yıllarda yaşanan çatışmaların tekrar yaşanmaması ve Avrupa standardında bir demokrasi, hukuk ve ekonomiye ulaşması için üyelik ayrıca bir önem taşımaktadır.

Makedonya'nın AB'ye üyeliği bir fırsat mıdır? Penceresinden bak-

101. KARLUK S.Rıdvan, age, Shf:8

maya devam ettiğimizde; bu üyeliğin iki tarafa da fırsatlar sunacağı aşıkardır. Öyle ki; bu üyeliğin öncelikle isim sorununu çözeceği ve tüm uluslararası kuruluşlarda Makedonya'nın tek adla anılmasını sağlayacağı bir gerçektir. Bu isim konusunun basit bir sorun olmadığı ve hem etnik hem de kültürel temelleri olduğunu makalemizin başlangıcından bu yana açılmaya çalıştık, anlaşılacağı üzere bu konunun tüm tarafların ortak rızası ile çözülmesi gerekmektedir. Ayrıca, sadece bir ülkenin sağlam bir şekilde birliğe üye olmasını anlamına gelmeyeceğı, neredeyse 2500 yıllık bir kavram sorununu da çözeceğı görülmektedir.

Birlik üyesi bir Makedonya, alacağı fonlarla daha da sağlam bir ekonomiye kavuşacağından dolayı iç sıkıntıları da perdeleyecek ve siyasi istikrara kavuşacaktır. Ekonomik ve siyasi değerlerin bir anda bir sihirli değnek değmiş gibi düzelmesi tabii olarak beklenemez ancak üyelik müzakerelerinde tüm sorunların çözüleceğı açıktır. Nüfus sayısı ve yüzölçümü bakımından AB'nin sindirilebilirlik ölçülerindedir. İç siyasi sıkıntılarının çözümüne ciddi katkısı olacak AB üyeliğı, Makedonya'nın Balkan coğrafyasında örnek bir role bürünmesine de sebep olacaktır. Yüzyıllar boyunca siyasi krizlerin merkezi haline gelen Balkan coğrafyasında AB şemsiyenin hissedilmesi, tabii olarak bölge ülkeleri kadar AB'nin değerler bütünüünün sağlam bir şekilde uygulanması anlamına da gelecektir. Batı Balkan ülkeleri özellikle Makedonya'nın AB üyelik müzakerelerini önyargısız ve tarafsız bir şekilde yürütebilmesi ve nihai sonuç olarak birlik üyesi olması, AB'nin doğu sınırlarının da daha güvenli olmasını sağlayacaktır.¹⁰²

Makedonya'nın AB üyeliğinin mevcut koşullarda sadece bu ülkeye

102. Suriye merkezli mülteci krizinde, Yunanistan'ın yaşadığı insani ve siyasi sıkıntıların ikinci durağı şüphesiz Makedonya olmuştur. Avrupa ülkelerine geçiş güzergahında yer alan Makedonya'nın AB üyeliğı bir nevi birliğin siyasi sınırlarının sağlamlaşması ve birlik mevzuatı çerçevesinde yer alan ülkelerin iş birliğı ile sorunların kati surette çözümü anlamına gelecektir. Bu noktada Makedonya'ya yapılacak desteğin en önemli sonucunu yine birlik görecektir.

değil Avrupa Birliğı'ne ve siyasi sıkıntıları yüzyıllardır süren Balkan coğrafyasına da yeni fırsatlar yaratacağı açıkça görölmektedir. Barış, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve sosyal adalet gibi kavramlarla yaşamak tabii olarak Balkanların ve Makedonya'nın da hakkıdır.

AVRUPA BİRLİĞİ AKDENİZ POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Dani Danış BARAN¹⁰³

Akdeniz'in yüzyıllardan beri, değişik kültürlerden, dinlerden, dillerden, siyasî düşüncelerden oluşmuş bir mozaik görüntüsü sergilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Akdeniz'in kıyıları üç kıtayı, zaman zaman düşmanlık ve savaşlar yaratan, fakat aynı zamanda da burada yaşayan farklı toplumların birbirlerine bağımlılığını ve etkileşimini doğuran bir tarzda birleştirmektedir. Akdeniz'i genel hatlarıyla kuzey ve güney diye ikiye ayırmak mümkündür:

Bu ayırmda 'Kuzey', Avrupa Birliği'nin (AB) Akdeniz'e kıyısı olan, hâlihazırdaki üyeleri ile aday ülkelerine gönderme yaparken, 'Güney', doğuda Fas'tan batıda Suriye'ye kadar olan coğrafi bölgeyi kapsamaktadır. Böylesi bir tanım, yapılan çalışmanın konusuna göre değişebilmekte ise de, Akdeniz Bölgesi üzerine yapılan çalışmalar, Balkan ülkeleri gibi bazı kıyı devletlerini dışarıda tutarken, Portekiz, Moritanya ve Ürdün gibi devletleri bölge ülkeleri ile olan ilişkileri nedeniyle bu tanım içerisinde kabul etme eğilimindedir. Avrupa Birliği'nin ilk ve en önemli ticari ortaklarından olan Akdeniz Bölgesi ile ilişkileri, ikili anlaşmalar kapsamında 1960'lı yıllara uzanmaktadır. Akdeniz'in güney ve kuzey kıyısındaki ülkeler arasında artan dengesizlikler Avrupa'da yeni stratejilerin geliştirilmesine neden olmuştur. 1970'lerin ikinci yarısında "Global Akdeniz politikası" benimsenmiş, ABD politikalarına karşı rolün yeniden tanımlanarak çok taraflı bir Akdeniz politikası oluşturulması üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu zaman diliminde ortaya çıkan petrol krizi ve İsrail ile petrolü İsrail'e karşı bir koz olarak Arap devletleri arasında güçler dengesinin sağlanması mevcut politikaların oluşumunu hızlandıran önemli bir olay olmuştur.

103. Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

1957 tarihli Roma Antlaşması'ndan sonra, Avrupa'nın Fas ve Tunus'la olan ilişkileri bir dizi iki taraflı işbirliği anlaşmalarıyla ve kalkınma yardımları sağlayan mali protokollerle devam etmiştir.

1962'de Yunanistan ve arkasından 1963'te Türkiye, Toplulukla ortaklık antlaşması imzalamıştır.

Toplulukla 1969 yılında İsrail ve İspanya arasında imzalanan iki taraflı ticaret antlaşmalarını, diğer Akdeniz ülkeleri Portekiz, Yugoslavya, Mısır, Lübnan, Ürdün, Suriye, Malta ve Kıbrıs'la imzalanan benzer antlaşmalar izlemiştir.

Birbirinden farklı, çok sayıdaki ve zaman zaman birbiriyle çelişen ya da kesişen bu antlaşmalar, 1972'de Topluluğu "sık çatışan tercihleri tek bir yaklaşımla" değiştirmeyi amaçlayan bir Akdeniz siyaseti oluşturmaya zorlamıştır.

İngiltere'nin 1973 yılında AET'ye katılmasıyla birlikte, bu ilişkiler, İngiltere'nin eski sömürgelerine de genişletilmiş Lomé Sözleşmeleri olarak bilinen bir dizi antlaşmayla, -Yaounde Sözleşmeleri tarafı olan devletlerle birlikte- bu devletlerin Toplulukla olan ilişkileri düzenlenmiştir. 1990 yılında yenilenmiş Akdeniz politikasını açıklayan topluluk, önceki deneyimlerde bulunmayan güçlü siyasal amaçlarına rağmen bu politika da, iki taraflı yapısı ile zayıflatılmıştı. Bu dönemde, Sovyet bloğunun dağılması ile birlikte Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri Topluluk kaynaklarının çoğunu kendilerine çekmeye başlamıştır. Topluluk bütçesinin üçte birinden fazlasını tek başına karşılayan Almanya, bu ülkelere daha fazla önem veriyordu Fransa, İspanya ve İtalya ise, bu tek taraflı yaklaşımın dengelenmesi konusunda ısrarlı idiler.

Barselona Süreci

Avrupa Birliği'nin kendi üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri ile ilişkileri daha çok işbirliği anlaşmaları ile yoğunlaşmaktadır.

AB ve Akdeniz ülkeleri kapsamında bulunan 12 ülke; Cezayir, Kıbrıs, Mısır, Malta, İsrail, Ürdün, Lübnan, Fas, Filistin, Suriye, Tunus ve Türkiye dışişleri bakanlarının bir araya gelerek bölgenin iktisadi ve mali işbirliği, refah, barış ve güvenliğine yönelik hususları içeren “Barselona Bildirgesi”ni kabul ettiler.

1995 Barselona Bildirgesi ile kurulan AB-Akdeniz ortaklığı, birliğin Akdeniz Havzasındaki bölgesel bütünleşme politikasının bir uzantısıdır. Avrupa Konseyi tarafından 15-16. Mart 2002 tarihlerinde birliğin ekonomik sosyal ve çevre ilişkilerini değerlendirmek üzere Barselona’da zirve düzenlendi. Özellikle finans ve enerji piyasalarının serbestleştirilmesi, istihdamın artırılması konularının ele alındığı zirvenin en önemli özelliği, ilk kez aday ülkelerin de çağrılarak derinleşme sürecine ivme kazandırılmasıdır.

Barselona Zirvesinde Akdeniz bölgesinin önemi üzerinde durularak, Avrupa Yatırım Bankası içinde güçlendirilmiş bir Avrupa-Akdeniz yatırım mekanizmasının oluşturulması ve bu anlamda bölgede bir ofis açılması yönünde kararlar alınmıştır.

Barselona’da Avrupa ekonomilerinin birleştirilmesi konusunda da önemli kararlar alınmıştır. Barselona Konferansı’ndan sonra taraflar arasında işbirliğinin takibi için “Barselona Komitesi” adı altında bir kurul oluşturulmuştur. Komite tarafından serbest ticaretin geliştirilmesi, enerji, ulaştırma, balıkçılık, eğitim, bilim, çevre, KOBİ’lerin geliştirilmesi gibi birçok alanda programlar hazırlanmıştır. Bu programlardan bazıları şöyle belirtilebilir:

- Medtecno: AB-Akdeniz ülkelerinde teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla 1996 yılında başlamıştır.
- Ecos-Overture: 1996 yılında AB-Akdeniz ülkeleri arasında bölgesel kalkınma ve yerel yönetimlerin işbirliğinin sağlanması amacıyla kurulmuştur.
- Medmigration: 1994 yılında başlayan program kapsamın-

da iki taraflı göçlerle ilgili çalışılarak, göç bölgelerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır.

- Med-Invest: Akdeniz ülkelerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi amacıyla 1992 yılında başlamıştır.

- Med-Campus: Yüksek öğretim kurumları arasında işbirliğinin sağlanması amacıyla 1992 yılında başlayan bir programdır.

- Med-Urbs: Akdeniz ülkelerinde kentlerin yönetimi ile teknik ve alt yapı eksikliklerinin giderilmesi amaçlanmaktadır.

Akdeniz Bölgelerine Mali Destek

Mali yardımlar ve destekler Avrupa Birliği Akdeniz ilişkilerinin en önemli enstrümanlarından biri olarak görülmektedir. Söz konusu yardımlar OECD kapsamında dış yardımla statüsünde ele alınmaktadır. Mali yardımlar çerçevesinde İsrail gelişmişlik düzeyiyle yardımlardan en az pay alan ülke olurken, Tunus diğer Akdeniz ülkelerinin ortalama olarak aldığı yardımdan yaklaşık üç kat fazla yardım sağlamıştır.

MEDA Programı

Avrupa Komisyonu tarafından yönetilen MEDA Programı Barselona Sürecinin uygulanmasının temel mali aracıdır. MEDA Programı ile birlikte Ortaklığın kuruluş amaçlarının kolaylaştırılması amaçlanmıştır: 2010 itibarıyla Akdenizli ortaklar ve Avrupa Birliği arasında bir serbest ticaret bölgesinin kademeli olarak kurulması AB'nin MEDA I (1996-1999) ve MEDA II (2000-2006) uyarınca taahhütte bulunduğu miktarlar sırasıyla 3,435 milyon Euro ve 5,350 milyon Euro'dur. MEDA I'in öngördüğü miktar oldukça yüksek olsa da, ödemeler ancak bu miktarın %26'sına ulaşabilmiştir.

MEDA programı, "ekonomik toplumsal yapılarını yenilemeyi taahhüt eden ortakların gösterecekleri çabaları desteklemek ve eko-

nomik gelişim sonucunda ortaya çıkabilecek her türlü toplumsal ya da çevresel sonucu azaltmak” amacını gütmektedir.

MEDA programı bir taraftan ekonomik gelişmeyle ilgili ve sosyo-ekonomik dengenin kurulmasını (yapısal düzenleme ve özel sektörün gelişmesi için destek) ve sivil toplumun güçlendirilmesini sağlayacak iki taraflı projeleri desteklerken diğer taraftan da Barselona Bildirgesindeki çalışma programında değinilen bölgesel projelerin finansmanını sağlamaktadır. MEDA I kaynaklarının yaklaşık %86’sı iki taraflı işbirliğine, %12’si de bölgesel işbirliğine yönlendirilmiştir. İki taraflı projeler Akdenizli ortakların Kıbrıs, İsrail ve Malta dışındaki dokuz üyesini kapsamaktadır. Bölgesel projeler ise tüm ortaklara açıktır.

Avrupa Yatırım Bankası Kredileri

Alt yapı projelerinde kullanılan kredilere ortak finansman ve düşük faizli kredi uygulanması gibi faaliyetlerde bulunarak, bölgesel gelişmede önemli rol oynayan kurumlardan biridir. Avrupa Yatırım Bankası, Akdeniz bölgesi kapsamında yer alan ülkelerde çeşitli alanlarda uygulanan projelere verdiği uzun vadeli kredilerle desteklemektedir. Akdeniz politikası çerçevesinde Türkiye’ye sağladığı kredi tutarı 544.5 milyon Euro dur. Bu tutar Avrupa-Akdeniz Ortaklığı MEDA I Programı kapsamında verilen kredileri de kapsamaktadır.

Avrupa Birliğinin Akdeniz Politikalarındaki Temel Duruş ve Sorunları

Avrupa birliği özellikle bu son dönemlerdeki Akdeniz’e kıyısı olan kuzey Afrika ülkelerindeki halk ayaklanmalarına karşı duruşu bu yöndeki politikalarında önemli ölçüde belirleyici bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Makalemin başında da belirttiğim gibi Akdeniz bölgesini kuzey ve güney diye ikiye bölmek mümkün olduğu gibi aynı zamanda güney Akdeniz ülkeleri de kendi için de ikiye bölünebilmektedir. Bunu doğu ve batı Akdeniz şeklinde nitelersek AB

bu bölünmede batı Akdeniz in kontrolünü mümkün olduğu kadar elinde tutmak isterken Mısır'dan başlayarak Akdeniz'in doğusunda kalan tüm ülkelerin kontrolü daha çok ABD'nin elindedir. Son ayaklanmalarda sırasıyla önce Tunus ardından Mısır'daki ayaklanmalarda çok fazla ön planda olmayan AB ayaklanmanın Libya'ya sıçramasıyla Fransa öncülüğünde hemen devreye girmiştir.

Bunun en önemli sebebi Libya'daki ayaklanmanın AB bölgesindeki en önemli iki sorunu doğrudan tetikleme ihtimalidir. Bunlar göç ve enerji sorunlarıdır

Göç konusunda 2009 yılında Libya ve İtalyan hükümetinin karşılıklı yaptığı yasa dışı göçleri engelleme ile ilgili anlaşma geçtiğimiz yıllarda Libya'daki olaylarla beraber tekrar gündeme gelmiş ve çeşitli basın yayın organlarında yer bulmuştur.

Libya Artık Avrupa'nın Göç Kapısı Değil!

Cuma, 6 Ağustos, 2010

İtalya'da Berlusconi hükümetinin 2009 yılında Libya ile yaptığı anlaşmadan sonra göç akışında büyük düşüş yaşandı. Anlaşma Kuzey Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin denizde yakalanmaları halinde sınır dışı merkezlerine konulmasını öngörüyordu. İtalya'nın göçmenlere karşı sertleştirdiği politikaları çerçevesinde Libya ile yaptığı anlaşmadan sonra buradan Avrupa'ya yönelik göç akışı büyük oranda azalmış ancak son bulmamıştır.

İtalya'da Berlusconi hükümetinin 2009 yılında Libya ile yaptığı anlaşmadan sonra göç akışında büyük düşüş yaşandı. Anlaşma Kuzey Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin denizde yakalanmaları halinde sınırdışı merkezlerine konulmasını öngörüyor. İltica talebinde bulunanların parmak izi yoluyla kayıt altına alınmasını sağlayan sistem olan Eurodac verilerine göre İtalya'ya yasadışı yollardan giriş yapanların sayısı 2008'de 32 bin 52 kişi iken, 2009'da 7 bin 300'e düşmüştür.

Buna karşın Avrupa'da iltica talebinde bulunanların sayısı ise yüzde 8 oranında artış göstermiştir. İnsan Haklarını İzleme Örgütü (HRW) gibi çok sayıda sivil toplum örgütü İtalya'nın yakaladığı göçmenleri Libya'ya sınır dışı etmesine olanak tanıyan anlaşmayı "kirli" olarak niteleyerek, İtalya'nın zorunluluklarından kaçtığı eleştirisinde bulunuyordu. Öte yandan Libya'nın polisiye tedbirlerle Avrupa'nın göç kapısı olmaktan çıkarılması göçün artık durduğu anlamına gelmiyordu. Buna paralel olarak yeni göç yollarının açıldığı görülmektedir. İtalya'nın Lampedusa, İspanya'nın Kanarya kıyıları ile Malta'ya yönelik göç akışında azalma yaşanması ardından Yunanistan ve Türkiye temel göç kapısı haline geldi. 2009 yılında Yunanistan'ın kara sınırında 48 bin, deniz sınırında ise 30 bin 400 kaçak göçmen yakalandı. Bu da toplam Avrupa ortalamasının yüzde 75'ini ifade etmektedir. 2008 yılında bu durum yüzde 50 durumundaydı. Yılın başından beri ise rakamlar deniz yolundan çok kara yolunun öne çıktığını göstermektedir. Türkiye ile Yunanistan'ı ayıran Meriç Nehri, binlerce mültecinin geçiş noktalarından birini oluşturmaktadır. UNHCR bu yılın ilkyarısında 10 binden fazla kişinin bu nehirten Yunanistan'a geçmeye çalıştığını belirtiyor. Mülteci akını bir önceki yıla göre dörde katlanmış görünmektedir.

Enerji konusu ise yine Libya ekseninde önem teşkil eder çünkü Libya Tunus'un aksine önemli ölçüde kaliteli petrol rezervine sahiptir bu rezervin yanı sıra ilk aşamada Avrupa'nın enerji temininde önemli bir yol yada ülke olmasa da önümüzdeki yıllarda Avrupa'nın enerji ihtiyacının da kademeli olarak artacağını göz önünde bulundurursak Avrupa'nın kontrol altında tutmak istediği önemli bir ülkedir.

Avrupa Enerji Ağları

AB, 1996-2001 yılları arasında enerji piyasalarının irtibatlandırılması amacıyla Trans-Avrupa Ağları (TEN's: Trans-European Networks) planını uygulamaya koymuştur. Bu planın iki önemli amacı vardır. Birincisi, AB'nin genişlemesini de güçlendirecek bir biçimde enerji şebekelerinin (elektrik ve doğal gaz) birleştirilmesidir.

Bu sayede, Birlik içinde tek bir enerji piyasasının oluşturulması hedefine ulaşılabilecektir. İkinci amaç ise, AB'nin ihtiyaç duyduğu enerjinin güvenli bir şekilde temin edilmesi, enerji ihracatçısı ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve Birliğe komşu olan ülkelerde siyasi istikrara katkıda bulunmaktır. TEN aynı zamanda AB enerji piyasalarının serbestleştirilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi amaçlarına da dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Bu amaçla Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu kaynaklarından aday ülkelere ve ortaklık ilişkisi kurulan ülkelere destek sağlanmaktadır.

AB'nin enerji alanındaki özellikli durumu AB için ortak bir enerji politikasının temel bir metni sayılabilecek en kapsamlı çalışma olan yeşil kitapta da aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

Yeşil Kitapta Komisyon tarafından önerilen 6 öncelikli alan:

- Avrupa'da istihdam ve büyüme için enerji
- Enerji kaynaklarının güvenliğinin ve rekabetinin garanti edilmesi
- Üye devletlerarasında dayanışmanın güçlendirilmesi
- İklim değişikliğiyle başa çıkılması
- Enerji konusunda Ar-Ge'nin teşviki
- Üçüncü ülkelerle ilişkiler

Yeşil Kitaptaki tekliflerinin özeti:

Birlik içinde gaz ve elektrik pazarının tam olarak geliştirilmesi

Petrol ve gaz stoklarının yönetimi konusunda politikaların yeniden gözden geçirilmesi

Ağ güvenliğinin geliştirilme

Avrupa çapında kurulacak olan enerji ağının altyapısı ile ilgili sorun yaşayan üyelerin yardımına koşulması amacıyla yeni bir dayanışma mekanizmasının kurulması

Farklı enerji kaynakları ve iklim değişikliği konusunda Birlik çapında tartışmaların ve çözüm arayışlarının başlatılması

Ortak enerji politikası hedeflerine yönelik olarak enerji verimliliği konusunda Eylem Planı oluşturulması

Yenilenebilir enerji kaynakları için “Yol Haritası” oluşturulması

Stratejik bir enerji teknolojileri planı

Birliğin ortak enerji ağının kurulması yönünde birlikte hazırlanması öngörülen bir öncelikler listesi

AB-Rusya Enerji Diyalogu’na öncelik verilmesi ve Enerji Şartı Anlaşması’nın tamamlanması

Güney-Doğu Avrupa Enerji Birliği modeline dayanan bir “Pan-Avrupa Enerji Birliği Anlaşması” yapılması yönünde çalışmaların başlatılması

AB dışındaki enerji kaynaklarının sağlanmasında sorun çıkması halinde hızlı ve koordineli bir ortak cevap verilebilmesi amacıyla yeni bir Birlik mekanizmasının geliştirilmesi

2020 yılında bugünkü enerji tüketimiyle karşılaştırıldığında %20 daha az enerji tüketimine gidilmesi, bu yolla 60 milyar €

değerinde bir enerji harcaması tasarrufuna gidilmesi hane başına bu tasarrufun yılda ortalama olarak 200-1000 € olması,
Enerji tasarrufu ile yaklaşık 1 milyon iş kaynağı yaratılması,
Kyoto Protokolünde de öngörüldüğü üzere enerji harcamasındaki %20 lik bir düşüş ile CO2 emisyonunda %50 bir azalmaya gidilmesi,
Kirliliğin azaltılması.

Avrupa Birliğinin Enerji Tüketimi ve Dışa Bağımlılığı

Söz konusu senaryoya göre, 25 üyeli AB'nin 2005 yılında 1.727,4 milyon tpe enerji tüketimi gerçekleştireceği göz önüne alındığında, 2010-2020 döneminde ortaya çıkacak enerji ihtiyacının sırasıyla %3,5 ve %9,7 daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. Enerji ihtiyacındaki bu artışın yanı sıra, özellikle tüketilen enerjinin hangi kaynaklardan karşılandığı da önem taşımaktadır. Anılan senaryoda belirtildiği üzere, toplam enerji tüketimi içinde 2030 yılına kadar doğal gazın ve yenilenebilir enerji türlerinin payının artacağı, katı yakıtların (örneğin kömür) ve nükleer enerjinin katkısının ise azalacağı değerlendirilmektedir. AB ve dünya kamuoyunun gelecekte öneminin artacağını bekledikleri yenilenebilir kaynakların (örneğin güneş enerjisi) katkısı ancak %6,2 olabilecektir.

İthalât Bağımlılık Oranları (%)

	2000	2010	2020	2030
Katı Yakıtlar	30.1	37.4	50.8	65.7
Sıvı Yakıtlar	76.5	81.4	86.1	88.5
Doğal Gaz	49.5	61.4	75.3	81.4
Toplam	47.1	53.3	62.1	67.5

Kaynak: EC, European Energy and Transport: Trends to 2030.

Bu bağlamda, AB'ye 2004 yılında katılmış ülkeler de dikkate alındığında, AB'nin gelecekte enerji ihtiyacının artacağı beklenmektedir. Yeni üyelerin enerji tüketimlerinin katı yakıtlar dışında AB ile benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Ancak, bu 10 ülke, özellikle petrol ve doğal gaz itibarıyla 15 üyeli AB'den daha fazla dışa bağımlı durumdadırlar. Bu veriler çerçevesinde, AB'nin genişlemesinin enerji alanında dışa bağımlılığı artırdığını söylemek mümkündür.

AB'de giderek artan çevre kaygıları nedeniyle, ekonomik ve teknik ömrünü tamamlamaya yüz tutmuş nükleer santrallerin devre dışı bırakılması ve elektrik üretiminde doğal gaz kullanımının teşvik edilmesi de AB'nin enerji açısından dışa bağımlılığını artıran faktörler arasında bulunmaktadır. Ayrıca, Kuzey Denizi'ndeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının tükenme eğilimine girmesi, sosyal güvenlik ve işçilik maliyetleri nedeniyle kömür üretiminin düşmesi gibi nedenlerle AB gelecekte fosil yakıt ithalatını de artırmak zorunda kalacaktır. AB'nin doğal gaza bağımlılığının artması, doğal gaz rezervlerinin yoğun olarak bulunduğu ve rekabete açık olmayan pazarlara sahip olan ülkelere (Rusya, İran, Cezayir) bağımlı kalması sonucunu yaratmaktadır. Bu durum ise AB için enerji arzı güvenliği riskini ortaya çıkaracaktır.

AB ülkeleri, enerjinin arz güvenliği riskini en aza indirebilmek amacıyla yıllık doğal gaz tüketimlerinin %20'si kadar bir miktarı depolama imkanı oluşturmuşlardır. Bu bağlamda, AB ülkelerinin üyesi olduğu Uluslararası Enerji Ajansı petrol alanında da depolama kabiliyeti oluşturulmasını savunmaktadır. ABD, bu kapsamda stratejik petrol rezervleri adı verilen rezervler (500 - 550 milyon varil) ile yaklaşık 90 günlük petrol ihtiyacını yer altında depolamaktadır. AB de benzer bir politikayı hayata geçirmek için çaba harcamaktadır.

Riskin azaltılmasında bir diğer önemli husus da arz kaynaklarının çeşitlendirilmesidir. AB, kaynak çeşitlendirilmesi hedefi çerçevesinde "çoklu boru hatları politikası" yanında, doğal gazı sıvılaştırılmış [Liquified Natural Gas (LNG) - Sıvılaştırılmış Doğal Gaz] olarak almak amacıyla terminaller projelendirmeye ve inşa etmeye yönelmiş bulunmaktadır.

AB enerji kaynakları açısından fakir olmamakla birlikte, kendi kendine yeterli de değildir. 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı gibi bazı dış şoklar, AB'nin nispeten küçük çaplı ve kısa süreli enerji krizlerine karşı dayanabildiğini göstermiştir. Buna karşın, 1970'lerde ardından yaşanan petrol krizleri gibi uzun süreli istikrarsızlıklara karşı AB'nin çok uzun süre direnç göstermesi mümkün görülmemektedir. Birlik, petrol ithalatının önemli bir kısmını AB üyesi olmayan Norveç'ten karşılamaktadır. Bununla birlikte, bu ülkenin mevcut rezervlerinin sınırlı olması nedeniyle AB'nin petrol ithalatında ikinci sırada yer alan Rusya ile enerji alanında sürmekte olan iş birliğine büyük önem verilmektedir. AB'nin, Orta Doğu ülkelerinden yaptığı ithalatın toplam içindeki payı ise 1/3'ü geçmemektedir. Bu ağırlığın gelecekte daha da artması öngörülmektedir.

Sonuç olarak;

Bu bağlamda enerji ihtiyacı ve yasadışı göç yollarının kontrolünü ve güvenliğini elinde tutmak isteyen AB Akdeniz politikalarına özellikle bu perspektif nedeniyle önem vermekte ve bölgede kendi iradesi dışında gelişen olaylardan da hoşlanmayacağını söylememiz beklide yanlış olmaz.

Yinede bölgede son gelişen olayları da sadece AB etkisine bağlamak çok hatalı olacaktır Arap ülkelerinde arka arakaya yaşanan ve 'Arap baharı' ya da 'Arap Rönesansı' şeklinde nitelendirilen halkın yenilikler ve reformlar istediğinin yıllar boyunca ezilerek dikta rejimleri altında yaşayan halkların gene uyanışı olarak ta algılamak mümkündür.

Bu noktada AB sadece sürecin gelişimini yakından izleyerek yeni oluşacak liderler ya da hükümetlerle de mevcut ihtiyaçları sebebiyle iyi ilişkiler sürdürmeye çalışacağını söyleyebiliriz. 2010 yılında yaşanan bu değişikliklere kadar ele aldığımız birliğin Akdeniz politikaları, üye ülkelerin çoğunu ve tüm Avrupa coğrafyasını ilgilendirdiği için şüphesi bu tarihten sonra da ciddi bir şekilde gündemdeki yerini korumuştur ve korumaya devam edecektir.

AVRUPA KARŞISINDA 'TERÖR' KARŞISINDA AVRUPA

Erol Aslan

“Teröristler ne zaman ve nasıl vuracaklar bilemeyiz ancak deneyeceklerinden eminiz. Bu yeni tip terörizm daha çok dramatik ve korkunç olanı arıyor.”

David Blunkett, İngiltere İçişleri Bakanı, 7 Kasım 2002

Terörizmin Tarihi Gelişimi

Uluslararası Hukuk biliminde olduğu gibi, devletler arasında da terörizmin genel kabul görmüş üzerinde ittifak edilen bir tanımının yokluğu terörle mücadeleyi zorlaştırmaktadır.¹⁰⁴

Dönemlere göre görülen terör çeşidi farklılık arz etmekle, içeriği zaman ve şartlara göre değişebilen bir kavram olmakla birlikte, başlangıcında ulusal nitelikler gösteren terörizm kavramı iletişim teknolojisindeki gelişmeden de etkilenecek küreselleşmiştir. Yöneldiği hedefler, amaçları gibi kıstaslara göre ulusal ve uluslararası şeklinde gruplandırılan terör eylemleri savaşlardan farklı olarak, beklenmedik bir anda ortaya çıkar ve şok etkisi yaratması beklenir. Amaçlarına ulaşabilmeleri için toplum üzerinde psikolojik etki uyandırmaları çok önemlidir. Hükümete karşı güveni zayıflatarak toplumun temel değerlerine saldırılmaktadır. Terör eylemlerinde eylemin kendisinden ziyade toplumda meydana getirdiği etki önemlidir. Toplumda meydana getirilen korku, kaos duygusu ölü sayısından daha önemlidir.¹⁰⁵

104. Sertaç, H. Baseren, “İnsan Hakları ve Terörizm”, **İnsan Hakları ve Güvenlik** içinde, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, No 1, Ankara, 2001, s.195-224

105. Doğu Ergil, **Uluslararası Terörizm**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,

Terör kavramı bakış açısına göre farklılık arz eden bir kavramdır. Saldırırganlar bir taraftan özgürlük kahramanı, özgürlük savaşçısı olarak adlandırırken, diğer taraftan da terörist olarak görülmektedir.¹⁰⁶

Ignacio Ramonet'ye göre ise, terörizm; “iki yüzyıldır haklı veya haksız bir şekilde şiddete başvuran veya siyasal düzeni değiştirmeye çalışanları ifade etmek” için kullanılan belirsiz bir kavramdır.¹⁰⁷ İktidara yönelik eylemlerinde amacına ulaşabilen örgütler iktidarı elde ederken, amaçlarına ulaşamayan ya da henüz mücadele sürecinde olan örgütler terörist örgüt olarak değerlendirilmiştir. Günümüze gelinceye kadar, başta medya olmak üzere terörizmin geçirdiği değişime etki eden birçok faktör olmuş ve bu faktörler modern terörün şekillenmesini sağlamıştır.

Terörizmin genel geçer bir tanımı yapılmadığı surece (pratikte böyle bir tanım ortaya koymak çok zor olsa da) Terörist eylemcilerle ulusal kurtuluş örgütlerini birbirinden ayırabilmek pek de mümkün görünmemektedir. Libya ve Suriye gibi devletler terörist eylemlerle işgal altındaki halkların bağımsızlık için verdikleri meşru mücadele arasındaki farklılıkları ortaya koyabilmek için terörizmin tanımının yapılmasının gerekliliğini savunurken iktidara karşı mücadele eden grupların konumunda arkasındaki uluslararası desteğin bakışına göre değişmektedir.¹⁰⁸

Terörizm yalnızca bir zamana ve ülkeye has olmayıp, 20. yüzyıla kadar tarihin her döneminde ve her kıtada var ola gelmiştir.

Eski Yunanlı tarihçi Ksenophon'un (İÖ 431-349) yapıtlarında düşman topluluklara karşı psikolojik savaştan bahsetmiş, Tiberius ve Caligula gibi Roma İmparatorları, yönetimlerine karşı çıkanları

Cilt: 47 ,Sayı: 3, syf:1

106. Blin, A., (2005). *Le Terrorism*. Paris: Le Cavalier Bleu. s. 9.

107. Lelièvre, H., (2004). *Terrorisme: questions*. Bruxelles: Complexe. s. 17.

108. <http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=ULUSLARARASI%20HUKUK-TA%20TER%D6R%DDZM%DDN%20TANIMLANMASI%20SORUNU&kimlik=1097056714&curl=makaleler/ahtopal-1.htm>

yıldırım için sürgün, mal ve mülkten yoksun bırakma, idam gibi yollara başvurmıştır. İspanyol Engizisyonu sapkınlıkla suçladığı kişileri cezalandırmak için keyfi tutuklama, işkence ve idama başvurarak devlet eliyle bir terörizm uygulamıştır. 1789 Fransız Devrimi sırasında terörizme başvurulmasını açıkça savunan Devrimin liderlerinden, hukukçu ve siyasetçi Robespierre’in hüküm sürdüğü dönem, tarihe “Terör Dönemi” (1793-94) olarak geçmiştir. Amerikan İç Savaşı’ndan (1861-65) sonra siyahların haklarını engellemek için Ku Klux Klan adlı bir terör örgütü kurulmuştur. 1792’lerde “Tiranlara karşı mücadele etmek için her yol mubahtır”¹⁰⁹ diyen devrimci Fransız Gracchus Babeuf’un fikirleri, anarşistlerce kabul görmüş ve anarşistler devrimci siyasal ve toplumsal değişiklikler yaratmak için en iyi yolun iktidarı elinde bulunduran kişileri devirmekten geçtiğini düşünmüşlerdir. Böylece terörizm ezilmiş halkların baskıcı yönetimlere karşı şiddetli bir şekilde başkaldırı¹¹⁰ olarak görülürken, 1865-1905 yılları arasında bir dizi hükümdar, devlet başkanı, başbakan ve başka devlet görevlileri anarşistlerin silah ve bombaları ile can vermiştir. ¹¹¹ 19. yüzyılın ikinci yarısında ise terörizm, Batı Avrupa, Rusya ve ABD’deki anarşizm yanlılarının yaygın olarak benimsenmiştir. Bütün bu örneklerden de görüldüğü gibi. Gerek dünya gerekse Avrupa için Terör kavramı yeni değildir.

AB ve Terör

Avrupa’nın en eski terörist örgütlenmesi olan Ira (Irish Republican Army), Bask ülkesinin bağımsızlığı ilkesi üzerine kurulu 50 yıldır İspanya’da savaş veren ETA, 9 yıl boyunca Avrupa’ya kaos ve terör saçan (yüzlerce işbirlikçileri olmasına karşın merkezde ancak 9-12 kişi bulunan) Baader-Meinhof Avrupa’nın bilinen terör örgütlerinin başında gelmektedir.

109. Lelièvre, A.g.k.

110. Blin, A.g.k.

111. Çitlioğlu, E., (2005). *Gri Tehdit Terörizm*. Ankara: Ümit Yayınları. s. 87.

1960- ve 70'li yıllardaki terörist eylemler (uçak kaçırma, adam öldürme,) uluslararası toplumun terör suçlarına dikkatini çekmesine neden olmuştur. 1972 yılında Münih olimpiyatlarında İsraili atletlerin öldürülmesi de konuyu gündemde tutmuş, Uluslararası terörizm BM gündeminde bir konu olmuştur. BM'de henüz terör; tanımı yapılan ve üzerinde anlaşılan ortak bir metin olmamakla birlikte 12 adet sözleşme (doğrudan veya dolaylı olarak 10 sözleşme, 2 protokol) imzalanmış, belirli fiiller spesifik olarak terör suçu kabul edilerek özel alanda mücadele edilmeye çalışılmıştır. 11 Eylül sonrasında kabul edilen 1373 sayılı karar uyarınca BM terörle mücadelede daha önemli sorumluluklar yüklenmiştir.¹¹²

11 Eylül batı dünyasına karşı yapılmış saldırı olarak algılanmış olsada bu saldırının doğrudan hedefinde Avrupa olmayıp, Afganistan'ın işgalinden sonra işgal politikasına karşı, Avrupa'nın seri bir saldırıyla karşı karşıya kalma tehlikesi göz önünde bulundurularak itirazlar yükselmeye başlamıştır. Avrupalı idarecilerin kaygıları müslüman azınlık ile ilişkileri sağlamlaştırmak ve onları korkutmamak olmuştur.¹¹³

Teknolojik alandaki gelişmelere ve devletler arasındaki ilişkilerin boyutuna göre terörizm de uluslararası bir kimliğe (Küresel terör) burunmuştur. Küresel terör ise çağının gelişmelerine uygun olarak bilişim teknolojilerinden yararlanmaktadır. Bu gelişmelere ve teröre karşın Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1978'de bir bildiri yayınlayarak "Terör eylemlerin önlemek ve bastırmak, üye ülkelerin demokratik yapılarını temin etmek için vazgeçilmezdir." diyerek teröre karşı tutumunu açıklamıştır. (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Terörizm karşı bildirisi 1978). Konseyin terörle mücadeledeki faaliyetlerini koordine etmek ve Avrupa Konseyi'nin hukuki icraatlarını hayata geçirmek için, 2003 yılında, Terörizm Uzmanları Komitesi (Le Comité d'expert sür le Terrorisme- CODEXTER) kurulmuştur.

112. <http://akademikperspektif.com/2013/12/30/terorizm-dosyasi-vi-terorizmin-uluslararasi-hukuk-duzleminde-ele-alinisi/>

113. "Uluslararası terörizm ve avrupa s7, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpech"

Avrupa Konseyi Terör eylemlerini engellemek için, insan haklarına ve hukuk devletine saygı çerçevesinde, ceza kanunu aracılığıyla hukuki normlar geliştirerek, teröristlerin adalete teslim edilmesi için uluslararası işbirliğini yürütmeye gayret etmektedir.

İnternet ve terörizm ile Terörizm ve organize suç örgütleri arasındaki bağlantılar da terörle mücadele çerçevesinde CODEXTER'in öncelendiği alanlar arasındadır.¹¹⁴

Daha öncesinde sadece AB'ye 5 üye devletin terör suçlarına ilişkin özel düzenlemeleri mevcutken (Fransa, Almanya, İngiltere, İspanya ve İtalya), 2002 yılında AB ortak bir terör tanımına geçmiştir.

AB konseyinin 13 Haziran 2002 tarihli 2002/475/ JAİ sayılı terörizmle mücadeleyle ilişkin çerçeve kararı 28 Kasım 2008 tarihli 2008/919/JAİ kararı ile değiştirilerek, terörle bağlantılı 3 yeni suç ihdas edilmiştir.

“Halkı terör suçu işlemeye tahrik” (“provocation publique à commettre une infraction terroriste”),

“Terör için adam kazanma” (“recrutement pour le terrorisme”),

“Terör için alıştırma/egzersiz yapma” (“entraînement pour le terrorisme”).”¹¹⁵

Bu tanıma göre birliğe üye ülkeler arasında ortak bir suç ve ceza tanımı meydana gelmiştir. Üye ülkeler İrlanda ve Yunanistan hariç halkı terör suçu işlemeye teşvik edecek eylemleri ve terör eğitim faaliyetlerini de cezalandırmak için gereken düzenlemeleri yapmıştır.¹¹⁶

Terörizm ile İlgili Kavram, Anlayış ve Yaklaşım Değişimi

Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı yapılan terörist saldırıların

114. http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/3_CODEXTER/TOR%202014-2015_fr.pdf

115. **Question d'Europe, Philippe Delivet** n°372, 23 novembre 2015, Fondation Robert Schuman

116. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=URISERV:l33168>

ardından, terörizm ile ilgili genel kavram, anlayış ve yaklaşımlar değişmiştir. Dünyada hiçbir gücün terör karşısında dokunulmaz olmadığını gören Avrupa, Amerika kendi evinde vurulabilirse kendisinin vurulabileceğini anlamıştır. 11 Eylül saldırısı, Amerika açısından olduğu gibi Avrupa açısından da milat sayılabilecek bir tarih olmuştur. Saldırıları son derece çarpıcı bir şekilde ortaya çıktığı gibi, uluslararası ilişkiler bilimini artık sadece devletlerin birbiriyle olan sorunlarıyla değil, devletler ile devlet-dışı aktörlerden olan terörist gruplar arasındaki çatışmaları da kapsamak, bunların nedenlerini anlamak ve açıklayıcı teorileri geliştirerek geleceğe yönelik öngörülerde bulunmak zorunda bırakmıştır.¹¹⁷

11 Eylül sonrasında sivil halkın korunması acil bir konunun da ötesinde birinci öncelik olmuştur. Devlet olmayan ve öngörülemeyen kimliği belirsiz tehditler karşısında, Stratejik planda eski kuralları geçerliliğini yitirmiş konumdur. Rakibin politik beklentilerini tahmin ederek bir savunma sistemi kurmak neredeyse imkansız durumdur, bir tarafta müzakere ve pazarlık, diğer tarafta tehdit ve zor kullanma. Amerika terörizmle mücadelede, genellikle başı çekmektedir. Terörizmle mücadele dış politikasının mutlak önceliğindedir. Avrupa ise stratejik misilleme yapma farkını göstermektedir.¹¹⁸

Avrupadaki terör saldırılarını tetikleyen unsur Avrupa devletlerinin Afganistan işgalinde müttefik olması olarak görülsede, Fransa'nın Cezayir'de seçimleri iptal etmesi (Ocak 1992) ve İslami Selamet Cephesini (FİS- Front Islamique du Salut) yasaklaması, Avrupalı devletleri ve özellikle Fransa'yı işbirlikçi konumuna getirdi. Avrupadaki ilk terör saldırılarının çekirdeğini bu ortam hazırladı. Başta Fransa olmak üzere, Almanya İtalya Belçika gibi Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yerleşen direnişçiler daha sonra, 1995 yılında Fransa'daki terörist saldırısının sorumlusu olan İs-

117. Kibaroglu, Mustafa, "11 Eylül Sonrasında Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık", **Foreign Policy**, s.33, Baskısı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, Eylül-Ekim/Kasım-Aralık 2001, 118. "Uluslararası terörizm ve Avrupa s7, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Securité UE, Thérèse Delpech"

lam Ordusu Grubu (GIA- Groupe Islamique Armée) tarafından kontrol edildi. 1996'dan itibaren örgüt içerisindeki radikal unsurlar Al-Qaida gibi uluslararası örgütlere geçtiler.¹¹⁹

Amerika ile istihbarat ve adalet alanlarında işbirliği neticesinde, Avrupa devletleri Uluslararası terörizme karşı mücadelede ciddi tecrübe kazandılar. 11 Eylül sonrasında sıkılaştıran ihtiyatlı işbirliği atlantiğin iki yakasında askeri alanda devam etti.¹²⁰

21 Eylül'den itibaren Avrupa Konseyi, saldırıların meydana getirdiği uluslararası durumu değerlendirme için yaptığı olağanüstü oturumunda Birleşik Devletlerle "dayanışma" içinde olduğunu ilan etti. Ortak tehdide karşı duygular; saldırıların açık topluma, demokrasiye, hoşgörü ve çok kültürlüğe karşı yapıldığını ilan ediyordu. NATO'nun 5. Madde uyarınca ortak güvenliğe karşı dış saldırı yapıldığı kabul edildi. Avrupa devletlerinin Afganistan ve Irak'ta Amerika'ya karşı verdiği destek Avrupalıya, Amerika'ya göre daha az korunan bir konumda açık ve cazip bir hedef haline getirdi.¹²¹

11 Eylül saldırılarını yapanların Avrupada kaldıkları ve saldırıların Avrupa topraklarına değil de Amerikan çıkarlarına karşı yapıldığı iddia edildi. Bu sonuç Avrupa'nın terör saldırılarına çok kolay bir şekilde hedef olabileceğini göstermektedir. Avrupalılar kısa sürede saldırıların Amerika'nın orta doğudaki varlığına karşı duyulan nefretten yapıldığını anladı. Amerika'nın yabancı topraklardaki çıkarları da hedef listesine girdi. Batı medeniyetinin baş temsilcisi olarak görünmesi nedeniyle Amerika ilk hedefte ve arkasından da doğal olarak Avrupa gelmekteydi. Nitekim bu durumu George Bush 2002 Avrupa gezisinde Avrupalıların Amerika ile aynı tehlikeyle karşı karşı-

119. "Uluslararası terörizm ve Avrupa s8-9, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpech"

120. "Uluslararası terörizm ve Avrupa s8-9, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpech"

121. "Uluslararası terörizm ve Avrupa s8-9, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpech"

ya olduğunu belirterek ortak savunma çağrısında bulundu.¹²²

Mart 2004'te Madrid'de gerçekleşen terörist saldırılardan sonra Avrupa terörle mücadelenin geleceğine ilişkin daha yoğun bir çalışma içerisine girmiştir.

Gelinen aşamada AB, terörizmle mücadelesini dört yön üzerinde yapmayı planlamaktadır. Bunlar,

terörist saldırıların önlenmesi,

sınırların korunması,

terörizmle şüphelenenlerin takip edilmesi ve

olası saldırıların sonuçlarını toparlamaya hazırlıklı olmaktır.

Tehdit önleme çalışmalarını Avrupalılar, terörist örgütlerin yeni üye bulmalarını engellemekle başlatmayı planlamaktadırlar. Burada en çok hapis ve dini okullardaki durumları kontrol etmek ve islam toplumundaki radikal marjinalerin etkinliklerini azaltmak gerekmektedir. Bunun için, Avrupa'da Müslümanlığın öğretilmesini sağlamayı ve hatta "kendi imamlarını" yetiştirmeyi planlamaktadır. Bunun dışında Avrupa'daki göçmenlerin ekonomik ve sosyal durumları da ele alınarak geniş taraflı modernizasyon ve hayat standartlarını yükseltmeye yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Saldırıların hemen akabinde, 11 Mart tarihi, 2004 Madrid saldırıları sonrasında terör mağdurlarını anmak için Avrupa Terör kurbanlarını anma günü olarak ilan edildi. "Journée européenne en mémoire des victimes du terrorisme » Saldırılarından birkaç saat sonra Avrupa Parlamentosu'nun genel kurul oturumunda 11 Eylül ve 11 Mart tarihlerinin Terör mağdurlarını anma günü olarak kabul edilmesi için teklif verildi. Birkaç dakika içerisinde de 11 Mart tarihi 11 Eylül yerine Avrupa Terör kurbanlarını anma günü olarak kabul edildi. Karar alma hızı ve ortak kimlik inşa sürecine ilişkin sorular doğurdu. 11 eylül

122. "Uluslararası terörizm ve avrupa s16, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpach"

saldırıları sonrasında neden bu şekilde bir dayanışma örneği gösterilmediği ABD ile dış ilişkilerde soru olarak birliğin önüne geldi.¹²³

Birleşik Krallık

Avrupa devletleri arasında terörden en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. 11 Eylül'den sonra diğer ülkelerle işbirliği geliştirilmiştir. Aralık 2001 de kabul edilen yasa, terörist faaliyetlerinden şüphelenilen yabancıları yargılamadan hapse atmaya izin vermektedir. Söz konusu yasa yabancı ve İngiltere vatandaşları arasında ayrımcılık (discrimination) yaptığı için çok eleştirildiği halde en saldırı ve savunmacı tedbirler alınmıştır.¹²⁴

Almanya

11 Eylül'den sonra Almanya tarihindeki en büyük askeri soruşturma 600 polis ile başlatıldı. İslamcı oldukları iddiasıyla onlarca kişi tutuklandı. 2000 yılında Francfort'da ele geçirilen bir hücrede 11 Eylül saldırılarının planlarının 1999'a kadar gittiği keşfedilmişti. Almanya 2. Dünya savaşından sonra dini derneklere verilen özgürlüklerden terörist olarak gördükleri derneklerin yararlanamaması için birçok önlem aldı. Bir kaç ay sonra ise Alman halkının zihninde uzun zaman önce kötü bir geçmişe sahip olan polisle işbirliği yaparak şüpheli görülen kişileri ihbar etmeleri için düzenlemeler yapıldı.

Parmak izleri kimlik belgelerinin üzerine işlenmeye, vise başvurusunda bulunanların sesleri kaydedilmeye, para transfer işlemleri control edilmeye başlandı, şiddeti tevik eden vaazlarda bulunan dini gruplar cezalandırıldı, nazi almanyası tecrübesi yaşamış bir ülkeye

123. Aux victimes du terrorisme, l'europe reconnaissante? Portée et limites de la journée européenne en mémoire des victimes du terrorisme, Gérôme Truc L'Harmattan | "Politique européenne » 2012/2 n° 37 | pages 132 à 154

124. "Uluslararası terörizm ve avrupa s17, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpech"

göre vatandaşlarını korumaya dönük önemli adımları bunlar.¹²⁵

İtalya

İtalya 1970’li yıllarda terör saldırıları dalgasını gördü. İtalya yarımadası, balkanlara yakınlığı nedeniyle çoğu zaman İngiltere gibi Al-Qaida operasyonlarının üssü gibi görüldü. İtalya da tutuklamalar 2000’de saldırılardan da önce başlamıştı. 4 nisan 2000’de Al-Qaidaya bağlı bir hücre mensupları Roma’daki Amerikan büyükelçiliğine saldırı hazırlığı yaparken yakalandı. 2001 Mart’ında kimyasal saldırı hazırlığında bir grup yakalandı.¹²⁶

İspanya

Madrid yargıcı Baltazar Garzon Kasım 2001’de İtalyan topraklarında operasyon başlattı onlarca kişi örgüt üyeliğinden tutuklandı. Polis Amerikanın sembollerine ait birçok videoya (Altın kapı Köprüsü st Fransiskoda, özgürlük heykeli) el koydu.¹²⁷

Fransa

Fransa Amerika’ya göre daha fazla Cezayirli (Al’Qaida içerisinde cezayirli nüfusa atfen) nüfus barındırmasından dolayı zayıf halka olarak görülmüştür. Saldırılarından sonra 15 Kasım 2001’de çıkarılan ve iki yıl geçerli olacak yasayla araba ve ev arama, havaalanlarında güvenliğin sıklaştırılması, grupların dağıtılması, internet ve haberleşmelerin takip edilmesi sağlandı.¹²⁸

125. “Uluslararası terörizm ve avrupa s17, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d’Etude de Securité UE, Thérèse Delpech”

126. “Uluslararası terörizm ve avrupa s18, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d’Etude de Securité UE, Thérèse Delpech”

127. “Uluslararası terörizm ve avrupa s19, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d’Etude de Securité UE, Thérèse Delpech”

128. “Uluslararası terörizm ve avrupa s20, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d’Etude de Securité UE, Thérèse Delpech”

Belçika

1980’li yıllarda Sovyetlerin Afganistanı işgali sonrasında Brüksel’de “Afgan Mücahitleri bürosu » açılması, 90 li yıllarda Belçika topraklarına yerleşen Cezayirli direnişçilerin yardımına lojistik yapılanmaların sağlanması, Bosna ve Çeçenistan savaşlarında Belçikadaki yapılanmalara yardımcı olmuştur.¹²⁹

Özgürlüklerin Korunması Demokrasi ve Terör

Avrupa’da ve Amerika’da toplumun yeni saldırılardan korunması için alınan önlemler özgürlükleri kısıtladığı şeklinde tartışmalara neden oldu. Gerek insan hakları savunucuları gerekse entellektüeller tepkiler gösterdi.

Avrupa güvenlik politikalarına ve terörizme karşı değerlerini koruyabilecek mi?

Avrupa da yeni nesil terörizm ile karşılaşmaya hazır mı?

Bu mücadelede risk alabilecek mi? hayatını ortaya koyabilecek mi?

Terör saldırıları sonrasında ortaya çıkan tartışmalar göstermektedir ki, batının eski demokrasileri görüldüğünden daha da kırılganlar.

Demokratik değerlere bağlılık ve onları korumak AB’ye girebilmek için temel değerlerdendir. Kamu özgürlüklerinin kötü niyetli kullanılması demokrasiler için kalıcı tehlikeler doğuracaktır, buna karşı önlem alınmadan uzun süre devam edilmesi ise avrupa toplumunu koruma konusunda birliği zaafiyete düşürecektir. İki sorun arasında kalmış gibi bir görüntü oluşmaktadır.¹³⁰

İkinci dünya savaşından 60 yıl, soğuk savaştan 10 yıldan fazla geçmesine rağmen AB’nin üzerinde düşünmesi gereken sorunlar bunlar olacaktır.

129. “Uluslararası terörizm ve avrupa s21, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d’Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpech”

130. “Uluslararası terörizm ve avrupa s49, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d’Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpech”

Yeni nesil terör olayları metropollerde binlerce can alabilecek hale geldi. Terör fenomeni şekil değiştirdi.

Güvensizliğin küresel ölçekte yayılmasına karşı ancak küresel işbirlikleri ile cevap verilebilecektir. Avrupa genişlemesi Avrupa'yı Asya'ya yaklaştırmıştır. Artık satrancın merkezi avrupa değildir, bölgesel krizler değişmemiş şiddetini artırmıştır.¹³¹

Soğuk savaş döneminde Avrupaya yönelen tehdit periferiye kaydırılmış ancak 11 Eylül saldırıları sonrası meydana gelen son dönem saldırılar tehdidin çevreden merkeze yöneldiğini göstermektedir. Sivil halkın korunması uzun süre askeri koruma lehine geri bırakıldı.¹³²

Müslüman Toplumun Entegrasyonu Meselesi

Göçmenleri misafir: geçici işgücü olarak gören Avrupa'nın, geç-menleri ülkesi için bir şans olarak gören Amerika'dan öğrenecekleri çok şey var.¹³³

Nitekim Eurobarometre araştırmasına göre göç (%58), ve terör konusu (%28) ile avrupa vatandaşlarının en çok korktukları ilk iki konudur. Özellikle göç konusunda yerel hükümetlerin tedbirlerinden ziyade AB ölçeğinden tedbirlerin alınması gerektiğini düşünüyorlar.¹³⁴ Bu korkudan neş'et göçmenlere karşı uygulanan sert ve ayrımcı politikalar da göçmen unsurun topluma entegrasyonunun önündeki bir diğer engeldir.

Müslüman toplumun entegrasyonu meselesi acil konuların başında görülmelidir. Avrupadaki metropollerde sadece başarılı olmuş en-

131. "Uluslararası terörizm ve avrupa s54, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpéch"

132. "Uluslararası terörizm ve avrupa s55, sayı 56 Aralık 2002, Paris, Institut d'Etude de Sécurité UE, Thérèse Delpéch"

133. **L'Allemagne Divisée Par Son Immigration, Entretien avec Ritas Süßmuth, Michel Verrier, L'Harmattan** | "Confluences Méditerranée » 2002/4 N°43 | pages 133 à 137

134. <http://securiteinterieurefr.blogspot.fr/2016/01/selon-le-dernier-sondage-eurobarometre.html>

tegrasyon politikaları, ekonomik gerekçelerle Avrupaya davet edilen nüfusun sosyal patlamalarının önüne geçecek tek çıkar politika olarak görülmektedir.

Avrupa uzun süre görmezden geldiği sınavdan başarılı olabilecektir. Uzun süre görmezden geldiği sorunların kendisine banliyölerde sisteme sorunlu yapılar olarak geri dönmeye başlamıştır.

Her ne kadar yazının konusu Avrupada ki terör olsa da terörle mücadele konusundaki analizler ne AB ile ne de Avrupa kıtasıyla sınırlandırılacak bir mücadele değildir. Konuya genel olarak yaklaşmak gerekir, çünkü bu problem bütün bir gezegene dokunan bir sorundur ve hiçbir ülke tek başına terörle mücadele edemez.

Europol' verilerine göre son 5 yılda gerçekleştirilen terör saldırılarının sadece %2'si dini karakterli saldırı iken çoğunluğu ayrılıkçı gruplar tarafından işlenmektedir..

Daha çok dikkat çekmesinin nedeni eylemlerin medya tarafından hedefe alınmadığındandır.¹³⁵

Ne var ki Türkiyede ki dini saikli saldırılar ve Rusyada ki çeçen- rus mücadelelerini de sayılara yansıtmak¹³⁶ medyada dini saiklerle meydana gelen saldırıların oranını yüksek göstermesine sebep olmaktadır.

Avrupa'nın bugün mücadele ettiği şey terörizm değil sosyal bir olgu olarak integrizm (radikallik) olarak da yorumlanmıştır.

Europol Te-Sat 2015

Europol Te-Sat 2015 raporunda Avrupada terörle mücadeleye ilişkin rakamlar şu şekilde ortaya konmaktadır.¹³⁷

135. <http://www.atlantico.fr/decryptage/et-origine-terroristes-commettant-plus-attaques-dans-mondeest-alain-blin-1958758.html>

136. http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/visuel/2016/03/24/les-attaques-terroristes-en-europe-ont-fait-plus-de-1-800-morts-depuis-2001_4889670_4355770.html

137. <https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015>

AB'de 2009-2013 arasında bir kısmı engellenen 1010 terör saldırısı kaydedildi.

Dini argümanlara dayalı düzenlenen saldırı sayısı 2003 e göre artış göstermiştir. 2003'de 216 olan saldırı 2015'de 395 ölmüştür. Bu saldırılar müslüman, yahudi ve diğer din mensuplarına karşı yapılan saldırıları kapsamaktadır.

AB'de 2015 yılında, 201 terör saldırısı düzenlendi.

Terörle bağlantısı olduğu gerekçesiyle 774 kişi tutuklandı, tutuklananlardan 444 Kişi hüküm giydi.

2014'deki saldırıların büyük bir çoğunluğu ayrılıkçı terör ve sol tandanslı terör örgütlerine ait iken sadece 2 tanesi dini nitelikli terör eylemi olarak nitelendirildi.

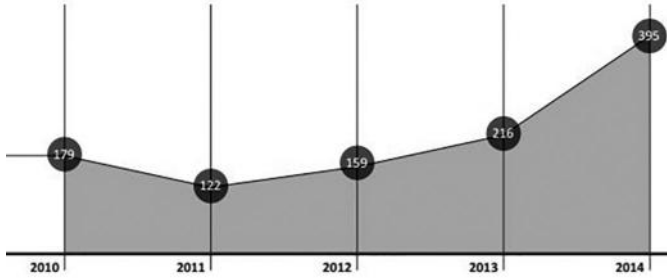
Fransa ve İspanya Avrupada en çok terör saldırılarına uğrayan iki ülke olarak başta gelmektedir.

Fransa; 2012'de /125, 2013'de /63, 2014'de /51 saldırı giderek azalırken, İspanya; 2012'de /54, 2013'de /33, 2014'de /18 saldırı kaydetmiştir.

Birisi hariç iki ülkedeki bütün saldırılar ayrılıkçı terör eylemi olarak kaydedilmiştir.

Tutuklamaların yarısına yakını (%48) terör örgütüne üye olma iddiasıyla yapılmıştır. 1/5'i (%22) Çatışmalı bölgelere gidilmesi gerekçesiyle ve %13'u ise saldırılarla bağlantısı olması gerekçesiyle yapılmıştır. 2013'de tutuklananların sayısı 535 iken (büyük bir kısmı Fransa'dadır 238) ardından 145 tutuklama ile İspanya, 132 tutuklama ile İngiltere gelmektedir.

2010-2014 arası dini saikle işlenen saldırılar.

2014 'de Etnik temelli saldırı rakamları (siyah işaretli olanlar başarısız olan saldırılar)

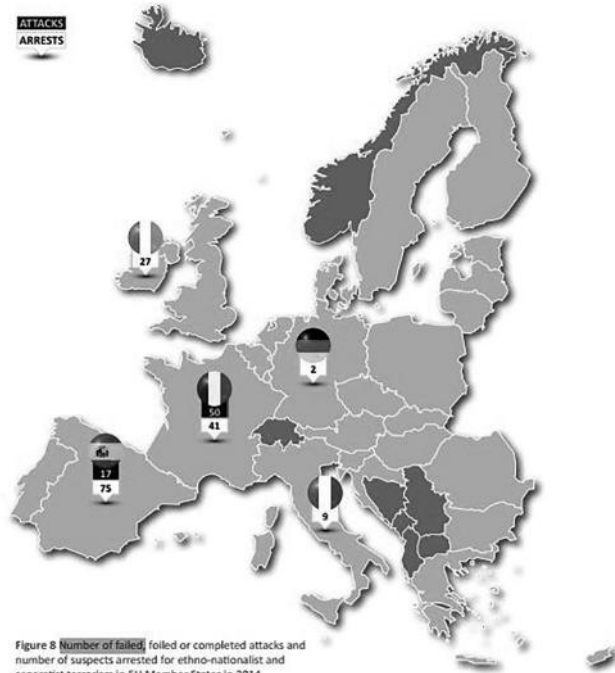

Figure 8 Number of failed, foiled or completed attacks and number of suspects arrested for ethno-nationalist and separatist terrorism in EU Member States in 2014

AB’NİN KÜRESEL STRATEJİSİ VE AB ORDUSU TARTIŞMASI

Ümit Çelik

AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, uzun zamandır beklenen yeni AB küresel strateji belgesini, 29 Haziran 2016’da yapılan AB Konseyi toplantısında AB liderlerine sundu. Strateji belgesi Paylaşılan Vizyon, Ortak Eylem: Daha Güçlü Bir Avrupa - Avrupa Birliği’nin Dış ve Güvenlik Politikası İçin Küresel Bir Strateji başlığını taşıyordu. Bu Konsey toplantısının asıl gündeminde ise AB’yi derinden sarsan hayati önemdeki sıcak bir gelişme, İngiltere’deki halkoylamasında AB’den çıkma kararının alınması vardı. Yüksek Temsilci Mogherini’nin hazırladığı küresel strateji belgesi, AB zirvesinde ele alınmamış olsa da “Brexit” kararının şokuyla çalkalanan Avrupa’da, Avrupa ordusu tartışmasını yeniden canlandırdı. İngiltere’nin Avrupa ordusu düşüncesine karşı çıkan bir ülke olması da tartışmaya yeni bir boyut kazandırdı.

Bu önemli gelişmeler, İngiltere’nin AB’den çıkışının Avrupa ordusu tartışmasına nasıl bir yön vereceğiyle ilgili bazı soruları da akıllara getiriyor: Yumuşak gücüyle bilinen AB’nin kendine ait birleşik ve daimi bir orduya ihtiyacı var mı? Bundan sonraki süreçte, İngiltere’siz bir AB kendi ordusuna sahip olabilir mi ya da olmalı mı? AB’nin sonunu hazırlayacağı şeklinde yorumlar yapılan Brexit kararı, tam tersine Avrupa ordusunu kurmak için bir fırsat olarak değerlendirilebilir mi? Bütün bu soruların cevabı, AB ülkeleri ve yetkililerinin AB’deki mevcut askeri yapılanmaya ve Avrupa ordusu düşüncesine nasıl yaklaştığında saklıdır ve AB’nin stratejik hedefleriyle yakından ilgilidir.

Mogherini’nin Küresel Stratejisi ve AB’nin Askeri Gündemi

Mogherini AB liderlerinin kendisini görevlendirmesi üzerine, Haziran 2015’te, liderlere küresel durum hakkında bir stratejik değerlendirme raporu sunmuştu. Bu rapor aynı zamanda, ertesi yıl tamamlanması istenen nihai strateji belgesine de kaynaklık edecekti. Bu doğrultuda AB liderleri, Mogherini’den AB’nin gelecekteki küresel ilişkilerine rehberlik etmesi için, ortak dış ve güvenlik politikasına ilişkin bir AB küresel stratejisi hazırlamasını istediler. Bunun üzerine, Mogherini AB kurumları ve diğer çeşitli kurum ve kuruluşların yanı sıra, üye devletlerle yakın işbirliği halinde bir küresel strateji belgesi meydana getirdi ve aynı işbirliği kapsamında bu stratejinin tam anlamıyla uygulanmasını önerdi.

AB yetkililerinin yıllardır üzerinde uzlaşmaya varmak için çaba gösterdiği, Mogherini’ye hazırlattırılan yeni AB küresel strateji belgesinin Haziran 2016’daki AB zirvesinde sunulması tasarlanmıştı. İngiltere’deki halkoylaması da aynı ay içinde yapılacaktı. Bu yüzden Mogherini’nin yeni küresel strateji önerisindeki bazı konuların ve ortak Avrupa ordusu kurulması tartışmasının, İngiltere’deki kritik halkoylamasını olumsuz yönde etkilememesi için çaba gösterildi. AB ordusuna ilişkin çeşitli fikirler, halkoylamasına katılacak İngiliz seçmenlerden gizlendi. Çünkü İngilizlerin AB ordusunun kurulmasına karşı çıktığı biliniyordu ve bu tasarıların tam da İngiltere’deki kritik halkoylaması öncesinde gündeme gelmesi, “ayrılma” taraftarlarının lehine bir etki yaratabilirdi. Bu önlemlere rağmen hiçbir şey İngilizlerin Birlik’ten çıkma kararını engelleyemedi. Böylece beklenmedik bir anda halkoylamasından çıkan “Brexit” kararına AB’nin nasıl bir tepki vermesi gerektiği ile Mogherini’nin küresel strateji belgesi, AB gündemini aynı anda meşgul etmeye başladı.

Yüksek Temsilci’nin 2015’te küresel siyasetle ilgili yaptığı durum değerlendirmesine göre, “günümüzde küreselleşmenin hız kazanmasıyla, ülkeler ve bölgeler arasındaki bağlantılar geçmişte görülmemiş boyutlara ulaşmış, bunun yanında terör örgütlerinin kök

saldığı ve devlet otoritesinin olmadığı denetimsiz bölgeler artmıştır. Bugün küresel güç dengelerinin değiştiği, tek bir devletin başat güç konumunda olmadığı, yeni güçlerin yükselişe geçtiği ve “daha bağlantılı, daha tartışmalı, daha karmaşık” bir dünyada yaşıyoruz.”¹³⁸

Mogherini’ye göre “böyle bir dünyada, AB askeri bir ittifak olmasına karşın savunma konusunu göz ardı etmeyi göze alamaz. AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (OGSP) ortak finansman, istihbarat ve lojistik alanında sıkıntılar yaşıyor. Karşılaşılan zorluklar, OGSP kapsamındaki operasyonları kapsam, boyut ve stratejik derinlik bakımından olumsuz etkiliyor. Dış ilişkilerde bütünleşik bir yaklaşım gereklidir. Bunun gereği olarak genişleme, komşuluk politikası, göç, enerji, terörle mücadele, güvenlik ve savunma politikaları gibi farklı alanlar arasında yakın bağlar kurulmalıdır. Zorlukların aşılabilmesi ve dış ilişkilerde bütünleşik bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için AB’nin ortak, kapsamlı ve tutarlı bir küresel stratejiye ihtiyacı vardır.”¹³⁹

Mogherini küresel strateji belgesinde ise “*AB daima yumuşak gücüyle iftihar etmiştir ve böyle yapmayı sürdürecektir. Çünkü biz bu alanda en iyiyiz.*” demektedir.¹⁴⁰ NATO’yla ilişkiler konusunda “NATO’nun toplu savunmada AB devletleri için temel çatı olmaya devam edeceğini ve AB’nin NATO’yla işbirliği ve ortaklıklarını derinleştireceğini, bununla birlikte Avrupalıların askeri bakımdan çok daha iyi donanımına sahip olması gerektiğini” ifade etmektedir. Mogherini “bunun sadece Avrupa savunmasını güçlendirmek için değil, ABD ile ilişkilerin sağlıklı biçimde yürümesi için de gerekli olduğunu” vurgulamaktadır.

Öte yandan, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker’in başını çektiği AB ordusu taraftarlarına rağmen, Mogherini daha zi-

138. Yeliz Şahin, “AB, Dış ve Güvenlik Politikasında Küresel Strateji İçin Düg-meye Bastı”, İKV Değerlendirme Notu, Temmuz 2015, s. 2.

139. Şahin, *a.g.e.*, s. 7.

140. *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy*, June 2016, p. 4.

yade üye ülkeler arasındaki güvenlik ve savunma işbirliğini güçlendirme çağrısı yapmaktadır. Küresel strateji belgesinde AB ordusunun yaratılmasına ilişkin açık bir ifade bulunmamaktadır. Avrupa ordusu düşüncesine, küresel strateji belgesinde yer verilmemiştir. Mogherini bunun yerine, Avrupa askeri yeteneklerini sınırlandırabilecek tüm engellerin kaldırılması için çağrıda bulunmaktadır: “Muharebe Gruplarının konuşlandırılmasını engelleyen, kuvvet oluşturulmasına zarar veren ve OGSP askeri operasyonlarının etkinliğini azaltan prosedürel, finansal ve siyasi engellerle mücadele etmek suretiyle, acil müdahale için kapasitemizi güçlendirmeliyiz.”¹⁴¹

Şunu da eklemek gerekir ki ortaya çıkan yeni AB küresel strateji belgesi, bir Konsey kararı değildir. Avrupa Komisyonu’nun geleneksel bir görüşü ya da Avrupa Dış İlişkiler Servisi’nin çıkarmış olduğu bir siyaset belgesi de değildir. Bu belge daha çok Mogherini’nin vizyonunu ve küresel konularla ilgili kendi değerlendirmesini yansıtmaktadır.¹⁴²

Bugün Mogherini’nin küresel stratejisi çerçevesinde, AB’nin bir Avrupa ordusu kurulmasıyla ilgili hiçbir tasarısı yoktur. Bununla birlikte AB’nin üst düzey yetkilileri, Birliğin artık kendi ordusunu kurması gerektiğini defalarca dile getirmiştir. Komisyon Başkanı Juncker Mart 2015’te, birleşik bir Avrupa ordusu kurulması çağrısı yapmıştır. Juncker’e göre, “AB Rusya ve diğer tehditlere karşı caydırıcı olması ve dünyadaki konumunu güçlendirmesi için, kendine ait bir orduya ihtiyaç duymaktadır. Ortak AB ordusu üye ülkeler arasında bir daha asla savaş yaşanmayacağını gösterecektir. AB aynı zamanda, kendi ordusuyla üye ya da komşu bir devletteki barış ortamını koruyabilecektir.”¹⁴³

Alman Savunma Bakanı Ursula von der Leyen de Juncker’in çağrısını memnuniyetle karşıladıklarını belirtmiş ve “Avrupalılar olarak

141. *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*, p. 47.

142. Daniela Vincenti, “Mogherini’s Global Strategy Moves Beyond Zero-sum Game”, *EurActiv*, 28 June 2016.

143. “Juncker: NATO is not Enough, EU Needs an Army”, *EurActiv*, 09 March 2015.

geleceğimiz Avrupa ordusuyla bir yerde olacaktır.” demiştir.¹⁴⁴ Son olarak Haziran 2016’da, Avrupa Parlamentosu Dışışleri Komitesi Başkanı Elmar Brok, Birlik politikalarının daha etkili olmasını sağlayacak ve Birliğin dünyadaki rolünü güçlendirecek olan birleşik Avrupa silahlı kuvvetleri düşüncesini olgunlaştırmak için, AB’nin ortak bir askeri karargâha gereksinim duyduğunu söylemiştir.¹⁴⁵

Bazı yorumcular ise Avrupa’nın sıradışı iç ve dış krizlerle yüzleşmek durumunda kaldığı bir ortamda, muhtemel AB ordusunun ABD’nin kıta üzerindeki baskısını hafifleteceği görüşündedir. Ayrıca halkoylamasında Brexit taraftarlarının kazanmasının ardından, Londra’nın artık AB üzerinde herhangi bir etkisinin kalmayacağı tahmin ediliyor. Bu durum Avrupa ordusu taraftarlarının elini güçlendiren bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak AB ordusunun gerekli olduğu her ne kadar yüksek sesle vurgulansa da Brüksel’deki birçok diplomat, böylesi bir askeri güce şu aşamada gerek olmadığı düşüncesindedir.¹⁴⁶ AB ordusu karşıtları ise NATO’nun altını oyaacağı gerekçesiyle, AB’ye daha büyük bir askeri rol verilmesine karşı çıkmaktadırlar. Bunun yanında yapılan bir anket, Avrupalıların sert güç kullanılmasını istemediklerini ve savunma harcamalarının artırılması konusunda gönülsüz olduklarını göstermiştir.¹⁴⁷

Askeri İşbirliğinin Kapsamı ve AB Ülkelerinin Yaklaşımları

Mevcut durumda Avrupa askeri yetenekleri özetle şu temel esaslar çerçevesinde geliştirilmektedir:

* Her şeyden önce askeri yapılanma süreci kalıcı bir ordu kurmaya yönelik değildir. AB kuvvetleri genellikle, “acil ve

144. Aynı yer.

145. “EU Army? New Security Strategy Says Bloc Should Go Beyond NATO”, *RT News*, 29 June 2016, [https:// www.rt.com/news/](https://www.rt.com/news/).

146. “AB Ordusu Geliyor”, *Sabah*, 1 Temmuz 2016.

147. “EU Army? New Security Strategy Says Bloc Should Go Beyond NATO”, *RT News*, 29 June 2016, [https:// www.rt.com/news/](https://www.rt.com/news/).

insani müdahaleler” ya da “çatışma sonrası barışın tesisi” doğrultusunda görev yapmaktadırlar. Birliğin askeri ve sivil görevlerinin hukuki zemini, halen Aralık 2009’da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması’dır. AB askeri harekâtları, OGSP’yle ilgili hükümlerin dâhil edildiği Lizbon Antlaşması’na dayanılarak yürütülmektedir.

* Diğer yandan Avrupa Parlamentosu’nda, Şubat 2009’da, birleşik Avrupa ordusu kurma yolunda ilk aşama olarak nitelenen, Avrupa Senkronize Silahlı Kuvvetleri’ni (Synchronised Armed Forces Europe - SAFE) kurma tasarısı kabul edilmiştir. Bu şekilde Avrupa kuvvetlerini tek bir liderlik altında toplamak amaçlanmaktadır fakat Avrupa ülkelerinin katılımı gönüllülük esasına dayanacaktır.¹⁴⁸ Bu dönemde Avrupa ordusu tasarılarına en büyük desteği Almanya Başbakanı Angela Merkel, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, İtalya Dışişleri Bakanı Franco Frattini ve Belçika Başbakanı Guy Verhofstadt vermiştir.¹⁴⁹ Ayrıca Avrupa Parlamentosu aynı yıl, bağımsız bir Avrupa gücü olan Eurocorps’un AB’ye bağlanması ve AB’nin sürekli ordusu olmasını öneren bir karar almıştır.¹⁵⁰ Bununla birlikte, uzun yıllardır AB Konseyi’nde bekleyen Avrupa Senkronize Silahlı Kuvvetleri tasarısının uygulanabilirliği üzerindeki tartışmalar devam etmektedir.

* Sanılanın aksine, OGSP Avrupa’nın askerileştirilmesi süreci değildir. Diplomatik, insani, ekonomik ve ticari kaynakların yanında askeri kaynakların da kullanılması suretiyle, AB’nin dünya politikasındaki etkinliğinin artırılması hedeflenmek-

148. “Blueprint for EU Army to Be Agreed”, *Daily Telegraph*, 18 February 2009.

149. “Germany Speaks Out in Favour of European Army”, *EU Observer*, 8 February 2010; Peter C. Glover, “Merkel’s European Army: More Than a Paper Tiger?”, *World Politics Review*, 25 March 2007; “Italy’s Foreign Minister Says Post-Lisbon EU Needs a European Army”, *The Times*, 15 November 2009.

150. Bu konudaki tartışmalar için bkz: “Is a EU Army Necessary and Relevant?”, http://european-federalists.wikispaces.com/file/view/UEF_Wikibrief_EU_Army.pdf,

tedir. Bugüne kadar yürütülen OGSP harekâtlarının birçoğu, AB üyesi devletlerin topraklarının dışında yürütülmek suretiyle, çatışma sonrası istikrar sağlama amacına yönelik olmuş ve her zaman bulunduğu yerin makamlarından resmi izin alınmıştır. Burada üzerinde önemle durulması gereken nokta, şimdiye dek hiçbir OGSP harekâtının, doğrudan tehditlere ya da saldırgan tutumlara karşılık olarak yürütülmemiş ve geçerli nedenlere dayandırılmış olmasıdır.¹⁵¹

* AB'nin tüm askeri ve sivil operasyonları için kesin karar alma düzenlemeleri, "uluslarüstü" değil "uluslararası" niteliğe sahiptir. AB üye devletlerinin askeri egemenliği uluslarüstü bir AB organına devredilmemiştir. Dolayısıyla, dünyanın herhangi bir yerinde AB askerlerinin ve sivil görevlilerinin konuşlandırılması konusunda, üye devletlerin yetki devri söz konusu değildir. Güvenlik ve savunmaya ilişkin diğer hassas konularda olduğu gibi, bu konularda da kararlar oybirliğiyle alınır. Hiçbir ülke kendi isteği dışındaki askeri ya da sivil operasyonlar için, kuvvetlerini kullandırmaya ve operasyon masraflarını karşılamaya zorlanamaz.¹⁵²

* AB kuvvetlerinin NATO'ya alternatif olarak değil, NATO Mukabele Gücü ve İttifak organlarıyla karşılıklı güçlendirme yoluyla, NATO'yu tamamlayan bir kuvvet olacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte, AB kuvvetlerinin NATO'yu tamamlayıcı bir unsur olarak mı yoksa NATO'dan bağımsız bir kuvvet olarak mı gelişeceği yönündeki en önemli soru hâlâ cevaplanmamıştır. Bu sorunun çözümü, Atlantik ötesi ilişkilerin gelecekte nasıl bir seyir alacağına ve AB üye devletlerinin AB'nin NATO'dan ne derece bağımsız olacağına ilişkin ortak bir politika zemininde buluşabilmesine bağlıdır.

151. Rainer Schueth, "Gelişmeler ve Gelecek - Bazı Yansımalar", Nicole Gnesotto (ed.), *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005, s. 236.

152. Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması madde 41/2.

* Savunma politikası konusunda, AB ülkeleri birbirinden çok farklı kimi zaman da tamamen zıt görüşlere sahiptir. Bazı AB üyeleri AB içinde tam anlamıyla bir savunma politikası oluşturulmasına karşı olmuşlardır. Ancak üye ülkeler zaman içinde AB'nin ortak savunmadan ziyade, sınırlı ölçüde askeri harekâtlar için askeri olanaklarla donatılması konusunda uzlaşmışlardır. AB ülkeleri arasında Fransa'nın yönlendirdiği "Avrupacı", İngiltere'nin yönlendirdiği "Atlantikçi" ve diğer "bağılantısız ülkeler" olarak nitelenen bir kümelenme bulunmaktadır. Bazen de bir takım uyumsuzluklar aynı ülkeyi ve o ülkenin kurumlarını bölebilmektedir. Birçok Savunma Bakanı Atlantikçi iken, Dışişleri Bakanları ise çoğunlukla Avrupacı ve bütünleşme taraftarı olmaktadır.

İngiltere şimdiye kadar daha çok Avrupa'nın kriz yönetimindeki askeri etkinliğinin güçlendirilmesi ve AB kuvvetlerinin NATO'yla birbirini tamamlayıcı nitelikte olması yönünde gayret sarf etmiştir.¹⁵³ İngiltere'nin görüşlerine benzer şekilde, İrlanda ve Avusturya geleneksel tarafsız ülke statüleri nedeniyle, AB içerisinde bir askeri bütünleşmeye pek olumlu yaklaşmamaktadır. İrlanda 2004'te ilk kez gündeme gelmesinden itibaren, AB çatısı altında herhangi bir Muharebe Grubu'nda rol almayı ilk yıllarda reddetmiş, daha sonra onay vermiştir. Aynı şekilde Avusturya da herhangi bir Muharebe Grubu'nda yer almayı uzun yıllar onaylamamış, ancak 2012'de yer almaya karar vermiştir.

Fransa ise her ne kadar eski Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin girişimiyle NATO'nun askeri kanadına tekrar dönse de aslında İngiltere'yle zıt kutupları temsil etmektedir. Fransa'ya göre, AB'nin NATO'dan özerk harekâtlar düzenlemesi ve kendi barış gücü harekâtlarını yine kendi harekât karargâhlarından yönetmesi artık vazgeçilmez bir hale gelmiştir. AB'nin NATO'dan ne derece özerk davranacağı konusu NATO'nun iradesine bağlanmamalıdır. AB askeri reformları

153. Jolyon Howorth, "Britain, France and the European Defence Initiative", *Survival*, Vol: 42, No: 2, Summer 2000, pp. 34-36.

na farklı pencerelerden bakan İngiltere ve Fransa, OGSP konusunda iki uç Avrupa görüşünü yansıtsa da Birliğin askeri yeteneklerini güçlendirmek iki ülkenin ortak paydası olmuştur.

Fransa'yla kurduğu yakınlık sonucu, AB projesinin gerçekleşmesinde kilit rol oynayan Almanya da bu ülkeyle aynı görüşleri paylaşmaktadır. Aslında AB'nin NATO'dan özerk davranıp davranamayacağıyla ilgili süregelen tartışmalar, gerçeklerin gerisinde kalmış teorik tartışmalardır. AB ilk defa 2003'te Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Artemis Harekâtı'nda olduğu gibi, Afrika'da birkaç kez NATO olanak ve yeteneklerine başvurmaksızın harekâtlar yürütmüştür.

Belçika'nın Alman-Fransız uzlaşmasına ve Avrupa'da askeri bütünleşme çabalarına verdiği koşulsuz destek ise geçmişte bu ülkenin Alman-Fransız çatışması yüzünden arada kalarak, Almanya tarafından iki kez işgal edildiği düşünüldüğünde daha iyi anlaşılabilir. Belçika askeri bütünleşme de dâhil Avrupa bütünleşmesinin olabildiğince gelişmiş ve bağımsız uluslarüstü kurumları içermesi için çaba göstermeyi sürdürmektedir. Belçika'nın komşusu Lüksemburg da "Avrupacı" olarak nitelenen ülkelerdendir. Lüksemburg Almanya, Belçika ve Fransa'yla birlikte, 2003'te Tervuren/Belçika'da bağımsız bir AB Askeri Karargâhı kurulmasını öneren ülkeler arasında yer almıştır.

Ek olarak İtalya ve İspanya OGSP'nin gelişimi için birçok öneri ortaya atmıştır. Avrupa Jandarma Gücü ve EUROFOR gibi iki önemli Avrupa barış gücünün karargâhı İtalya'da (Vicenza ve Floransa) yer almaktadır. İspanya diğer AB ülkeleri arasında, oluşturulmak istenen karşılıklı savunma hükümlerinin ve güvenlik garantilerinin en büyük destekçilerinden biridir. AB'nin terörle mücadele ilkelelerini vurgulayan 2002'deki Sevilla Bildirisi'nin kabul edilmesinde, İspanya önemli bir rol oynamıştır.

Komşusu İspanya'yla aynı çizgide bulunan Portekiz de Avrupa'da askeri yapılanma sürecine başından beri katkı sağlayan ülkelerdendir.

Portekiz Fransa, İtalya ve İspanya'yla birlikte, Lizbon Bildirisi'yle kurulan acil müdahale gücü EUROFOR ve deniz gücü EUROMARFOR'un kurucularındandır. Benzer şekilde, Finlandiya ve İsveç AB üyesi olmalarının hemen ardından, OGSP'nin gelişimi için önemli katkı sağlamışlardır. Finlandiya ve İsveç tarafından 1996'da sunulan ortak teklifle, AB askeri görevlerinin genel çerçevesini çizen Petersberg Görevleri AB Antlaşması'na dâhil edilmiştir. Buna paralel olarak Finlandiya tarafsızlık politikasından vazgeçmiştir.

Bununla birlikte, Polonya "Avrupacı" ülkelerden farklı görüşleri savunmaktadır. Polonya'ya göre, AB gelecekte resmi bir belgeyle kendine ait karşılıklı savunma hükümleri oluştursa bile Polonyalıları ve komşularına gerçek savunma garantisi verebilecek tek örgüt NATO'dur. Polonya'nın AB ülkelerinin karşılıklı savunma konusunda vereceği teminatlar açısından şüpheleri vardır. Polonya'nın çekinceleri ancak OGSP'nin tutarlılığı ve caydırıcılığının artırılmasıyla giderilebilir. Polonya'nın şüphelerinin temelinde, geçmişte kendi ülkelerini işgal eden Hitler ve Stalin'e karşı Batı Avrupa ülkelerinin sessiz kalması yatmaktadır.

Danimarka ise diğer AB ülkelerinden farklı bir politika izleyerek, AB'nin savunmayla ilgili hükümlerine karşı bir tavır almasa da kendisi katkıda bulunmayı arzu etmedikçe, bu politikayı uygulamaktan muaf tutulmayı istemiştir. Danimarka 1997 Amsterdam Antlaşması'na eklenen bir protokolle, sivil kriz yönetimi ile kurumsal ve prosedürel diğer kararlar hariç, savunmayla ilgili tüm yükümlülüklerden otomatik muafiyet elde etmiştir. Danimarka AB Muharebe Gruplarına katılmayan iki AB ülkesinden biridir (diğeri Malta). Bunun aksine NATO üyeleri Türkiye ve Norveç ile ne AB ne de NATO üyesi olan Makedonya ve Ukrayna, AB Muharebe Gruplarına katkıda bulunmaktadır.

Son Değerlendirme

Ekonomik ve ticari bütünleşmesini gerçekleştiren ve siyasal bü-

t nle me yolunda büyük bir adım atan AB, kendi bünyesine artık askeri bir boyut da eklemiştir. Bununla birlikte, askeri reformlar esasında AB'nin kendi ordusuna sahip olması için değil, AB'nin ciddi insani krizlerde NATO ya da ABD müdahalesine ihtiyaç ol- maktan kurtulması ve AB'nin tek başına acil insani müdahalelerde bulunabilmesi amacıyla yapılmıştır. Buna karşın Avrupa askeri i - birliği, her ne kadar OGSP'nin ciddiyetini arttırsa da Birlik içinde siyasal bütünleşmeye yol a mamaktadır. Birliğin daha fazla askeri boyut kazanması, bir yandan savunma alanını güçlendirirken, diğer yandan savunma konularının hassasiyeti nedeniyle “veto” seçeneği- ni ön plana çıkarmaktadır. Avrupa kimliğinin inşa sürecine askeri boyut eklenmesi, ulusal savunma politikalarındaki kırmızı çizgiler ve egemenlik sınırlamaları sonucu, Birliğin “uluslarüstü” değil “h - k metlerarası” yapısını güçlendirmektedir.

AB St. Malo Bildirisi'nden itibaren gelişen süreçte devrim niteli- ğinde bir askeri yapılanma ger ekle tirmi  olsa da AB askeri g - c n n kurulması ile ortak dış politika oluşturmak arasında doğru bir orantı yoktur. Avrupa'da askeri bütünleşmenin hız kazanması, Birliğin dış politikada bazı konularda yaşadığı bölünmelerin önüne geçememektedir. Bu gerçek Irak'ın işgali, bağımsız AB Askeri Ka- rarg hı kurulması ve Libya'ya askeri müdahale konusunda yaşanan Atlantik  tesi kriz sırasında, AB ve NATO'da oluşan kutupla mada açıkça görülmüştür.

AB'nin yeni bir güvenlik stratejisi belirlemesi artık büyük bir ih- tiya  haline gelmiştir. Öyle ki AB hâlâ 2003'te Javier Solana ta- rafından hazırlanan ve 2008'de gözden geçirilen Avrupa Güvenlik Stratejisi ile hareket etmektedir. 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla şekillenen uluslararası güvenlik ortamının bir ürünü olan bu eski belge, çoktan kullanım ömrünü tamamlamıştır. Yürürlükteki Avru- pa Güvenlik Stratejisi, 2010'lu yıllarda kabuk değiştiren uluslararası ortamda, AB'nin dış ve güvenlik politikalarına rehberlik edebilecek bir vizyon sunmaktan uzaktır. Bu nedenle AB liderlerinin Moghe- rini öncülüğünde yeni küresel strateji belirleme girişimi, Birliğin

küresel siyasetteki konumunu yeniden tanımlamak üzere atılmış önemli bir adımdır.

Askeri alanda atılan adımlar açısından gözden kaçırılmaması gereken nokta, AB'nin hiçbir zaman "sert güç" niteliğine sahip olmayı hedeflememiş olmasıdır. Ancak şu da bir gerçek ki OGSP'nin belli bir ciddiyet seviyesine ulaşabilmesi için, dengeleyici ve caydırıcı özelliklere sahip AB silahlı kuvvetleri gereklidir. Avrupa'nın etkin bir savunma politikasına kavuşabilmesi, benimsenecek ortak bir anayasada savunma ve dış politika kurallarına açıklık getirilmesine bağlıdır. Avrupa'nın bürokratik yapısı mevcut haliyle ortak politikalara olumsuz etkide bulunmaktadır. Ayrıca AB bugün askeri reformlar konusunda ilk yıllardaki büyük arzu ve heyecanını kaybetmiştir. Avrupa hükümetleri savunma harcamalarını arttırmakta gönülsüz davranmaktadırlar. Savunma yapılanmasında çok başlı ve dağınık bir görüntü veren, ortak stratejik hedefler belirlemekten aciz bir AB'nin, birleşik Avrupa ordusu kurması da beklenemez. Yine de yaşanan tüm krizler, uzlaşmazlıklar ve stratejik vizyon eksikliğine rağmen, Avrupa'daki askeri reform süreci devam edecektir.

İngiltere Fransa, Almanya ve İtalya'yla birlikte Birliğin 4 büyük askeri gücünden biridir. Ek olarak Avrupa'daki iki nükleer güçten biri ve BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan İngiltere'nin AB'den ayrılması, AB'nin küresel stratejisini de yakından ilgilendiren önemli bir konudur. AB'nin askeri yetenekleri hâlihazırda İngiltere gibi üye devletlerin "gönüllü" katkılarına dayanmaktadır. Benzer şekilde, AB savunma politikası da AB yöneticilerinin değil, Avrupa hükümetlerinin ellerinde şekillenmektedir. Dolayısıyla Brexit kararı, AB'nin stratejik vizyonu için yeni fırsatların yanında büyük riskleri de beraberinde getirmektedir.

Gelecekte ne olursa olsun üye devletlerin AB ordusuyla ilgili somut bir girişimde bulunmaları için, hükümetlerarası güçlü bir diyalog kurmaları ve tam bir uzlaşma içinde olmaları gerekir. Ancak AB ülkelerinin sadece AB ordusu fikrine değil, AB'nin NATO'dan

özerkliği ve diğer güvenlik ve savunma konularına farklı pencerelerden bakmaları nedeniyle, Birliğin mevcut koşullarda böyle bir uzlaşma sağlaması kolay değildir. Üye ülkelerin milli güvenlik ve savunma politikalarından kaynaklanan bazı hassasiyet ve çekinceler, AB'nin OGSP çerçevesinde ortak tutum ve eylemler belirlemesini zorlaştırmaktadır. Bugün başta Almanya Başbakanı Angela Merkel olmak üzere, AB karar alıcıları, Brexit kararının diğer üye ülkeleri Birlik'ten ayrılmaya özendirmemesi için çaba sarf etmektedirler. Bu yüzden AB ordusu yanlıları, AB ordusu tartışmasının Birlik içindeki ayrışmayı körükleyip, bazı üye ülkelerin İngiltere'nin yolundan giderek üyeliklerini tartışmaya açmasına neden olmaması için, temkinli hareket edeceklerdir. Bütün bu değerlendirmelerin ışığında, AB'nin en azından kısa vadede gerçek anlamda bir ordu kurmasının mümkün olmadığı söylenebilir. Birleşik, daimi bir AB ordusu AB için ulaşılmaması çok zor bir hedeftir.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KITA AVRUPASI VE İNGİLTERE POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Mehmet Ali YURTTAŞER¹⁵⁴

Giriş

XV. yüzyıla gelindiğinde Kıta Avrupası'nda güçlü siyasal yapıların ortaya çıkması ile kilesinin devlet üzerindeki etkisi sorgulanmaya başlanmıştır. 14 ve 15. yüzyıllarda İtalyan şehir devletlerinin Asya ve Afrika kıtaları ile Akdeniz'de giriştiği ticaret, modern dünyanın doğmasında¹⁵⁵ önemli bir etkileşim aracı olmuştur. Bu etkileşim zamanla Reform ve Rönesans hareketleri ile bütün Avrupa'yı etkisi altına almıştır. XVI. yüzyıl Avrupa'sında Portekizli gemicilerin Afrika'ya ulaşmaları ve Afrika'yı aşarak Hint Okyanusu'nda varlık göstermesiyle Avrupa'da uluslararası ticaret başlamış oluyordu. Daha önce İtalyan denizcilerin Akdenizde giriştikleri ticaret araçlara dayanıyor ve daha da önemlisi merkezi bir güce dayanmıyordu. Ancak Portekiz'in denizlere açılması İtalyan şehir devletlerinden farklı olarak tamamen Monarşi/Devlet desteği ile gerçekleşmiştir.. Bu sebepten dolayı Portekizlilerin denizlerdeki ekonomik faaliyetleri uluslar arası ticari faaliyet olarak kabul edilmiştir. Portekiz'in başlatmış olduğu bu yeni ticaret dalgası İberya yarım adasında yayılmış ve Portekizli denizcilerin faaliyetlerini İspanyol denizciler izlemiştir.

XVI. yüzyılın ortalarında, İberya yarım adasının ticari üstünlüğü Hollanda Birlik Şehirleri'ne geçmiştir. Daha önce benzeri görülmemiş bir siyasal sistem kuran Hollandalılar uluslararası ticarete yarım yüzyıl egemen olacaktır.

İngiltere'nin 1588 yılında o zamanların tartışmasız deniz gücü İspanyol Armadasını Manş Denizi'nde bozguna uğratmasıyla İspan-

154. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Lisans Öğrencisi

155. Goody Jack, 2010, *Renaissances: The One Or The Many?*, Cambridge.

yolların deniz gücünü sorgulatmıştı. 1588'de İngilizlerin zaferinden sonra İspanyolların Yenilmez Armada'sı zamanla zayıflayacaktı. Hollanda'nın okyanuslardaki muhteşem ticaret ağı ise İngilizlerle girdikleri üç savaşla son bulacaktı. Bu deniz savaşlarından sonra İngilizler denizlerin en büyük gücü olmaya başlayacak ve uluslararası ticaretin en kuvvetli tarafı olacaktı.

Avrupa'nın XVI. yüzyılda başlayan uluslararası ticari faaliyetlerinin en büyük etkeni Rönesans ve reform hareketleriydi. Rönesans (yeniden doğuş) Avrupalı halklara dünya üzerinde aktif olmayı öğretiyordu. Rönesans etkisiyle Avrupa'da; Ticari zenginliğin önemi kavranıyor, dünyanın anlamaya ve görülmeye değer bir yer olduğundan bahsediliyordu. Bu fikirler Avrupalı kâşiflerin ve macera severlerin ortaya çıkmasını tetiklemişti. Dini Reformlar sonucu ise modern ulus devletin temelini oluşturan güçlü monarşilerin üzerindeki kilise/din etkisini azaltmıştır.

XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadarki dönemdeyse Avrupa halkları dünya ile tam anlamıyla etkileşim içine girmişti. 1648 Vestfalya Anlaşmalarıyla ulusların üzerindeki kilise etkisi hukuken son bulmuştu. 1781'de Amerikan devrimi, 1789 Fransız devrimi, 1848 devrimleri ile Avrupa'da siyasal düşünceler tarihi gelişmiş ve 1870 Sanayi devrimi ile yeni buluşlar ve yeni bir ekonomik sistem doğmaya başlamıştır.

XX. yüzyılda ise Kıta Avrupası'nda iki büyük savaş meydana gelmiş bu savaşlar bütün dünyayı etkileyen küresel ölçeğe yayılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda yaklaşık 9 milyon insan ölmüştür, İkinci Dünya Savaşı ise yaklaşık 73 milyon insanın ölümüne sebep olmuştur. İki dünya savaşının Avrupa'da başlaması ve bu savaşların büyük yıkımı iki önemli gelişmeyle sonuçlanmıştı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da dünyanın en ciddi ve önemli bütünleşme hareketi ortaya çıkmış bugünkü Avrupa Birliği kurulmuştur. Bu iki büyük savaşın diğer sonucu ise Kıta Avrupası'nın ekonomik ve diplomatik gücünün Amerika Birleşik Devletleri'ne geçmesi olmuştur.

MODERN AVRUPA'NIN DOĞUŞU

1. Reform Hareketleri

15 ve 16. yüzyıllarda Avrupa insanın yeni dini görüşleri, Bir yandan Batı'nın üstünlüğünün temel nedenlerinden biri olmuş, öte yanda daha sonraki yüzyılların siyasi tarihi üzerinde çok önemli etkilerde bulunmuştur.¹⁵⁶ Dini reform hareketleri; Avrupa'daki Monarkların, zengin sınıfın ve bir kısım halk kitlesinin, kilise otoritesini sorgulamasıyla ortaya çıkmıştır. Reform hareketleri modern dünyanın şekillenmesinin temeliydi, reformun tamamlanması ile modern dünya, liberal fikir ve düşüncelerin temelinde gelişmiştir. Çünkü dini reformları başlatan en güçlü etken, monarklar ve kilise arasındaki mülkiyet tartışmasıdır. Daha sonraki yüzyıllarda İngiltere'de gelişecek olan Liberal fikirler, en başta bireyin birey olarak haklarını koruma altına alıyordu. Dini baskının siyasi idare üzerindeki etkisi azaldıkça, monarşiler ve ulus yapısı güçlenmiş ve bu ulusal yapıların ekonomik refaha ulaşmasıyla monarkların etkisi de giderek azalarak, günümüz modern toplum yapısı gelişmiştir.

16. yüzyılda Kutsal Roma İmparatoru ve Kilise'nin işbirliği Avrupa Monarkları'nı isyan ettirmişti. Monarkların kiliseye isyanın temeli kilisenin dünya yönetimine ve Kutsal Roma İmparatoru'nun üzerindeki siyasal hükmüne yönelikti.¹⁵⁷ Yani prenslerin kiliseye olan isyanı tamamen siyasal temelliydi. Çünkü kilisenin siyasi gücü aynı zamanda büyük bir ekonomik güçtü. Halkın Reform düşüncesi ise Hristiyanlık dinin yozlaşmış olması ile ilgiliydi. Sade vatandaş kilisenin gücüne değil, zayıflığına karşı çıkıyordu. Ancak halk kilisenin dini önder olarak kalmasını ve dini yönetimde söz sahibi kalarak haksızlıklara karşı güçlü bir otorite olmasını istiyorlardı.

Avrupa'da sistemli olarak Reform hareketi; Martin Luther isimli bir tanrı bilimcinin çalışmalarıyla başlamıştı. Martin Luther'in 1517'de

156. SANDER Oral, Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e, SS. 83, İmge Kitabevi, 27. Baskı 2014. Ankara.

157. Age: Ss 84.

“Endüljansın Kuvvetine Dair Tezler” adlı doksan-beş maddelik çalışması devrimci bir amaçtan ziyade basit bir kamuoyu tartışmasıydı.¹⁵⁸ Luther, insanın yalnızca inanç yoluyla aklanacağını savunuyordu. Luther’in en başta karşı çıktığı şey insan ile tanrı arasında biricik aracı olan rahipliğe olan gereksinimdi.¹⁵⁹ 1520’de Luther’in “Alman ulusunun Hristiyan Soyluluğa Seslenişi” adlı eserinde. Martin Luther Romacıların yarattığı kâğıttan duvarları yok etti ve Almanların bir Genel- Konsey kurarak kiliseyi reformdan geçirmelerini istedi.

Luther Almanya’daki Prenslerden Kilise’yi sorgulamalarını istiyor ve kiliseye karşı kendisini korumalarını talep ediyordu. Elbette Reform hareketi sadece Martin Luther veya çalışmalarıyla açıklanamazdı ancak Luther, modern ulus devletlerin oluşması için bir kıvılcım olmuştu. Rönesans ile “dünyaya” dönen Avrupa ulusları şimdi Luther’in çalışmalarını matbaa sayesinde çoğaltıp bütün Avrupa’ya yayacaktı.

Avrupa Reformunun bir başka gelişim alanı ise Britanya adasındaydı. 16. yüzyılda Kral VIII. Henry döneminde sancılı bir süreçle Roma’dan kopan Centerbury (İngiltere’nin dini merkezi) 1534 yılında VIII. Henry’nin kendisini İngiliz Kilisesi Ulu Lideri ilan etmesiyle ortaya çıktı. Her ne kadar kendisini, evrensel Katolik inanç temellerine bağlı olduğunu deklare etse de burada ifade olunan Katolik sözcüğü hiçbir zaman Roma Katolisizm’nin ifade ettiği anlamı kastetmemiştir.¹⁶⁰ İngiliz Reformu Kıta Avrupası’nda devam eden Reformasyondan iki temel farkla gelişmiştir. Birincisi Britanya’da Kilise devlet kontrolüne kalıcı olarak alınmıştır. Avrupada ise kilise dünyevi işlerden tamamen ayrılmış veya etkisiz hale getirilmiştir.

158. ELTON G. R., Reformasyon Avrupası, çev: Yardımlı Aziz, İdea Yayınevi, İstanbul, 2011.

159. Age.

160. Anglikan Kilisesi’nin Oluşum Süreci ve Bugünü Üzerine Bir İnceleme, Yami edat Şafak. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayil1pdf/yami_vedatsafak.pdf

İkinci bir önemli fark ise Kıta Avrupası'nda Katolik mezhebin karşısına Protestan mezhebi çıkarken, İngiltere'de; Anglikanizm mezhebi ortaya çıkmıştır. Anglikan Kilisesi Nüfusu bugün 80 milyona yaklaşan Hristiyanlığın üçüncü büyük topluluğu olmuştur.

Aslında Katolik Kilisesi hiçbir zaman, İngiltere'de Kıta Avrupası'nda olduğu kadar kalıcı bir şekilde egemen hale gelememiştir. Bunun nedeni büyük ölçekte İngiltere'nin bir ada ülkesi olmasından kaynaklanmıştır. XI. yüzyılda İngiltere'de rahipler feodal beylerin memurları niteliğindedir.¹⁶¹ İngiltere'deki rahiplerin büyük çoğunluğu evliydi. Rahiplerin evli olması Roma tarafından kabul edilebilir bir durum değildi. Ancak Roma XI. yüzyılda Britanya adasına gerçek anlamda egemen değildi. Rahiplerin evlilik münasebetleri İngiltere'de daha XI. yüzyılda olması ve daha sonraki yüzyıllarda rahiplerin evliliklerinin Anglikan kilisesi tarafından serbest kınanması, aslında İngiltere'nin ne kadar kendine özgü ve gelenekçi olduğunun kanıtı niteliğindedir. Roma ile Anglikan Kilisesi arasında; rahiplerin evlilik ve özel hayatları hâlâ bir anlaşmazlık konusudur. XI. yüzyılda İngiliz rahipleri nasıl evlenebiliyorsa, Anglikan mezhebinin ortaya çıkması ile Anglikan rahiplerin özel hayatları Katolik rahiplerden daha farklı olmayı sürdürmüştür.

1559 yılında Kraliçe Elizabeth'in çıkardığı iki kanun ile Katolik tarzı ibadetin İngiliz topraklarında resmen yasaklanmasıyla kuruluş aşamasını geçen kilise, kendisini asla Avrupa kıtasının Reform hareketlerinin bir uzantısı olarak görmemiş daha çok kendi deyimi ile orta yolu (via media) takip etmiştir.¹⁶² Kraliçe Elizabeth babası Henry gibi Roma aleyhine attığı bu adımlar sonucu 1570 yılında Vatikan tarafından tekfir edilerek cezalandırılmıştır. İngiliz kilisesinin XVI. Yüzyıldan itibaren bağımsız bir yapı olma yolunda ilerlerken kendi dini terminolojisini de üretmeye başlamıştı. Aslında İngiliz reformuna, İncilin tercümesi açısından bakılacak olursa Alman topraklarından çok daha erken bir dönemde ortaya çıkmıştı. XI.

161. Agm.

162. Agm.

yüzyılın ikinci yarısında Oxford Üniversitesi'nde profesörü John Wycliff (1330-1384), o zaman var olan Anglo-Katolik kilisesinin baskısını ve eziyetini göze alarak İncili İngilizce'ye tercüme etme girişiminde bulunmuştu. İncilin ilk tercümesi 1380'li yıllarda Wycliff tarftarlarınca gerçekleştirildi. Wycliff bu davranışından dolayı üniversite görevinden uzaklaştırılmıştır. Lollards ismiyle örgütlenen tarftarları 1420-1460 ve 1480-1520 yılları arasında takibe uğramış, 1530'lu yıllardan itibaren Luther hareketine destek vermişlerdir.¹⁶³

2. Ticaretin Uluslararasılaşması

2.1 İberya'nın Üstünlüğü

XV. yüzyıl ticari faaliyetleri; Avrupa'da feodal sistemin çözülmesine neden olacaktı. Feodal sistemi ortadan kaldıran kent yaşamına geçiş, XVII. yüzyıla gelindiğinde burjuvaziye yükseltmişti. Yeni kurulan kentler kıtalar arası taşınan ürünlerin varış noktalarıydı. Yeni ticari faaliyetler ise Avrupalıların denizcilikte geliştirdikleri yeni tekniklerle mümkün olmuştu. Portekizli denizcilerin Afrika kıtasını aşarak Asya kıtasıyla ticarete girişmeleriyle toplumsal yaşamı ve dolayısıyla siyasi hayatı derinden etkiledi. İşte ilk ulusal yapıların ortaya çıkması sebebi de teknik ilerlemelerin getirdiği ticari hacmi karşılamak adınaydı. Feodal sistemin toprağa bağlı ticari faaliyetleri 16. yüzyıla birlikte, köhne ve kazançsızdı. Bundan sonraki süreçte-Feodal siyasal sistem yerini güçlü monarşilere bırakacaktı.

1400'lü yıllara gelindiğinde İtalyan şehir devletlerinde ortaya çıkan Rönesans düşünceleri bütün Avrupa'ya yayılıyordu. Rönesans'ın geliştirdiği düşünce yapısı ise fiilen Portekiz'de vücut buluyordu. Avrupalı diğer uluslardan farklı olarak Portekiz XV. yüzyılda güçlü bir monarşi görünümü veriyordu. Portekiz'de kral sadece soy-lular tarafından değil halk tarafından da destekleniyordu. Portekiz Prensi Henrique (gemici Henrique) Portekizli denizcilerin ok-

163. Agm.

yanuslara açılmasını destekliyordu. Prens Henrique 15. yüzyılda Portekiz-Sagres'te ilk Denizcilik Okulu'nu açtı. Sagres'te kurulan okulda her şey bilimsel metotlarla Rönesans ruhuna uygun olarak ilerliyordu. Portekizliler Sagres'te Karavela denilen yeni tip gemiler geliştirdi. 1487'de Portekizli denizci Diaz, Ümit Burnu'nu aşmış, 1492'de Kristof Kolomb Amerika'yı keşfetmişti (İspanya Kralının desteğiyle). 1498'de Vasco de Gama Hindistan'a ulaşmıştı.¹⁶⁴

1492 yılında İspanyol İmparatorluğu; Granada emirliğinin yıkılmasıyla kurulmuş oluyordu. İspanyol imparatorluğunun kurulmasıyla, Avrupa'nın denizlerdeki ve ticaretteki üstünlüğü tamamen İberya yarım adasına geçiyordu. İspanyol İmparatorluğu iki temel üzerinde yükselmişti. Bunlardan birinci Kastilya ve Leon Kraliçesi I. Isabel'in Aragon Kralı II. Ferdinand'ın evliliği idi ikincisi ise İspanyol imparatorluğunun tıpkı Portekiz gibi Katolik dini düşünce temelleri üzerine kurulmuş olmasıydı. Zaten Portekizlilerin 1400'lü yıllarda başlayarak denizlere açılmasındaki temel sebepte doğu dünyasına karşı ekonomik bağımsızlık ve dini yayılcılıktı. Portekizliler Afrika ve Asya'da Hristiyanlığı yaymış ve Müslüman dünyasından bağımsız bir ekonomik yapı oluşturmak için ticari faaliyetlere girişmişti.

1492'de Kristof Kolomb'un İspanya Kraliçesi Isabel'in desteğiyle Atlantik'e açılması Yeni Dünya'nın keşfiyle sonuçlandı. Amerika keşfedilmişti şimdi İspanyol denizciler keşfedilen Amerika Kıtasında hem yağmalama ve ticari faaliyetlere başlayacak hem de yeni bir "Haçlı Ruhu" ile kıtayı Hristiyanlaştıracaktı.¹⁶⁵

İberya yarım adasının üstünlüğü, Rönesans ruhunun etkisinde teknik ilerlemelerle başlamıştı. Bu üstünlük Amerika'nın keşfi ile hem büyük bir vahşete hem de müthiş bir ekonomik zenginliğe dönüşmüştü. Amerika kıtasından çok büyük miktarlarda altın ve gümüş yağmalanıyordu. Amerika'dan Avrupa'ya akan Altın ve gümüş

164. Beaud Michel, Kapitalizmin tarihi 1500-2010. Ss21, Yordam kitap. İkinci basım, ocak 2016, çev: BAŞKAYA Fikret, İstanbul.

165. SANDER Oral, age, ss:90.

merkantalist ekonomi politikasını doğuracaktı. Elde edilen altın ve gümüşün ürün olarak karşılığı olmayınca genel anlamda Avrupa'da özel anlamda ise İberya'da büyük bir ekonomik sorun baş gösterdi.

Portekiz ve İspanya 1494'te yaptıkları bir anlaşma ile yeryüzünü paylaştılar.¹⁶⁶ Portekiz Asya ve Doğu Hint adalarının ticaretini ve Amerika'da Brezilya topraklarını elde etti. İspanya ise Filipinler ve geriye kalan tüm Amerika'yı İspanya aldı. Bu yeni dönemde Avrupa kıtası; Amerika, Afrika ve Asya'nın ulaşabildiği bir dünya merkezi oldu.¹⁶⁷ 1580'den XVI. Yüzyılın sonuna kadar¹⁴ İspanya'nın Habsburg Hanedanı tüm İber yarım adasını, Latin ve Orta Amerika'yı, Filipinler, Kuzey İtalya, Napoli Krallığı, Sardinya ve Sicilya'yı otoritesi altında bulundurmuştur.¹⁶⁸ İspanyol'ların Yenilmez Armadası 1588 yılında İngilizler tarafından Manş denizinde bozguna uğratılmıştı bu olay İspanyol çağının sonu olmadı ancak İspanyol gücünü sorgulatmaya başlıyordu, İspanyolların ekonomik alandaki gücünü ise XVI yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hollandalılar ele geçiriyordu.

2.2 Hollanda'nın Ticari Üstünlüğü

XVI. yüzyılda Kutsal Roma İmparatorluğu egemenliğindeki Hollanda toprakları askeri güçten veya güçlü monarşi yönetimlerinden yoksundu. 1548'de Hollanda'da on yedi eyalete özerklik tanınmıştı. Öte yandan Hollanda topraklarında Protestanlığı hızla yayılıyordu kilise imparatorluğunu İspanyol İmparatoru II. Felipe Hollanda'da yayılan Protestanlıktan rahatsızdı. II. Felipe'nin Hollanda'ya karşı sert tutumu Hollanda'da ayaklanmalara neden oldu. Sonuç olarak 1579'da Yedi Protestan Hollanda eyaleti birleşti. Oranje Prensi I. William eyaletlerin başına geçti ve Oranje-Nassau hanedanlığı kurulmuş oldu. Hollanda Utrecht Birliği (Güney Hollanda, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Groningen ve Friesland) 1581 yı-

166. Age, ss:94.

167. Age, s:9.

168. Age/Kapitalizmin Tarihi 1500-2010. Ss:33.

İnada İspanya Kralı II. Felipe'den bağımsızlıklarını ilan ettiler.

Hollanda'da siyasi-sosyal yapı Avrupa'daki diğler siyasal yapılardan çok farklıydı. Şehirler soylulara ait mülklerin etrafında oluşmuştu. Soylular şehirleri korumak adına halktan vergi topluyordu. Soyluların zenginliği ise yine Hollandalı tüccarlara bağılıydı. Hollanda tüccarları soylulara şehirler için vergi vermek yerine şehirleri soylu sınıftan satın aldı. Hollanda toprakları zamanla tamamen büyük iş adamlarının eline geçmişti. Hollanda Birleşik Eyaletleri yönetim ve faaliyetleriyle büyük bir şirket gibi işliyordu. Yasalar halkın kendisi tarafından yapılıyor, büyük ticari yatırımlar tam bir serbestle ile gerçekleşiyordu. Hollanda'nın yöneticileri Hollanda tüccarlarıydı ve Hollanda tüccarları için ticari kâr her zaman siyasi kazanımlardan daha önemli oluyordu. Hollanda nüfus ve yüz ölçümü bakımından küçük ama ekonomik anlamda dönemin en büyük güçlerinden biriydi.

Hollanda'yı büyük bir ekonomik güç yapan avantajlar üç şekilde açıklanabilir. Birincisi Hollanda Avrupa'nın içlerine kadar ulaşan nehirleri ticari malların dağıtımında ustalık ve titizlikle kullanıyordu, ikinci olarak Hollanda'da dönemin ruhundan farklı olarak ticari özgürlüklere büyük önem veriliyordu ve üçüncü olarak Hollanda; kurulan siyasal yönetim dünyanın hiçbir yerindekine benzemeyen bir ticari özgürlük sağlıyordu. İspanya ve Portekizlilerin ticari üstünlüğü savaş ve talanla elde edilmişti, dini düşünceler ve monarşi ise bu iki ülkede itici güç olmuştu. Ancak Hollanda; ticari üstünlüğünü rekabet becerisini ve ticari sistemini kullanarak elde etti. İspanyol ve Portekizlilerin Amerika, Afrika ve Asya'dan gelen ürünlerini bütün Avrupa'ya pazarlıyordu. Hollanda; Baltık Denizi ve İberya yarım adası arasında da ticari bir köprü haline gelmişti.

Hollanda'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle İspanyol monarşisi, İspanya gemilerini Hollanda ile ticarete yasakladı. Hollanda bu ekonomik kısıtlamaya savaşımdan çok farklı bir yol buldu. 1602 yılında Hollanda'nın Doğu Hint Adaları Kumpanyası kuruldu. Bu şirket dünyadaki ilk çok ortaklı yapıydı. Şirket; girişimcilere hisse

senedi satmaya başladı. Hollanda'daki birikmiş sermaye bu şirketin hisselerinde toplandı. Şirketin hissedarları arasında Hollanda hükümeti dahi bulunuyordu. Şirketin yetkileri ise bir devleti andırıyordu. Doğu Hindistan şirketi; Anlaşma yapma, diplomasi yürütme ve savaş açma haklarına sahipti. Doğu Hindistan şirketi kurulduktan beş yıl sonra denizasırlı ülkelere yılda elli filo gönderiyordu. Bu rakam İspanya ve Portekiz'in filo sayısından fazlaydı.

Doğu Hindistan Şirketi; hissedarlarına ancak on yıl sonra ödeme yapmayı taahhüt etmişti. On yıl içinde şirketin hissedarları gelişen durumlara göre ellerindeki hisseleri arttırıp azaltmaya karar veriyordu. Hisse almak isteyen veya hisselerini satmak isteyen girişimciler dünyanın ilk borsasının oluşmasında öncülük ettiler. 1609 yılında Amsterdam'da dünyanın ilk borsası kurulmuş oldu. Hem yerli hem de yabancı hissedarların sürekli olarak yaptıkları hisse bozdurma işlemleri büyük bir ekonomik sorun teşkil etti. Bu sorunun çözümü ise Amsterdam'da dünyanın ilk bankasının kurulmasıyla çözüldü. Bu banka bugünkü modern finans işlemlerinin yapıldığı özel bir yere dönüştü. Banka işlemleri ise Hollanda devletinde yeni yasal düzenlemeler gerektirdi. Yani XVII. yüzyılda Hollanda'da modern ekonomi sisteminin temelleri atılmış, liberal ekonomik yapının bir benzeri yaratılmıştı. XVII. yüzyılda Hollanda, bolluk, refah ve özgürlüklerin ülkesiydi.

2.3 Ticari Üstünlüğün İngilizlere Geçmesi

15 Ocak 1558 tarihinde I. Elizabeth İngiltere Kraliçesi oldu. 1500'lü yılların tartışmasız deniz gücü İspanyol Krallığıydı. İspanyollar hem Katolik inancının savunucusu hem de Avrupa ticaretinin başat gücüydü. İspanyol'lar ve İngiliz'ler arasında en başta dini sebeplere dayanan bir çekişme söz konusuydu. İspanyolların denizlerden elde ettiği zenginlik ise I. Elizabeth'in deniz ticaretinde daha güçlü olma isteğini körüklüyordu. İspanyollar hem dini sebeplerden hem de İngiliz deniz gücünü daha da zayıflatmak adına 1588 yılında

Britanya adasını kuşatmak ve İngiltere'yi işgal etmek istedi. Ancak beklenmedik bir şekilde İngilizlerin çok az sayıdaki ve birçoğu ticari gemi olan filosu, Yenilmez Armanda'yı bozguna uğrattı. Bu olay I. Elizabeth'in ülke çapında çok sevilen ve saygı duyulan bir monark haline gelmesine sebep oldu. I. Elizabeth hem İngiliz parlamento-suna hem de İngiliz halkına çok saygılı bir kraliçeydi. 1558 yılındaki savaştan sonrada İspanyol deniz gücü hâlâ dünyanın en büyük deniz gücü olmaya devam edecektir ancak bu güç sorgulanmaya açık hale gelmiştir. Bu savaştan sonra İngiliz gemileri İspanyol ticari gemilerine gayri resmi-korsan olarak bizzat Elizabeth'in isteğiyle İspanyol gemilerini ve kolonilerini yağmalayacaktı. -bu yağmalama resmi anlamda İngiliz devletinin politikası değildi, bu anlamda bu saldırılar günümüz Hibrit/kimliksiz savaşların ilk örnekleri niteliğindedir.

Denizlerdeki üstünlük önce Portekiz-İspanyollar daha sonra Hollandalılardan İngilizlere geçmiştir. İberyaya yarım adasının ticari üstünlüğünün itici gücü dini sebeplere dayanıyordu. Hollandalıların ki ise tamamen ticari kazanımlara dayanıyordu. Hollandalıların güçlü bir deniz ordusu dahi yoktu. Ancak İngiliz'lerin denizlerdeki üstünlükleri İberyaya ve Hollanda gücünün bir sentezi olarak tamamen ulusal çıkarlara dayanıyordu. İngiliz'ler I. Elizabeth dönemin 1558 deniz savaşıyla ulus olmanın önemini kavramıştı. İngiliz siyasi tarihi Elizabeth sonrasında bir dizi siyasal karmaşa yaşamış ve bu siyasal karmaşa sonunda, İngiltere'de modern ekonomi yapısı (liberal fikirler) oluşmuş, sanayi devriminden sonra ise İngiliz'ler gerçek anlamda küresel, süper güç olmuştur.

3. İngiliz Siyasal Kültürü ve İngilizlerin Avrupa Politikaları

3.1 İngiliz Siyasal Kültürü

İngiltere siyasal kültür açısından, Kıta Avrupası'ndan farklı olarak; en başta güçlü bir örf-adet ülkesi olmuştur. İngiliz'lerin siyasi-sosyal yaşantılarındaki gelenekçiliği, bu küçük ada ülkesinde sağlam sis-

temleri ortaya çıkarmıştır. 15 Haziran 1215'te İngiliz Kral (yurtsuz) John ile İngiliz soyluları arasında, tarihte ilk kez Kralı kısıtlayan Magna Charta sözleşmesi imzalandı. Kral yüzyıllardır devam eden İngiliz-Feodal geleneklerini, sürekli vergi arttırarak çığnemişti. Soyluların zaferi ise Magna Carta'yı doğurmuştu. Kralın vergi artırımına karşı; soyluların isyanı tıpkı 1789 Fransız devriminin sebepleriyle örtüşüyordu. Fransız Burjuvazi Devrimi'nin benzeri yüzyıllar öncesinde İngiltere'de feodal soyluları tarafından gerçekleştirilmişti. Magna Charta Anlaşması; İngiliz siyasi kültürünün ve ticarete verilen önemin âdeta belgesi niteliğindedir.

İngiliz siyasal kültürünün bir başka önemli kilometre taşı ise şüphesiz I. Elizabeth dönemi (1558-1603), daha önce bahsedildiği gibi Elizabeth döneminde İngiliz'ler ulus devlet olmanın avantajlarını anlayacaktı. Avrupa'da ise parçalanmışlıklar, hanedanlık çekişmeleri ve din temelli bunalımlar hüküm sürüyordu. Elizabeth sonrasında ise İngiliz siyasi-sosyal hayatı; 1688 "İngiliz Şanlı devrimine kadar bir dizi siyasal çalkantı yaşayacaktı. Bu dönemin Avrupa uluslarıysa, monarşinin güçlenmesi ve daha sonra monarşinin despotizme dönüşmesini izleyecekti. İngiltere siyasi hayatında ise en başta Parlamento vardı; Elizabeth gibi parlamentoya saygılı yöneticiler sayesinde İngiltere'de Avrupa'dan çok daha demokratik bir siyasi ortam oluşuyordu.

Elizabeth'in ölümü ile İngiltere'de, I. James yönetimi başladı (ilk Stuart hanedanlığı üyesi) iki ayrı ülke olmasına rağmen; I. James hem İskoçya hem de İngiltere Kralı olmuştur; I. James ilk Büyük Britanya Kralı unvanını alan hükümdardır. 1625'te ise I. Charles dönemi başladı. Charles; yetkisini tanrıdan aldığına inanarak İspanya ve Fransa ile din savaşlarına girişti. Bu savaşların maliyetini ise vergileri arttırarak halka finanse ettirmek istiyordu. Ancak İngiltere'de 1215'ten beri vergi artırımını parlamentonun yetkisindeydi. İngiliz Parlamento'sunun 1628'de "Haklar Bildirisi" (Petition Of Rights) yayınlaması I. Charles'ın parlamentoyu fesih etmesiyle sonuçlandı. Charles'ın devam eden zorba uygulamalıysa I. Charles'ın

1649 yılında idam edilmesiyle sonuçlandı. Kralın idam edilmesi Kıta Avrupası'nda çok büyük yankı uyandırdı.

I. Charles'ten sonra yönetim bir İngiliz subayı olan Cromwell'e geçti. Tıpkı Napolyon gibi bir subay olan Cromwell'in yönetimi İngiltere'de diktatörlüğe dönüştü, 1653 yılında İngiliz Parlamentosu tekrar fesih edildi. İngiltere'de meydana gelen bu toplumsal ve siyasi gelişmeler Kıta Avrupası'nda ancak yüzyıldan fazla bir süre sonra ortaya çıkacaktı. Cromwell'in ölümünde sonra ise tahta II. Charles geçecek bu dönemde bir dizi yasa yeniden yürürlüğe konacak veya reforme edilecekti.¹⁶⁹

II. Charles'ten sonra II. James'in tahta çıkmasıyla; İngiliz'lere Katolik inanç dayatılmış ve II. James parlamentoya gereken önemi vermemiştir. İngiliz parlamentosu James'in kızı ile evli olan Hollanda Birleşik Eyaletleri hükümdarı; William'ı James'in iktidarını sonlandırması için İngiltere'ye davet etmiş ve sonuç olarak Birleşik Eyaletler yöneticisi (Hollanda) William oranj; III. William adıyla İngiltere'de tahta çıkmıştır (1689). İngiltere Parlamentosu James'in tahttan indirilmesinde en önemli aktör olmuştur. İngiliz devrimi parlamentonun monarşiye karşı zaferiydi. Bu zafer şimdi bir dizi yasa ile sağlamlaştıracak, bu olaylar dizi İngiliz Şanlı Devrimi adıyla tarihe kazanacaktı. 1689 yılında Krala onaylatılan Haklar Bildirgesi (Bill of Rights) ise monarşinin mutlak otoritesine son darbeyi vurmuştur.¹⁷⁰

İngiliz siyasi kültüründe; 1215 Magna Carta'dan itibaren kişisel hak ve özgürlükleri gelişmiştir. Kişisel hak ve özgürlükler İngiliz siyasal kültürünün temeli haline gelmiştir. Magna Carta'dan (1215), İngiliz Şanlı (1688) devrimine, Kraliçe Anne'den XVII. yüzyılda İngiliz topraklarında sistematik bir düşünce haline gelen Liberalizme kadar, özgürlükçü düşünceler İngiltere'de doğmuş ve modern dünyayı

169. 16) SENCER Muzaffer, İNSAN HAKLARI AÇISINDAN İNGİLİZ DEVRİMİ, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/9944e32e15e7465_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi (Erişim tarihi: 03.04.2017)

170. Agm.

şekillendirmiştir. İngiliz kültürünün liberal etkisi; önce Amerika kıtasına, ardından Avrupa kıtasına yayıldı.

İngiliz liberal kültür, Adam Smith'in 1776'da *Ulusların Zenginliği* kitabıyla modern ekonomiyi doğurdu. Kişisel hak ve özgürlüklere verilen önem ise günümüzün en önemli mücadele alanı olan; insan hakları prensibini ve modern hukuk sistemini geliştirdi. Yüzyıllar boyu süren büyük mücadelelerle Parlamento'nun devlet yönetimine egemen olma fikri, modern demokrasinin temeli haline geldi.

3.2 Birleşik Krallık'ın Avrupa Politikaları

İngiltere büyük bir deniz gücü olmadan önce, Kıta Avrupası ile münasebeti dini veya hanedanlıkların hükmüyle ilgili olmuştur. Kıta Avrupası'nda çeşitli güçler Roma İmparatorluğundan beri Britanya adasına egemen olma çabası içindeydi. I. Elizabeth döneminden itibaren İngiliz'ler ile diğer Avrupalı uluslar arasında denizlerdeki ticari rekabet, dini menfaatlerin ve siyasal çekişmenin önüne geçmeye başlamıştır. Otuz Yıl Savaşları'nda (1618-1648) Katolik Fransa'nın Habsburg'lara karşı Alman Protestan'ların yanında savaşa girmesi, Avrupa savaşlarının artık dini sebeplerden etkilenmediğinin en temel örneği olmuştur.¹⁷¹ Otuz Yıl Savaşları'ndan İkinci dünya savaşının sonuna kadar; Avrupa kıtasının temel siyasal problemi Avrupa devletleri arasındaki güç dengesinin kurulması olacaktır. Otuz Yıl Savaşları'nda İngiliz'ler, Fransız Krallığını desteklemiştir. Westphalia barışının sağlanması ile Katolik Habsburglar'ın Avrupa'ya egemen olmalarını önlemiştir. Otuz Yıl Savaşları'nın galibi Fransa; 14. Luis ile sağladığı mutlak monarşisi ile önce Avrupada sonra Amerika'da en büyük güç olmak istiyordu¹⁷² genel anlamda Avrupalı diğer ulusların özelde ise İngiltere'nin; Fransız yayılmacılığa karşı tedbiri ise güç dengesi politikasıyla olacaktır.¹⁷³

171. Sander Oral , age ss:101.

172. Age.

173. Age.

İspanya veraset savaşları ise (1701) Fransa'nın Avrupa üzerindeki gücünü kırmak için yeni bir güç dengesinin kurulmasıyla başladı. İngiltere, Kutsal Roma İmparatorluğu, Hollanda, Portekiz gibi güçlerin yeni ittifakı Fransa'nın yenilgiye uğratılmasıyla sonuçlandı. Ve Utrecht barışı (1713) imzalandı. Bu barıştan en karlı çıkan devlet İngiltere olmuştur.¹⁷⁴ İngiliz'ler dönemin en başarılı diplomatik hamlelerini yaparak gelecek yüzyılın süper gücü haline gelmiştir. Utrecht antlaşmasıyla; İngiltere denizlerdeki gücüne güç katmış Avrupa diplomasisinin en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir.

1756-1763 Yedi Yıl Savaşı'nda ise Büyük Britanya; Kıta Avrupası'nda Fransa'nın kara gücüne karşı Prusya'yı destekleyecek ve savaş kazanarak Paris Antlaşmasıyla; deniz aşırı bölgelerin süper gücü olduğunu kanıtlayacaktı. Yedi Yıl Savaşları'nda ki İngiliz stratejisi; büyük bir kara gücü olmamasına rağmen Kıta Avrupası'nda Prusya'yı Fransa karşısında destekleyerek, denizlerdeki egemenliğini bütün dünyaya kabul ettirmesi olacaktır.

Fransa'da; Napolyon 1804 yılında iktidara geldi. Napolyon Bonapart; kendine özgü ideolojik yorumlarını başta Avrupa olmak üzere bütün dünyaya yaymak istiyordu. Napolyon'u mağlup eden dört devlet; Avusturya, Prusya, Britanya ve Rusya. Viyana kongreleri ile Avrupa'da yüzyıl daha sürecek olan barışı tesis etmek için toplantılar düzenledi. Avrupalı devletlerin diplomasi trafiğiyle sürdürdüğü bu denge; 1914'te resmen sona ermiştir. Alman ve İtalyan ulusal birliklerinin sağlanması ve Almanya'nın, Birleşik Krallık'la dahi ekonomik rekabete girecek kadar sanayi alanında ilerlemesi, zamanın uluslararası sistemini etkilemiştir. Sanayi gelişimini tamamlayan Almanya; Fransız ve İngiliz sömürgeciliğine tehdit haline gelmişti. Bu çekişmeler Statüko ve statükodan rahatsız olan yeni güçleri karşı karşıya getirdi. Avrupa'da başlayan savaş dünya ölçeğine yayıldı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Birleşik Krallık'ın gücü ve etkisi yerini Amerika Birleşik Devletleri'ne bırakmıştır. Birinci Dünya Savaşı

174. Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Timaş Yayınları.

sonunda İngiliz diplomasi ve politikasının en önemli ayağı Milletler Cemiyeti'nin kurulması girişimidir. Uluslararası barışı sağlamak adına kurulan bu örgüt Amerika Birleşik Devletleri tarafından tam anlamıyla desteklenmemiştir. Milletler Cemiyeti ikinci Dünya Savaşı'nı engelleyememiş ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulacak olan Birleşmiş Milletlerin öncüsü olabilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'nın mali (Truman doktrini ve Marshall Planı) ve siyasi desteği ile birlik olma yoluna giren Avrupa; 1951 yılında; Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve İtalya Schuman Planını kabul ederek; Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ni kurdular. İngiltere ise Avrupa ülkeleri arasında ticaretin serbestleştirilmesi gibi daha az kapsamlı bir ortaklık ön görmüştü. 1955'te ise Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu. İngiltere ise İngiliz Uluslar Topluluğu ile özel ilişkilerini dikkate alarak topluluğa katılmadı İngiltere; bu topluluğun karşısına Avrupa Serbest Ticaret Bölgesini (EFTA) kurdu. Ancak bu kuruluş AET karşısında varlık gösteremedi.¹⁷⁵ İngiltere'nin AET'ye giriş başvurusu ise Fransız Başbakan De Gaulle tarafından 1963 ve 1967'de red edilecekti. De Gaulle İngiltere'yi Avrupa ulusu olarak kabul etmiyor dahası bu ülkenin birliğe katılmasını Avrupa'nın ABD hegemonyasına gireceğini düşünüyordu.¹⁷⁶ İngiltere 1973 yılında AET'ye üye oldu. İngilizler Avrupa Ekonomi Topluluğu'na katıldıklarında İngiliz Milletler Topluluğu ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini aynen devam ettirmeyi kabul ettirdiler.¹⁷⁷

175. Sander Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 21 Baskı, Ss: 344.

176. Age.

177. İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış politikası: İmparatorluk yaşıyor mu. Tüysüzoglu Göktürk. *Akademik Bakış Dergisi* sayı:26 Eylül Ekim 2011.

Sonuç

Birleşik Krallık tarih boyunca Avrupa'daki siyasal gelişmelerden etkilenmiş ve Avrupa'da ortaya çıkan siyasal gelişmeleri etkilemiştir. Ticaretin uluslar arası olmasında Portekiz ve İspanyol uluslarından esinlenmiş, Hollanda'daki ekonomik gelişmeleri takip etmiş ve Avrupa'da ortaya çıkan bu gelişmeleri kendine özgü siyasal kültürü içinde yeniden yapılandırmıştır. Yine aynı şekilde Avrupa'da ortaya çıkan Reformasyon hareketleri; Britanya adasında kendine özgü evrimlerle şekillenmiş ve bugün hâlâ kendine özgü biçimiyle; Anglikan mezhebi olarak devam etmektedir.

İngiliz'ler; Modern uluslararası ilişkilerin başlangıcı kabul edilen 1648 Vestfalya Süreci'nden, 1945 İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Avrupa'daki siyasal gelişmelerin karşısında, her zaman bir politika ve strateji belirlemiştir. 1815 Weterloo savaşından itibaren yüzyıl boyunca dünyanın tartışmasız süper gücü olan Birleşik Krallık, Kıta Avrupası'nda herhangi bir yayılcılık hareketine girişmemiş, hedefinde her zaman deniz aşırı bölgelerdeki ticari zenginlik olmuştur. İngiliz politikasının Avrupa politikalarına olan ilgisi iki durumda ortaya çıkmıştır; Avrupa'da güç dengelerinin bozulmasıyla ve Avrupa uluslarının diğer kıtalarda yayılcılık girişimlerinde.

Avrupa ve Birleşik Krallık siyasi hayatları düşünüldüğünde; Birleşik Krallığın 2017'de resmen başlayan Avrupa Birliği'nden çıkış sürecinin, AB ve İngiltere ilişkilerinde bir kopuş olamayacağı ön görülmektedir.¹⁷⁸ Bundan sonraki süreçte Birleşik Krallık ve AB ülkeleri karşılıklı çıkarlara dayalı özel bir ilişki modeli kuracaktır. Kanada ve AB arasında imzalanan CETA anlaşması benzeri, serbest ekonomi anlaşmaları, ilerleyen yıllarda AB ve İngiltere arasında imzalanabilir. AB ve İngiltere arasında ortak savunma stratejileri devam edecek veya yeni anlaşmalara ikili ilişkilerle sürdürülecektir.¹⁷⁹

Avrupa Birliği için ayrılan ödenekler (yıllık 19 Milyar sterlin); İn-

178. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985> (erişim 03.04.2017)

179. <http://www.bbc.com/turkce/39302952> (Erişim: 04.04.2017)

İngiliz siyasetinde uzun zaman boyunca tepkilere neden olmuştur. Bu ödeneklerin İngiliz ekonomisine katkı olarak kullanılması gerektiği yine savunulan düşünceler arasındadır. Dünyanın en büyük finans merkezi olma özelliğini devam ettiren Londra¹⁸⁰, Avrupa ve Amerika'da yükselen sağ sebebiyle çok uluslu şirketler için daha cazip hale gelebilir. İngiltere; Çin gibi yükselen ekonomilere karşı¹⁸¹ AB politikalarından daha farklı stratejiler veya ilişkiler geliştirmek isteyebilir.

ABD, Kanada ve Birleşik Krallık arasında yeni bir Atlantik ortaklığı doğabilir, bu ortaklık; Japonya, Avustralya ve Güney Kore'nin de dâhil edilmesiyle Pasifik okyanusuna dek genişletilebilir. Son yıllarda uluslararası politikanın seyri takip edildiğinde. İngiltere'nin Brexit kararı iki şekilde yorumlanabilir. Birleşik Krallık; yeniden küresel bir güç olmak isteyecek¹⁸² veya içe kapanıp Avrupa ve Batı dünyasının sorunlarından kendini soyutlayacaktır. İngiliz siyasi tarihi incelendiğinde İngiltere'nin küresel bir güç olarak uluslararası politikada tekrar aktif olma ihtimali daha olası gözükmektedir.

180. <http://www.amerikaninsesi.com/a/dunyanin-finans-merkezi-londra/2983786.html> (Erişim: 04.04.2017)

181. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985>

182. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985>

